C P501C290

గురజాడ

కన్యాశుల్కం

D50

సమీక్షకులం

గిరీశం

మధురవాణి

అగ్నిహోత్రావధానులు

రామప్పంతులు

6

లుబ్ధావధాన్లు

కరటక శాస్త్రి

బుచ్చమ్మ

PS01C289

మహాకవి గురజాడ

కన్యాశుల్కం

3026
3626

జయంతి పబ్లికేషన్స్
కారల్‌మార్క్స్ రోడ్. విజయవాడ-2

10

KANYAA SULKAM

by

GURAJADA APPARAO

First Edition : 1897
Second (Recast) Edition : 1909

JAYANTI PUBLICATIONS
Vijayawada - 2

First Edition : JUNE 1983
Second Edition : MARCH 1984
Third Edition : JANUARY 1985
Fourth Edition : DECEMBER 1985

Designs :
BALI

Price :
Rs. 10-00

Printers :
Nagarjuna Printers
Vijayawada - 2

యుగకర్త గురజాడ సాహిత్యంపై

మహాకవి శ్రీశ్రీ సమీక్ష

వేసిన దారంట వెళ్ళిపోవడం సులభం. అంతేకాదు పదిలం. నలుగురికీ తెలిసిందీ, చిరకాలంనించి నలిగిందీ ఒకదారి సిద్ధంగా సుప్రసిద్ధంగా ఉంటూనే ఉన్నప్పుడు వేరే ఒక కొత్తదారి వెదకడం అవివేకం, ప్రమాదం అని అంటారు కొందరు. కాని పురోగమనానికి కొత్తదారులే రాచబాటలు. అలుపులేని అన్వేషణ గతానుగతికత్వాన్ని సహించలేదు. కాలిబాటలోనే మానవుడు తృప్తిపడిపోయివుంటే వ్యోమయానాలు సాధ్యమై వుండేవి కావు. ఆ కాలిబాట కూడా ఒకప్పుడు శకాబ్దాల క్రిందట శతాబ్దాల క్రిందట అగమ్యాలైన అరణ్యాలను ఛేదించి సాధించడానికి మానవుడు చేసిన యత్నమే, వేసిన మార్గమే అని మనం మరచిపోకూడదు.

ప్రపంచ సాహిత్యా లన్నింటిలోనూ వచన రచన ఇటీవలి పరిణామమే. అంటే ప్రాచీన సాహిత్యకారులకు గద్యగ్రథన తెలియని విద్య అని నా ఉద్దేశ్యం కాదు. భారత భాగవతాదులలో, ప్రబంధాలలో, యక్షగానాలలో వలసినంత వచనం లేకపోలేదు. అయితే ఆ వచనం ఏదీ ఆధునిక కాలపు ప్రత్యేకావసరాలకు సరిపోయేది కాదు. కాదంబరి యావత్తూ గద్యంలోనే ఉన్నా ప్రధానంగా అది కావ్యపాకంలోనే సాగింది. అలాగే శ్రీనాథుని వచనం. అలాగే మను, వసు చరిత్రాదులలో వచనం. వాటిలోని కావ్య సౌందర్యం నేటికీ మనల్ని ఆకర్షిస్తుంది. కాని ఆధునిక వచనం అంటే మనకి అర్థం అయ్యేపద్ధతిలో అవేవీలేవని మాత్రం మనం అంగీకరించక తప్పదు.

ఈ కారణాలవల్లనే చిన్నయసూరిని కూడా నిరాకరించవలసి ఉంటుంది. ఆయన నవీన కాలంలో పరిశేషించిన ప్రాచీనుడు. ఇప్పటికీ అతని వారసులనేకులు మనలో ఉన్నారు. ఆయన ఒరవడి ననుసరించి చక్కని గ్రాంథిక శైలిలో వచన సాగిస్తున్నవారు చాలామంది ఉన్నారు.

కాని ఇటువంటి రచనలు చెయ్యడం ఇదివరకు వేసిన దారంట వెళ్ళడం వంటిదే. నేటి కాలపు ప్రత్యేకావసరాలను పురస్కరించుకొని ప్రత్యేక పంథాలలో సాగేవచనరచనలకే ఆధునికంఅనే విశేషణం అంగీకరించడం యుక్తం.

అటువంటి గద్య రచనకి ప్రారంభకుడూ, ప్రవక్తా గురజాడ అప్పారావు. ఎన్నెన్నో సాహిత్యరంగాలలో ఆయన కొత్తమార్గాలు తెరిచి క్రొత్త ప్రక్రియలు అవలంబించాడు. ప్రత్యేకంగా వచన రచనలో ఆయన వాడుక భాషను స్వీకరించి దానిని మహోన్నతమైన సాహిత్యస్థాయికి తీసుకువెళ్లాడు. గురజాడ చేపట్టక పూర్వం, ఆయన మాటల్లోనే—"గ్రామ్యభాష దిక్కుమాలినస్త్రీ....ఆమెను పండితులు నిష్కారణంగా దూషించి అవమానించగా కనికరించి ఫీజు లేకుండా వకాల్తా పట్టితిని"—అన్నాడు గురజాడ. ఈనాడు వాడుకభాష దిక్కుమాలినదికాదు. గుడిసెల్లో పుట్టిపెరిగి, స్వయం ప్రతిభతో కళాశిఖరాలందుకున్న నటీమణితోనో, స్వల్ప ప్రారంభాలనుంచి బైటపడి, స్వయంకృషితో చదువులన్నీ నేర్చి, పార్లమెంటు భవనాల నలంకరించే విదుషీమణితోనో నేటి వ్యావహారికభాషను సరిపోల్చవలసి ఉంటుంది. వాడుక భాషకు ఏ ఒక్కరైనా ఇంత గౌరవం సాధించారంటే అతడు గురజాడ అప్పారావనే చెప్పాలి. అయితే అప్పారావుగారి పేరు స్ఫురించినప్పుడల్లా, పాయక పాకశాసనికి భారత ఘోర రణంబునందు నారాయణునట్లు....సాయపడి నిలుచున్న గిడుగు రామమూర్తిగారు కూడా జ్ఞాపకం వచ్చి తీరుతారు. వ్యావహారిక భాషాస్థాపనకి జరిగిన అనేకానేక యుద్ధాలలో గురజాడవారు సృజనాత్మకమైన రసగోళాలు ప్రయోగిస్తే శాస్త్రీయమైన వ్యూహ నిర్మాణాలతో బాసట ఇచ్చినవారు గిడుగు పంతులు.

ప్రధానంగా గురజాడ అప్పారావుగారి వచన రచనలంతటినీ నాలుగు విభాగాలలో చేర్చవచ్చు. 1. నాటకీయం, 2. కథనాత్మకం, 3. విమర్శనాత్మకం, 4. వ్యక్తిగతం. వ్యక్తిగతమైన ఈ నాలుగో విభాగం కింద గురజాడవారి లేఖలూ, డైరీలూ, నోట్సూ వస్తాయి. వీటిలో చాలామట్టుకు చెల్లాచెదరైపోయి ఇప్పుడు మనకు దొరకవు. దొరికినవైనా కొన్ని ఇంగ్లీషులో,

కొన్ని తెలుగులో, రేఖాప్రాయంగా కొన్ని, అసంపూర్ణంగా కొన్నిఉన్నాయి. వీటి నన్నిటినీ ఒక్కచోట చేర్చగలిగిననాడు అప్పారావుగారి సమగ్ర సాహిత్య వ్యక్తి మనకి సాక్షాత్కరిస్తాడు. ఇప్పటిపట్టున ఉన్న దానిని మాత్రం ఆధారం చేసుకొని అప్పారావుగారిని మనం అర్థం చేసుకోవాలి. చరిత్ర, సైన్సు, సాహిత్యం ఒకటేమిటి విద్యాపిపాసినాకర్షించే అన్ని వెలుగులపైపూ ఆయనదృష్టి ప్రసరించింది. ఏ విషయాన్ని స్పృశించినా దాని మీద ఆయన వ్యాఖ్యానించే తీరు ఆయనదెంత ఆధునిక మనస్తత్వమో అతి స్పష్టంగా తార్కాణిస్తూనే ఉంటుంది. వ్యక్తిగతమైన ఈ వ్రాత లన్నింటిలో కూడా ఆయన ఆలోచన ఎంతసేపూ సంఘపరంగానే సాగుతూండడం మనకి గోచరిస్తుంది.

ఇక ఇంతకుముందు నేను చేసిన విభాగాల ప్రకారం అప్పారావుగారి రచనలీటు ఒక్కొక్కటే పరిశీలిస్తాను. వీటిలో మొదటిది నాటకీయం. మనదేశభాష లన్నింటిలోనూ, పూర్తిగా వచనంతో, అందులోకి పాత్రోచితమైన వ్యావహారిక శైలిలో మొట్టమొదటిసారిగా నాటకం రాసింది గురజాడ అప్పారావుగారనే అనుకుంటాను. సాంఘిక వాస్తవికతను దర్పణంలోవలె యథాతథంగా ప్రతిబింబించిన కళాఖండం మన భాషలోనే కాదు మరే ఇతర భారతీయ భాషల్లోనైనా మొదటిదే ఆఖరిదీ కన్యాశుల్కమే అనుకుంటాను. కన్యాశుల్కం నాటకాన్ని ఆ తెగలో మించడంమాట అటుంచీ, ఆ దరిదాపులకైనా రాగల నాటకం మనదేశంలో ఏదైనాఉంటే దాని సంగతి ఇంతవరకూ ఎవరికీ తెలియక పోవడం ఆశ్చర్యకరమే అని మాత్రం నే ననక తప్పదు.

వాస్తవిక నాటకాల్లో స్వగతాలు అస్వాభావికం అనే వాదం ఉంది. ఈ వాదంతో నేను ఏకీభవిస్తాను. ఒక ప్రతిమ యెదుట మాట్లాడడం, జనాంతికంగా ప్రేక్షకులకు మాత్రమే ఉద్దేశించి చెప్పడం, తనలోతానుగా స్వగతం ఇవన్నీ సంప్రదాయసిద్ధమైన నాటక లక్షణాలే అయినప్పటికీ, రసపోషణకి ఉపకరించగలిగినవే అయినప్పటికి ఇటువంటి వాటన్నిటికీ వాస్తవిక నాటకంలో చోటులేదనే నా నమ్మకం. షేక్స్పియరు స్వగతాలు సాహిత్య కళా కిరీటాలని అంగీకరిస్తాను. యూజీన్ ఓనీల్ ఒక నాటకం నాటకం అంతా వ్యక్తుల మాటలతోనూ, వాటినాటున వారి మనస్సుల్లో భావాలతోనూ జమి

లించి నడిపించాడు. ఇది ఒక పద్ధతి రచన. స్వగతానికి ఎంతో శక్తి ఉంది కాబట్టే వాస్తవికతకి విరుద్ధమైనా కన్యాశుల్కంలో స్వగతములు లేకపోతే బాగుండునని అనుకొనే వాళ్ళలో నే నొకణ్ణి కాలేకపోతున్నాను. గిరీశం స్వగతాలుమాట ఇటుండగా ఎన్నోచోట్ల గురజాడ మహాకవి స్వగతాలను సార్థకంగా ఉపయోగించాడు. ఒకటి రెండు ఉదాహరణలు చూపిస్తాను....

మనిషి మనస్సు లోతులకు దిగి, అతని అవస్థను అమాంతంగా దేవి పట్టుకొని పైకెత్తి చూపించి అందులోనుంచే ఒక నీతిబోధ చెయ్యడం.

లుబ్ధా :- ఓరీ కుంకపీనుగా! నీ కళ్ళు యేమై పోయినాయిరా.... రేపు రాత్రి బయల్దేరి కాశీపోయి, గంగలో మునిగానంటే అన్ని పాపాలూ పోతాయి. భగవంతుడు బుద్ధొచ్చేటట్టు చేశాడు. లేకుంటే, ముసలి వెధవకి పెళ్ళిచేసుకోవడపు పోయీకాలవేఁటి ?

దొంగపుత్తరం తానే బనాయించినట్టు మధురవాణితోచెప్పిన తర్వాత,

రామ:-ఇదెక్కడకి పారిపోతూంది? యిదే చెప్పేసింది-దొంగ పని చేసినప్పుడు రెండోవారితో చెప్పకూడదు. వెధవని చెపులు నులుపుకుంటాను.

—ఇది రామప్పంతులు సుభాషితం....

అన్నిటికన్నా మిన్నగా నేటి సినీమా రంగానికి కూడా సాధ్యంకాని మనోవేగాన్ని స్ఫురింపజేసే స్వగతం ఇంకొకటి ఉంది. రామప్పంతులు మధురవాణి ఇంట్లో మంచంకింద దాగునిఉంటాడు. గిరీశం వస్తాడు. ఇప్పుడు గిరీశానికీ, మధురవాణికీ జరిగిన సంభాషణలో ఒకచోట యవడీ మాటలు పెడ్తున్నాడో వాడి పేరు తక్షణం చెపుతావా చెప్పవా? అని గిరీశం అడిగితే మధురవాణి రామ రామ ఒహటు చెప్పేదేమిటి అంటుంది. ఇందులో మొదటి రామ చెవిని పడగానే రామప్పంతులు గుండెల్లో రాయి పడుతుంది. చచ్చాన్రా, పేరు చెప్పేసింది అని తనలో అనుకుంటాడు. నాటకంలో రామ-అని మధురవాణి ఆగడం, రామప్పంతులు స్వగతం, రామ రామ అని మధురవాణి అందుకోవడం అచ్చై ఉంటుంది. ఇక్కడ గురజాడ మహాకవి కాలాన్ని రెండు మూడు క్షణాలపాటు ఆగమని ఆజ్ఞాపించాడు.

ఇటువంటిదే ఇంకొకచోటు. ఈసారి స్వగతం కాదు సంభాషణ. రామప్పంతులు కొండిభొట్లుని బెల్లిస్తాడు.

మధురవాణి పాడింది కాదేం?

రామప్పంతులు కేజవాబు కావాలో అదే తప్ప నిజమా అబద్ధమా అన్న సంగతి చూడడు కొండిభొట్లు. పాడిందంటే సంతోషిస్తాడేమో అనుకొని పాడింది అంటాడు. అఁ? అని రామప్పంతులు గద్దించగానే సర్దుకొని కాదండి అని కలుపుతాడు. కొండిభొట్లుపాత్ర చిన్నదే ఐనా ఈ ఘట్టంలో నటించగలిగినవాడిని మహానటు డనటానికి సందేహం మరి ఉండకూడదు.

కన్యాశుల్కంలో ఎక్కడ ఎప్పుడు ఎవరి మాటలైనా తీసుకోండి, ఇక్కడ అప్పుడు సరిగా ఆ పాత్ర ఆ మాట తప్ప మరోటి అనటానికి వీల్లేదు. ఇది నాటక రచనకి పరాకాష్ఠ. గురజాడకవి మహత్తర విజయం.

కన్యాశుల్కమంత గొప్ప నాటకాలు కాకపోయినా, కొండుభొట్టీయం, బిల్హణీయం అనే మరో రెండు నాటకాలు సంభాషణ నడిపించటంలో గురజాడకవి చాతుర్యాన్ని విశదం చేస్తూ కనిపిస్తాయి. వీటిలో బిల్హణీయం అసంపూర్ణం ఐనా అందులో చిత్రించిన పాత్రలు మానవ స్వభావ పరిశీలనలో గురజాడ అప్పారావుగారి కళాదృష్టి ఎంత నిశితంగా ప్రసరిస్తుందో నిదర్శిస్తాయి.

తరవాత విభాగం కథనాత్మక వచనం. నిజానికి వచనం యొక్క ప్రథమ ప్రయోజనం కథనమే అనవచ్చును. పూర్వకవులు కథనానికి కూడా పద్యమే ఉపయోగించి ఉండవచ్చును. ఆ మాటకొస్తే వారు పద్యం ఉపయోగించని దంటూ ఏదైనా సందర్భము ఉందా ? శాస్త్రాలు పద్యాల్లోనే రాశారు; శాసనాలూ పద్యాల్లోనే రాశారు. ఇక కథ చెప్పుకుంటూ పోయేటప్పుడు పద్యాలచేత వీరు రకరకాలుగా కథ కదను తొక్కించారు. అదే రసానందం వచనంలో తీసుకురావాలంటే మాటలతో పనికాదు. పొరపాటు; మాటలతో పనికాదనా అన్నాను? ముమ్మాటికి మాటలతోనే పని! దిద్దుబాటు అనే కథలో గురజాడ అప్పారావుగారి ఈ దిగువ ఎత్తుబడి చూడండి....

తలుపు....తలుపు.

తలుపు తెరవబడలేదు. ఒక నిమిష మత డూరుకొనెను.

గదిలోని గడియారము టింగుమని ఒంటిగంట కొట్టింది.

ఎవరి నాకర్షించదు ఈ ప్రారంభం ? కథయినా కావ్యమైనా, నవలైనా, నాటకమైనా, కళారూపం ఏదైనా సున్నితంగా ఏరోడ్రోమునుంచి బయల్దేరే విమానంలాగ ప్రారంభించి ప్రయాణం యావత్తూ దూరమైనా చేరువైనా సాగించి సాగించి తుదకు సురక్షితంగా గమ్యస్థానంలోకి దిగాలి. విమానచోదకుడిలాగా కళాకారు డెక్కడా కనబడకూడదు.

ప్రారంభం, నిర్వహణ, ఉపసంహారం....ఇవే కళావస్తువు నాణ్యం తెలియజేసే నికషాలు, "విద్దుణాటు" ప్రారంభం చూశాము. నిర్వహణ ఏయే రీతులుగా సాగిందో పరిశీలించడాని కిప్పు డవసు లేదు; ఆఖరి వాక్యం మాత్రం ఇక్కడ ఉటంగిస్తాను....

అంతట మంచము క్రిందనుండి అమృతనిష్యందిని యగు కలకల నగవును, కరకంకణముల హృద్యారావమును విననయ్యెను.

ప్రారంభంలో గడియారం చప్పుడు జ్ఞాపకం తెచ్చుకోండి. అప్పు డీ వాక్యంలోని సారస్యం మరీ చక్కగా అస్వాద్యమవుతుంది. ఇంతకన్నా గొప్ప కథ "మీ పేరేమిటి?" అన్నది. కథ చెప్పడం అంటే - ఏమిటో, ఎలాగో తెలుసుకోవాలంటే మన భాషలో ఈ కథను మించిన ఉదాహరణ ఇంకొకటి నాకు కనబడదు. మొపాసాం కథన విధానాన్ని మెచ్చుకుంటూ ఒక విమర్శకుడు.... మొపాసాలో వర్ణన, సంభాషణ, కవిత్వం, ధర్మబోధ ఎప్పుడు ఏది ఎంతవరకు అవసరమో ఆ మోతాదులో దొరుకుతాయని పేర్కొన్నారు. మీ పేరేమిటి అన్న కధకి కూడా ఈ విమర్శ అక్షరాలా వర్తిస్తుంది.

నేను చేసిన విభాగాలలో నాలుగవదీ ఆఖరిదీ విమర్శాత్మక వచనం. వ్యాసరచనని ఒకకళారూపంగా పెంపొందించడం ఇటీవలికాలంలోనే జరిగిం దనడం నిర్వివాదాంశం. ఒక రచయితలో ఉన్న అన్ని సుగుణాలనూ దుర్గుణాలనూ పైటపెట్టగలిగినది సాహిత్యవ్యాసం ఒక్కటే అనుకుంటాను. అతనిలోని అన్ని గుణాలూ ఒక్కుమ్మడిగా వ్యాసరచనలో పెల్లుబుకుతాయి.

ఒక పద్యాన్నిబట్టి కవియొక్క యావచ్ఛక్తి సామర్థ్యాలనూ మదింపు వెయ్యడం కష్టమేమో కాని ఒక్క వ్యాసం చదివి ఆ రచయిత యొక్క అంతుపొంతులు సులువుగా గ్రహించగలం. గురజాడ అప్పారావుగారి వ్యాసం ఏదిచూచినా అందులోంచి అతని అసాధారణ ధీశక్తి తొంగిచూస్తూ ఉంటుంది. కత్తివాదరకన్నా పదునైన హాస్యం పలకరిస్తుంది. ఒకానొక క్రమశిక్షణతో కూడుకున్న వాచపటిమ గోచరిస్తుంది.

అప్పారావుగారే ఒకచోట అన్నారు : విద్వాంసుల ధోరణులు వేరు వేరుకీతులనుంటవి. హాస్యరసముమీద కొందరి కలము పరుగు లిడుతుంది. కొందరి బుద్ధులు దోషాన్వేషణములో వాడి తేరుతవి. మరికొందరి బుద్ధులు తిట్లకు తీరి వుంటవి. ఈ మూడు రీతులలూ చాలినంత లేకపోవడంవల్లనే మనభాష యిప్పటి యీ దురవస్థలో వున్నదని నా అభిప్రాయము....అని, ఇంకోచోట ఆధునిక వచనం తెలుగు విద్యార్థుల మనోవికాసానికి ఉపకరించడంలేదు....అన్నారు. ఆ లోపాన్ని తొలగించడానికే రాశారేమో అన్నట్టుంటాయి అప్పారావుగారి వ్యాసాలు.

బుద్ధి తెచ్చుకొమ్మని ఆకాశరామన్న ఉత్తరం రాసిన ఒకబ్బని గురజాడ ఎంత సున్నితంగా వేళాకోళం చేశాడు చూడండి....

"చిన్ననాటి బెత్తపు దెబ్బలవల్ల బుద్ధిరాలేదు. పెద్దలమాట వినక వాట్లువేసినపుడు కాలు విరిగినా బుద్ధి రాలేదు. నాటికి నేటికీ ఎప్పటి కప్పుడు బుద్ధిని యెంత ఆసక్తితో బతిమాలి పిలిచినా రాలేదు. అరవై ఏళ్ళకు అగ్గి గండం ఉన్నట్టు ఇప్పుడు మా మిత్రులు నొక్కి నొక్కి వ్రాసేనాడని బుద్ధిని విరిచికట్టి తెచ్చిపెట్టుకున్నా భరించడం కష్టం. ఆ శ్రమ నేను పూనుకోజాలను. మిగిలివున్న నాలుగురోజులూ కొంచెం స్వేచ్ఛగా బతకవలెనని ఉన్నది. యెవరికుండదు? అంతేగాక నావంటి వాళ్ళకు కూడా బుద్ధి గలిగితే బుద్ధి చవకై పోతుంది. కనక ఆ బుద్ధన్న దేదో ఆకాశరామన్నగారు భద్రంగానూ రహస్యంగానూ దాచుకుంటేనే విలువ."

అదే వ్యాసంలో వేరొకచోట గురజాడ అప్పారావుగారు మానవుడి మీద తనకున్న మమకారాన్ని బయలుపెట్టే ముక్కలు రెండు మూడన్నారు.

ఆ మాటలు గురజాడమహాకవి సాహిత్య వ్యాసంగం అంతటికీ కీలకప్రాయ మైనవని నేను భావిస్తున్నాను. ఆయన ఏమన్నాడంటే ....

"చిన్నతనంలో బొమ్మలాట నేర్చివుండుటచేత లోకమనే రంగంలో చిత్రకోటికీతులను ఆట్లాడే మనుష్యులనే పాత్రముల సొగసునే కనిపెట్టడము నాకు అలవాటైనవి. సొగసులేని మనిషే వుండడు. స్నేహము, ప్రేమా అనే అనాది అయిన్ని మెప్పటికి సరికొత్తగా వుండే రెండు వెలుగులను నరుని మీద తిప్పి కాంచితే వింతసొగసులు బయలుదేరతవి. అసూయ అనే అంధకారంలో అంతా ఏకనలుపే."

మహానుభావుడు గురజాడ.

గురుజాడ ఆధిక్యానికి కారణాలు

1909 వ సంవత్సరం మే 1 వ తారీఖున ఉదక మండలములోని 'ఎర్క్‌హిల్ హౌస్'లో కూర్చుని రెండో ముద్రణ కాబోతున్న తన నాటకానికి పీఠిక రాసుకుంటున్నా డొకాయన. అతని వయస్సు 45 సంవత్సరాలు. ఇంకో ఆరేళ్ళలో అతను విశాఖపట్టణంలో మరణించబోతున్నాడు. ఉన్ని గుడ్డలు కప్పుకొని శాలువలు కప్పుకొని జాగ్రత్తగా శరీరాన్ని కాపాడుకొంటున్నాడు. అప్పటికే అతన్ని పీడిస్తున్న వ్యాధి అత్యంత తీవ్రరూపం ధరించింది. ఆరోగ్యం కోలుకోడానికే ఉదకమండలం వెళ్ళాడతను. స్థలం, ఊటీ. సమయం 1909 మేడే. రాస్తున్నది కన్యాశుల్కానికి ద్వితీయముద్రణ పీఠిక. రాతగాడు గురజాడ అప్పారావు.

ఈ పీఠిక ఇంగ్లీషులో ఉన్నందువల్ల తెలుగు మాత్రమే తెలిసిన ఆంధ్రులనేకులకి అందులో ఉన్న అమూల్య విషయాలు అందిరాక పోతున్నాయి. నాటక రచన, సంఘ సంస్కరణ, వ్యావహారిక భాషా ప్రాశస్త్యం, రచయితలు తాము రాసిన పుస్తకాలు అచ్చు వేయించుకోవడానికి పడేపాట్లు, పాఠ్యపుస్తక నిర్ణేతల నిరర్థక నిరంకుశత్వాలు, విశ్వ విద్యాలయాధ్యాపకుల సాహిత్య పరాఙ్ముఖత్వం, సమకాలిక విద్వాంసుల ఛాందసాలు ఒకటేమిటి ఎన్నో సంగతులున్నాయి ఆ పీఠికలో.

"తెలుగుదేశంలో గ్రంథకర్త అయినవాడు తన పుస్తకాలు తానే అచ్చొత్తించుకోవాలి. తానే అమ్ముకోవాలి" అని ఆనాడు మహాకవి అన్న మాట ఈనాటికీ యథార్థంగానే ఉంది. అందులోనే అతని ఇంకోమాట అన్నాడు.

"Modern life which presents complex social conditions is neglected by play-wrights."

అనగా అతి క్లిష్టమైన అనేక సాంఘిక పరిస్థితుల్ని ప్రదర్శించే ఆధునిక జీవితాన్ని నాటక రచయితలెవ్వరూ కథావస్తువుగా స్వీకరించడం లేదు అని. కొద్ది మినహాయింపులతో నాటక రచయితల గతి నాటికీ నేటికీ ఒక్కలాగే వుంది.

ఆ మరుసటి సంవత్సరం తోకచుక్క కనపడ్డ యేడు. బరంపురంలో నానాజాతి సహపంక్తి భోజనం జరిగిన ఏడు. మహాకవి గురజాడ అప్పారావు మొట్టమొదటిసారి ముత్యాల సరాలు గుచ్చిన ఏడు. అప్పుడే తెలుగు కవిత్వంలో విప్లవ శకం ఆరంభమయింది.

ఈ విషయాన్నిక్కడ కొంచెం విపులీకరించ దలచుకున్నాను. కందుకూరి వీరేశలింగం, తిరుపతి వెంకటేశ్వర కవులు, ఆఖరికి రాయప్రోలు సుబ్బారావు వీళ్ళెవరూ కారు ఆధునిక సాహిత్య విప్లవ నాయకులు. ఇప్పుడు చెప్పిన వాళ్ళంతా గురజాడ అప్పారావు కంటె గొప్పవారు కూడాను. కాని, సాహిత్య పరిణామంలో ఈ చెప్పిన నలుగురికీ గురజాడ అప్పారావుకీ ఉన్న తేడా, సామాజిక వ్యవస్థలో సంస్కరణ ప్రియత్వానికీ, విప్లవ నేతృత్వానికీ మధ్య వున్న భేదం వంటిదే. ఆధునిక సాహిత్యంలో ఆచార్యపీఠం ఎవరికీ అన్న ప్రశ్నకు కందుకూరి వీరేశలింగం గారిదని కొందరూ, తిరుపతి వెంకటేశ్వరకవులదని కొందరూ, రాయప్రోలు సుబ్బారావుదని మరికొందరు జవాబిస్తారు. కొన్ని పరిమితమయిన ఆవరణలో వీరి జవాబుల్ని అంగీకరించ వచ్చునే. నిశ్చయంగా కందుకూరి వీరేశలింగం యుగపురుషుడే. తిరుపతి వెంకటేశ్వరులు మార్గదర్శకులే. రాయప్రోలు ఒకానొక కవితా పద్ధతికి ఒరవడి పెట్టినవాడే. అయితే గురజాడలో

ఎక్కడుంది విశిష్టత? ఎందులో ఉంది ఆధిక్యం? రాయప్రోలుమీద అభిమానంకొద్దీ ఆయన భక్తులత నికాచార్యాత్వం ఇచ్చినట్లు గురజాడమీద మూఢ విశ్వాసంతో అతణ్ని నాయకునిగా అంగీకరిస్తున్నానా లేక వ్యక్తిగతాభిరుచుల కతీతమైన విశేష ప్రామాణ్యాలు మరేవైనా ఉన్నాయా?

ఉన్నాయంటాను నేను. వీటిలో ముఖ్యమైనదీ మొట్టమొదట చెప్పుకోవలసినదీ, ఏమిటంటే, ఏ కవికైనా సరే అతని చుట్టూ ఒక సమాజం. ఆ సమాజానికొక చరిత్రా, ఆ చరిత్రకొక పరిణామం ఉంటాయి. సామాజిక చారిత్రిక పరిణామ గమనంలో కవియొక్క సాహిత్య స్థానం నిర్ణీత మవుతుంది. కవి ప్రగతిశీలి, ప్రతిభాశాలీ అయితే ఈ గమనాన్ని అతడు మరింత వేగవంతం చేస్తాడు. సామాజిక పరిణామానికి విప్లవ పంథాలో వేగం సాధించిన మహాకవిగా గురజాడ అప్పారావుకి నేను నమస్కరిస్తున్నాను.

ఇక రెండోది మొదటి అంశంనుండే మొగ్గతొడుగుతుంది. మొదటిది టెంపోకి సంబంధించిందైతే రెండోది డైరక్షన్‌కి చెందింది. పరిణామం ఎంత వేగంగా సాగింది అనే కాకుండా ఏ దిక్కుగా సాగింది అని కూడా ఆలోచించాలి. పురోగమనమా పశ్చాద్గమనమా అనే విషయం ఆలోచించాలి. ఇంగ్లండులో టి. ఎస్. ఈలియట్‌ని ఈనాటి మహాకవులలో ఒకడని అందరూ అంగీకరిస్తారు, కాని అతని దృక్పథం మాత్రం అభ్యుదయ విరోధకం. మన విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారున్నారు ఆయనా అంతే. గ్రీకు రోమన్ కాలాల సంస్కృతి ఈలియట్‌ను ఆకర్షించినట్టే రామాయణ భారత కాలాల వైభవం విశ్వనాథవారిని ముగ్ధుల్ని చేసింది. ఆ వేళకీ ఈ వేళకీ మానవజాతి చాలా ముందంజ వేసిందంటే ఇద్దరూ ఒప్పుకోరనుకుంటాను, ఇందుకు నిదర్శనంగా ఈ కాలపు మానసికాందోళనలను వేలెత్తి చూపిస్తారు. "ఆ పీనుగులు మనలాగే ఏడుస్తూ వుండేవారు. మనకంటే అధ్వాన్నంగా ఉండేవారు" అనగలిగిన సాహసం అప్పారావుకే చెందింది. దృక్పథాలలోని తేడాయిది. భూతకాలంమీద ఈలియట్‌కున్న అభిమానాన్ని అర్థం చేసుకుంటూనే భవిష్యత్తుమీద గురజాడకున్న విశ్వాసానికి నేనిక్కడ నివాళు లెత్తుతున్నాను.

నవ్యాంధ్ర సాహిత్యానికి ఏకైక నాయకునిగా గురజాడ అప్పారావుని నే నంగీకరించడానికి మూడో కారణం భాషకి సంబంధించింది. ఇందాకా నేను చెప్పిన పీఠికలో గురజాడ ఇలా అన్నాడు: "సంకెళ్ళను" ప్రేమించే వాళ్ళు దాన్ని - అనగా గ్రాంథిక భాషను - ఆరాధిస్తారుగాక. నా మట్టుకు నా మాతృభాష సజీవమైన తెలుగు. "ఇటాలియన్ ఆఫ్ ది ఈస్ట్" అనిపించుకున్న ఈ తెనుగులో మన సుఖాల్ని మన దుఃఖాల్నీ వెల్లడించుకోవడానికి మనం ఎవరమూ సిగ్గుపడలేదుగాని కాగితంమీద పెట్టడానికి మాత్రం మనలో కొంతమంది బిడియపడుతున్నారు!" అన్నాడు.

వ్యావహారికాంధ్రం తరపున గిడుగు రామమూర్తి పంతులు ఆనాటి పండిత లోకంతో సంకుల సమరాలు సాగిస్తూ ఉండే శిల్ప ప్రపంచంలో గురజాడ అప్పారావు నూతన సృష్టికి ఉపక్రమించి నూతన విజయాలు సాధించారు. కన్యాశుల్కం మొదటి ముద్రణ పీఠికలో ఈ విషయమయి ఆయన ఇలా రాశాడు.

"It has been remarked that the use of what is wrongly termed the vulgar tongue mars the dignity of a literary Production but that is a piece of criticism which one need not heed at the present day when the progress of the science of Language has established better standards for Judding the quality and usefulness of tongues than the whims of the grammarians of old linguistic strata."

"గ్రామ్యం అని పొరపాటు పేరుపెట్టి పిలిచే వాడుక భాషను కావ్య రచనలలో ప్రవేశపెడితే ఉత్తమ కావ్యాల కుండవలసిన గౌరవం దిగజారి పోతుందనే విమర్శను మనం లెక్కచెయ్య నక్కరలేదు. ఎందుచేతనంటే కావ్యప్రశస్తి కావ్యప్రయోజనమూ నిర్ణయించేవి పాతకాలపు వైయాకరణుల ఛాందసాలు కావు. భాషా శాస్త్రవిజ్ఞానం బాగా అభివృద్ధి చెందిన ఈ రోజులలో అంతకన్న మంచి గీటురాళ్ళే మన కందుబాటులో కొచ్చాయి."

సినిమాలు, రేడియోలూ అభివృద్ధి చెందిన ఈ రోజులలో జీవ ద్భాషకుగల ప్రాధాన్యం మరీ స్పష్టంగా మనకి కనిపించకపోదు. కాని ఆనాడు మొదటిసారిగా అభ్యుదయ మార్గం తీసిన వ్యక్తులు ఎన్నో ఆటంకాల నెదుర్కోవలసి వచ్చింది. కాని వాళ్ళు సువిస్పష్టంగా భవిష్యత్తును చూశారు. భాషాగమనం ఏ దిశగా పరుగెత్తుతోందో వారికి తెలుసును. యథాపూర్వ స్థితికోసం పెనుగులాడే అభివృద్ధి నిరోధకుల అభ్యంతరాలేవీ వారిని అడ్డడం లేదు. ఈ సందర్భంలో ఒక చిన్న సంఘటన - గురజాడ అప్పారావుగారి జీవితంలోది ఇక్కడ స్మరించవచ్చును. ఆనంద గజపతి మహారాజు అప్పారావుగారిని విజయనగర సంస్థాన శాసన పరిశోధకునిగా నియమించిన తర్వాత అప్పారావుగారు కళింగదేశ చరిత్రను రాయడానికి కావలసిన సామాగ్రినంతా సమకూర్చుకున్నారు. ఆ గ్రంథాన్ని తాము ప్రచురిస్తామనీ, అయితే అది గ్రాంథిక భాషలోనే ఉండితీరాలని విజ్ఞాన చంద్రికా గ్రంథమండలివారు కోరగా, గురజాడ అప్పారావుగారందు కొప్పుకోలేదు. అప్పుడు ఆయన అన్న మాటలివి-"నాది ప్రజల ఉద్యమం. దానిని ఎవరిని సంతోష పెట్టడానికీ వదలుకోలేను" అని. అంత విశ్వాసం ఉందన్నమాట, ఆయనకి తన ఉద్యమం మీద.

"మాట్లాడినట్టే సరిగ్గా రాయడం కూడా ఎవరికి సాధ్యం? అధవా రాసినప్పటికీ అందులో ఏమి పస ఉంటుంది?" అనేవారికి కన్యాశుల్కం లోని ప్రతీ వాక్యమూ ప్రతీ మాటా తిరుగులేని జవాబిస్తాయి. సామాజిక వాస్తవికతను కన్యాశుల్కం ప్రతిబింబించినంత సంపూర్ణంగా మన దేశం లోని మరే యితర నాటకమూ ప్రతిబింబించలేదని నిస్సందేహంగా చెప్పవచ్చును. సంఘంలోని వివిధ వర్గాలకు, కులాలకు, వృత్తులకు మనః ప్రవృత్తులకు చెందిన ఎందరో వ్యక్తులు నిత్య జీవితంలో తాము ఎలాగ మాట్లాడతారో అలానే కన్యాశుల్కంలో మాట్లాడతారు. ప్రేక్షకులను మనస్సులో పెట్టుకొని వారిని నవ్వించడానికి కృత్రిమంగా ప్రవేశపెట్టిన సంభాషణ లేవీ ఈ నాటకంలో లేవు. గిరీశం, రామప్పంతులు, పోలిశెట్టి,

అనిరిగాడు ఒకరేమిటి ఎవరి గొంతుకైనా ఎక్కడైనా స్పష్టంగా పోల్చుకో వచ్చును. వాస్తవానికి దూరంగా నిలుచుని జీవితానికి మెరుగు పెట్టాలను కుండేనే భాషలోకి కృతకత ప్రవేశిస్తుంది. ఈ సందర్భంలో "శిల్పం వాస్తవికతకు అతీతమయినది" అని వాదించి ప్రయోజనం లేదు. ఫొటోగ్రాఫీ కళ కాదని పొరపడే వాళ్ళ దృక్పథం ఇది ఫోటోగ్రాఫీని కూడా ఉత్తమ శిల్పంచేసే నిబంధనలు దీనిలోనే గర్భితమయి ఉన్నాయి. గురజాడ సాహిత్యంలో జీవితాన్ని ఫోటోగ్రాఫ్ మాత్రమే కాదు, యక్సరే ఫోటోగ్రాఫ్ కూడా చేశాడు.

గురజాడ ఆధిక్యానికి నాలుగో కారణం అతని సర్వజనీనత, తక్కిన వాళ్ళంతా తెలుగు దేశంలో యోధానుయోధులైతే ఒక్క గురజాడ మాత్రమే ప్రపంచములో ఎప్పటి ప్రామాణ్యాలకైనా నిలవగల సార్వజనీనతను సాధించినవాడు. ప్రాచీనాంధ్ర కవులలో వేమన అటువంటివాడు. మళ్ళీ ఈనాడు గురజాడ అప్పారావు, తిరుపతి వెంకటేశ్వరుల ప్రతిభని తెలుగుదేశం ఆదరించినంతగా తక్కిన దేశాలు గుర్తిస్తాయని నే ననుకోను. పోతనకవి తెలుగు వాళ్ళ కర్థమయినంతగా, తెలుగువాళ్ళని ఉత్తేజపరిచినంతగా వెలుపలిప్రపంచానికి కలిసి వస్తాడనుకోను. నూటికి నూరుపాళ్ళు తెలుగుకవిగా ఇంట గెలుచుకొని సార్వజనీన సార్వకాలీన విశిష్టత్వంతో రచ్చ గెలువగలిగినవాడు వేమన్న ఒక్కడే వెనుకటి కాలంలో తెలుగుకవి. అలాగే ఆధునిక సాహిత్య ప్రపంచంలో తెలుగు దేశపు సరిహద్దుల కవతల అంతర్జాతీయ కవి సమ్మేళనంలో తెలుగువారి తరఫున ప్రతినిధిగా నిలుచుకో గలిగినవాడు గురజాడ అప్పారావు ఒక్కడే. కవిగా మాత్రమే కాదు. కథారచయితగా గురజాడ ధ్రువతార. అతను రాకముందు ఉన్న కవిత్వానికీ అతను రాసిన తర్వాత వచ్చిన కవిత్వానికీ పోలికేలేదు. అతనికి పూర్వం ఉన్న నాటకరంగానికి అతని తర్వాత నాటకరంగానికీ మశకహస్త్యంతరం ఉంది. కవిగా, నాటక కర్తగా గురజాడ ప్రతిభను దేశమంతా గుర్తించింది గాని కథారచయితగా అతనికున్న ఉన్నతోన్నత స్థానం చాలా మందికి తెలియ దనుకుంటాను.

"దేవుడు చేసిన మనుషుల్లారా, మనుషులు చేసిన దేవుళ్ళారా మీ పేరేమిటి?" అనే ఒక్క కథానిక చాలును-కథకులలో గురజాడకి అగ్రేశరత్వం స్థాపించడానికి.

ఒకందుకు నాకు విచారం వేస్తుంది. తమిళులు తమ జాతీయ కవిగా సుబ్రహ్మణ్య భారతిని అంగీకరిస్తారు. మళయాళీలకు వల్లథోల్ ఉన్నాడు. వంగీయుల మహాకవి రవీంద్రనాథ ఠాగూరు. అలాగే ఇతర ప్రాంతాలకు ఇతర కవులు. కాని తెలుగులో మాత్రం తమ జాతీయ కవి విషయమయి తెలుగువారు ఏకాభిప్రాయానికి రాలేకపోతున్నారు. ఎవరిని గొప్పవాడంటే ఇంకెవరికి కోపం వస్తుందో అనో లేక ఎవరి గొప్ప వారిది మనం ఎవరము నిర్ణయించడానికి అనో! మళ్ళీ కవి పూజలో తెలుగువారు మరే యితర ప్రాంతీయులకూ తీసిపోరు. బహుశా భారతదేశం అంతట్లోకి కవులను హెచ్చుగా ఆరాధించేది తెలుగుదేశమే యేమో కూడా, అయినప్పటికీ రాజకీయాలలోవలనే సాహిత్యంలో కూడా మనకి బహునాయకత్వం తప్ప లేదు.

[పరిశోధన సంచిక : జనవరి 1956]

25

DEDICATION

To

His Highness the Maharajah Mirja
Sri Ananda Gaiapati Raj, Manea Sultan,
Bahadur of Vizianagaram, G. C. I. E.

May it Please your Highness:

It is fabled that when the ancient demlgod of you noble race was making a causeway across the sea to rescue his consort from captivity, the faithful squirrel brought at the end of its tail a few grains of sand not indeed hoping to advance the high enterprise in any appreciable degree, but to show an inclination to serve, Ten years ago, when the question was engaging Your Highness's attention of saving a very helpless section of our womankind from a galling type of slavery, fraught with the germs of social demoralisation, an humble servant made a feeble effort to arouse public opinion on the subject by exposing the evil in a popular drama. The success that attended its production on the boards, and demand for copies from various quarters emboldened him to publish it. No one is better aware than tha writer himself how great are the imperfections of the piece. and how unworthy it is of presentation to such an exalted personage and ripe scholar as your Highness, but he has ventured to seeK. Your Highness's indulgence, as he deems it the highest honour and his greatest ambition to be permitted to dedicate the fruits of his intellect, poor though in merit, to a prince with whom knowledge is an absorbing passion and whose appreciative encouragement of letters, has attracted to his court, literary stars of the first magnitude and inaugurated a brilliant cpoch in the history or Telugu literature,

I have the honour to subscribe myself
May it please Your Highness
One Ever Loyal to The Ever Loyal

PREFACE TO THE SECOND EDITION

It was My original intention to reprint the play with slight alterations but at the suggestion of my friend, Mr. S. Srinivasa Iyengar, for whose literary judgements I have great respect, I recast it. In tha process, it has gained considerably in Size. In its present shape, It is almost a new work.

The first edition was a marked success. The Press gave it a cordial reception and haild it as an event in the history of Telugu literature, and men, wom n and children read it with interest. The only exception waa mahamahopadhyaya K. VenKataratnam Pantulu Garu who cannot stand two things in this other wise perfect world -social reform and spoken Telugu. The first edition was exhausted in a few weeks, and there has since been a constant demand for copies. I long postponed the worry of a second edition and I under take it now only at the importunity of friends,

In the Telugu country an author has generally to be his own publisher and book-seller. There is no book-selling enterprise, and what book-reading enterprise there is, is due entirely to the exertions of that venerable body, the Board of Studies. The Christian Gospels do not speaK of an eleventh Commandment "Thou shalt read" but it is given to the Telugu Board of Studies to command "Thou shalt read!" and straight thousands of unfortunate young men read books that no mortal can read with profit or with pleasure.

When I wrote the play, I had no idea of publication. I wrote it to advance the cause of social reform and to combat a popular prejudice that the Telugu language was unsuited to the stage. Itinerant Maharatta troupes staged Hindi plays in the Telugu districts and made money, Local companies copied their example and audiences listened with delight to what they did not understand. The bliss of ignorance could not have been more forcibly illustrated. Kanyasulkam gave little scope to vulgar stage attractions such as flaring costumes, sensuous dances, bad music and sham fights; yet it drew crowded houses and vindicated the claims of the vernacular.

I am glad to find that Hindi plays are on the decline But the condition of the Telugu stage can, by no means,' be considered to be satisfactory. There are no theatres wotrh the name, and no professional actors who practise acting as an art. There are not many good plays either. Modern life which presents complex social conditions is neglected by play wrights except for purpose of the broadest farce, and poverty of invention is manifested by the constant handling of threadare romantic topics. Few writers display any knowledge of technique. Such a low leve of literary workmanship is a matter for wonder after fifty years of university education and domination of Western culture, and it can be attributed only to the defective teaching of English literature in our colleges. A better state of things cannot, perhaps, be expected until a strong sense of duty impels English Professors and Educational Officers to cultivate tne vernaculars.

The Te'ugu Intellect is also seriously handicapped by thetryranny of authority-of a highly artificial literary dialect, a rigid system of all literative verification, and literary types which have long played out. I shall say a word here about the li'erary dialect. Since I wrote the preface to the first edition, the spoken dialect has gained ground. My friend, Principal P. T. Srinivasa Iyengar, recently started a Telugu Teaching Reform Society among the aims and objects of which the cultivation of vernacular Telugu holds a prominent place, and Mr. Yates, whose name will always be remembered in the Telugu districts for the introduction of national methods of teaching into our schools, has lent weight to the movement by accepting the presidentship of the society.

I cannot understand how modern writers fail to see the merits of spoken Telugu, its softness which elicited the admir tion of foreigners,and its range of expression,Atthis movement, the best prose in the language is in the spoken d alect, Strange as it may sound, Telugu prose owes its origin and development not to the patronage of kIngs or to the influence of foreign literatures, but to the exertions of a curioul Englishman who stimulated compliation of locas

histories in the vernacular during the early years of the last century. The Mackenzic Collections, no doubt,com price tracts of unequal merit but for rhythm. flow and directness some of them beat the best work in the literary dialect, and what is rare in Telugu literature, they reflect the mind of the people and bear impress of the times Unconsciously possibly. Rai Bahadur K. Viresalingam Pontulu Garu rendered great service to Telugu by issuing as the first volume of the colected works adoptations of English acting plays and farces of indian life written in vernacular of various degrees ofpurity,and the choicedoescredit to his shrewd commonsense because that first volume contains his very best work, in fact ,his only work that took the public by storm. The credit of deliberately introducing the vernacular into Tulugu drama in keeping with Sanskrit tradition belongs to my Friend V.Venkataraya Sastri Garu whose Prataparudryam owes not a little of its charms to dialogue in the dialects. I belive my play is the first ambitious work in the spoken dialect and'certainly it has not failed, but success or failure of individual authors is no test of the capacity, of a language.

While the vernacular is thus gaining recognition, the literary dialect itself is approximating to the spoken dialect in the best modern prose which manifests great freedom of usage, Rai Bahadur K. Viresalingam Pantulu Garu, the most prominent figure in the Telugu world of letters at the present day, has set the exemple of laxity in the observance of the law of inter change of soft and hard consonants after a drita nasal. Hardly a modern writer would escape censure if judged be rules of grammar and established usage. and in the school room, pandits have relaxed insistence on rigid observance of rules of Sandhi. The moral of this tendency to break through traditional restrictions is clear, The old literary dialect is felt to be an incouvenient instrument and there is an unconscious effort to from a new literary dialect. My complaint is that this movement is illogically slow.

I view the Telugu literary dialect as a great disability imposed by tradition up on the Telugus. Let those who

love fetters venerate it. My own vernacular, for me, the living Telugu, the Italian of the East in which none of us is ashamed to express our joys and sorrows, but which some of us are ashamed to write well. Literature in the vernacular will knock at the door of the preasant, and it will knock at the door of the Englishman in India. Its possibilities are immense,

No argument in favour of a vernacular literature is needed with persons who are conversant with the history of the English dialects and the Prakrits, and I know it is not arguments that will evolve a new literary dialect for Telugu, A great writer must write and make it. Let us prepare the ground for him,

The cause of social reform has received strong support from a recent decision of the Madras High court at which a full Bench consistingof Chief Justice Sri Arnold White' and Justices Miller and Munro ruled: That a contact to make payment to a father in consideration of his giving his daughter in marriage is immoral and opposed to public policy within the meeting of section 23 of the Indian Contract Act."

I had to contend with one difficulty in printing this Book There are many sounds in the spoken dialect which are not represented in the Telugu alphabet· In the present stage of Telugu phonetics. I had to content myself with indicating such sounds by a horizontal line placed over the nearest symbols' and I employed the Ardhanusvara after nasal. The creation of new symbols and their adoption into type-can be effected only after a more widespread recognition of the spoken dialect,

My best thanks are due to Messrs G, Ramaswami Chetts Co.,who cheerfully under took to adopt my innovations, and did their part of the work to my entire satisfaction.

"ELK HILL HOUSE"
OOTACAMUND
1st May 1909

G. V. A.

PREFACE TO THE FIRST EDITION

Under the orders of his Highness the Maharajah of Vizianagaram, a list was prepared ten years ago of Brahmin Sulka marriages, celebrated in the ordinary tracts of the Viisakapatnam District during three years. The list is by no means exhaustive as the parties concerned were naturally averse to admiting acceptance of bride money, but such as it is, it forms a document of great value and interest. The number of marriages recorded reached one thousand and thirty-four, giving an average of three hundred and forty - four for the year. Ninety-nine girls were married at the age of five years, forty-four at four, thirty-six at three, six at two, and three at the age one ! the babies in the last instance carrying a price of from three hundred and fifty to four hundred rupees a head. Stange as it may sound, bargains are sometimes struck for children in the womb. Such a scandalous state of things is a disgrace to society, and literature cannot have a higher function than to show up such practices and give currency to a high standard of moral ideas. Until reading habits prevail among the masses, one must look only to the stage to exert such healthy influence. These considerations prompted me to compose Kanyasulkam.

I clothed the play in the spoken diale t, not only that it is better intelligible to the public than the literary dialect, but also from a conviction that it is the proper comic diction for Telugu. Dramatic style is no doubt, determined to some extent by usage. But the absence of any real dramatic literature in Telugu leaves a writter free to adopt that outward from which he deems most appropriate for the presentation of his ideas. The metres in use

in Telugu with their alliterative restrictions, are incapable of imparting to language conversational ease which is indispensable in a comedy, or continuity in which as Mr. Ward remarks, lies real life. One might invent new dramatic measures-but it would be a superflous task, so far at least as comedy is concerned as prose is gaining gronnd all over the world for dramatic purposes.

It has been remarked that the use of what is wrongly termed the vulgar tongue mars the dignity of a literary production,but that is a piece of criticism which one need not head at the present day when the progress of the science of language has established better standards for judging the quality and usefulness of tongues than the whims of grammarians of old linguistic strata. The Telugu literary dialect contains many obsolect grammatical forms, an incocveniently large mass of absolete words and arbitrary verbal contractions and expansions which were necessitated by a system of versification be sed both on alliteration and on quantity A licence. which no doubt, has its own advantages of introducting Sanskrit words to an unlimited extent, has been but too eagerly availed of by poets who brought glossaries into requisition, revelled in fantastic compound formation and made the Telugu literary dialect doubly dead. This is not the place to dilate on the question of linguistic reform, but this much might be said If it is intended to make the Telugu lit rary dialect a great civilizing medium, it must be divested of its superflous obsolate and Sanskrit elements and brought closer to the spoken dialect from which it must be throughly replenished. There is not much dialectical difference in the Telugu generally spoken in the various parts of the Telugu country; so a new common literarary dialect can be established with comparative ease if only able writers set about it in right earnest.

Recently, I happend to read Brahmavivaham by Ra Bahadur Viresalingam Pantulu Garu and found that there were some parallel passages in our plays, a thing perfecty natural considering that his piece traversed the whole field of Brahmin marriages. But it will be seen that these plays have little else in common, our treatment being essentially different, 'Brahmavivaham' was meant to be a pure comedy of manners, while in 'Kanyasulkam humour, characterization, and the construction of an original and complex plot have been attempted with what success. it is for the public to judge.

VIZIANAGARAM

1st January 1897 G. V. A.

కన్యాశుల్కం

పాత్రములు

అగ్నిహోత్రావధానులు—కృష్ణరాయపురం అగ్రహారీకుడు

వెంకమ్మ—అతని భార్య

బుచ్చమ్మ—పెద్ద కూతురు, వితంతువు

సుబ్బమ్మ—రెండవ కూతురు

వెంకటేశం—కుమారుడు

కరటకశాస్త్రి—అగ్నిహోత్రావధానులు బావమరిది, విజయనగరం సంస్కృత నాటక కంపెనీలో విదూషకుడు

కరటకశాస్త్రియొక్క శిష్యుడు—పెళ్ళికూతురు వేషము, దాసరి వేషము వేయును

లుబ్ధావధానులు—రామచంద్రపురం అగ్రహారీకుడు

మీనాక్షి—అతని కుమార్తె, వితంతువు

రామప్పంతులు—రామచంద్రపురం అగ్రహారం కరణం

గిరీశం—లుబ్ధావధానులు పినతల్లికొడుకు, వెంకటేశముకు చదువు చెప్పు అయ్యవారు

సౌజన్యారావు పంతులు—వకీలు

భీమారావు పంతులు—ప్లీడరు

నాయుడు—పైరివేటు వకీలు

పూజారి గవరయ్య—వైద్యుడు; మాంత్రికుడు

మధురవాణి—వేశ్య

డిప్టీకలక్టరు, హెడ్ కనిష్టీబు, పోలిశెట్టి, సిద్ధాంతి, బైరాగి, దుకాణదారు, గ్రామమునసబు, హవల్దారు, యోగిని, లుబ్ధావధానులుయొక్క నౌకరు అసిరిగాడు, మనవాళ్ళయ్య, పూటకూళ్ళమ్మ, వీరేశ—యితర పాత్రములు.

కన్యాశుల్కము

ప్ర థ మాం క ము

1 వ స్థలము: విజయనగరములోని బొంకులదిబ్బ

(గిరీశము ప్రవేశించును)

గిరీ:-సాయంకాలమయింది. పూటకూళ్ళమ్మకు సంతలో సామాను కొనిపెడతానని నెలరోజుల కిందట యిరవై రూపాయలు పట్టుకెళ్ళి దాన్నింగర్లుకింద ఖర్చుపెట్టాను. యివాళ ఉదయం పూటకూళ్ళమ్మకీ నాకు యుద్ధమైపోయింది. బుర్ర బద్దలుకొడదామా అన్నంత కోపం వచ్చింది. గాని, పూర్రిరర్లు చెప్పినట్లు పేషెన్సు వుంటేగాని లోకంలో నెగ్గలేం. ఈలా డబ్బు లాగేస్తే యిదివరకు యెన్ని పర్యాయములు పూరుకుంటిరాము. ఇప్పుడేదో కొంచెం దాన్నింగర్లు మాట ఆచోకి కట్టినట్టు కనబడుతుంది. ఓర్వలేని వెధవ యెవడైనా చెప్పి వుంటాడు. ఉదయం కథ ఆలోచిస్తే యిటుపైని తిండి పెట్టేటట్టు కానరాదు. ఈ వూళ్ళో మరి మన పప్పు వుడకదు. ఎటు చూసినా అందరికీ బాకీలే. వెంకు పంతులుగారి కోడలికి లవ్ లెటర్ రాసినందుకు యెప్పుడో ఒహప్పుడు, సమయం కనిపెట్టి దేహశుద్ధి చేస్తారు.

Can love be controll'd by advice ?
Will cupid our mothers obey ?

శీఘ్రంగా యిక్కణ్నించి బిచాణా యెత్తివెయ్యడమే బుద్ధిలక్షణం: గాని మధురవాణిని వదలడమంటే యేమీ మనస్కరించకుండా వున్నది.

It is women that seduce all mankind

నేను యేమో ఉద్యోగాలు ఊళ్ళు యేలి తనతో వైభవం వెలిగిస్తానని నమ్మకంతో వుంది. పూర్ క్రీచర్!

ఎవరా వస్తున్నది ? నా ప్రియశిష్యుడు వెంకటేశంలా వున్నాడు. యివాళ కిస్మిస్ శలవులు యిచ్చివుంటారు. వీడి వైఖరి చూస్తే పరీక్ష

ఫెయిలయినట్టు కనబడుతుంది. వీణ్ణి కొంచెం ఓదార్చి, వీడికి శలవుల్లో చదువు చెప్పే మిషమీద వీడితో వీడి వూరికి వుడాయిస్తే చాలా చిక్కులు వొదుల్తాయి; అట్నుంచి నరుక్కు రమ్మన్నారు!

(వెంకటేశం ప్రవేశించును.)

యేమివాయ్ మైడియర్ షేక్స్పియర్! ముఖం వేలవేసినవ్ ?

వెంక :- ఇక మీర్నాతో మాట్లాడకండి. మా మాష్టరు మీతో మాట్లాడొద్దన్నారు. మీ సావాసం చేయడంవాత నా పరీక్ష పోయిందన్నారు.

గిరీ :- నాన్సెన్స్, మొదట్నించి నేను అనుమానిస్తూనే ఉన్నాను. నీ మాష్టారుకి నన్ను చూస్తే కిట్టదు. అందుచాత నిన్ను ఫెయిల్ చేశాడు. గాని లేకుంటే నువేవిఁటి, ఫెయిల్ కావడవేవిఁటి ! అతనికీ నాకూ యెందుకు విరోధం వచ్చిందో తెలిసిందా? అతను చెప్పేదంతా తప్పుల తడక, అది నేను న్యూసు పేపర్లో యేకేశాను. అప్పట్నుంచి నేనంటే వాడికక్కడు పుడుకు.

వెంక:-మీవల్ల నాకు ఒచ్చిందల్లా చుట్టకాల్చడం ఒక్కటే. పాఠం చెప్పమంటే యెప్పుడూ కబుర్లు చెప్పడవేఁ కాని ఒక్కమారయినా ఒక ముక్క చెప్పిన పాపాన్ని పోయినారూ ?

గిరీ:-డామిట్! ఇలాటి మాటలంటే నాకు కోపం వొస్తుంది. ఇది బేస్ ఇన్గ్రాటిట్యూడ్. నాతో మాట్టాడడవేఁ ఒక ఎడ్యుకేషన్. ఆ మాట కొస్తే నీకున్న లాంగ్వేజి నీ మాష్టరుకుందీ-విడో మారియేజ్ విషయమయి నాచ్చికొశ్చన్ విషయమయి నీకు ఎన్ని లెక్చర్లు ఇచ్చాను! నా దగ్గర చదువుకున్నవాడు ఒహడూ అప్రయోజకుడు కాలేదు. పూనా డక్కన్ కాలేజీలో నేను చదువుతున్నప్పుడు ది ఇలెవన్ కాజస్ ఫర్ది డిజనరేషన్ ఆఫ్ ఇండియాను గూర్చి మూడు ఘంటలు ఒక్కబిగిని లెక్చరు యిచ్చేసరికి ప్రొఫెసర్లు డంగయిపోయినారు. మొన్న బంగాళీవాడు యీ వూళ్ళో లెక్చరిచ్చినప్పుడు ఒక్కడికైనా నోరు పెగిలిందీ ! మనవాళ్ళు వొట్టి వెధవాయలోయ్! చుట్ట నేర్పినందుకు థాంక్ చెయ్యక తప్పు పట్టుతున్నావ్ ? చుట్ట

కాల్చడం యొక్క మజానీకు యింకా బోధపడకపోవడం చాలా ఆశ్చర్యంగా వుంది. చుట్ట కాల్చబట్టే కదా దొర్లంత గొప్పవాళ్ళయినారు. చుట్టకాల్చని ఇంగ్లీషువాణ్ని చూశావూ? చుట్టపంపిణీమీదనే స్టీముయంత్రం వగయిరా తెల్లవాడు కనిపెట్టాడు. లేకపోతే వాడికి పట్టుబట్టా! శాస్త్రకారుడు యేవం న్నాడో చెప్పానే. సూత ఉవాచ—

క॥ ఖగపతి యమృతము తేగా
భుగభుగమని పొంగి చుక్క భూమిని వ్రాలెన్!
పొగచెట్టయి జన్మించెను!
పొగతాగనివాడు దున్నపోతై పుట్టున్॥

ఇది బృహన్నారదీయం నాలుగవ ఆశ్వాసంలో వున్నది. అది అలా వుణ్ణీ గాని నీ అంత తెలివైన కుర్రవాణ్ణి ఫెయిల్ చేసినందుకు నీ మాష్టరుమీద నాకొళ్ళు మహా మండుతూంది. ఈ మాటు వంటరిగా చూసి వొక తడాఖా తీస్తాను. నువ్వు శలవుల్లో యిక్కడుంటావా వూరికి వెళతావా?

వెంక:- వెళ్ళాల్నుందిగాని, పాసు కాలేదంటే మా తండ్రి చావ గొడ్తాడు.

గిరీ:- ఆ గండం తప్పే ఉపాయం నే న్చెబుతాను. నే చెప్పినట్టల్లా వింటానని ప్రమాణం చేస్తావూ?

వెంక:- (గిరీశం కాళ్ళు పట్టుకొని) మీ శలవు యెప్పుడు తప్పాను? మా తండ్రికి మా చెడ్డకోపం. పాసుకాలేదంటే యెముకలు విరగ్గొడతాడు. (కన్నీరు చేత తుడుచుకొనును)

గిరీ:- దటీజ్ టిరనీ-ఇదే బంగాళీ కుర్రవాడవుతే ఏం జేస్తాడో తెలిసిందా? తాతయేది తండ్రియేది కర్ర పట్టుకుని చెడ్డా లెక్కగొడతాడు. మీ అగ్రహారం కుర్రవాళ్ళు మరి యవళ్ళయినా యీ వూళ్ళో చదువు కుంటున్నారా?

వెంక:- మరెవళ్ళూ లేరు.

గిరీ:- అయితే నేనో ఉపాయం చెబుతాను విను. నే కూడా నీతో మీవూరొచ్చి పరీక్ష పాసయినావని మీ వాళ్ళతో చెబుతాను; అక్కడ నీకు

చదువు చెప్పడానికి ఒప్పానని మీ వాళ్ళతో చెప్పు; శలవు లాఖర్ని విన్ను టవును స్కూల్లో ఫైస్లాసులో ప్రవేశపెడతాను.

వెంక:- మీరేపస్తే బతికాను. మరేఁవిటి? కిందటిమాటు శలవులికే మా అమ్మ మిమ్మల్ని తీసుకు రమ్మంది.

గిరీ:- ఆల్రైట్‌గాని-నా కిక్కడ చాలా వ్యవహారములలో నష్టం వస్తుందే: మునసబుగారి పిల్లల్కి శలవుల్లో పాఠాల్చెబితే ఫిఫ్టీరుపీస్ యిస్తావఁన్నారు. అయినా నీ విషయమైఁ యంత లాస్ వచ్చినా నేను కేర్ చెయ్యను. ఒక భయం మాత్రం వుంది. మీ వాళ్ళు బార్‌బరస్ పీపుల్ గదా, నన్ను తిన్నగా ట్రీట్ చేస్తారో చెయ్యరో. నీవు నన్ను గురించి మీ మదర్‌తో గట్టిగా రికమండ్ చెయ్యవలసి వుంటుంది. కొత్త పుస్తకాలికి వొక జాబితా రాయి. కొంచెం డబ్బు చేతిలో వుంటేనేగాని సిగర్సుకి ఇబ్బంది కలుగుతుంది. నోటుబుక్కు తీసి రాయి 1. రోయల్ రీడర్, 2. మాన్యూల్ గ్రామర్, 3. గోష్ జియామెట్రీ, 4. బాస్ ఆల్జీబ్రా, 5. శ్రీనివాస్సయ్యర్ అర్థిమెటిక్, 6. నలచరిత్ర, 7. రాజశేఖర చరిత్ర, 8. షెపర్డు జనరల్ ఇంగ్లీష్, 9. వెంకట సుబ్బారావు మేడీజీ, యెన్ని పుస్తకాలయినాయి?

వెంక:- తొమ్మిది.

గిరీ:- మరొక్కటి రాయి. అక్కడికి పది అవుతాయి. కుప్పుసామయ్యర్ మేడ్ డిఫికల్టు. అక్కడికి చాల్ను. మీవాళ్ళు గాని ఇంగ్లీషు మాట్లాడమన్నట్టయినా తబుకూ బెణుకూ లేకుండా పుస్తకాల్లో చదుపుకున్న ముక్కలు-జ్ఞాపకం వున్నంతవరకు యాకరుపెట్టు. దగ్గర కావర్సు ఏమైఁనా వున్నవా? నా దగ్గర కరన్సీనోట్లు ఉన్నవిగాని మార్చలేదు. పదణాలు పెట్టి ఓ సేరు కాశీ మిఠాయి పట్టుకురా. రాత్రి మరి నేను భోజనం చెయ్యను. మార్కెట్టుకి వెళ్ళి బండి కుదిర్చి దానిమీద నా ట్రావెలింగ్ ట్రంకువేసి మెట్టుదగ్గిర బండి నిలబెట్టి యిక్కడ వుండు. కొన్ని రాచకార్యాలు చక్కబెట్టుకొని యంత రాత్రికైనా వచ్చి కల్సుకుంటాను. గో ఎట్వొన్సు. మై గుడ్ బాయ్! నువ్ బుద్ధిగా వుండి చెప్పినమాటల్లా వింటూంటే నిన్ను సురేంద్రనాద్ బానర్జీ అంత గొప్పవాణ్ణి చేస్తాను. నేను నీతో వస్తానన్న

మాటమాత్రం పిట్టకైనా తెలియనివ్వొద్దు. జాగ్రత్త. (వెంకటేశం నిష్క్రమించును.)

గిరీ:- యీ వ్యవహార మొహాటి పైసలయింది. ఈ రాత్రి మధుర వాణికి పార్టింగ్ విజిట్ యివ్వందీ పోకూడదు. (రాగవరసతో పాడును)

నీ సైటు నా డిలైటు;
 విన్ను మిన్న
కాన కున్న
 క్వైటు రెచడ్ ప్లయిటు
మూను లేని నైటు.

(ఒక బంట్రోతు ప్రవేశించును)

బంట్రో:- నేను పోటిగ రామప్పంతులుగారి నౌకర్నండి. లెక్క జరూరుగుందండి. పోటిగరాపుల కరీదు యెంటనే యిప్పించమన్నారండి.

గిరీ:- (విననట్టు నటించుతూ)

పుల్లుమూను లైటటా
 జాసమిన్ను వైటటా
మూను కన్న
 మొల్ల కన్న
నీదు మోము బ్రైటటా
 టా! టా! టా!

బంట్రో:-యంత మందిని పంపినా యివ్వారు కారటండి. నే నాళ్ళలా గూరుకుండే వోణ్ణికానండి.

గిరీ:-అయ్యో కోనేటికి తోవ యిదే.

బంట్రో:- యక్కడి శెవిటిమాలోకం వొచ్చిందయ్యా!

గిరీ:-కోమటి దుకాణమా? కస్బా బజార్లోగాని, యిటువేపులేదు.

బంట్రో:- (గట్టిగ చెవివగ్గర నోరుపెట్టి) పోటిగరాపుల కరీదిస్తారా, యివ్వరా?

గిరీ:-బస, రాథారీ బంగాళాలో చెయ్యొచ్చును.

బంట్రో:- (మరీ గట్టిగా) యాశాది కిందట మీరూ సాన్తీ కలిసి తీసుకున్న పొటిగరాపుల కరీదు మా పంతులు విలపెట్టి పుచ్చు కొమ్మన్నారు.

గిరీ:- ఓహో నీవటోయ్! యవరో అనుకున్నాను. వింపాదిగా మాటాడు. వింపాదిగా మాటాడు. రేపు వుదయం యెనిమిది ఘంటలకి పూటకూళ్ళమ్మ యింటికివస్తే అణాపయిసిల్తో సొమ్మిచ్చేస్తాను, మీ పంతులకి స్నేహం మంచీ చెడ్డా అక్కర్లేదూ?

బంట్రో:- మాటల్తో కార్యంలేదు. మొల్లో సెయ్యేట్టి నిల్చున్నపాట్ని పుచ్చుకొమ్మన్నారండి.

గిరీ:- పెద్దమనిషివిగదా: నువ్వు తొందరపడ్డం మంచిదేనా? నీ తండ్రి యంత పెద్దమనిషి. యీ చుట్టచూడు. యంత మాజాగా కాల్తుందో హవానా అంటారు దొర్లు దీన్ని. రేప్పొద్దున రా, రెండు కట్టలిస్తాను.

బంట్రో:- శిత్తం. సొమ్ము మాటేం శలవండి?

గిరీ:- చెప్పాను కానా? రేప్పొద్దున్న యివ్వకపోతే మాలవాడి కొడుకు ఛండాలుడు.

బంట్రో:- మాలాడి కొడుకు శండాలుడు కాకుంటే మరేటండి?

గిరీ:- నీకు నమ్మకం చాలకపోతే యిదిగో, గాయత్రి పట్టుకు ప్రమాణం చేస్తాను.

బంట్రో :- శిత్తం రేపు పొద్దున్న సొమ్మియ్యకపోతే నా ఆబో రుండదండి.

గిరీ :- అహాఁ! నీ ఆబోరు ఒహటి నా ఆబోరు ఒహటీనా.

[బంట్రోతు నిష్క్రమించును]

గిరీ:-ఇన్నాళ్ళకి జంయుప్పోగు వినియోగంలోకి వొచ్చింది. థియాసఫిస్టులు చెప్పినట్లు మన ఓల్డు కస్టమ్సు అన్నిటికి యేదో ఒహ ప్రయోజనం ఆలోచించే మనవాళ్ళు యేర్పరిచారు. ఆత్మానుభవం అయితేనేగాని తత్వం బోధపడదు. శః పిశాచాన్ని వొదుల్చుకునే సరికి తలప్రాణం తోక్కొచ్చింది. శీఘ్రబుద్దేః పలాయనం. పెందరాళే యీ వూర్నించి

పుశాయిస్తేనేకాని ఆబోరు దక్కదు. ఇక మధురవాణి యింటికి వెళదాం. మేక్ హే వైల్డ్ సన్ షైన్ అన్నాడు.

2వ స్థలము : మధురవాణి యింట్లో గది
[రామప్పంతులు కుర్చీమీద కూర్చుండును. మధురవాణి యెదుట కూర్చుండును.]

రామ:- [జేబులోంచి చుట్టతీసి పంటకొన కొరికి] పిల్లా అగ్గిపుల్ల.

మధు:- [అగ్గిపుల్ల వెలిగించి చుట్ట కందించుచుండగా రామప్పంతులు మధురవాణి బుగ్గను గిల్లును. మధురవాణి చుట్ట కాలకుండానే అగ్గిపుల్ల ఆర్చి యెడంగా నిలబడి కోపం కనబర్చుతూ] మొగవాడికయినా ఆడదానికయినా నీతి వుండాలి. తాకవద్దంటే చెవిని పెట్టరుగదా?

రామ:- నిన్ను వుంచుకోవడానికి అంతా నిశ్చయమయి రేపో నేడో మంచి ముహూర్తంచూసి మావూరు లేవతీసుకు వెళ్ళడానికి సిద్ధమయ్యేంటే యింకా యెవడో కోన్కిస్కా గాడి ఆశాలో వున్నానంటూ పాతివ్రత్యం నటిస్తావేమిటి?

మధు:- వేశ్య అనగానే అంత చులకనా పంతులుగారూ? సానిదానికి మాత్రం నీతి వుండొద్దా? మా పంతులుగార్ని పిలిచి "అయ్యా, యిటుపైని మీతోవ మీది, నాతోవ నాది" అని తెగతెంపులు చేసుకున్నదాకా నేను వరాదీనురాలినే అని యెంచండి. మీరు చెప్పి పొడిచినట్టు ఆయన వైదీకయితే నేమి, కిరస్తానం మనిషైతేనేమి, పూటకూళ్ళమ్మను వుంచుకుంటే నేమి, నన్ను యిన్నాళ్ళూ ఆ మహారాజు పోషించాడు కాడా? మీ రంతకన్నా రసికులయినా, నా మనస్సు మీరు ఎంత చూరగొన్నా, ఆయన యెడల విశ్వాసం నాకు మట్టుకు వుండొద్దా?

రామ:- పెద్ద పెద్ద మాటలు ప్రయోగిస్తున్నావు! వాడి బతుక్కి వాడు పూటకూళ్ళమ్మని వుంచుకోవటం కూడానా! పూటకూళ్ళమ్మే వాణ్ణి వుంచుకొని యింత గంజిపోస్తూంది.

మధు:- అన్యాయం మాటలు ఆడకండి. ఆయన యంత చదువు కున్నాడు, ఆయనకి యంత ప్రఖ్యాతి వుంది. నేడో రేపో గొప్ప ఉద్యోగం కానైయ్యింది.

రామ:- అహహ! [నవ్వుతూ] యేం వెర్రి నమ్మకం! నీవు సాని వాళ్ళలో తప్పపుట్టావు. గిరీశంగారు గిరీశంగారు అని పెద్ద పేరు పెడతా వేవిఁటి? మా వూళ్ళోవున్న బుద్ధావధాన్లు పింతల్లి కొడుక్కొడూ వీడు! గిరడని షేం పిలిచేవాళ్ళం. బొగ్గేరు ముక్కలు రెండు నేర్చుకోగానే ఉద్యోగాలే! వాడికల్లా వక్కటే వుద్యోగం దేవుడు రాశాడు. యేవిఁటో తెలిసిందా! పూటకూళ్ళమ్మ యింట్లో దప్పికిక్కచేరి అరవచాకిరీ చెయ్యడం.

మధు:- యీ మాటలు ఆయన్ని అడుగుదునా?

రామ:- తప్పకుండా. కావలిస్తే నేను చెప్పాననికూడా చెప్పు.

మధు:- అయినా ఆయన గుణ యోగ్యతలతో నాకేమి పని? యేవఁయినా ఆయన నాకు యజమాని. ఆయన తప్పులు నా కళ్ళకు కనబడవ్.

రామ:- అయితే అతడికి విడాకులు యెప్పుడిస్తావు?

మధు:- యిక్కడి రుణాలూ పణాలూ తీర్చుకోడానికి మీరు శలవిచ్చిన రెండువొందలూ యిప్పిస్తే యీ క్షణం తెగతెంపులు చేసుకుంటాను.

రామ:- అయితే యింద. [జేబులోనుంచి నోట్లు తీసియిచ్చును. మధురవాణి అందుకొంటుండగా రామప్పంతులు చెయ్యిపట్టి లాగును. మధురవాణి కోపంతో చెయ్యి విడిపించుకుని నోట్లు పారవేసి దూరముగా నిలుచుండును.]

మధు:- మీతో కాలక్షేపం చెయ్యడం కష్టం. ఒక నిర్ణయంమీద నిలవని మనిషిని యేవఁన్నమ్మను?

రామ:- [నోట్లుయెత్తి] క్షమించు అపరాధం. [నోట్లు చేతికిచ్చును] లెక్కపెట్టి చూచుకో.

మధు:- ఆ మాత్రం మిమ్మల్ని నమ్మకపోతే మీతో రానేరాను. యింత రసికులయ్యుండీ నా మనసు కనిపెట్టలేకపోయినారు కారు గదా? మీ నోట్లు మీ వద్దనే వుంచండి. నేను డబ్బు కక్కుర్తి మనిషిని కాను. [నోట్లు యివ్వబోవును].

రామ:-వొద్దు! వొద్దు! వొద్దు! నీ మనస్సు కనుక్కుందావని అన్న మాటగాని మరొకటి కాదుగాని, యీ గిరీశం గుంటవెధవ. ఏదెవడో మా గొప్పవాడనుకుంటున్నా వేమిటి?

మధు:- అయ్యన్ని నా యెదట తల్నాడితే, యిదుగో, తలుపు తీశాను, విజయం చెయ్యండి (తలుపు తీసి నకచేత పట్టుకుని రెండవ చేతి వేలుతో పైకి తోవచూపును) అదిగో, గిరీశంగారే వొస్తున్నారు. ఆమాటేదో ఆయన్తోటే చెప్పండి.

రామ:- వేళాకోళం ఆడుతున్నావూ?

గిరీ:- [వాకిట్లోంచి] మైడియర్!

రామ:- (ఆత్మగతం) అన్న! వేళగాని వేళొచ్చాడు గాడిదకొడుకు తంతాడుకాబోలు యేవిఁటి సాధనం? ఈ మంచంకింద దూరుదాం. (మంచం కింద దూరును)

(గిరీశం ప్రవేశించును)

గిరీశం:-వెల్! మైడియర్ ఎంప్రెస్! (భుజముమీద తట్టబోవును)

మధు:-(ఒదిలి తప్పించుకుని) ముట్టకోకండి.

గిరీ:-(నిర్ఘాంతపోయి) అదేవిటి ఆ వికారం?

మధు:-ఆఖరు వికారం.

గిరీ:-(ఆత్మగతం) నేను వుంచాయిస్తాననని దీనికెలా తెలిసింది చెప్మా! సానివాళ్ళకి కర్ణపిశాచి వుంటుంది కాబోలు! (పైకి) మయిలబడితే స్నానం చేసి వేగిరం రా.

మధు:-ఇప్పుడేం తొందర? తలంటుకుంటాను.

రామ:-(ఆత్మగతం) భళాష్. యేమి నీతయిన మనిషి యిది? వెధవని ముట్టుకోనివ్వకుండా యెత్తు యెత్తింది!

గిరీ:-మయిలా గియిలా మా ఇంగ్లీషు వారికి లక్ష్యంలేదు. ఇలారా (దగ్గిరికి చేరును)

మధు:-(వేలుచూపి) అక్కడనే ఆగండి. మీరు కిరస్తానం అయితే కానచ్చును. నేను కిరస్తానం యింకా కాలేదే! మీరు కిరస్తానం అన్నమాట యిప్పుడే ఒహరు చెప్పగా విన్నాను.

రామ:-(తనలో) నే చెప్పానంటుందా యేమిటి!

గిరీ:-ఒకరు చెప్పగా విన్నావూ? ఎవరా జెప్పినది? ఎవడిక్కడికి రావడానికి మగదూర్ వుంది? యిలాంటి చాడీకోర్ కబుర్లు చెప్పడానికి ఎవడికి గుండె వుంది? ఆ మాటలు విని నాతో చెప్పడానికి నీ కెక్కడ గుండుంది? చెప్పు!

రామ:-(తనలో) తంతాడు కాబోలు! యరక్క చిక్కడ్డాను.

మధు:- మొగాడే చెప్పాలా యేవిఁటి? ఆడవాళ్ళకి దేవుడు నోరివ్వ లేదా?

గిరీ:-(తనలో) పూటకూళ్ళమ్మండే చెప్పింది కాబోలు! (పైకి) ఆడదా? ఆడదాన్ని నోరుపెట్టుకు బతకమని దేవుఁడు చేశాడు. పరువయిన ఆడది నీయింటి కెందుకొస్తుంది?

మధు:-పరువైన మొగవాళ్ళొచ్చినప్పుడు పరువైన ఆడవాళ్ళెందుకు రాకూడదు? ముందు కూచోండి. తరవాత కోప్పడుదురుగాని. చుట్ట తీసు కోండి. అదిగో అగ్గిపెట్టె.

గిరీ:-చుట్టుకోడానికి వల్లలేకపోతే అగ్గిపుల్ల వెలిగించి యివ్వడాని కయినా పెట్టిపుట్టాను కానా? ఈవాళ మహా ఉత్సాహంగా వచ్చానుగాని ఉత్సాహం భంగం చేశావు.

మధు:-ఏవిఁటా వుత్సాహం?

గిరీ:-ఇదిగో జేబులో, హైదరాబాదు నైజామువారి దగ్గర్నించి వొచ్చిన ఫర్మానా, మానాస్తం నవాబ్ సవరదాలత్ బావురల్లీఖాన్ ఇస్ప హాన్ జంగ్ బహద్దర్ వారు సిఫార్సు చేసి వెయ్యి సిక్కా రూపాయల జీతంతో ముసాయిబ్ ఉద్యోగం నాకు చెప్పించారు. అనగా హమేషా బాద్షా వారి హుజూర్ను వుండడం.

రామ:-(తనలో) యేవిఁట్రా వీడి గోతాలు!

గిరీ:-ఇంత శుభవార్త తెచ్చినా, దగ్గిరికి రానివ్వావు కావుగదా! నాతో హైద్రాబాదు వస్తావా?

మధు:-(తల తిప్పుతూ) నే నెందుకు? పూటకూళ్ళమ్మని తీసి కెళ్ళండి.

గిరీ:- [నిర్ఘాంతపోయి] పూటకూళ్ళమ్మ యేవఁయినా పెంట పెడుతుందా యేవిఁటి?

మధు:- మీకే తెలియాలి.

గిరీ:- నీ తెలివితక్కువ చూస్తే నాకు నవ్వొస్తూంది. యవడేమన్నా నా మీద, నమ్మడవేఁనా? ఈ ఘోరవైఁన అబద్ధాలు నీతో యవడు చెబుతున్నాడో కనుక్కోలేననుకున్నావా యేవిఁటి? సప్త సముద్రాల్దాటినా వాడి పిలకట్టుకొని పిస్తోలు-వొక్క యూట్లు పదెట్టు, ఢాం ఢాంమని కొట్టకపోతే నట్టయినా నా పేరు గిరీశవేఁ! వినదభీషణ శంఖము దేవదత్తవేఁ! కబడ్దార్!

మధు:-సముద్రాలవతల కెళ్ళి వెతకక్కర్లేదు. ఆ చెప్పిన మనిషి మీ యదటే చెబుతాడు.

రామ:- [తనలో] ఈ ముండ నన్ను బయట పెడుతుంది కాబోల్రా దైవమా !

గిరీ:- [తనలో] థాంగ్గాడ్. అయితే పూటకూళ్ళదా దెబ్బ తగల్లేదు. [పైకి] ఇలాంటి దుర్మార్గపు మాటలు ఆ యిల్లాలి సెవిని పడితే చాలా ఖేదిస్తుంది. ఆ పాపవఁంతా నిన్ను చుట్టుకుంటుంది. ఆమె యంత పతివ్రత! యంత యోగ్యురాలు!

మధు:- వెధవముండకి పాతివ్రత్యం అన్నమాట ఈనాటికి విన్నాను.

గిరీ:- దానికి....కాదు, ఆమెకు మొగుళ్ళేకపోయినా ఆమెను వెధవనడానికి వీల్లేదు.

మధు:- మీరుండగా వెధవెలా అవుతుంది?

గిరీ:- నాన్సెన్స్! [దీనికో తప్పా చెప్పి రంజింప చేద్దాం] ఇదిగో విను. దాని నిజం యేవిఁటంటే, పూటకూళ్ళమ్మ ముచ్చటగా తప్పటడుగులు వేసే రోజుల్లో ఒక కుష్టి ముసలాడికి కట్టి నిశ్చయించినారు, పుస్తె కట్టబోతూండేనో కట్టిన ఉత్తర క్షణంలోనో ఆ ముసలాడు పెళ్ళిపీటలమీదే గుటుక్కుమన్నాడు. అప్పుడు పెళ్ళి అయినట్టా కానట్టా అని మీమాంస అయింది. కొందరు పుస్తె కట్టాడన్నారు. కొందరు కట్టలేదన్నారు. పిల్ల తండ్రి, పెళ్ళికొడుకు వారసులమీద దావా తెచ్చాడు. పురోహితుడు వాళ్ళ

దగ్గిర లంచం పుచ్చుకుని పుస్తె కట్టలేదని సాక్షెవిచ్చాడు. దాంతో కేసు పోయింది. మరి దాన్నెవరూ పెళ్ళాడారు కాదు.

మధు:- అయితే మరి మీకు తప్పలేదే?

గిరీ:- మేవిఁటి ఈ కొత్తమాటా! నాకు ఆసీ అంతూ తెలియకుండా వుంది! ఆహాఁ-సరసం విరసంలో దిగుతూంచే! హాస్యానికంటే నిన్నేవఁన్నా అనంచవేఁ. నిజవఁని గానీ అంటివా, చూడు నా తడాఖా. యవఁరీమాటలు పేల్తున్నాడో వాడి పేరు తక్షణం చెబుతావా చెప్పవా?

మధు:- రామ—

రామ:- [తనలో] వచ్చాన్రా. పేరు చెప్పేసింది!

మధు:- రామ-రామ! ఒహరు చెప్పేదేవిఁటి, లోకవంతా కోడై కూస్తుంటేను? [వీధిలోంచి "తలుపు, తలుపు" అని ధ్వని]

గిరీ:-(తెల్లబోయి) తలుపు తియ్యొద్దు, తియ్యొద్దు. ఆ పిలిచే మనిషి వెఱ్ఱిముండ. మనుషుల్ని కరుస్తుంది.

మధు:- తలుపు తీసేవుంది.

గిరీ:- ఛంగునవెళ్ళి గడియ వేసేయ్.

మధు:- అదుగో, తలుపు తోసుకు వొస్తూంది.

గిరీ:- గెంటెయ్, గెంటెయ్.

మధు:- ఆ వయ్యారం చూస్తే మీ పతివ్రతలా కనిపిస్తూంది. [వాకిట్లోకి వెళ్ళును]

గిరీ:- మంచం కింద దూరుదాం. [మంచంకింద దూరి, తనలో] దొంగలంజ! సరసుణ్ణి దాచిందోయ్ మంచంకింద! యిదేవిఁటో మంచిమనిషి అని భ్రమించాను. దీన్తస్సాగొయ్యా! సిగపాయదీసి తందునుగాని యిది సమయంకాదు. అయినా పోయేవాడి కెందుకు రొష్టు. [రామప్పంతులుతో మెల్లగా] యవరన్నా మీరు మహానుభావులు?

రామ:- నేను రామప్పంతుల్నిరా, అబ్బాయీ!

గిరీ:- తమరా? ఈ మాత్రానికి మంచంకింద దాగోవాలా మహానుభావా! నన్నడిగితే యిలాంటి లంజల్ని యిరవై మందిని మీకు కన్యాదానం చేతునే!

రామ:- (తనలో) బతికాన్రా దేవుఁడా! (పైకి) నువ్వేరా బాబూ దీన్నుంచుకున్నావు? అలా తెలిస్తే నే రాకపోదును సుమా!

గిరీ:- మాట వినవశ్శేదు, కొంచెం యిసుంటా రండి.

(రామప్పంతులు ముందుకు జరుగును. గిరీశం అతన్ని తప్పించుకుని గోడవేపు చేరును)

గిరీ:- అన్నా, ఈ లంజని యెన్నడూ నమ్మకండి. ఇలా యిరవై మందిని దాచగల శక్తుంది దీనికి.

రామ:- రెండు వంచలు దొబ్బించిరా బాబూ!

గిరీ:— నువ్వేలేం జాగ్రత్త చేశారా?

రామ:— అంతేనా?

గిరీ:— మరేవిఁటి?

[మధురవాణిన్ని, పూటకూళ్ళమ్మ పల్లెవాటులో చీపురుగట్ట దాచిన్ని ప్రవేశింతురు]

మధు:- మీరన్న మనిషి యిక్కడ లేకంటే చెవిని బెట్టరగదా!

పూట:— నీ యింట్లో జొరబడ్డాడని వీధులో వాళ్ళు చెబితే నీ మాట నమ్మతానా యేవిఁటి! ఆ వెధవ వుంటే నాకేం కావాలి, ఉండకుంటే నాకేం కావాలి? వాడు నీ కిచ్చిన యిరవయి రూపాయలూ యిచ్చేయ్.

మధు:- యవడి కిచ్చావో వాణ్ణే అడగవమ్మా!

పూట:- వెధవ కనబడితే సిగపాయి దీసి చిపురుగట్టతో మొత్తుదును. యెక్కడ దాచావేవిఁటి!

మధు:— నాకు దాచటం ఖర్మవేఁవి, నేను మొగనాల్ని కాను, వెధవ ముండనీ కాను. నా యింటికొచ్చేవాడు మహారాజులాగ వల్లీగా వొస్తాడు. (కంటితో మంచంకింద చూపును)

పూట:- మంచంకింద దాగాడేమో! (మంచము కిందకి వంగి) నీ పరువు బుగ్గయినట్టే వుంది, లేచిరా. (చీపురుగట్ట తిరగేసి రామప్పంతులును కొట్టును.)

రామ:- ఓర్నాయనా, నన్నెందుక్కొడతావే దండు ముండా?

[మంచం కిందనుంచి పైకివచ్చి వీపు తడుముకొనును]

మధు:- అయన్నెందుకొట్టావు. నా యింటికొచ్చి యేవిఁటీరవ్వ!

పూట:- అయితే మంచంకిం దెందుకు దూరాడూ?

మధు:- నీకెందు కాగోష! అదో సరసం.

పూట:- ఇవో చీపురుగట్ట సరసం.

రామ:- [వీపు తడుపుఁకుంటూ] నీ సిగ తరగా, ఆడదానివై పోయి నావే! లేకుంటే చంపేసిపోదును. నీ రంకు మొగుణ్ణి కొట్టక నన్నెందుక్కొట్టావే ముండా? అందుకా నన్ను ముందుకి తోసి తాను గోడవేపు దాగున్నాడు?

పూట:- ఆ వెధవ కూడా వున్నాడూ మంచం కింద! కుఱ్ఱా, పైకి రా.

గిరీ:- వెర్రప్పా! మంచం కిందికి రా. వెర్రి వొదలగొడతాడు.

పూట:- అప్పనిట్రా వెధవ నీకు? నీకు భయపడుతా ననుకున్నావా యేవిఁటి? నీ సానిముండ యెలా అడ్డుకుంటుందో చూస్తాను. (ఒకవేపు నుంచి మంచం కిందకి దూకును. మరివొక వేపునుంచి గిరీశం పైకివచ్చి రామప్పంతులు నెత్తి చరిచి లఘువేసి పెరటివేపు పారెత్తిపోవును)

రామ:— చచ్చాన్రా నాయనా! (రెండు చేతుల తల పట్టుకొని) మధుర! వాణీ! యేమిఁ చేసేదీ? కనిష్టిక్కొబుఱంపించూ.

మధు:- యెందుకు పడ్లికున అల్లరీ అవమానవుఁన్నూ! రేపో యెల్లుండో మీరే వాడికి దెబ్బకి దెబ్బ తీసి పగ తీర్చుకుందురుగాని, (రామప్పంతుల్ని కౌగలించుకుని తల ముద్దెట్టుకుని చేత రాసి) యేవిఁ దుష్టు! మొగవాడయినవాడు యెదుట నిలిచి కొట్టాలి. దొంగదెబ్బ కొడతాడూ! వాడి పొంకం అణుతురుగాని లెండి....

రామ:- గవురనుమెంటు తీరవిఁచ్చుంచిన కనిష్టిబులుండగా మన కెందుకు శరీరాయసం? ఈ వెధవని పట్యొండు కోర్టుల్లంటా తిప్పకపోతే నేను రామప్పంతుల్ని కాను, చూడు నా తమాషా!

మధు:- (రామప్పంతుల్ని ముద్దు పెట్టుకొని) మాటాడక వూరు కోండి. (మంచం కిందివేపు చూపించి నోరుమూసి) దొంగదెబ్బ కొట్టిన వాడిదే అవమానం; మీది కాదు.

రామ:- నొప్పెవడిదనుకున్నావు? ఆ ముండ మంచం కిందనుంచి రాదేం? చీపురుకట్ట లాక్కో.

పూట:- ఫదేల్మంటే వస్తాయించి చూస్తున్నాను. నీ మొగతనం యేడిసినట్టే వుంది. (పైకి వచ్చును)

[అంతా నిష్క్రమింతురు]

కన్యాశుల్కము

ద్వితీయాంకము

1—వ స్థలము : కృష్ణారాయపురం అగ్రహారములో అగ్నిహోత్రావధాన్లు ఇల్లు

[అగ్నిహోత్రావధాన్లు జంఝాలు వడుకుచుండును. కరటకశాస్త్రుల్లు శిష్యుడిచేత లేనిపేలు నొక్కించుకొనుచుండును. వెంకమ్మ కూర తరుగుచుండును.]

వెంక:- నిన్నట్నించి కిశిమీశ్శలవులని కుఱ్ఱవాడు ఉత్తరం రాశాడు. యెన్నాళ్ళో అయింది వాణ్ణి చూసి, కళ్ళు కాయలుకాసిపోయినాయి. గడియో గడియో రావాలి.

అగ్ని:- ఎందుకు వొట్టినే వగచడం? వొద్దు వొద్దంటూంటే యీ ఇంగ్లీషు చదువులో పెట్టావ్. మెరకపొలం సిస్తంతా వాడికిందయి పోతూంది. కిందటియేడు పరీక్ష ఫేలయినాడు గదా? యీ యేడు యెలా తగలేశాడో తెలియదు. మనకి ఇంగ్లీషు చదువు అచ్చిరాదని చెబితే విన్నావుకావు. మా పెద్దన్న దిబ్బావధాన్లు కొడుకుని ఇంగ్లీషు చదువుకు పార్వతీపురం పంపించేసరికి వూష్టంవొచ్చి మూడ్రోజుల్లో కొట్టేసింది. బుచ్చి కొడుక్కి ఇంగ్లీషు చెప్పిద్దామనుకుంటూండగానే చచ్చినంత ఖాయలా చేసింది.

వెంక:- మీరెప్పుడూ యిలాంటి వోఘాయిత్తం మాటలే అంచూ వుంటారు. డబ్బు ఖర్చయిపోతుందని మీకు బెంగ. మొన్న మొన్న మన కళ్ళెదుట మన వాకిట్లో జుట్టు విరబోసుకు గొట్టికాయలాడిన నేమానివారి కుఱ్ఱాడికి మనసబీ ఐంది కాదూ?

అగ్ని:— మన వెధవాయికి చదువొచ్చేదేం కనపడదుగాని పుస్తకాల కిందా జీతంకిందా యిహ నాలుగేళ్ళయేసరికి మన భూమి కడతేరిపోతుంది.

ఆపైన చిప్పా దొప్పా పట్టుకు బయల్దేరాలి. నిమ్మళంగా యింటి దగ్గిరుంటే యీపాటికి నాలుగప్టాలు చెప్పేద్దును. వొద్దంటూంటే యీ వెధవింగిలీషు చదువులో పెట్టావు.

వెంక:-మనవాడికో మునసబీ ఐనా, పోలీసు పనైనా ఐతే రుణా లిచ్చి యీ అగ్హురారం భూవుఁలన్నీ కొనేస్తాడు. యీాదికో నూఱ్ఱూపా యలు కర్చుపెట్టడానికింత ముందూ వెనకా చూస్తున్నారు. మీలాగే వాడు జంఝాలు వొడుక్కుంటూ బతకాలని వుందాయేవిషి ? మీకంత భారవఁం తోస్తే మావాళ్ళు నాకు పసుపూకుంకానికీ యిచ్చిన భూవఁమ్మేశి కుఱ్ఱాడికి చదువు చెప్పిస్తాను.

కర:—నీబూవెఁందు కమ్మాలమ్మా? మన సౌమ్ము చడతిని కొవ్వు న్నాడు. అతడే పెట్టుకుంటాడు.

అగ్ని:—ఐతే నన్ను ఆక్షేపణ చేస్తావ షే? యీ మారంటే నీ అన్న పున్నాడని వూరుకునేదిలేదు.

(గిరీశం, వెంకటేశం ప్రవేశింతురు)

వెంక:—మాబా బ్మాబాబు వచ్చావషోయ్ ! (వెంకటేశమును కౌగ లించుకొనును)

అగ్ని:—వెధవాయీ, యీ మారైనా పాసయినావా ? [వెంకటేశం తెల్లవోయి చూచును]

గిరీ:—పా'సయినాడండి, ఫస్టుగా పా'సయినాడు. నేను చాలా శ్రమ పడి చదువు చెప్పా'నండి.

అగ్ని:—యీ తురకెవడోయ్!

గిరీ:—టర్క్! డా'మిట్, ఔల్ మా'న్.

అగ్ని:-మానా? మానులావుంచా నంఛావూ? గూబ్బగల గొడతాను.

వెంక:- (వణుకుతూ తల్లివేపు చూసి) అమ్మా, యీాస్నే నాకు చదువు చెప్పే మేష్టరు.

కర:—ఇంటికి పెద్దమనిసొస్తే అప్పచ్ఛపు మాటలాడతావేవిఁటి బావా? ఆయనేదో కుఱ్ఱవాడితో ఇంగిలీసు మాటంటే పుచ్చకాయల దొంగంటే బుజా లెడవుఁకున్నట్టు నీమీద పెట్టుకుంటావేం?

[బండివాడు సామాను దించును]

గిరీ:- (కరటకశాస్త్రితో) తమ బావాగారా అగ్రిహోత్రావధాన్లుగారు? నన్ను తమరు యరక్కపోవచ్చునుగాని డిప్టీ కలక్టరుగారింటికి తమరు వచ్చే టప్పుడు నేను వారి పిల్లలకి చదువు చెబుతూ వుండేవాణ్ణి. డిప్టీ కలక్టరుగారు తమర్ని యే మెచ్చుకునేవా రనుకున్నారు!

కర:- అవును, మీ మొఖం చూచిన జ్ఞాపకం వుంది. డిప్టీ కలక్టరుగారు మహాదొడ్డ ప్రభువ్.

గిరీ:—మీలాంటి చప్పన్న భాషలూ వచ్చిన మనిషి యక్కడాలేడని, సంస్కృతం మంచినీళ్ళ ప్రవాహంలా తమరు మాట్లాడతారనీ, తమలాంటి విదూషకుణ్ణి యక్కడా చూశ్శేదనీ డిప్టీ కలక్టరుగారు శలవిస్తూండేవారు. కవితారసం ఆయన్లా గ్రహించే వారేరీ? నా కవిత్వమంటే ఆయ్న చెవికోసు కుంటారు. మహారాజావారి దర్శనం కూడా నాకు చెయించారండి.

అగ్ని:— [ధుమధుమ లాడుతూ] ఈ శషభిషలు నాకేం పనికిరావు. ఇతడి వైఖరి చూస్తే ఇక్కడే బసవేసేటట్టు కనపడుతూంది. మా ఇంట్లో భోజనం యంతమాత్రం వీలుపడదు.

వెంకమ్మ:— ఆయన మాటలు గణించకు బాబూ! ఆయన మోస్తరది మీ దయవల్ల మావాడికో ముక్కబ్బితే మీ మేలు మరిచిపోం.

గిరీ:- అందు కభ్యంతర వేఁవిఁటమ్మా! మీవాడు శలవుల్లో చదువు చెప్పమని ఎంతో బతిమాలుకుంటే పోని, పనికొచ్చే కుఱ్ఱవాడు కదా అని వొప్పానుగాని పట్నంలో మునసబు గారింట భోజనం చేదని వొప్పానా, వారిచ్చే డబ్బు చేదని వొప్పానా అమ్మా ?

వెంక:—యీ చదువుకోసమని పిల్లవాణ్ణి వొదులుకుని వుండడం, వాడు పరాయివూళ్ళో శ్రమపడమాలు పడుతూండ్డం. నా ప్రాణాలు ఎప్పుడూ అక్కడ్డే వుంఛాయి, డబ్బంటే యెన్నడూ వెనకచూశ్శేదుగదా. మేం కనడం మట్టుకు కన్నాం. మీరే వాడికి తల్లి తండ్రీని, యల్లా కడుపులో పెట్టుకు చదువు చెబుతారో మీదే భారం.

గిరీ:— తమరు యింతదూరం శెలవియ్యాలమ్మా? నా మంచి చెడ్డలు మీ కుర్రవాణ్ణడిగితే తెలుస్తుంది. మునసబుగారూ, డిస్ట్రీ కలక్టరుగారూ ఎన్నిక చేసిన మనిషిని. నా మాట నే చెప్పుకోవాలా? ఇంతెందుకూ, ఇక మూడేళ్ళు నా తరిఫీదులో వుంచితే క్రిమినల్లో వరసగా పోలీసుపరీక్ష పాసుచేయిస్తాను.

అగ్ని:- మూడేళ్ళే! యీ సంవత్సరం పుస్తకాల కెంతవుతుందిరా అబ్బీ?

వెంక:— పదిహేన్రూపాయ లవుతుంది.

అగ్ని:- ఒక్క దమ్మిడీ యివ్వను. వీళ్ళిద్దరూ కూడి ఆ రూపాయలు పంచుకుతినేటట్టు కనబడుతూంది. నేను వేదం యావత్తై రెండు పన్నాలూ ఒహ దమ్మిడీ పుస్తకాల ఖర్చులేకుండా చదువుకున్నాను. ఇదంతా టోపీ వ్యవహారంలా కనబడుతుంది.

కర:- (నవ్వుతూ) కోట్లకు విలువైన మాట అన్నావు బావా?

గిరీ:- (కరటకశాస్త్రితో) ది సీజ్ బార్బరస్, చూచారండీ, జెంటిల్మేన్ అనగా పెద్దమనిషిని యలా అంటున్నారో? నేను యిక యిక్కడ వుండడం ధావ్యంకాదు. శలవు పుచ్చుకుంటాను.

వెంక:— చాల్చాలు. బాగానే వుంది! ఇంటి కెవ రొచ్చినా నా కిదే భయం. ఆయన మాటల కెక్కడికి బాబూ, వెళ్ళిపోకండి.

కర:- అగ్నిహోత్రావధాన్లూ! కుర్రవాడికి రవ్వంత చదువు చెప్పించడానికి ఇంత ముందూ వెనకా చూస్తున్నావ్! బుచ్చమ్మ నమ్మిన పదిహేను వొందల రూపాయ లేంజేశావ్?

గిరీ:- సెల్లింగ్గర్ల్స్! డామిట్!

అగ్ని:— ప్రతీ గాడిదె కొడుకూ అమ్మా'వమ్మా' వంటూంటాడు కూరగాయల్లాయ్ అమ్మడానికి? ఆ రూపాయలు పుచ్చుకోకపోతే మొగుడు చచ్చాడు గదా—దాని గతి యేమై యుండును?

కర:- చచ్చా'డంటే వాడిదా' తప్పు! మంచంమీంచి దించెయడానికి సిద్ధంగా వున్న వాడి కట్టా'వ్!

గిరీ:— తమరేనా నులక అగ్నిహోత్రావధాన్లుగారు? యీ పరగణాలో తమంతవారు లేరని రాజమహేంద్రవరంలో మావాళ్ళనుకునేవారు.

అగ్ని:— మీది రాజమహేంద్రవరమండీ? ఆ మాట చెప్పా'రు కాదేం ? రామావుధాన్లుగారు బావున్నారా?

గిరీ:— బాగున్నారండి. ఆయన మా మేనమామగారండి.

అగ్ని:—ఆ మాట చెప్పారు కారూ?

గిరీ:— మా మావఁ యీ దేశబ్బోగట్టా వొచ్చినప్పుడల్లా తమర్ని మెన్నిక చేస్తుంటారండి.

అగ్ని:— నాకూ వారికీ చాలా స్నేహం. చూశారా, కొంచెం నాకు ప్రథమకోపం, యవరో తెలియకుండా అన్నమాటలు, గణించ కండేం.

గిరీ:—దానికేవఁండి. తమవంటి పెద్దలు అనడం, మాలాంటి కుఱ్ఱ వాళ్ళు పడడం విధాయకవేఁ గదండీ?

కర:—[తనలో] ఇన్నాళ్ళకి మా అగ్నిహోత్రుడికి తగినవాడు దొరి కాడు.

అగ్ని:—చూశారండీ, మీ పేరేమిటండీ?

గిరీ :— గిరీశం అంటారండి.

అగ్ని:— చూశారండి గిరీశంగారూ! మా కరటకశాస్తులు వట్టి అవక తవక మనిషి. మంచీ చెడ్డా యేమి వాడి మనసు కెక్కదు. అల్లుడు చచ్చి పోయినాడంటే అందువల్ల ఎంత లాభం కలిగింది! బూవుఁలకి దావా తెచ్చా' నాఁలేదా? నేను యీ మధ్య దాఖల్చేయించిన పిటీషనుమీద అర్దరు చదివి పెట్టండి (గదిలోకి వెళ్ళి కాగితం తెచ్చి గిరీశం చేతికి ఇచ్చును.)

గిరీ:— [చూసి] ఎవడో తెలివి తక్కువ గుమస్తా వ్రాసినట్లుంది. అక్షరంపోలికే లేదండి.

అగ్ని:— మా వకీలు గడగడ చదివేశాడండి.

గిరీ:— నేను మాత్రం చదవలేకనా! అంతకన్న గళగ్రాహి చదువుగా తాను. లెక్చర్లిచ్చే పండితుణ్ణి నాకది పేలపిండీ కాదూ ? అయితే రాసినవాడి తెలివికి సంతోషిస్తున్నాను. ఇది అరిటిపండు విప్పినట్టు తర్జుమాచేసి దాఖలు చెయ్యమని శలవా ?

అగ్ని:- అంతకంటేనా! (తనలో) దమ్మిడీ ఖర్చులేకుండా వీడిచేత కాగితముక్కలన్నీ తర్జుమా చేయించేస్తాను.

గిరీ:- యింకా ఇంగ్లీషు కాయితాలు యేవన్నా వుంటే నామీద పారెయ్యండి, తర్జుమాచేసి పెడతాను.

అగ్ని :- అప్లాగే,

వెంక:-మా అద్బాయీ! మీరు ఒక పర్యాయం ఇంగ్లీషు మాట్లాడండి బాబూ!

గిరీ:- అలాగేనమ్మా

My dear Venkatesam—

Twinkle ! Twinkle ! little Star.

How I wonder what you are !

వెంకటే:- There is a white man in the tent.

గిరీ:- The boy stood on the barning deck
Where all but he had fled

వెంకటే:- Upon the same base and on the same side of it the sides of a trapezium are equal to one another.

గిరీ:- Of man's first disobedience and the fruit of that mango tree, sing, Venkatesa, my very good boy

వెంకటే:—Nouns ending in 'f' or 'fe' change their 'f' or 'fe' into 'ves.'

అగ్ని:-యీ ఆడుతున్న మాటలకి అర్థం యేమిటండి?

గిరీ:-యీ శలవుల్లో యే ప్రకారం చదవాలో అదంతా మాట్లాడుతున్నావండి.

కర:-అబ్బీ, వొక తెలుగు పద్యం చదవరా!

వెంకటే:-"పొగచుట్టకు సతిమోవికి"—

కర:-చభాష్

గిరీ:-డా'మిట్! డోంట్రీడ్ దట్. [మెల్లగా] 'నలదమయంతు లిద్దరు' చదువ్.

వెంకటే:-'నలదమయంతు లిద్దరు మనః ప్రభవానల దహ్యమానులై సరిపిరి దీర్ఘ వాసర నిశల్.'

కర:-అష్టే అష్టె, 'మనః ప్రభవానల' వంటే యేవిట్రా?

వెంకటే:-[యింటి కప్పువైపు చూసి వూరుకుండును]

గిరీ:- పసిపిల్లలకి అలాంటి కఠినవైఁనపద్యానికి అర్థం తెలుస్తుందా అండి ?

అగ్ని:—పద్యాలికి అర్థం చెప్పరూ!

గిరి:-యిప్పటిమటుకు వేదంలాగే భట్టియం వేయిస్తారు. తెల్లవాళ్ళ స్కూళ్ళలో తెనుగు పద్యాలమీద ఖాతరీ లేదండి. యంత సేపూ జా'గర్ఫీ, గీగర్ఫీ, అర్థిమెటిక్, ఆల్జీబ్రా, మా'థమా'టిక్స్ యివన్నీ హడలేసి చెప్తారండి.

కర:- (తనలో) తర్ఫీదు మా చక్కగా వుంది. వీణ్ణి పెందరాళే తోవ పెట్టకపోతే మోసవొఁస్తుంది.

అగ్ని:—అన్నోటి చెప్తారండీ!

గిరీ:—మ రేఁవనుకున్నారు? మీ కుర్రవాళ్ళాగ చదువుకొనేవాడికి ఒక నిమిషమైనా తెరిపుండదు.

అగ్ని:— అదుగో, చదువంటే అష్లాగే చదువుకోవాలి గొట్టికాయ లాడకుండ మావాణ్ణి ఖాయిదాచేస్తే యంత చదువైనా వొస్తుంది.

గిరీ:- నా దగ్గిర గొట్టికాయలు గిట్టికాయలు పనికిరావండి. పుస్తకం చాతపడితే వేళ్ళకి పుస్తకం అంటుకుపోవాలి. అలా చదివిస్తానండి.

అగ్ని:—అలాగే చేస్తే మా వాడికి చదువొచ్చి అన్ని పరీక్షలూ పాసవుతాడండి. మా వాడికి డబ్బు ఖర్చులేకుండా పెళ్ళయ్యే సాధనంకూడ తటస్థించిందండి.

వెంక:—మీ నైజం కొద్దీ చిర్రూ కొర్రూ మంటారుగాని మీకు మాత్రం అబ్బిమీద ప్రేమలేదా యేవిఁషి? పట్నంలో గొట్టాలమ్మొచ్చినప్పుడు యంతో బెంగపెట్టుకుని అబ్బిని శలవర్జీ రాశి వెళ్ళిపోరమ్మన్నారు కారా? చదువూ చెప్పించక పెళ్ళీ చెయ్యక తీరుతుందా యేవిఁషి?

కర:— డబ్బు ఖర్చులేకుండా కొడుక్కి పెళ్ళి చేస్తావుటోయి బావా? ఆడపిల్లన్ని అమ్మినట్టే అనుకున్నావా యేవిఁషి? పదిహేనొందలైనా పోస్తేనే గాని అబ్బికి పిల్ల నివ్వరు.

అగ్ని:—డబ్బు ఖర్చులేకుండా వెంకడికి యలా పెళ్ళి చేస్తానో నువ్వే చూతువుగాని, రామచంద్రపురం అగ్రహారంలో లుబ్ధావధాన్లుగార్ని యెరుగుదువా?

కర:— యరగను.

అగ్ని:— ఆయన్న లక్షాధికారి. పద్దెనిమిది వందలికి నుబ్బిని అడగొచ్చారు. ఉభయ ఖర్చులూ పెడతారట. పెళ్ళి మా వైభవంగా చేస్తారట. మనం పిల్లని తీసికెళ్ళి వాళ్ళిందే పెళ్ళిచెయడం. మనకి తట్టుబడి అట్టే వుండదు. ఆ పద్దెనిమిది వొందలూ పెట్టి వెంకడికి పెళ్ళి చేస్తాను.

వెంక:- పెళ్ళికొడు క్కెన్నేళ్ళు?

అగ్ని:- యెన్నేళ్ళయితేనేమి? నలభైయ్యేయిదు.

గిరీ:— లుబ్ధావధాన్లుగారు మా పెత్తల్లి కొడుకండి. తమతో సమ్మంధ వఁంటే నాకు సంతోషవేఁగానండి ఆయనకు అరవయ్యేళ్ళు దాటాయండి. యీదేఁవయినా సెల్లింగ్ గరల్స్—అనగా కన్యాశుల్కం డామిట్? యంత మాత్రం కూడదండి. నేను పూనాలో వున్నప్పుడు అందు విషయమై ఒహనాడు నాల్గుగంటలు ఒక్కబిగిని లెక్చరిచ్చానండి. సావకాశంగా కూర్చుంటే కన్యాశుల్కం కూడని పనని తమచేతనే వొప్పిస్తాను.

కర:- బావా! యీ సంబంధంచేస్తే నీ కొంపకి అగ్గెట్టేస్తాను.

అగ్ని:—పీక్కమ్మా శిఖ తరగా. ప్రతీ గాడిదకొడుకూ తిండిపోతు ల్లాగ నా యింటజేరి నన్నదేవాళ్ళే. తాంబోలం యిచ్చేశాను—యిహ తప్పడానికి వీల్లేదు. — యిహ తప్పదు చావండి.

వెంక:— నాతో చెప్పకుండానే!

అగ్ని:— ఆడముండల్తోనా ఆలోచన? యీ సమ్మంధం చెయ్యకపోతే నేను బాపిక రావుణ్ణే! [లేచి వెళ్ళును]

కర:— యేం మార్దవం!

వెంక:— అన్నయ్యా! ఈ సమ్మంధం చేస్తే నే నన్నయ్యో గొయ్యో చూసుకుంటాను. పెద్దదాన్ని రొమ్ముమీద కుంపట్లాగ భరిస్తూనే వున్నాం. ఆయనకి యింత యీడొచ్చినా కష్టం సుఖం వొళ్ళు నాటక యీ దౌర్భాగ్యపు సమ్మంధం కల్పించుకొచ్చారు. నే బతికి బాగుండాలంటే యీ సమ్మంధము తప్పించు.

కర:—గట్టి అసాధ్యం తెచ్చి పెట్టావే, వొట్టి మూర్ఖప గాడిదకొడుకు. యెదురు చెప్పినకొద్దీ మరింత కొఱ్ఱెక్కుతాడు. యేం చేయగలుగుదునని నీకు ఖరువసా చెప్పను. యేమీ పాలుపోకుండా ఉంది.

గిరీ:- అమ్మా! మీరు యెందుకలా విచారిస్తారు? అవుధాన్లుగారు సావకాశంగా వున్నప్పుడు ఒక గంట కూర్చుంటే డబ్బుచ్చుకు ముసలి వాళ్ళకి పెళ్ళి చెయ్యడం దౌర్జన్యమని లెక్చరిచ్చి మనసు మళ్ళిస్తాను.

వెంక:-బాబూ! అతడు మీ మేనత్త కొడుకైతే, మీ కాళ్ళు పట్టు కుంటాను. మీరు వెళ్ళి ఆయ్న మనస్సు మళ్ళిస్తురూ. నా చర్మం చెప్పులు కుట్టిస్తాను.

గిరీ:— అమ్మా, యేం చెప్పను! వాడో త్వాష్ట్రం. పిల్ల దొరకడమే చాలు వాడికి. యీ సమ్మంధం వొదులుకుంటే వాడికి పెళ్ళికాదు. వాడని వా దొదిలే ఘటం కాదు.

కర:— అమ్మీ, నేనో ఉపాయం చెబుతాను యిలారా.

[కరటకశాస్త్రి, శిష్యుడు, వెంకన్న నిష్క్రమింతురు]

గిరీ:- మైడియర్ షేక్స్పియర్! నీ తండ్రి అగ్గిరావుడోయి. మీ యింట్లో యవళ్ళకీ అతణ్ణి లొంగదీసే యలోక్వెన్సులేదు. నా దెబ్బచూడు, యివాళేంజేస్తానో! వీరేశలింగం పంతులుగారు కన్యాశుల్కం విషయంపై రాసిన ఉపన్యాసం పైకితీయ్. మావఁగారికి లెక్చరివ్వడాని కక్తీ కఠారీ నూరాలి.

వెంకటే:- మీ లెక్చరుమాట అలా వుణ్ణీండిగాని యీవాళ గండం గడిచింది గదా అని సంతోషిస్తున్నాను. మీ రాకపోతే పరీక్ష ఫెలయి నందుకు మా నాన్న పెయ్యకట్టు త్రాడుతో చమ్డా లెక్కగొట్టును.

గిరీ:- ఇలాంటి ప్రమాదాల్తప్పించుకోపడవేఁ ప్రజ్ఞ. ఏదైనా డిఃకష్టి లొచ్చినప్పుడు ఒక రస్నా వేశావంటే అది బ్రహ్మ భేద్యంగా వుండాలి. పొలిటీషనంటే మనేవిఁటనుకున్నావ్? పూజా నమస్కారాల్లేక, బూజెక్కున్నానుగాని మన కంట్రీయే ఇండిపెండెంట్ అయితే గ్లాడ్స్టన్ లాగ దివాన్ గిరి చలాయిస్తును. ఏమివాయ్! మీ తండ్రి వైఖరిచూస్తే పుస్తకాలకు సొమ్మిచ్చేటట్టు కనబడదు, చుట్టలు పట్టణంనించి అరకట్టేతెచ్చాంగదాఏమిసాధనం?

వెంకటే:- నాన్నివ్వకపోతే అమ్మనడిగి డబ్బు తెస్తాను.

గిరీ:—నీ బుద్ధి యలా వికసిస్తూందో చూశావా ? ఇలా తర్ఫీదవుతుంటే నువ్వు కూడ పెద్ద పొలిటీషను వవుతావు.

(బుచ్చమ్మ ప్రవేశించును)

బుచ్చ:— తమ్ముడూ, అమ్మ కాళ్ళు కడుక్కోమంటూందిరా.

గిరీ:- (తనలో) హౌ బ్యూటిఫుల్! క్వైటనెక్స్ స్పెక్టెడ్ !

బుచ్చ:— అయ్యా, మీరు చద్దివణ్ణం తించారా?

గిరీ:—నా ట్టి ప్లెయి సె స్టబ్జక్షన్. అనగా యంత మాత్రం అభ్యంతరంలేదు. వడ్డించడం డిదిగో వస్తున్నాను. తోవలో యేటి దగ్గర సంధ్యావందనం అవీ చేసుకున్నాను.

[బుచ్చమ్మ వెళ్ళును]

గిరీ:- వాట్! యీమె నీ సిస్టరా! తలచెడ్డట్టు కనబడుతున్నదే?

వెంకటే:— మా అక్క, జుత్తుకి చవుఁరాసుకోదు.

గిరీ:— తలచెడ్డం అంటే, విడో అన్నమాట. చవూఁరూ గివుఁరూ జాంతేనయ్‌గాని ఇన్నాళ్ళయి నీకు విడో మారేజి విషవైఁ లెక్చర్లిస్తూ వుంటే యీ కథ యెప్పుడూ చెప్పావు కావు ? మీ ఇంట్లోనే ఓ అన్ఫార్చునేట్ బ్యూటిఫుల్ యంగ్ విడో ఉంచబోయ్ ! ఏమి దురవస్థ! మైహార్టు మెల్ట్స్. నేనే తండ్రినైతే యీ పిల్లకి విడో మారియెజ్జేసి శాశ్వతమైన

కీర్తి సంపాదిస్తును. [తనలో] ఏవిఁ చక్కదనం! యీ సొంపు యక్కడా చూశ్శేదే! పల్లెటూరు పూసుపోదనుకున్నానుగాని పెద్ద కాంపేనుకి అవకాశం ఇక్కడకూడ దొరకడం నా అదృష్టం.

వెంకటే:- మా నాన్న నాక్కూడ పెళ్ళి చాస్తాడు.

గిరీ:— ఇవాళో పెద్ద పెళ్ళి నీకు తలవెంట్రుకంత వాసిలో తప్పిపోయింది! యీ శలవులాఖర్లోగా తాళాధ్యాయం కాకుండా తప్పించుకుంటే నువ్ పూరా ప్రయోజకుడివే. ఇహ నిజమైన పెళ్ళా? ఇంత చదువు చదువు కుని నీ తండ్రి కుదిర్చిన యేవీఁ యరగని చిన్నపిల్లకా పుస్తె కడతావ్? మాంచి యెర్రగా బుర్రగా వున్న యంగ్విడోని నువ్ పెళ్ళాడకపోతే ఐ షుడ్బి యషేమ్డావ్యూ!

2 వ స్థలము : దేవాలయం

[పువ్వుల తోటలో మండపంమీద కూచుని,
శిష్యుడు ప్రవేశించును]

శిష్య : అన్నెల్లికోమాటు పొస్తకం పట్టుకుంటే కొత్తశ్లోకలు, పాత శ్లోకాలు ఒక్కలాగ్కనపడతాయి. ఇప్పుడు కొత్త శ్లోకం కనుక్కోమంటే దా శక్యవాఁ? సిద్ధాంతి నెవణ్ణయినా ప్రశ్నడిగి కనుక్కోవాలి. లేకుంటే చటుక్కున పుస్తకం విప్పి యే శ్లోకం కనబడతే ఆ శ్లోకం చదువుతాను.

"మృగాః ప్రియాళు ద్రుమమంజరీణాం"

ఇదేదో చదివిన జ్ఞాపకం లీలగా వుంది. లేళ్ళు పరుగెత్తుతాయని కాదూ? యేం గొప్పమాట చెప్పాదోయి కవి! లేళ్ళు పరిగెత్తితే యవడిక్కావాలి, పరిగెత్తకపోతే యవడిక్కావాలి? కుక్కలు పరిగెత్తుతున్నాయి కావా! నక్కలు పరిగెత్తుతున్నాయి కావా? పిల్లులు పరిగెత్తుతున్నాయి కావా! పనికొచ్చే ముక్క ఒకటీ యీ పుస్తకంలో లేదు. నాలు గంకెలు బేరీజు వేయడం, వొడ్డీ, వాశీకట్టడం కాళిదాసుకేం తెలుసు? తెల్లవాడిదా మహిమ! ఏ పట్నం యెక్కడుందో, యే కొండ లెక్కడున్నాయో అడగవయ్యా గిరీశంగార్ని, విలుచున్న పాట్న చెబుతాడు.

ప్రియాముఖం కింపురుషశ్చుచుంబ."

ముద్దెట్టుకున్నాడటోయి ముంఢాకొడుకు. ముక్కట్టు కొన్నాడు కాడూ!

[కరటకశాస్త్రి శిష్యుడికి కనబడకుండా వెనుకనుంచి ప్రవేశించును]

"వర్ణం ప్రకర్షే సతికర్ణికారం ।
ధునోతినిర్గంధ తయాస్మచేతః॥"

ఇదికూడ చదివినట్టే వుందోయి. ఆ పువ్వేదో కవి కిష్టంలేదట, ఇష్టం లేకపోతే మునిగిపోయింది కాబోలు? మా గురువుగారికి దొండకాయ కూర ఇష్టంలేదు. గురువుగారి పెళ్ళాం పెరట్లో దొండపాదుందని రోజూ ఆ కూరే వొండుతుంది. బతికున్న వాళ్ళ ఇష్టమేఁ ఇలా యేడుస్తూంటే చచ్చినవాడి ఇష్టా ఇష్టాల్తో ఏం పని? యీ చదువికృడితో చాలించి గిరీశం గారి దగ్గిర నాలు గింగిలీషు ముక్కలు నేర్చుకుంటాను. వెంకడికి ఇంగిలీషొచ్చునని యేం గర్రాగా వుంది!

కర:—యేవిఁట్రా అబ్బీ, అంటున్నావు?

శిష్య:—ఏదో నా స్వంత ఘోష.

కర:—గురువుని కదా, అదేదో నాకూ కొంచెం చెబుదూ.

శిష్య:—చప్పడాని కేవుఁదండీ! నాటకంలో నాచేత వేషం కట్టించి పెద్ద చాంతాళ్ళలాంటి హిందుస్తానీ ముక్కలూ, సంస్కృతం ముక్కలూ అర్థం తెలియకుండా భట్టీయం వేయించడానికి మీకు ఓపికుందిగాని నాకు నాఁట్రోజులి కో శ్లోకం చెప్పడానికి శ్రద్ధ లేమగదా? పట్నం వొదిలి అన్నెల్ల కోమాటు అగ్రహారాలంట వొచ్చినప్పుడు మరేం తోసుపోక "పుస్తకం తియ్యం"టే సంస్కృతం యేం వచ్చేని?

కర:—ఇటుపైన్నాడు యలా చెబుతానో, రోజుకు నాలుగేసి శ్లోకాలు చెబుతాను. కొత్త శ్లోకం చదువు.

శిష్య:—"అస్త్యుత్తరస్యాం దిశి దేవతాత్మా
హిమాలయో నామ నగాధిరాజః"

కర:—మొదటి కొచ్చావేం?

శిష్యు-:మొదలూ కొసా వొక్కలాగే కనబడుతూంది.
కర:-[నవ్వి] పోనియ్. మొదట్నించె చదువుదాం.
శిష్యు:-చదివినా యేం లాభంవుంది? యీ శ్లోకం శుద్ధఅబద్ధవంఁట.
కర:-యవరు చెప్పారు?
శిష్యు:-గిరీశంగారూ.
కర:-యేం చెప్పారు?
శిష్యు:-హిమాలయం రెండు సముద్రాలకీ దాసి. రూళ్ళ కఱ్ఱలాగ లేదట. మాపులో చూపించాడు:
కర:-హిమాలయం శిగగోశిరిగాని, ఆ పుస్తకం ముణిచి నామాట విను.
శిష్యు:-చిత్తం. [పుస్తకం మూయును]
కర:-చదువన్న దెందుకు? పొట్ట పోషించుకోటానిగ్గదా.
శిష్యు:-అవును.
కర:-యీ రోజుల్లో నీ సంస్కృత చదు వెవడి క్కావాలి?
శిష్యు:-దరిద్రులి క్కావాలి.
కర:-బాగా చెప్పావు. నీకు ఇంగ్లీషు చదువుకోవాల్నుందా?
శిష్యు:-చెప్పించే దాతేడీ?
కర:-నేను చెప్పిస్తాన్రా!
శిష్యు:- నిజంగాను?
కర:-నిజంగాన్రా, గాని ఒక షరతుంది.
శిష్యు:-యేవిఁటండి?
కర:-నాకో కష్టసాధ్యమైన రాచకార్యం తటస్థించింది. అది నువ్ నిర్వహించి చేసుకురావాలి.
శిష్యు:-నావల్లయ్యే రాచకార్యాలు కూడా వున్నాయా?
కర:-యీ రాచకార్యం నీవల్లే కావాలి. మరెవడివల్లాకాదు. అదేవిఁటంటే, ఓ పదిరోజులు నువ్వు ఆడపిల్లవై పోవాలి.

శిష్యు:—గడియం పట్ణంలో వుండిపోయిందే !

కర:— అట్టే గడియం అవసరంలేదు. నీకు తలదువ్వి కోకకడితే పద్యెందేళ్ళ కన్నెపిల్లలా ఉంటావు. నిన్ను తీసుకెళ్ళి లుబ్ధావధాన్లకి పెళ్ళి చేస్తాను. నాలుగు పూటలు వాళ్ళింట నిపుణతగా మెసిలి, వేషం విప్పేసి పారిపోయిరా. నిజమైన పెళ్ళి ముహూర్తము చాలా వ్యవధుంది.

శిష్యు:- ఇదెంతపని.

కర:— అలా అనుకోకు. అది చేస్తివట్టాయినా. అనుమానపడతారు. పట్టుబడ్డావంటే పీక తెగిపోతుంది.

శిష్యు:-మీకా భయవొద్దు.

కర:- నువ్వు నెగ్గుకొస్తే, మా పిల్లన్నీ కిచ్చి ఇల్లరికం ఉంచుకుంటాను.

శిష్యు:— అలా ప్రమాణం చెయ్యండి.

కర:- ఇదిగో, యీ పుస్తకం పట్టుకు ప్రమాణం చేస్తున్నాను.

శిష్యు:- ఈ పుస్తకంమీద నాకు నమ్మకం పోయింది. మరో గట్టి ప్రమాణం చెయ్యండి. గిరీశంగారిని అడిగి ఒక ఇంగ్లీషు పుస్తకం పట్టుకు రానా?

కర:- తప్పితే భూమితోద్రా.

శిష్యు:-మీరు యెగేస్తే భూవేఁం జేస్తుంది? మీ మాటే చాలును కానీయండి.

3-వ స్థలము : అగ్నిహోత్రావధాన్లు ఇంటి యదట వీధి

(గిరీశం, వెంకటేశం ప్రవేశింతురు)

వెంకటే:- రాత్రి కన్యాశుల్కంమీద లెక్చరిచ్చారా ?

గిరీ:- లెక్చరేఁవిటోయ్, ధణు తెగిరి పోయింది. మీ తండ్రిది మైరావణ చరిత్రోయ్. మీ అంకుల్ కరటకశాస్త్రి సైక్లాండ్రల్లా కన్పబడుతున్నాడు.

వెంకటే:-యేం జరిగిం దేం జరిగించేవిఁటి ?

గిరీ:- విను. రాత్రి భోజనాలవేళ లెక్చరు ఆరంభించమని రోజల్లా

బురిడీలు పెట్టాడోయ్ మీ మావ(. సబ్జక్టు నేను కొంచెం యెత్తగానే తను కూడా గట్టిగా సపోర్టు చేస్తానని ప్రామిస్ చేశాడు. నీ తండ్రి వైఖరి చూస్తే మాత్రం కొంచెం ధైర్యం వెనకాడి నాలిక్కొన కొచ్చినమాట మళ్ళీ మణిగి పోతూండేది. పెరుగూ అన్నం కలుపుకునేవేళకి ఇక పైమ్మించి పోతూందని తెగించి లెక్చరు ఆరంభించాను. ఇంటర్‌డక్‌షన్ రెండు సెంటెన్సులు ఇంకా చెప్పనేలేదు. నాలుగు ఇంగ్లీషు మాటలు దొర్లాయోయ్. దాంతో నీ తండ్రి కళ్ళెఱ్ఱజేసి "ఈ వెధవ ఇంగ్లీషు చదువునించి బ్రాహ్మణ్యం చెడిపోతూంది. దేవభాషలాగ భోజనాల దగ్గిరకూడా ఆ మాటలే కూస్తారు. సంధ్యావందనం, శ్రీసూక్త పురుషసూక్తాలు తగలబడిపోయినాయి సరేగదా!" అని గట్టిగా కేకవేసి చెప్పేసరికి నేను కొంచం పస్తాయించి "థ్రోయింగ్ పెర్ల్సు బిఫోర్ స్వైన్" అనుకొని కరటక శాస్త్రుల్లువేపు చూసేసరికి, యేం చేస్తున్నాడను కున్నావ్? రాస్కెల్, పులకలేదు పలకలేదు సరేకదా మొహం పక్కకి తిప్పి కడుపుబ్బగిలేటట్టు నవ్వుతున్నాడు. ఇక లెక్చరు వెళ్ళిందికాదు సరేకదా,నోట్లోకి ముద్దకూడా వెళ్ళిందికాదు. ఛీ! ఇంత ఇన్సల్టు జరిగిం తరవాత తక్షణం బయలుదేరి వెళ్ళిపోదామనుకున్నాను.

వెంకటే:- అయ్యో! వెళ్ళిపోతారా యేవిఁటి ?

గిరీ:- నాటింది లీస్టు. కాసాకి విను, నీ తండ్రిని పోకెట్లో వేశాను.

వెంకటే:- నా తండ్రికి లెక్చరిచ్చి పెళ్ళి తప్పిస్తాఁవన్నారే ?

గిరీ :- పెళ్ళి ఆపడానికి బ్రహ్మశక్యం కాదు. డిమాస్థనీసు సురేంద్రనాధ్ బానర్జి వచ్చి చెప్పినా నీ తండ్రి యీ పెళ్ళి మానడు. లెక్చర్లు యంతసేపూ సిటీలోనేగాని పల్లెటూళ్ళలో యంత మాత్రం పనికిరావు. పూనాలాంటి సిటీలో లెక్చర్ ఇవ్వానంచే, పెందొజండు పీపిల్ వింటానికి వొస్తారు. మన టౌన్లోనే, పెద్ద మీటింగులు చెయ్యా లంటే, డప్పులు బజాయించి, నోటీసులు కట్టి, బజార్లు కాసి, తోవంట పోయే వాళ్ళని యీడ్చుకు వొచ్చినా, యాభైమంది కారు. పల్లెటూరి

పీపిల్ లెక్చర్లకి అన్‌ఫిట్. మొన్న మనం వొచ్చిన బండివానికి నా'షనల్ కాంగ్రెస్ విషయమై రెండు గంటలు లెక్చరు ఇచ్చేసరికి ఆ గాడిదకొడుకు వాళ్ళ వూరు హెడ్‌కానిస్టేబుల్ని కాంగ్రెసువారు యెప్పుడు బదిలీ చేస్తారని అడిగాడు! విలేజస్‌లో లెక్చర్లు యంతమాత్రం కార్యంలేదు; నీ తండ్రి దగ్గర మాత్రం లెక్చరన్న మాటకూడా అనకూడదు.

వెంకటే:- అయితే నాన్నని యలాగ జేబులో వేశారేవిఁటి?

గిరీ:- అది పొలిటిక్సు డెబ్బోయ్! ఆ తరవాత కథ విను, నా మీద కా'క లేసిన తరువాత కోపవఁణక్క ధుమధుమలాడుకుంటూ, పెరుగూ అన్నం కుమ్మడం ఆరంభించాడు. ఇంతలో మీ అప్పవొచ్చి గుమ్మం దగ్గర నిలబడి కోకిలకంఠంతో "నాన్నా, తమ్ముడికి పెళ్ళి చెయ్యాలంటే నాసొమ్ము పెట్టి పెళ్ళి చెయ్యండిగాని దాని కొంపముంచి ముసలిముండాకొడుకు చేతికి కట్టొద్దు. ఉద్దావుఁధాఁల్లుకి యివ్వొ'ద్దని చెప్పింది. దానితో నీ తండ్రికి వెఱ్ఱికోపంవొచ్చి ఉత్తరాపోశనం పట్టకుండానే ఆ పెరుగూ అన్నంతో విస్తరితీసికెళ్ళి దాన్నెత్తిన రుద్దేశాడు! కరటకశాస్తుల్లు అడ్డుపడబోతే చెంబుతో నీళ్ళు వాడి నెత్తిం దిమ్మరించాడు. కరటకశాస్తుల్లుకి కోపం వొచ్చి శిష్యుణ్ణి తీసుకు వాళ్ళ వూరెళ్ళిపోయినాడు.

వెంకటే:- దీని పేరేనా యేవిఁటి, మా నాన్నని జేబులో వేసుకోవడం?

గిరీ:—పేషన్స్! కొసాకీ విను. స్కౌండ్రల్ కరటకశాస్తుల్లు వెళ్ళిపోయినాడని సంతోషించానుగానీ, నీ సిస్టర్ ఫేట్ విషయమై మహా విచారమైఁంది. నేనే దాని హజ్బెండ్నై వుంటే, నిలబడ్డపాటున నీ తండ్రిని రివాల్వర్తో షూట్‌చేసి వుందును. మీ అమ్మ యేడుస్తూ ఒక మూలకూచుంది. అప్పుణ్ణే వెళ్ళి, నీళ్ళ పొయిలో నిప్పేసి, నీళ్ళుతోడి, నీ సిస్టర్ని స్నానం చెయ్యమన్నాను. సిగర్సు కాల్చుకుందామని అరుగుమీద నేను బిచాణా వేసేసరికి, నీ తండ్రికి పశ్చాత్తాపం వొచ్చి తానూ ఆ అరుగుమీదే బిచాణా వేసి ఒక్క సిగరయినా కాల్చనియ్యకుండా రాత్రల్లా కబుర్లలోపెట్టి చంపా'డోయ్. మొత్తానికి కత్తు కలిపేశాను.

వెంకటే:— యలాక్కలిపా' ేవిఁటి?

గిరీ:— ఒక పొలిటికల్ మహాస్త్రం ప్రయోగించి కలిపేశాను.

వెంకటే:— యేవిఁటంౘా అస్త్రం?

గిరీ:— ఒకడు చెప్పిందల్లా మహాబాగుందండవేఁ. సమ్మోహనాస్త్ర వఁంటే అదేకదా?

వెంకటే:— లెక్చరిచ్చి మా తండ్రిన్ని వొప్పించడానికి బదులుగా ఆయన చెప్పిందానికి మీరే వొప్పుకున్నారు ?

గిరీ:- కుంచం నిలువుగా కొలవడానికి వీల్లేనప్పుడు తిరగేశైనా కొలిస్తే నాలుగ్గింజలు విలుస్తాయి. బాగా ఆలోచిస్తే ఇన్ఫెంటు మా'రియేజి కూడుననే తోస్తూంది.

వెంకటే:- ఇన్నాళ్ళూ కూడదని చెప్పేవారే నా తోటి?

గిరీ:—ఒపీనియన్స్ అప్పుడప్పుడు ఛేంజి చేస్తూంటేనేగాని పొలిటీషను కానేరడు. నాకు తోచిన కొత్త ఆర్గ్యుమెంటు విన్నావా? యిన్ఫెంటు మా'రేజీలు అయితేగాని యంగ్ విడోస్ వుండరు. యంగ్‌విడోజ్ వుంటేనే గాని విడో మా'రియేజ్ రిఫారమ్‌కి అవకాశం వుండదుగదా? సివిలిజేషన్కల్లా విగ్గు విడో మా'రియేజ్ అయినప్పుడు యిన్ఫెంటు మారేజిల్లేకపోతే, సివిలిజేషన్ హాల్టవుతుంది! మరి ముందు అడుగుపెట్టలేదు. గనక తప్పకుండా యిన్ఫెంటు మా'రేజి చెయ్యవలసిందే. ఇది వొహ కొత్త డిస్కవరీ. నంబర్ టూ, చిన్నపిల్లల్ని ముసలాళ్ళకిచ్చి పెళ్ళిచెయ్యడం కూడా మంచిదే అని నేను వాదిస్తాను.

వెంకటే:— సుబ్బిని లుబ్ధావుఁధాన్లకి యివ్వడం మంచిదంటారా యేవిఁటి? అమ్మ ఆ సమ్మంధం చేస్తే నూతులో పడతానంటూందే?

గిరీ:—ఫెమినైన్సు ఫూల్సన్నాడు. "పడు పడు అన్న నా సవితేగాని పడ్డ నా సవితిలే" దందిటెవర్తోను. నూతులో పడడం, గీతులో పడడం నాన్సెన్స్ ఓ రెండు తులాల సరుకోటి మీ నాన్న చేయించి ఇవ్వా'డంటే, మీ అమ్మ ఆ మాట మానేస్తుందిగాని నా ఆర్గ్యుమెంటు విను.

వెంకటే:- యేవిఁటండి?

గిరీ :- పెళ్ళనే వస్తువ శుభవాఁ అశుభవా? మంచిదా చెడ్డదా! చెప్పు.

వెంకటే:- మంచిదే.

గిరీ:- వెరీగుడ్! పెళ్ళ‘నేది మంచి పదార్థమైఁతే “అధికస్య అధికం ఫలం” అన్నాడు గనక చిన్నపిల్లని ఒక ముసలాడికి పెళ్ళిచేసి, వాడు చస్తే మరోడికి, మరోడు చస్తే మరోడికి, ఇలాగ పెళ్ళిమీద పెళ్ళి, పెళ్ళిమీద పెళ్ళి అయి, నీ దగ్గరో వెయ్యి, వాడి దగ్గిరో వెయ్యి, మరోడి దగ్గర మరోవెయ్యి, రొట్టెమీద నెయ్యి, నేతిమీద రొట్టెలాగ యేకోత్రవృద్ధిగా కన్యాశుల్కం లాగి, తుదకి నాలాంటి బుద్ధిమంతుణ్ణి పెళ్ళాడితే చెప్పావ్ మఁణా? ఇహసౌఖ్యం పూర్తిగా లభిస్తుంది. ఇహసౌఖ్యం వుంటే పరసౌఖ్యం కూడా సాధింపావేఁ అన్నమాట. యలాగో తెలిసిందా ? ఈజ్‌మెంట్ హక్కు యస్టాబ్లిష్ అవుతుంది.

వెంకటే:- కన్యాశుల్కం కూడా మంచిదంటున్నా రేవిఁటి ?

గిరీ:- మరేవిఁటనుకున్నావ్? నెవ్వ ర్థూ బై హావ్సన్నాడు. చేస్తే శుద్ధక్షవరవేఁగాని తిరపతి మంగలాడి క్షవరం చెయ్యకూడదు. యీ అస్త్రం తోటే మీ తండ్రి వశ్యం అయినాడు. ఇంగ్లీషువాడు “థింక్” అన్నాడోయి. ఆలోచిస్తేగాని నిజం బోధపడదు. బాగా ఆలోచించగా కన్యాశుల్కంలేని మారేజే యీ ప్రపంచంలో లేదు విన్నావా?

వెంకటే:- యెలాగండి?

గిరీ:- అలా అడగవోయి. ఏం ? డబ్బిచ్చుకుంటేనే కన్యాశుల్కం వఁయిందేం? ఇన్ని తులాలు బంగారం పెట్టాలి, ఇంత వెండి పెట్టాలి అని రూపాయిలకి బదులుగా వెండి బంగారం కింద ధనం లాగితే, కన్యాశుల్కం అయింది కాదేం? యీ పెద్ద పెద్ద పంతుళ్ళవారంతా ఇలా చేస్తూన్నవారేనా?

వెంకటే:- అవును.

గిరీ:- ఇక దొరల్లోనో ? వాళ్ళ తస్సాగొయ్యా, ఇల్లు గుల్ల చేస్తారోయి! అవి గుడ్డలు కావు, అవి శెంట్లు కావు, అవి జూయల్సు కావు

మా'రియేజి సెటిల్‌మెంటని బోలెడు ఆస్తి కూడా లాగుతారు, యీ ఆర్గ్యుమెంటు నేను చెప్పేపనికి నీ తండ్రి బ్రహ్మానంద భరితుడైనాడు. లుబ్ధావుధాన్లు పెళ్ళికి అన్నిటికన్న పెద్ద సవబొకటి నీకు చెప్తాను విను.

వెంకటే:- ఏమిటండి?

గిరీ:— లుబ్ధావుధాన్లు ముసలాడూ, బంగారు పిచ్చికానున్ను. రెండేళ్ళకో మూడేళ్ళకో అమాంతంగా బాల్చీ తన్నేస్తాడు. అనగా "కిక్సు ది బకెట్." దాంతో నీ చెల్లెలు రిచ్చి విడో అవుతుంది. నువ్వు పెద్దవాడివైన తరవాత దానికి విడో మా'రియేజిచేసి శాశ్వతమైన కీర్తి అతి సులభంగా సంపాదించవచ్చును. యేవంటావ్ ?

వెంకటే:- అవును.

గిరీ:- మరో గొప్పమాట! యీ సంబంధం అయితే నీకూ నాకూ సంబంధం కలుస్తుందోయి.

వెంకటే:- అది నా కిష్టమే.

గిరీ:- రాత్రి నీ తండ్రి, నీకు హైకోర్టు వకాల్తీదాకా చదువు చెప్పిస్తానన్నాడు. ప్రస్తుతోపయోగం పుస్తకాలమాట కదిపా'నుగాని, పెళ్ళి నుంచి వచ్చిం తర్వాత ఇస్తానన్నాడు. ఈలోగా చుట్టముక్కల్లే'కపోతే గుర్లెక్కాస్తాయి. సిగర్సుకోసం కాపర్సేవఁయినా సంపాదించావా లేదా ?

వెంకటే:- లేదు. ఈ ఉదయవఁల్లా అమ్మ ధుమధుమ లాడుతూనే వుంది. మా నాన్న పొడుంకోసం కొట్లో నిలవచేసిన పొగాకులోది వో కట్ట వోణీలో దాచి తీసుకొచ్చా'ను.

గిరీ:- దటీజ్ పొలిటిక్సు! మరి ఇంతసేపూ చెప్పా'వు కావేం ? చుట్టల్చుట్టుకొని ఈ కోవిలగోపురంలో కూచుని కాల్చుకుందాం రా!

వెంకటే :- కోవిల్లో చుట్ట కాల్చవచ్చునా ?

గిరీ:- కాలిస్తే కోవిల్లోనే కాల్చాలోయి. దీని పొగముందర సాంబ్రాణీ, గుగ్గిలం యేమూల? యేదీ, కట్ట ఇలాతే. (కట్ట అందుకొని వాసన చూచి) ఆహా, యేమిఁ పొగాకోయ్! నిజంగా కంట్రీలైఫులో చాలా చమత్కారం వుంది? బెస్టు టొబా'కో, బెస్టు గేదె పెరుగు, మాంచి ఘీ.

అంచేతనే.సోయ్ పోయట్సు "కంట్రీలైఫ్ కంట్రీలైఫ్" అని దేవులాడుతారు.

వెంకటే:-మీరూ పోయట్సేగదా?

గిరీ:-అందు కభ్యంతరవేఁవిఁటి? నాకూ కంట్రీలైఫ్ యిష్టవేఁగాని సివఁలోలాగా బ్యూటిఫుల్ షెపర్డెస్లూ, లవ్ మేకింగూ ఉండవోయ్. గ్రాస్ గరల్సు తగుమాత్రంగా వుంటారుగాని, మా డర్టీస్మెల్, అహోహాటీన్ని, మనదేశంలో మొయిడన్సు వుండరోయి, యంతసేపూ లవ్ మేకింగు విడోజ్కి చెయ్యాలిగాని మరి సాధనాంతరం లేదు.

వెంకటే:-మీరు విడోమీద చేసిన పొయిట్రీ రాసియిస్తానని యిచ్చారు కారుగదా.

గిరీ:-అడగ్గానే యిస్తే వస్తువు విలువ తగ్గిపోతుంది, అహో'హాటీన్ని, మస్టెందెన్ని పోతేనేగాని దాని రసం నీకు బాగా బోధపడదు. అయినా స్పెషల్ కేసుగా నీకు ఉపదేశం చేస్తాను. నోటు బుక్కుతీసి రాయి.
(గిరీశం చుట్ట కాలుస్తూ, మధ్య మధ్య చుట్ట చేతపట్టి, ఒక్కొక్క ముక్క చెప్పగా వెంకటేశం వ్రాయును.)

THE WIDOW

She leaves her bed at A. M. four,
And sweeps the dust from off the floor,
And heaps it all behind the door,
The Widow !

of wondrous size she makes the cake,
And takes much pains to boil and bake,
And eats it all without mistake,
The Widow !

Through fasts and feasts she keeps her health'
And pie on pie she stores by stealth,
Till the town talk of her wealth,
The Widow !

And now and then she takes mate,
And lets the hair grow on her pate,
And cares a hang what people prate,
The Widow !

I love the widow—however she be,
Married again—or single free,
Bathing and praying,
Or frisking and playing,
A model of saintliness
Or model of comeliness.
What were the earth,
But for her birth ?
The Widow !

యిది నేను రిఫార్మర్లో అచ్చువేసేటప్పటికి టెన్నిసన్ చూసి గుండె కొట్టుకున్నాడు. (చుట్టతాగడం సమాప్తంచేసి) యింటికి పోదాంరా, చాలా సేపైంది. (నాలుగడుగులు యిద్దరూ నడిచేసరికి అగ్నిహోత్రావధాన్లు కలి యును)

అగ్ని:—ఏవఁండీ హసుమాన్లుగారు—మీ పేరేవిఁటండీ?

గిరీ:-గిరీశం అంటారండి.

అగ్ని:-ఇదుగో, గిరీశంగారూ! రాత్రి మనవఁనుకున్న ప్రకారం మన దావాలు గెలుస్తాయనే మీ అభిప్రాయవాఁ?

గిరీ:-గెలవకపోతే నేను చెవి కదపాయించుకు వెళ్ళిపోతాను. మీ వూహాపోహలు సామాన్యమైనవా? అందులో "యతోధర్మ స్తతోజయః" అన్నట్టు న్యాయం మీ పక్షం వుంది. బుచ్చమ్మగారి కేసు విషయమై జబ్బల్పూర్ హైకోర్టు తీర్పొహటి మనకి మహాబలంగా వుంది. మా పెత్తండ్రిగారు యిలాంటి కేసే ఒహటి యీ మధ్య గెలిచారండి.

అగ్ని:-వీవికల్లా అసాధ్యం యీ కేసు కాకినాళ్ళో తేవలసొచ్చింది. మా కరటక శాస్తుల్లుని పంపిస్తే యవడో చవట పకీల్ని కుదిర్చాడు.

వాడెప్పుడూ డబ్బు తెమ్మని రాయడవేఁగాని కేసుభోగట్టా యేవీఁరాయడు. గడియ గడియకీ వెళదావఁంటే దూరాభారం గదా?

గిరీ:-మీ శలవైతే స్టీమరు మీద నేను వెళ్ళి ఆ వ్యవహారవఁంతా చక్కబెట్టుకు వస్తాను. మా పెత్తండ్రిగారు కాకినాడకల్లా తెలివైనవ్లీడరు. ఆయన పట్టిన కేసు యన్నడు పోయింపన్న మాట లేదండి.

అగ్ని:-మీరు వెళితే నేను వెళ్ళినట్టే. యంత ఫీజైనా మీ పెత్తండ్రి గారికే వకాల్తీ యిస్తాం. యూపఁంటారు?

గిరీ:-మీ దగ్గర ఫీజు పుచ్చుకోవడం కూడానాండి? ఖర్చులు మట్టుకు మీరు పెట్టుకుంటే, ఫీజుక్కాకుండానే పనిచేయిస్తానండి.

అగ్ని:-మీరలా అంటార న్నే నెరుగుదును గాని గెలిచిం తరవాత మనకు తోచిన బహుమతీ యిద్దాం.

గిరీ:-యిచ్చినాసరే యివ్వకపోయినా సరేనండి.

(బుచ్చమ్మ ప్రవేశించును)

బుచ్చ:-నాన్నా! అమ్మ స్నానానికి లెమ్మంచూంది.

అగ్ని:-అలాగే, (బుచ్చమ్మ వెళ్ళిపోతూండగా గిరీశం క్రీగంట చూచును) భోజనం చేసిన తర్వాత కాయితాలు మీ చేతికిస్తాను. అవన్నీ సావకాశంగా చూడండి. మా యింటి తూరు ప్వొరుగు రావాఁవధాన్లు మీద మంచడిగోడ విషయమై మనం తెచ్చిన దావా, లంచం పుచ్చుకొని మునసబు అన్యాయంగా కొట్టేశాడు. జడ్జీకోర్టులో అప్పీలు చేశాం: మా వకీలు అవతల పార్టీ దగ్గిర కతికి మన కేసు ధ్వంసం చేశాడు. మీ వంటివారు నాకు చెయ్యాసరా వుంటే రావాఁవుధాన్లు పిలకూడదీసేదును; కానిండిగానీ తూర్పు మంచడిగోడ రావాఁవుధాన్లిదయితే పడమటి మంచడిగోడ మంచవాల్నా లేదా? న్యాయం చెప్పండి. చూడండి, దానిమీద ఎలా కొంజా యెత్తాడో! క్రిమినల్నడిపించమని భుక్త సలహా చెప్పాడు.

(బుచ్చమ్మ మళ్ళీ ప్రవేశించును)

బుచ్చ:-నాన్నా! అమ్మ స్నానం చెయ్యమంచూంది.

అగ్ని:- వెధవముండా సొద, పెద్దమనుషుల్తో వ్యవహారము మాట్లాడుతూంటే రామాయణంలో పిడకల వేట్లాటలాగ అదే పిలవడవాఁ?

గిరీ:-తప్పకుండా క్రిమినల్కేసు తా'వలసిందే. క్రిమినల్ప్రొశీజ్యూర్ కోడు 171 శక్షను ప్రకారం తెద్దావా? 172డో శక్షను ప్ర'కారం తెద్దావా ?

అగ్ని:-రెండు శక్షన్లూ తా'లేవే?

గిరీ:-నేరంగల ప్ర'వేశం, ఆక్రమణ-రెండు శక్షన్లూ కూడా ఉపచరిస్తాయి సరేగదా, కళ్ళతో చూశాను గనక యీ గోడ మీదయినట్లు జబ్లీ త్తరపోడిచి సాక్ష్యంకూడా పలగ్గలను. యీ గోడ స్పష్టంగా మీదాన్లాగే కనబడుతూంది.

అగ్ని:- అందుకు సందేహం వుందండీ? ఏమరచి ఇన్నాళ్ళు వూరుకున్నాను. పెరటిగోడ కూడా చూతురుగాన్రండి. అక్కాబత్తుతి ముక్కు నులిపి గెల్చుకున్నాను. కాని యీ దావాలకింద సిరపురం భూవిఁ అమ్మెయ్యవలిసి వచ్చిందండి. రావాఁవుధాన్లు కేసుకూడా గెలిస్తే ఆ విచారం నాకు లేకపోవును.

(అందరు నిష్క్రమింతురు)

కన్యాశుల్కము

తృతీయాంకము

1-వ స్థలము : రామచంద్రపురం అగ్రహారంలో

రామప్పంతులు యింట్లో సావిట్లో గది.

(మధురవాణి ప్రవేశించును)

మధు:-ఈ రామప్పంతులు కథ పైకి పటారం లోపల లొటారంలా కనిపిస్తూంది. భూవుఁలన్నీ తాకట్టుపడి వున్నాయట, మరి రుణం కూడా పుట్టదట. వాళ్ళకి వీళ్ళకి జుట్టుముడెసి జీవనం జేస్తూన్నాడు. యీ వూరు వేగం సవరించి చెయ్ చిక్కినంత సొమ్ము చిక్కించుకొని పెందరాళే మరో కొమ్మ పట్టుకోవాలి. (పాడును) "తెలియక మొసపోతినే, తెలియక" (పాడుతూండగా రామప్పంతులు ప్రవేశించును.)

రామ:- యేవిఁటో ఆ మోసపోవడం? తరవాత ముక్కేవిఁటి, పాడూ.

మధు:-తరవాత ముక్కేవుంది? మిమ్మల్ని నమ్మి మోసపోయినాను.

రామ:-అదేం అలా అంటున్నావు? నిన్ను మోసపుచ్చలేదే? నిశ్చయం ప్రకారం రెండొందలూ పట్టణంలో ఇచ్చాను. నెలజీతం నెలకు ముందే ఇచ్చాను. యిహ మోసవేఁవుంది ?

మధు:-యేం చిత్రంగా మాట్లాడుతారు పంతులుగారూ, నాకు డబ్బే ప్రధానమైనట్టు మీ మనసుకి పొడగడుతూంది కాబోలు. నాకు డబ్బు

గడ్డిపరక. మీ భూవుఁలు రుణాక్రాంతమై యిాయని అప్పట్లో నాకు తెలిసుంటే మీ దగ్గర రెండొాంచలూ పుచ్చుకొాందునా? మీరు ఖర్చు వెచ్చాలు తగ్గించు కొని సంసారం బాగుచేసుకోకపోతే నేను మాత్రం వొప్పేదాన్ని కాను. ఫలానా పంతులుగారు ఫలానా సాన్ని ంచుకొని బాగుపడ్డారంటేనే నాకు ప్రతిష్ట. మా ఇంటి సాంప్రదాయం ఇది పంతులుగారూ! అంతేగాని లోకంలో సాన్ల మచ్చని వూహించకండి.

రామ:-భూవుఁలు తణఖా అన్నమాట శుద్ధ అబద్ధం--యవరన్నారో గాని; నేను మహరాజులా ఉన్నాను.

మధు:-నా కంటికి మహరాజులా కనపడబట్టే యిట్లా ఇల్లూ వాకిలీ వొదిలి మానంప్రాణం మీ పాలు చేసి నమ్మి మీ వెంట వొచ్చా'ను. నన్ను మోసం మాత్రం చెయ్యకండి. మిమ్మల్ని పాపం చుట్టుకుంటుంది.

రామ:-నేను మోసం చేసే మనిషినేనా?

మధు:-అలాగయితే లుబ్ధావధాన్లుగారికి పెళ్ళెందుకు కుదిర్చారు? నాకు తెలియదనుకున్నారా యేవిఁటి? ఆ ముసలాడికి పెళ్ళెందుకు? మీ కోసవేఁ యీ యెత్తంతాను.

రామ:-ఆహా! హా! హా! ఇదా అనుమానం! కొంచెం గెడ్డం నెరుస్తూంది' నన్ను కూడా ముసలాణ్నంటావా యేవిఁటి?

మధు:-చట్లకి చావ నలుపు. మనిషికి చావ తెలుపూ. అనగా చీకట్లో నక్షత్రాల్లాగా అక్కడక్కడ తెల్లివెంట్రుక తగిల్తేనే చమక్.

రామ:-స్వారస్యం మా చమత్కారంగా తీశావ్! యేది ముద్దు. (మధురవాణిని ముద్దెట్టుకోబోవును.)

మధు:- (చేతులతో అడ్డి ముఖము ఓరజేసుకొని) వేళాపాళాలేదా. లుబ్ధావధాన్లు పెళ్ళి తప్పించేస్తేనేగాని నేను ముద్దు బెట్టుకోనివ్వను.

రామ:-అంతా సిద్ధఁవైం తరువాత నా శక్యమా ఆపడానికి (బలత్కారంగా ముద్దుపెట్టుకొనును.)

మధు:-సత్తు వుందనా మోటుతనం?

రామ:- నా సత్తు ఇప్పుడేం చూశావ్! చిన్నతనంలో ధ్వజ స్తంభం దండతో కొడితే గణగణమని గంటలన్నీ ఒక గడియ వాగేవి. నాకు జబ్బు చేసిన దగ్గర్నుంచీ డీలా అయిపోయినాను.

మధు:- ఇదా డీలా? నా చేయి చూడండి యలా కందిపోయిందో, అన్నా మోటుతనం.

రామ:- చాప చిరిగినా చదరంతని, నీ ప్రాణానికి ఇప్పటి సత్తువే ఉద్దోలంలా కనబడుతూంది.

మధు:- ఈ పెళ్ళి మాన్పించకపోతే నేను మీతో మాట్లాడను.

రామ:- వెర్రి కుదిరింది, రోకలి తలకి చుట్టమన్నాట్ట! రెండేళ్ళాయి ఆ ముసలి గాడిద' కొడుకుమీద నా లౌక్య ప్ర'జ్ఞంతా వినియోగపర్చి పెళ్ళి సిద్ధంచేసి ఇప్పుడెలా తప్పించడం?

మధు:- ఏం లౌక్యం చేశారు ?

రామ:- అలా అడుగు, నా బుద్ధి సత్తువకూడ నీకు తెలుస్తుంది. లుబ్ధావధాన్లు పరమలోభి. వాడిగుణం ఇలా వుండబోతుందని పోల్చారేమో అన్నట్టు చిన్నతనంలో వాడికీ పేరు పెట్టారు. పెళ్ళాడితే వొళ్లమాల్ని ధనం వొస్తుందని ఆశ పెట్టించా'ను.

మధు:- యలా చేశా రీ మహాచిత్రం? పెళ్ళయితే ధనం ఖర్చౌతుంది గాని, రావడమెలాగ?

రామ :— లౌక్యమంటే యేమి టనుకున్నావు ? అసాధ్యాలు సాధ్యం, సాధ్యాలు అసాధ్యం చెయ్యడమే కదా ! మన సిద్ధాంతిని దువ్వే టప్పటికి వాడేంజేశా డనుకున్నావు ? లుబ్ధావధాన్లు జాతకం ఎగాదిగా చూసి శీఘ్రంలో వివాహ యోగ వుందన్నాడు. ఆ వివాహంవల్ల ధన యోగ వుందన్నాడు. దాంతో ముసలాడికి డబ్బు వస్తుందన్న ఆశ ముందుకీ, డబ్బు ఖర్చౌతుందన్న భయం వెనక్కీ లాగడం ఆరంభించింది. ఇంతట్లో పంతాగా రిక్కడి కొచ్చారు. ఆయన్ని కూడా తయారుచేశాను. లుబ్ధావధాన్లు అనుమానం తీర్చుకుందామని ఆయనకి జాతకం చూపించేసరికి పంతాగారు

యేమన్నారూ ? వివాహ ధనయోగాలు జవిఁలిగా ఉన్నాయి. అయితే మీరు పెద్దవాళ్ళు. ఇప్పుడు మీకు పిల్ల నెవ్వరిస్తారు? పెళ్ళేలా అవుతుంది? ఇలాంటివి జరగడానికి వీల్లేని మహాయోగాలు, జాతకాల్లో పట్టినప్పుడు గొప్ప మేలుకు బదులుగా గొప్ప కీడు సంభవిస్తుంది. అనగా మీకు మార్కావోఁ, ధననష్టవోఁ సంభవిస్తుంది. గ్రహశాంతిచేసి బ్రాహ్మణ భోజనం బాహుళ్యంగా చెయ్యండి. కొంత జబ్బో గిబ్బో చేసి అంతటితో అరిష్టంపోతుంది. మంచిరోజు చూసి సూర్య నమస్కారాలు ఆరంభించండి" అని చెప్పేసరికి అవధాన్లు గుండ' రెండు చెక్కలై వివాహ ప్రయత్నం ఆరంభించాడు. ఇదీ కథ.

మధు:- యేమి కల్పన!

రామ:- యింకా వుంది. యిహను కృష్ణరాయపురంలో అగ్నిహోత్రావధాన్లు కూతురు జాతక వెలా వుందట! చెప్పడానికి అలవిలేదు. అది కాలు పెట్టిన యిల్లు పది యిళ్ళౌతుందట. అది పట్టిందల్లా బంగారవౌఁతుందట.

మధు:- నిజవేఁనా లేక అదీ మీ బనాయింపేనా?

రామ:- అదిమట్టుకు నా బనాయింపుకాదు. అగ్నిహోత్రావధాన్లే జాతకం అలా బనాయించాడు. మా బ్రాహ్మల్లో యిది పరిపాటే. పెళ్ళిళ్ళలో పంపించేది ఒక జాతకవూఁ నిజం ఉండదు.

మధు:- యేమ్మోసం !

రామ:- లౌక్యం, లౌక్యవఁను.

మధు:- రెండింటికీ యేవిటో భేదం !

రామ:- నమ్మించోట చేస్తే మోసం, నమ్మంచోట చేస్తే లౌక్యవూఁను.

మధు:-తాను చేస్తే లౌక్యం! మరోడు చేస్తే మోసం అనరాదా ? అబద్ధానికి అర్థవేఁవిటి ?

రామ:-యావన్నావూ ? అబద్ధవనా ? ఉద్యోగ ధర్మం లౌక్య

వృత్తి అని, అది ఒక వృత్తి భగవంతుడు కల్పించాడు. ఆ లౌక్యవృత్తి యెటువంటిదీ? నిజాన్ని పోలిన అబద్ధవాఁడి ద్రవ్యాకర్షణ చేసేది. యీ ధర్మసూక్ష్మాలు నీకెలా తెలుస్తాయి?

మధు:- నాకెలా తెలుస్తాయి నిజ'వేఁగాఁని, ద్రవ్యాకర్షణ యలాగ యీ పెళ్ళివల్ల?

రామ:- [తనలో] క్రాసెగ్జా'మినేషను చేస్తూందోయ్, దీం తస్సాగొయ్యా! [పైకి] నీకు మేజువాణీ నిర్ణయించుకున్నానుకానూ, నీకు పది రూపాయల సొమ్ము దొరకడం ద్రవ్యాకర్షణ కాదా!

మధు:- యేం చిత్రమైన మనుష్యులు పంతులుగారూ! [తమల పాకు చుట్టతో కొట్టి] నేను రాబోతానని రెండేళ్ళ కిందట కలగని, యీ రాబోయే మేజువాణీ బుద్ధిలో వుంచుకుని యీ పెళ్ళి కావడానికి విశ్వ ప్ర'యత్నం చేశారూ? ద్రవ్యాకర్షణ యలాగో నాకు బోధపడ్డది. పెళ్ళికూతుర్ని యిలాకా చేసుకొని దాంద్వారా ముసలాడి మూటా ముళ్ళా' లాగేస్తారు. యంత సత్యకాలప దాన్నయినా ఆ మాత్రం ఊహించుకోగల్ను. లేకపోతే నే యంత బతిమాలుకున్నా యీ పెళ్ళి తప్పించక పోవడవేఁవిఁ? మీ బుద్ధికి అసాధ్యం వుందంటే నమ్ముతానా?

రామ:- ఆ మాట్నిజ'వేఁగాని, అన్ని పనులు ద్రవ్యాకర్షణకోసవేఁ చా'స్తాననుకున్నావా యేవిఁటి? ఆ ముసలవాణ్ణి కాపాడదావఁనే యీ పెళ్ళి తలపెట్టా'ను.

మధు:- "చిత్రం చిత్రం మహాచిత్రం" అని కథుంది. అలా ఉన్నాయి మీ చర్యలు!

రామ:- ఆ కథేదో చెబుదూ, నా కళ్ళ-థలంటే మా సరదా.

మధు:- పొగటిపూట కఁథలేవిటి? ముందు యీ చిత్ర కథేవిఁటో శలవియ్యండి.

రామ:- అది చెప్పేది కాదు. చెప్పను.

మధు:- చప్పకపోతే వొప్పను.

రామ:- ఒప్పకేం జేస్తావు?

మధు:- యేం జేస్తానా? యీ జడతో కొడతాను. శాస్త్రంలో కాముకులకు చెప్పిన ఆయుధమిదే.

రామ:- నేను దెబ్బలికి మనిషినికాను, శాస్త్రం గీస్త్రం వొకపక్కనుంచి మోట సరసం మాను. చెప్పమందే చెబుతానుగాని అలాంటి కబుర్లు నువ్వు వినకూడదు. మరేంలేదు లుబ్ధావధాన్లు వెధవ కూతురు మీనాక్షి ప్రవర్తన మంచిదికాదు. నాల్రోజులకొకమారు అది పీకలమీదికి తెస్తూంటుంది. పోలీసువాళ్ళు బెదిరించి పదిడబ్బుల సొమ్ములు లాగేస్తూంటారు. డబ్బు ఖర్చంటే ముసలాడికి ప్రాణపోకట. సంసారం కూడా మీనాక్షి దూబర చేస్తుందంటాడు. పెళ్ళయితే దాని ఆట కడుతుంది.

మధు:- మీనాక్షి ప్రవర్తన బాగుందికాదంటూ మీరే చెప్పాలి? మీరు కంటపడ్డ తరవాత యే ఆడదాని ప్రవర్తన తిన్నగా ఉంటుంది.

రామ:- అదిగో చూశావా? అలా అంటావనే కదూ చెప్పనన్నాను.

మధు:- ఈ చిక్కులు నాకేం తెలియవు. పెళ్ళి మానిపించెయ్యండి.

రామ:— యీ పెళ్ళిలో నీ మేజువాణీ పెట్టి పదిరాళ్ళిప్పిస్తాను. మాటాడ కూరుకో.

మధు:- (ముక్కుమీద వేలుంచుకొని) లుబ్ధావుధాన్లు యదట నేను మేజువాణీ ఆడ?

రామ:- పేరు వాడుగాని సభలో పెద్దన్నేనే కదూ?

[హెడ్కనిష్టేబు చుట్టకాలుస్తూ ప్రవేశించి కుర్చీమీద
కూర్చుండును]

హెడ్:- రామప్పంతులూ! యినస్పెక్టరికే టోపీ వేశావటే?....

రామ:- (హెడ్కానిస్టేబు చెవిలో) గారూ గారూ అనవయ్యా!

హెడ్:- యెప్పుడూ లేంది గారేవిఁటి, గీరేవిఁటి చింపారు?

రామ:- ఆడవాళ్ళున్న చోటికి తోసుకు రావడవేఁనా అన్నా!

హెడ్:- ఆడవాళ్ళుంటున్నావు. నువ్వుకూడా అందులోనే జమాయేవిఁటి! అహ! హ!

రామ:- హాస్యానికి వేళాపాళా ఉండాలి.

హెడ్:- నేను హాస్యంకోసం రాలేదు. ఇనస్పెక్టరు పేరుచెప్పి రామ నాయుడిదగ్గిర పాతిక రూపాయల్లాగా'పట. ఇలా యందరి దగ్గిర లాగా'డో రావ(ప్పంతుల్ని నిల్చున్న పాట్లాన్ని పిలకట్టుకు యీడ్చుకురా అని నాతో ఖచ్చితంగా చెప్పి ఇనస్పెక్టరు పాలెం వెళ్ళిపోయినాడు.

రామ:- చిన్నప్పుడు వొక బళ్ళో చదువుకున్నాం ఇనస్పెక్టరూ నేనూను. అందా'చ అతని పిలక నేనూ, నా పిలక అతనూ లాగినా ఫర్వా లేదు. రామ(నాయుడి మాటమాత్రం శుద్ధాబద్ధం. మీరు ముందు పదండి. గుర్రం కట్టించుకుని స్టేషనుదగ్గిర కలుస్తాను.

హెడ్:- నే నెలా వొస్తాను నీతోటి! నాకు వొల్ల మాల్న' పనుంది. ఒక కానిస్టేబుని నీతో పంపిస్తాను.

రామ:- (హెడ్ చెవిలో) నా ఇంట్లో మాత్రం నకారప్రయోగం చెయ్యకు, నీకు పుణ్యముంటుంది.

హెడ్:- అదా నీ ఘోష! అలా కానియి. (నిష్క్రమిస్తాడు)

రామ:- (తనలో) అదుగో మళ్ళీ ఏకవచనవేఁ కూస్తాడు! (పైకి) యవడ్రా అక్కడ?

నౌక:- (ప్రవేశించి) సిత్తంబాబు!

రామ:- గుర్రం కట్టమను.

నౌక:- సిత్తం బాబు. [నిష్క్రమించును.]

రామ:- చూశావూ మధురవాణీ. నేన్నిలబడ్డచోట రూపాయలు గలగల్రాల్తాయి. యీ ఇనస్పెక్టరునాడికి యీ తాలూకాకి వొచ్చిం తరవాత అయిదారువేలు యిప్పించాను. వీధితలుపు వేసుకుని సంగీత సాధనం చేసుకో. విద్యవంటి వస్తువులేదు. [గుమ్మం దాటి నాలుగడుగులు వెళ్ళి తిరిగి వచ్చి] అప్పుడే వీణ తీశావు? ఈ వూళ్ళో మా దుర్మార్గులున్నారు. నా స్నేహితులవఁనీ, బంధువులవఁనీ పేరు పెట్టుకొస్తారు, రానీకుమా. [తలుపు పైనించివేసి] గడియ వేసుకో. [నిష్క్రమించును.]

2-వ స్థలము : రామప్పంతులు యింట్లో పడక గది.

[మధురవాణి తివాసీమీద కూచుని వీణ వాయించుచుండును. వాయిద్యం ముగించి]

మధు:- విద్యవంటి వస్తువులేదు. నిజమే—ఒకటి తప్ప-అదేవి(టి? విత్తం. డబ్బు రా'ని విద్య దారిద్ర్యహేతువ. ఈ వూళ్లో నారదుడు వొచ్చి పాడితే నాలుగు దమ్మిడీ లివ్వరు. గనక యీ వీణ యిటు పెడదాం. హెడ్డు కనిస్టీబు సౌ'జ్ఞ చేసి వెళ్ళా'డు. అతడు ఇచ్చేదీ చచ్చేదీ లేదుగాని, జట్టీ లేపైనా వొస్తే ఓ వొడ్డుకాస్తాడు.

[వీధి తలుపు తట్టబడును]

మధు:- వొచ్చా'డు కాబోలు! [తలుపు దగ్గిరికి వచ్చి] యవరు మీరు? బంధువులా?

[తలు పవతల కరటకశాస్త్రుల్లు, కన్యవా'షంతో శిష్యుడున్నూ)

కర:- ఆపద కడ్డం బడ్డవారే బంధువులు మే మ్మీకు బంధువులం కావు(గాని, మీరు మాకు బంధువులు కాగ(లు.

మధు:- నా'స్తులా!

కర:- [తనలో] యీ కంఠం విన్నట్టుంది. [పైకి] నా'స్తం కట్ట డానికే వొచ్చాం.

మధు:- దేంతో కడతారు?

కర:- [తనలో] యీ వేశ్య మధురవాణి కాదు కదా? కంఠాన్ని పోలిన కంఠం ఉండకూడదా? (పైకి) నా'స్తం కట్టడానికల్లా వున్నది వక్క-టే గదా టంకం?

మధు:- ఏమిటో ఆ టంకం?

కర:- బంగారం!

మధు:- మా పంతులుగారికి మీరు నా'స్తులూ, బంధువులూ కూడా కాకపోతే తలుపు తియ్యొచ్చును. [తలుపు తియ్యును]

కర:- [తనలో] అరే! మధురవాణే!

మధు:-(ముక్కుమీద వేలుంచుకొని) చిత్రం!

కర:-యేవిఁటి చిత్రం?

మధు:-యీ వేషం!

కర:-ఉదర నిమిత్తం బహుకృత వేషం! యిది దేవుడిచ్చిన వేషవేఁను.

మధు:-నా దగ్గిరేనా మర్మం? యీ పిల్లవరో?

కర:-నా కొమార్త.

మధు:-నాటకవఁల్లా చెడి పొగటి వేషాల్లో దిగిందా! పెట్టి పుట్టారు గదా యేల యీ అవస్థ?

కర:— నీ దయవల్ల దేవుఁడిచ్చిన స్థితి కేం లోపంరాలేదు. నిన్ను చూద్దాఁని వొచ్చాను.

మధు:- యిన్నాళ్ళకైనా యీ దీనురాలు మీకు జ్ఞాపకం రావడం అదెంతగాదు?

కర:-నీలాంటి మనిషి మళ్ళీ వుందా? నిన్ను చూడ్డం బ్రహ్మానందం కాదా? నీ దగ్గిరికి రావడం చేతనా యిన్నాళ్ళూ రాలేదనుకున్నావు? డిస్ట్రీకలక్టరుగారి కుమారరత్నంగారు నిన్ను చేపట్టా'రని తండ్రికి తెలిసిం తరవాత నేనుగానీ నీ యింటికి వొస్తే పీక ఉత్తరించేస్తాడేమో అనే భయంవాత కొంచెం యడవెట్టి, యితడికి యెప్పుడు బదిలీ అవుతుంది, మా మధురవాణ్ని యెప్పుడు చూస్తాను అని దేవుణ్ని సదా ప్రార్థిస్తూ వుంటిని. నువ్విక్కడెన్నాళ్ళాయి వున్నావు?

మధు:- డిస్ట్రీకలక్టరుగారి కుమారరత్నంగారి తండ్రి చదువు పేరుపెట్టి చన్నపట్టం తగిలిన రెండు నెల్లదాకా ఆయన నా'స్తుడు గిరీశంగారి ద్వారా డబ్బు పంపించా'డు. ఆ తరువాత మొన్నటిదాకా గిరీశంగారు నన్ను వుంచా'రు గాని డబ్బుకి యటాముటీగా వుండేది. నా యింటికి వొచ్చినవాడల్లా తన కొడుక్కి దోస్తీ అయివుంటాడని డిస్ట్రీకలక్టరు అను

మానిస్తాడేమో అని పేరుగల వాడెవడూ నా యింటికి రావడం మానేశాడు. సంజీవరావుగారి అల్లరి కొంచం మరుపొచ్చిందాకా పై సుందావ(ని యీ వూ రొచ్చాను.

కర:-(ముక్కుమీద వేలుంచుకుని) గిరీశం నిన్నుంచుకున్నాడా? మా మేనల్లుడు చదువు చెప్తానని కుదురుకొని మా వాళ్ళింటో చేరాడు. వాడికి పెందరాళే ఉద్వాసన చెప్పాలి.

మధు:-(ముక్కుమీద వేలుంచుకొని) నా దగ్గరకు వచ్చిన వాడల్లా చెడిపోయినాడో? నా దగ్గరకు మీరు రాకుండా అవరోధం కలిగించవని ఇప్పుడే డిప్టీకలెక్టరుగార్ని తిట్టారే. ఆయనకంటే మీ న్యాయం యేం బాగా వుంది? నా దగ్గరకు వచ్చినందుకు మీ భార్యగారుముందు మిమ్మల్ని మెడ పట్టుకొని యింట్లోంచి తరవ్వలే(సింది. తనకు రొట్టా, ఒహడికి ముక్కా-నా?

కర:-క్రియలలో అంతవరకు జరక్క-పోయినా మాటలో ఆ మర్యాద అపేషా నాకు జరుగుతూనే వున్నది.

మధు:-[చిరునవ్వుతో] యీ యిల్లాలు మా పంతులు కంటపడితే యీవిడ' గుట్టు బట్టబయలౌతుంది.

కర:-యిల్లా అనేస్తున్నావే(ం అప్పుడేను? కన్నెపిల్ల: దీన్ని పెండ్లి చేయడానికే, నీ దగ్గరికి తీసుకొచ్చాను.

మధు:-మా పంతులకేనా పెళ్ళి?

కర:-"ఏకానాకీ సుందరీ వాచరీవా" అన్నాడు. త్రిలోక సుందరివి నువ్వు దొరికిం(తరవాత ని పంతులుగారికి పెళ్ళెందుకు?

మధు:-ఐతే, మరెవరికి పెళ్ళి చెద్దాం? నాకా యేవిటీ? అలాగైతే, సైయే(! మొగవేషం వేసుకొని, పెళ్ళి పీటలమీద కూర్చుంటాను. యిలాంటి పెళ్ళాం దొరకడవె(లాగ? జగత్ప్రసిద్ధుడైన కరటక శాస్త్రుల్లుగారి అల్లుణ్ణి కావడం యెలాగ? దివ్య సుందర విగ్రహవ(ని పొగడగానే నా బుజాలు పొంగుతా యనుకున్నారు కాబోలు! యీ పిల్ల దగ్గిర నాబోట్లు దివిటీ ముందర దీపాలు. ఆడది మెచ్చిందే అందం! మొగాడి కన్ను మసక. మీకేం

తెలుసును. మరి నా పెళ్ళాన్ని నా కిచ్చేసి మీ తోవని మీరు వెళ్ళండి (శిష్యుడి చేయిపట్టి లాగును)

శిష్యు:-చూశావురా నాన్నా, యలాపట్టుకుందో ?

మధు:- (ఆపుకోలేకుండా నవ్వుతూ) శాబాషు! యిదేనా పెద్దమనిషి తరహా! యిరుగు పొరుగమ్మ లేవంటారో మొగుడు పిలిస్తే వెళ్ళకుండేను.

శిష్యు:- కొడుతుంది కాబోలా నాన్నా, ఇంటికెళ్ళి పోదాం. రా!

మధు:- యేం నంగనాచివేలే? తరవాత పెళ్ళిచేసుకుంటాను. అందాకా ముద్దియ్యి. (ముద్దెట్టుకొనును).

కర:-నేరని పిల్లని చెడగొడుతున్నావు.

మధు:-నాలాంటి వాళ్ళకి నూరుమందికి నేర్పి చెడగొట్టగలడు, యవరీ శిష్యుడు? ఈ కన్న'పిల్ల నోరు కొంచం చుట్టవాసన కొడుతూంది.

కర:- అంచాతే కాబోలు డబ్బీలో చుట్టలు తరుచు మాయమౌతూం టాయి. మధురవాణీ! దేవుణ్ణాకు నిన్ను చూపించాడు. పంతుల్లేని సమయం కనిపెట్టి వొచ్చాను. మళ్ళీ అతడొచ్చేలోగా నా మాటలు నాలుగూ విని, మాకు వొచ్చిన చిక్కు తప్పించు.

మధు:— మీకొచ్చిన చిక్కేవిఁటి? నేను చెయ్యగలిగిన సహాయ మేవిఁటి ?

కర:— చిక్కన్నా చిక్కుకాదు. విను, యీ వూళ్ళో గిరీశం పెత్తల్లి కొడుకు లుబ్ధావుధాన్లని ఓ ముసలా'డున్నాడు. వాడికి మా మేనగోడల్నివ్వ డానికి మా బావ నిశ్చయించాడు. ఈ సంబంధంచేస్తే నా చెల్లెలు నూతులో పడతానని వొట్టేసుకుంది. యేం వుపాయం చాస్తావో ? దాని ప్రాణం కాపాడాలి.

మధు:—యీ పిల్లని అంతకు తక్కువ సొమ్ముకి అమ్మితే లుబ్ధావు ధాన్లు చంకలు గుద్దుకొని చేసుకుంటాడు. అతనిదాకా యెందుకు? నేనే కొను క్కుంటాను.

కర:— చూపితే అందుకు పోయేదానికి నీకు మిక్కిలి చెప్పాలా యేవిఁటి?

మధు:— యివివరకి నిశ్చయమైన సమ్మంధం యేమిషపెట్టి తప్పించడం?

కర:—నీ బుద్ధికసాధ్యం వుందా? డబ్బు కసాధ్యం వుందా?

మధు:—బుద్ధికి అంతా అసాధ్యవేఁగాని,డబ్బుకి యక్కడా అసాధ్యం లేదు. యీ పెళ్ళితో మా పంతులుకో పది రాళ్ళు దొరుకుతాయనుకుంటూన్నాడే?

కర:—నా సంబంధం చేసుకుంటే నేను యిరవై రాపాషాణాలు ఇస్తాను.

మధు:-సరేగాని, నాటకంలో యంత హాస్యమైఁనా చెల్లుతుంది.నటనలోకి హాస్యం తెస్తే యేవిఁ మూడుతుందో ఆలోచించారా?

కర:— మధ్య నీకొచ్చిన ఫర్వాఁ యేవిఁటి నాకొచ్చిన ఫర్వాయేవిఁటి? యీ కత్తెరమీసం, కత్తెర గెడ్డం కడిగేసుకుని నాతోవని నేను వెళతాను. యీకోక నీవగ్గిర పారేసి మాశిష్యుడు వెళతాడు, ఆ తరవాత యిదేవిటమ్మా యీ చిత్రఁపని నువ్వూ నలుగు రమ్మలక్కలతో పాటు ఆశ్చర్యపడుదువుగాని. మీ పంతులుతో సిఫార్సుచేసి యీ మంత్రం మెలా సాగిస్తావో గట్టి ఆలోచన చెయ్యి.

మధు:—మా పంతులు ఒక్కడివల్లా యీ పని కానేరదు.

కర:—మరి యింకా యవరికాళ్ళు పట్టుకోవాలో చెప్పు.

మధు:— మా పంతులుతో మాట్లాడడం ఐన తరవాత అవుధాన్లు కూతురు మా నేస్తం మీనాక్షిని తండ్రికి తెలియకుండా చూసి, ఓ రెండు కాసులు యిస్తానని చెప్పండి. ఆపైని సిద్ధాంతిని చూసి అతనికి అలాగే ఆశ పెట్టండి. ఈ పనికి సిద్ధాంతే కీలకం. నేను తెరవెనకనుంచి సమయోచితంగా హంగు చాస్తాను.

కర:— నీ మాట వేరే నే చెప్పాలా? నిన్ను సంతోష పెట్టడం నా విధి.

మధు:- ఆ మాట మీరు శెలవివ్వడం నాకు విచారంగా వుంది. వృత్తి చేత వేశ్యనిగనక చెయ్యవలిసినచోట్ల ప్రవ్యాకర్షణ చేస్తానుగాని, మధుర వాణికి దయాదాక్షిణ్యాలు సున్న అని తలవారా? మీతో డబ్బుకి ప్రమాదం వొచ్చినప్పుడు నేను డబ్బుకి ఆశిస్తానా? యెటువంటి యిబ్బొచ్చినా కాపాడ తాడు, హెడ్ కానిస్టేబుకి మాత్రం కొంతనిజం చెపుదాం. అతగాడు ఇప్పుడే వస్తాడు. మాట్లాడతాను, మీరు ఇక్కడ కూచోండి.

కర:— స్వాధీనుడేనా? కొంప ముంచడుగద?

మధు:- గులాం [నిష్క్రమించును]

కర:- కూచుందాం రా.

శిష్యు:— నా పేరేవిఁటంటోయ్?

కర:- కొంపముంచుతావు కాబోలు సుబ్బి! సుబ్బి! మధురవాణ్ణి చూడగానే మతిపోయిందా ఏవిఁటి?

శిష్యు:- దాని నవ్వు పట్టుబడాల'ని విచారిస్తున్నాను.

కర:- సబ్బు అన్నమాట జ్ఞాపకం వుంచుకుంటే సుబ్బి అనే పేరు జ్ఞాపకం వుంటుంది.

[రామప్పంతులు గుర్రం దూరాన్న దిగి నడిచివస్తాడు]

రామ:— (కరటకశాస్త్రితో మెల్లిగా) లోపలి కెవరైనా వెళ్ళారా?

కర:- (గట్టిగా) యవరో యద్దరు ముగ్గురొచ్చారుగాని మీ ఇల్లాలుగా రొచ్చి పైకి పొమ్మని గెంటేశారు.

రామ:- మీ రెవరు యెందుకొచ్చారు?

కర:- మాది కృష్ణాతీరం. నా పేరు గుంటూరు శాస్తుల్లంటారు. తమ దగ్గర రాచకార్యవుఁండి వొచ్చానండి.

వీధిలోనుంచి జవాను:- యినస్పెక్టరుగారు నే వొచ్చిందాకా మర్రి చెట్టుకింద గుర్రాన్ని నిలబెట్టించుతావఁన్నారు. రూపాయలు వేగం ఇవ్వండి.

[మధురవాణి ప్రవేశించును.]

రామ:- యవరు వొచ్చారుట?

మధు:— యవరొస్తారు? మీ నాస్తులట! తగిలా'ను.

జవా:- రూపాయలందోయ్.

రామ:— (మధురవాణితో) యేవీ, మొన్న నీ కిచ్చిన రూపాయలు? పాయంత్రం మళ్ళీ రాయిస్తాను. యీ సైతాను ప్రాణం తింటున్నాడు.

మధు:- మీరిచ్చిన రూపాయలు పట్నం తోలేశాను. నేను డబ్బిక్కడ దాచుకుంటే మా తల్లెక్కడ కాలక్షేపం చెయ్యడవెఁలాగ?

రామ:— వొట్టెబద్దాలు!

మధు:- (తాళములగుత్తి మొలలోనుంచి తీసి రామప్పంతులుమీద విసిరి) చూసుకోండి.

రామ:- [బుజం తడువుఁకుంటూ] దురహంకారం కూడదు! విసిరి కొడితే దెబ్బ తగల్దనుకున్నా యేవిఁటి?

మధు:- దుష్టమాట లనగా తగిల్తే తప్పా?

జవా:- యేవఁయ్యోయి! వోయి, రూపాయిలివ్వావుకావని ఇనస్పెక్టరుగారితో చెప్దునా?

మధు:— [మెడలో నాను తీసి] ఇది తాకట్టుపెట్టి కావలసిన సొమ్ము తెచ్చుకోండి.

రామ:- [తనలో] ఆహా! యేమి యోగ్యమైన మనిషి! లేనిపోని అనుమానాలు పడకూడదు.

కర:— పంతులుగారూ, యెన్ని రూపాయలు కావాలండి?

రామ:- పాతిక.

కర:— నే దాఖల్చేస్తాను. [జవానుకు ఇచ్చును.]

రామ:— ధనజాతకానికి డబ్బలా వొస్తూ వుంటుంది. యేవిఁటి మీ రాచకార్యం!

కర:— యిది నా పిల్లండి. దీనికి వివాహం చేయించి ఆ సుకృతం తమరు కట్టుకోవాలి.

రామ:- వివాహం చేయించడానికి నేను వైదీకిని కాను! నాకు మంత్రాలు రావే? [చుట్ట జేబులోనుంచి తీసి కొనకొరికి] యేవఁటావు మధురవాణీ! అగ్గిపుల్ల.

మధు:— (అగ్గిపుల్ల అందిస్తూ పంతులునుంచి, శిష్యుడివేపూ, శిష్యుడి నుంచి పంతులువేపూ కోపముతో చూచును.)

కర:— మంత్రవఁన్నప్పుడు వైదీకపవాడి దేం మంత్రపఁండి? ఈ రోజుల్లో వైదికమంత్రాల మహిమ పోయిందండీ, మంత్రవంటే నియ్యోగ ప్రభువుచేమంత్రం! తమవంటి ప్రయోజకులకుమంత్రం మాటాడుతుందండి.

రామ:—మధురం యేవంటావు? ఈ పిల్లన్నే పెళ్ళి చేసుకుందునా?

మధు:- (రామప్పంతులువేపూ,శిష్యుడివేపూ చురచురచూసి విష్క్రమించును)

రామ:- సొగసుకత్తెలకి అలక కూడా అదో శృంగారం సుమండీ, శాస్తుల్లుగారూ!

కర:- వైదీకపాళ్ళం మా కా శృంగారాలు యలా అనుభవ వౌతాయండి? మా ఇల్లాళ్ళుకోప్పడ్తే చీపురుకట్టలు యెగురుతాయండి. సరస వఁన్నది పుస్తకాల్లో చదవడవేగాని మాకు అనుభవ వేద్యం కాదండి. శ్రీకృష్ణమూర్తివారు రాధికతో శలవిస్తున్నారు. "ఓ రాధికా! నీ కోపం తీర్చుకోవాలన్నాశాయనా—ఘటన భుజ బంధనం రచయ రదఖండనం, యేనవా భవతి సుఖజాలం" అనగా యేవఁన్నాడంటే కవీశ్వరుడు, చేతుల్తోటి ఉక్కిరి బిక్కిరి అయేటట్టుగా కౌగలించుకో, మరిన్నీ పెదివఁలు రక్తాలొచ్చేటట్లు కొరికెయ్యి అంచున్నాడు.

రామ:— (మధురవాణి వెళ్ళిన గుమ్మమువేపు చూసి) ఉప్పు లేకనే ముప్పందుం. మధురవాణికి మాత్రం ఈ వెర్రి మొర్రి కవిత్వాలు చెప్పకండి. నాలాంటి మృదువర్లు మోటసరసం సహించరు.

కర:— ఆమె మీ భార్యా కారండీ? సంసారికన్నా మర్యాదగా ఉంది ఈ వేశ్య! మీది యేవఁదృష్టం!

రామ:- యెంపిక. యెంపికలో ఉందండి! మీ రాచకార్యం చెప్పారు కారు?

కర:- లుబ్ధావధాన్లుగారికీ తమకీ చాలా స్నేహవఁని విన్నాను. ఆయన తమమాట అడుగు దాటరట?

రామ:— ఆ గాడిదకొడుక్కి ఒకరితో స్నేహం యేమిటండీ ? వాడి ప్రాణా'నికీ డబ్బుకీ లంకె: డబ్బుకీ వాడికే స్నేహంగాని మరియవరితోనూ స్నేహంలేదు. అయితే వాడికి వ్యవహారజ్ఞానం లా'కపోవడంచేత, కోర్టు లంటే భయంచేతా, నా సలహా లా'క బతకలేడు. వాడే అన్నమాటేవిఁటి. ఈ తాలూకాలో సివిలు మేజిస్ట్రేట్లు యెక్కడొచ్చినా రామప్పంతులు పప్పు లేని పులగం వుండదు.

కర:—ఆ మాట వినే తాము నియోగ్య ప్ర'భువులు, మంత్ర బలం చాత చక్రం అడ్డేస్తారని తమన్ని వెతుక్కొచ్చాను. మా పింతల్లి కొడుకు బియ్యేబియ్యల్ పా'సయినాడండి. డిస్టిక్టలక్టరీ చేస్తున్నాడు. బంధువులకి ఆతనివల్ల గడ్డిపరకంత సాయంలేదుగదా, మీదిమిక్కిలి కూరా నారా యవళ్ళయినా గృహస్థులు గృహస్థు మర్యాదకి పంపించి, తల్లయినా పెళ్ళాం అయినా అవి పుచ్చుకుంటే తిరగగొట్టిందాకా అభోజనం కూచుంటాడు! పెట్ట డానికీ పుచ్చుకోవడానికీ నియోగక ప్రభువులు, తమకి చెల్లిందిగాని, మా వాళ్ళ ఉద్యోగాలు మంటిగడ్డ ఉద్యోగాలండి. "ఇయ్యా ఇప్పించగల అయ్యలకేగాని మీ సముస్యలకేలా, రొయ్యకి లేదా బారెడు" అని కవీశ్వరు డన్నాడు.

రామ:-యీ యింగిలీసు చదువులు లావైనకొద్దీ వైదీకులే అన్న మాటేవిఁటి అడ్డమైన జాతుల వాళ్ళకీ ఉద్యోగాలవుతున్నాయిగాని యంత చదువుకున్నా మీ వైదీక ప్పంతుళ్ళవారికి మా చాకచాక్యా లబ్బుతాయండీ ? మా లౌక్యం మాతో స్వతహాగా పుట్టినది. మీరు తెచ్చి పెట్టుకున్నది. ఎరువు సరుకు మెరువు సరుకే విన్నారా? మీవాళ్ళ లంచాలు పుచ్చుకోవడం చాత కాక, పతివ్రతలమని వా'షం వేస్తారు.

కర:- అదే పనకప్పైతే అది అమ్మకు బరకనా అన్నట్టు మా వాళ్ళకే చాతయితే నాకు యీ అవస్థేమండి? మావాడు పదిమంది పార్టీలతో చెబితే పది రాళ్ళ సొమ్ము దొరుకును యీ చిక్కులు లా'కపోవును.

రామ:- యేవిఁటా చిక్కులు?

కర:- ఋణబాధ చాలా లావుగా ఉందండి. రేపటి పున్నంలోగా ఒక దస్తావేజు తాలూకు రూపాయలు చెల్లకపోతే దావా పడిపోతుందండీ. యీ పిల్లని నల్లబిల్లిలో వెంకటదీక్షితులుగారికి పదహారు వందలకి అమ్మ నిశ్చయించుకొని తీరా వొచ్చేసరికి ఇప్పట్లో రూపాయ లివ్వలేం, పెళ్ళయిన నెల రోజుల్లో ఇస్తావఁన్నారండి. అందుచేత అది వొదులుకొని లుబ్ధావుధాన్లుగారు వివాహ ప్రయత్నంలో వున్నారని విని తమ దర్శనానికి వొచ్చా'నండి. యిదిగాని తాము సమకూరిస్తే పది వరహాల సొమ్ము దాఖలు చేసుకుంటాను.

రామ:— నేను నలభై యాభై రూపాయల వ్యవహారాల్లో జొరబడే వాణ్ణి కాను.

కర:- తాము చేసే సదుపాయాన్నిబట్టి యం'తయినా దాఖలుచేసే వాణ్ణేనండి. నా రుణాలు పదహారువంద లుంటాయండి. ఆపైని యేవొఁచ్చినా తాము దాఖలు చేసుకోండి.

రామ:- "ఐతే గిస్తే" బేరాలు మా కవసరంలేదు. అగ్నిహోత్రావధాన్లకి పద్దెనిమిది వొందలిస్తున్నాడు గదా, అందుకు సగానికి తగ్గితేనేగాని అవుధాన్లు ఆ సంబంధం మాని మీ సంబంధం చేసుకోడు. అందులో మీ రుణాలు తీరేదేవిఁటి, నాకిచ్చేదేవిఁటి? యేపై తేనేవి? ఆ వ్యవహారం యలాగా మించిపోయింది. పదిరోజుల కిందటొస్తే పొక్తుపరుస్తును. ఆ సంబంధం ఘోగట్టా మొదట నేనే తెచ్చాను. నా చేతుల్లోంచి ఆ వ్యవహారం పోలిశెట్టి లాగేశాడు. కృత్యాద్యవస్థమీద మధురవాణి మేజువాణీకి వాణ్నొప్పించేసరికి నా తాతలు దిఁగొచ్చా'రు. మరివక ఉపాయం చెబుతాను వినండి. మీకు మయినరు కొమాళ్ళున్నారా!

కర:- చిన్నవాడికి మయినారిటీ దాటి మూడేళ్ళయిందండి.

రామ:- అయితే యిహ లేందేవిఁటి! ఆ కుఱ్ఱవాడు మయినరని వాదిద్దాం.

కర:- సాక్ష్యం యలా వొస్తుందండి?

రామ:- ఓహోహో! మీకు యేమి తెలియదే! ఇలాంటి వ్యవహారాలు నా తలమీద యెన్ని వెంట్రుక లున్నాయో అన్ని మోసేశాం. విన్నారా? ఉర్లాం బసవరాజుగారి సంఘావన్ల రేటే సాక్ష్యాల కూడా గేజటాడ్దర్ చేశాం. కుండలాలు వేసుకున్నవారికి ఓ రూపాయి జాస్తా.

కర:— జాతకం ఉందికదా యేం సాధనం?

రామ:- కాకితమైతే అగ్గిపుల్లతో పైసల్! తాటాకైతే నీళ్ళుపొయ్యి! కొత్త జాతకం బనాయించడం అయిదు నిముషాలు పని. మా సిద్ధాంతిపుట్టుకు నాలుక్కాలాలు చల్లగా వుంటాలి. నా దగ్గిర పాత తాటాకులు అశేషాలు అటకనిండా వున్నాయి. ముప్పైయేళ్ళనాటి కాగితా లున్నాయి. రకరకాల సిరా లున్నాయి. ఒక నూరురూపాయలు నాకు ఫీజుకింద ఇచ్చి ఖర్చులు పెట్టుకోండి. గ్రంథం నడిపిస్తాను.

కర:- దారి ఖర్చులకోసం తెచ్చిన రూపాయలు మీకు దాఖలు చేశాను. మరి ముద్ర గొరిగించుకుందావఁంటే దమ్మిడీలేదు. కోర్టంట తిరగతాని కయినా చేతిలో ఓ డబ్బు సొమ్ముంటాలిగదా ? యిదొహత్తె టొంపలా నాతో వుంటే యలాగండి కోర్టంట తిరగడం, తమ లౌక్యానికి అసాధ్య వఁన్నది ఉంటుందంటే నే నమ్మజాలను. యలాగయినా కుదిర్న సంబంధం తప్పించి మా సంబంధం కుదిర్చి నాకు యిచ్చే సొమ్ములో పదోవంతు తాము అంగీకరించి మిగిలిందే నాకు దయచెయ్యండి. దీన్ని మొగుడింట అప్పజెప్పి ఆ పైన యీ గ్రంథం యేదో కొస చూసిందాకా తమర్ని అంట గాగి వుంటాను.

రామ:— పదోవంతు పనికిరాదు. మా బేరం యెప్పుడూ సగానికి సగం.

కర:-సంగోరు మీకిస్తే మరి నేను ఋణాలేం తీర్చుకోను?

రామ:-ఋణా ల్తీర్చుకో అక్కర్లేకుండా గ్రంధం జరిగిస్తాం కదూ? అప్పుడే మీ చేతులో రూపాయలు పడడానికి సిద్ధంగా వున్నట్లు మాట్లాడుతా రేవిఁటి? నేను యంత శ్రమపడ్డ పైని పతకం తిరగాలి? అది ఆలోచించారా?

కర:-తాము అలా అంటే నేనేం మనవి చెయ్యనండి? రక్త మాంసం అమ్ముకుంటూన్నప్పుడు ఆ కానికూడయినా సంతుష్టిగా దొరకడం న్యాయం గదండి? వ్యవహారాల తొట్రుబాటు చాతనూ,_ పిల్ల కట్టుదప్పి వుండడం చాతనూ తొందరబడుతున్నాను గానండి కొంచం వ్యవధి వుంటే రెండువేలకి పైగా అమ్ముకుందునండి.

రామ:—"అయితే గియితేలు" అనుకున్న లాభంలేదని చెప్పాను కానా? ఐదో వొంతుకు యేవఁంటారు?

కర:-ఈ పాపపు సొమ్ముకే తమరు ఆశించాలా అండి?

రామ:-పాపపు సొమ్ము మా దగ్గిరికి రాగానే పవిత్రమై పోతుంది. ఒకర్ల కివ్వడం కోసవేఁగాని నాక్కావాలా ఏవిఁటీ?

కర:—ఐతే కానియ్యండి.

రామ:—ఇక నా ప్రయోజకత్వం చూడండి. మధురం! మధురం! కాకితం, కలం, సిరాబుడ్డి తీసుకురా. మామోలు సిరాబుడ్డి కాక గూట్లోది—పెద్ద సిరాబుడ్డి తే.

మధు:—(అవతల నుంచి) నా కంటే మధురం కంటబడ్డ తర్వాత నేనెందుకు?

రామ:-ఆడవాళ్ళకి అనుమానం లావండి. వింటున్నారా? అదో ముచ్చట.

కర:-కేవలం పత్రాన్ని సంపాదించారు?

రామ:-పత్రవేఁగానండి. పట్టవాసపు అలవాటుచేత పదిమందితో మాట్లాడితేగాని దానికి పూసుబోదు.

కర:-ఆ మాత్ర స్వేచ్ఛ యివ్వడవేఁ మంచిదండి; ఆడదాన్నట్టే రొకాయించ కూడదండి.

రామ:-రొకాయిస్తే యేం జేస్తుందేవిఁటండి?

కర:—యిలాంటి మానంగల మనిషైతే నూతులో గోతులో పడు తుందండి.

రామ:-అలాగనా అండీ?

కర:-అందుకు సందేహ మేమిటండి? నాజూకైన మనస్సుగల స్త్రీని మల్లెపూవులాగ వాడుకోవాలండి.

రామ:—ఆ నాజూకులూ గీజుకులూ మీకేం తెలుసునండి ?

కర:—పుస్తకాల్లో చదువుకున్న ముక్కలు. నాయకుడు విరాకరిస్తే నాయిక ఉద్యానాల్లో వుండుకున్న షవంటి లతలతో ఉరిపోసుకుంచుందండి. మహాకవుల నాటకాల్లో అల్లాగే జరిగినట్లు రాశారండి.

రామ:-మరెవళ్ళతో మాట్లాడినా తప్పులేదుగాని, హెడ్ కనిష్టీబుతో మాత్రం మాట్లాడవద్దని బుద్ధి చెప్పండి. మీరు తండ్రిలాంటివారు గదా!

కర:—ప్చ! అంత అదృష్టవాఁ అండి! అట్లాంటిపిల్లే నాకు వుంటే మూడు నాలుగువేల కమ్ముకొని బుజాలూ, పణాలూ లేకుండా కాలక్షేపం చేసి వుందును. దీన్నయినా నాలుగు దిక్కులా అమ్మజూపితే రెండు మూడు వేలు ఇదివరకే చేతులో పడివుండునండి. మేనరికం చెయ్యాలని దీంతల్లి భీష్మించుకూర్చోబట్టి యీ దురవస్థ మా కొచ్చింది. అందాతనే ఇంట్లో చెప్పకుండా యీ పిల్లని వెంట తీసుకొచ్చి యీ దేశంలో పెళ్ళికి చూపు తున్నాను.

రామ:-నా సహాయలోపం వుండబోదు.

కర:-ఐతే కార్యవఁయించే!

రామ:-యేదీ పిల్లా, ఇలా రా, చెయి చూపించూ.

(శిష్యుడు భయం నటించి వెనక్కి తగ్గును.)

కర:-చూపించమ్మా, భయంలే చ్చూపించు.

(కరటకశాస్త్రుల్లు శిష్యుణ్ణి రామప్పంతులు దగ్గరికి తోయును. రామ ప్పంతులు చెయ్యి పట్టుకుని అరిచెయ్యి చూచుచుండును. శిష్యుడు చెయ్యి

లాక్కొంటూన్నట్టు నటించును. మధురవాణి సిరాబుడ్డీ, కలం, కాగితం పట్టుకువచ్చి రామప్పంతులు వెనక నిలుచుండును.)

రామ:- ఆహా! ఏం ధనరేఖ! సంతాన యోగ్యత బాగా వుంది.

మధు:- మీరు చేపట్టిం తరువాత, అందుకు లోపం వుంటుందా? [సిరా బుడ్డిలోని సిరా రామప్పంతులు ముఖంమీద పోసి చరుగున వెళ్ళిపోవును]

3వ-స్థలము : కృష్ణారాయపురం అగ్రహారంలో అగ్నిహోత్రావధాన్లుగారి ఇల్లు.

[వీధిగుమ్మం యెదట గిరీశం నిలిచి సన్నని గొంతుకతో పాడును]

గిరీ:- "కాముని విశిఖముల బారికి నే
నేమని సహింతునే చెల్లి యేమని సహింతునే!"

వీడి తస్సాగొయ్యా. వీడి దాశాలు పుష్కలబోయి? ఆ మాట యెవడు నమ్ముతాడు. వెర్రికుట్టె యెవడైనా నమ్మాలిగాని? అనుభవవేద్యమైన దీని నిజం ఏమిటంటే— మంచి పదునుబట్టిన లోహం మొనకి డయమండ్ పాయింట్ వేసి పాయిజన్ ముంచి కంటికి కనపడకుండా మంత్రించి విసురుతాడు. అందాతనే పైకి గాయం కనపడదుగాని పోలీసువాళ్ళ దెబ్బల్లా లోపల తహతహ పుట్టిస్తాయి. యీ విడో బ్యూటీ చూస్తే ఏమీ తోచకుండా వున్నది. అయితే ఇది చెప్పినట్టల్లా వశమయ్యే మనిషికాదు. పాత రస్తాలేం పనికిరాకుండా వున్నాయి. నా యెక్స్పీరియన్సూ, నా శృంగార చేష్టలూ గుడ్డిగవ్వంత పనిచెయ్యకుండా వున్నాయి. ఇంత సింప్లి సిటీ యెక్కడాకానలేదు. దీనికి లవ్ సిగ్నల్సు-రామరామా, యేవీ తెలియవు. చమత్కారం మాటలు ఆడితే ఏమిన్నీ అర్థం చేసుకోలేక ఆ లేడికళ్ళతో తెల్లపోయి చూస్తుంది. అయామ్ డ్రెడ్ఫుల్లీ ఇన్ లవ్ విత్ హర్. దీన్ని చూసేన దగ్గిర్నించే టౌన్ లవ్సూ, డాన్సింగర్లసూమీద పరమాసహ్యం పుట్టింది. పోజిటివ్ యెబహ

రెన్స్. వాళ్ళ పెంకెమాటలూ, పెకాడ్డాలూ, దొంగవేషాలూ, డామిట్! అంతా యిన్సిన్సియారిటీమేగదా? ఇన్నాళ్ళు మధురవాణి వల్లోపడి యెలాగు యాస్ని అయిపోయినానో నాకు నా పట్టుకె ఆశ్చర్యంగా వుంది! మధురవాణికిని యీ మనిషికిని కంపారిజన్ వున్నదా? అది రంగువేసిన గాజుపూస. ఇది ప్యూర్ డైమండ్! కావని యెవడైనా అభాజనుడు అంటే అమాంతంగా వాడి పిలక కూడ గీస్తాను. దీనిని చెడగొట్టడానికి ప్రయత్నం చెయ్యకూడదు! చేసినా సాగేదికాదు గనక కొత్తదారీ కొంత న్యాయమైనదారీ తొక్కాలి. యేమిటయా అది? మాయో పాపంచేసి దీన్ని లేవదీసుకుపోయి విడో మారియేజి చేసుకుంటినట్టాయనా కీర్తి, సుఖం కూడా దక్కుతాయి. "టూ బర్డ్స్ యట్ వన్ షాట్! ఇలాంటి అట్టర్లీ ఇన్నొసెంట్ విడోని నొప్పించి తీసుకుపోయి పెళ్ళా'డితే మజా, ప్రయోజకత్వముగాని, రెండేసి మూడేసి సంతానాలు కలిగి తురకాడితోనో, దూదేకులవాడితోనో లేచిపోవ డానికి సిద్ధంగావున్న దండుముండల్ని విడో మారియేజి చేసుకుంటే హెల్! పూటకూళ్ళమ్మలాంటి ముండని పెళ్ళాడ్డం విడో మారియేజి అనిపించు కోదు. అది దొంగముండా మారియేజి. ఇదేవిటయ్యా ఇది యీబుచ్చమ్మ? సాక్షాత్తూ పరమపవిత్రమైన విడో విత్ గిల్ట్ లెటర్స్! అయితే మ-రా-రా-శ్రీ యన్. గిరీశంగారు విడో మారియేజి చేసుకోవడమేనా? "టు మారీమె విడో, అర్, నాట్ టు మారీ-దట్ ఈజ్ ది క్వశ్చన్!" షేక్స్పియర్ పడ్డ అవస్థలోపడ్డాం. "తొందరపడి హాజీ సాహెబు తురకల్లో కలిసిపోయినా" డన్నట్లు నా వంటి బుద్ధిమంతుడు ఏ పనీ చెయ్యకూడదు. దాని లాభనష్టాలు బేరీజువేసి, జమా ఖర్చు చేసుకుని మరీ డిసైడ్ చెయ్యాలి. లెటస్ సీ. యింప్రిమిస్ ఒకటో పద్దు డెబిట్ (నష్టం) విడో మారియేజి చేసుకుంటే మా వాళ్ళు అక్కర చెయ్యరు. అందుకు క్రెడిట్ (లాభం)—వాళ్ళెప్పుడు చేస్తున్న అక్కరే వుందిని? గనక బాలెన్స్ (గాక బాకీ)—నిల్, బండిసున్నా! రెండో పద్దు డెబిట్ (ఖర్చు) - లోకం నన్ను బహిష్కారం చేస్తారు. అందుకు క్రెడిట్ (జమ)-లోకంలో విలువైన వస్తువును నేను అంకించు

కుని, పసలేని ఆ లోకానికే నేను బహిష్కారం వేస్తాను గనుక క్రెడిట్ బాలెన్సు (నిలవ) యేవిఁటయ్యా? నెగెటివ్ యస్పాంపేటి,హావింగ్, నథింగ్ టుడూ విత్ పాపర్ వర్ల్డు, పొజిటివ్ యస్పాంటేజి పొజెసింగ్ ఆలిట్స్ వెల్త్. మూకో పద్దు డెబిట్ నష్టం — "పీడి పెళ్ళాం వెధవ ముండ" అంటారు—వోటావీసీ -యీ పద్దు నిజంగా డెబిటే? ఆడిట్ డిపార్టుమెంటు వార్నడిగి సంశయం తీర్చుకోవాలి. అందాకా మ. రా. రా. శ్రీ గిరీశంగారి అభిప్రాయం ఏమంటే—విడో అనేది యేవిఁటి? ఏ నేమ్! ఓపేరు. ఆ పేరు మనిషి మొహమ్మీద రాసుందా? మనిషిని ముస్తాబుచేసి యెవట నిలబెడితే ఇది పునిస్త్రీ, ఇది విడో అని చెప్పగలిగిన పెద్దమనిషి యెవడు? ఒహడూ లేడు. గనక విడో అనే వస్తువ యెక్కడుంపమ్మా? వెక్కిరించే వెధవల నోళ్ళలో వుంది. దీనికి క్రెడిట్ (లాభం) యేమనగా-విడో పెళ్ళాడింపంటే, అశుభం, వోగాయిత్వం అని అనెవడూ కన్నెయడు. ఇక డెబిట్లేని శుద్ధ క్రెడిట్, నంబర్ ఫోర్ "చుక్కలవలె, కర్పూరపు ముక్కలవలె నీకీర్తి ముల్లోకములన్ క్రిక్కిరిసి పిక్కటిల్లెను"అన్నట్టు గిరీశంగారికి కీర్తి మిన్ను ముట్టుతుంది. గిరీశంగారికి విధవా వివాహ మహోత్సవం కథ న్యూస్ పాపర్లలో పెద్దక్షరాలత్తో పడుతుంది. క్రెడిట్ నంబర్ ఫైవ్, విడో మారీయేజి యసోసియేషన్‌వారు ఒక తృణం ఇస్తారు. బుచ్చమ్మకూడా — కొంచెం డబ్బుంది, డెబెట్— దావా తెస్తేగాని అవుధాన్లు మావఁగారు దాన్లో దమ్మిడీ ఇవ్వడు.

ప్రోజెండ్ కాన్సన్నీ విచారించగా అవశ్యం విడోమారియేజి చేసుకుని తీరవలసిందే. అయితే సాధనపేఁవిటి? ఏమైనా యాసెన్‌డ్రిజ్జి వాడ్డుచేరాలి. [పైకి ముఖం యెత్తి ఆలోచించి] వెంకమ్మ, మొగుడితోదెబ్బలాడి నూతిలో పడ్డప్పుడు నేను సాహసించి వుకికి పైకి తీసింవగ్గర్నుంచీ వూరంతా నేను సాక్షాత్తూ సత్యహరిశ్చంద్రుణ్ణిగా భావిస్తున్నారు. అడుగడుక్కి బుద్ధి దాన్లే స్తూంటుంది గాని, నే నంతవాణ్ణి కానా యేవిఁటి? స్నేహంపట్ల పీకిచ్చేస్తాకే

గిరీశంగారు! సాధారణులా? గనుక బుచ్చమ్మని మనం లావు చనుంచేసినా సుతిమించేవరకూ యవరూ తప్పు పట్టబోరు. రాత్రిళ్ళు అరబ్బీనైట్లు, కాశీ మజిలీలు, మదనకామరాజు కథలూ చెబుతూ వుంటే యంతో సర్దాగా పక్కని కూచుని వింటుంది. లవ్ స్టోరీస్ బుర్ర కెక్కించాను. కొంత గ్రౌండ్ ప్రిపేరైంది గనక, ఇహ విడో మారియేజి మంచిదని, బోధపరుద్దాం. పాచిక పారినట్టాయినా, రామవరం చలో, విడో మా'రియేజి కరో! లెట్ మీ బిగిన్ ది కాం'పైన్ ఎట్ వన్స్. (తలుపు కన్నములో నుంచి తొంగి చూచి) నడవలో కూర్చుని విస్తళ్ళు కుడుతున్నది. మొట్టమొదట కొంచెం మ్యూజిక్ విసురుదాము. (ఎటులోర్తునే చెలియా: అను జావళీ కూనురాగముతో పాడి) బుచ్చమ్మ వదినగారూ, తలుపు తీయండి (బుచ్చమ్మ తలుపు తీయును) వదినా....వెల్! వెంకటేశం ఏమి చేస్తున్నాడు?

బుచ్చ:-పెరట్లో గొట్టికాయలాడుతున్నాడు.

గిరీ:-ఈ వూరు వస్తే మరి చదువు చెడిపోతుంది. పట్నంలో వున్నప్పుడు డస్కు దగ్గిరనుంచి కదిలితే వొప్పేవాడనుకాను .... ఒక మాటు పి....పిలుస్తారా, పాఠం చెబుతాను.

[బుచ్చమ్మ తమ్ముని తీసుకొని వచ్చుటకు వెళ్ళును.]

గిరీ:-ఆహా! దీని తస్సాగొయ్యా, మొహం యెదటికి వచ్చేటప్పటికి కొంచెం ట్రెంబ్లింగ్ పట్టుకుంటుంది. వకటి అనపలెనని మరివకటి అనేస్తూ యుంటాను. మరెవళ్ళూలేరు, వంటరిగా దొరికింది గదా—ఇలాంటప్పుడు నా మనస్సులో మాట చెప్పేస్తే తీరిపోవునా! ఆ కోతి వెధవని తీసుకురమ్మని చెప్పాను కానీ, పాఠాలలో చిన్న ఎక్సరు వేశాను. [వెంకటేశ్వరులు, బుచ్చమ్మ ప్రవేశింతురు.] యేమి వోయి మైడియర్ బ్రదరిన్లా వెంకటేశం, పాఠాలు చదవడం శుభ్రంగా మానివేశావు? ఇక్కడ మరి మాసం రోజులు వుంటే వచ్చింది కూడా మరచిపోతావు. యేదీ పెట్టె బుక్కు పట్టుకురా [వెంకటేశము పుస్తకము పట్టుకొనివచ్చును.] గాడ్స్ వర్క్స్ అనే పాఠం తియ్యి. రీడ్ ఆన్ మై గుడ్ బోయ్!

వెంక:-(తుడుముకుంటూ) దేర్ యిజ్ నాట్ ఏన్ ఆబ్జక్ట్ ఇన్ క్రియేషన్ వుచ్ డజ్ నాట్ సెర్వ్ యూస్‌ఫుల్ పర్‌పజ్.

గిరీ:-ఆట్టె! ఆట్టె! అక్కడ నిలుపు. క్రియేషన్ అనగా యేమిటి?

వెంక:-క్రియేషన్ అనగా—అనగా-ఆవులు.

గిరీ:- నాన్సెన్స్. చదవేస్తే ఉన్నమతి కూడా పోతున్నది. ఆవులు యెదుట వున్నాయనా ఆవు లంటున్నావు. మళ్ళీ ఆలోచించి చెప్పు.

వెంక:-యేమాటకి అర్థం అడిగారండి?

గిరీ:-క్రియేషన్.

వెంక:- అదా! క్రియేషన్ అంటే ప్రపంచం. నేను యెదుట ఆవులు కనబడితే యీ ఆవు పెరుగు నెలరోజులే కదా తినడవ(ని ఆలోచిస్తున్నాను.

గిరీ:- వన్ థింగ్ ఏట్ ఏ టైమ్. యిప్పుడు పాఠం మాట ఆలోచించు; క్రియేషన్ అనే వక్కమాట పైనే వక్కఘంట లెక్చరు యివ్వవచ్చును. ప్రపంచం యేలాగున్నది? కపిద్థాకార భూగోళా అని మనుధర్మ శాస్త్రంలో చెప్పినాడు. కపిద్థమంటే ఏమిటి?

వెంక:— నారింజపండు.

గిరీ:- వెరీగుడ్—అందుకు అమర నిఘంటువులో పద్యం నీకు వచ్చునా ?

వెంక:— రాదు. చెప్పండి రాసుకుంటాను.

గిరీ :- యింతలు బదరీఫలములు.

యింతలు మారేడు పళ్ళు యీడుకు జోడై.

బంతులు తామర మొగ్గలు,

దంతీసుచకుంభములబోలు తరుణీకుచముల్.

యీ ప్రపంచములో ఏమి వస్తువులుంటివి?

వెంక:- ఆవులు.

గిరీ:— డామ్ నాన్సెన్స్, యెంత సేపూ అవులేనా? ఏవిఁటి వుంటవో బాగా ఆలోచించి చెప్పు.

వెంక:— గేదెలు.

గిరీ:—దట్ విల్ నాట్ డు. మళ్ళీ ఆలోచించి చెప్పు.

వెంక:— అయితే నాకు తెలియదు.

గిరీ:— విడోస్ — ఇంత చిన్న ప్రశ్నకు నీకు జవాబు తెలియదు. ప్రపంచంమందుండే వస్తువులన్నిటిలోకి ముఖ్యమైనవి విధవలు. దాని విషయమై పెద్ద లెక్చరు ఇవ్వవచ్చును. మన దేశములో ఒక దురాచారము వున్నది. మొగవాడికి పెళ్ళాము చచ్చిపోతే తిరిగి పెళ్ళాడతాడు. ఆడదానికి మొగుడు చచ్చిపోతే, యంత యవ్వనములోనున్నా, యంత సొగసుగానున్నా, మరివకడిని పెళ్ళాడ వల్లలేదు. ఇది అన్యాయమంటావా, కాదంటావా?

వెంక:— తప్పకుండా అన్యాయమే.

బుచ్చ:- యేమండీ గిరీశంగారూ, వెధవలు పెళ్ళాడడం పాపం కాదూ?

గిరీ:—ఆహా! మీ సత్యకాలం చూస్తే నాకు విచారంగా నున్నది. వెధవలు పెండ్లాడవలెనని పరాశరస్మృతిలో స్పష్టంగానున్నది. వేదంలో కూడా నున్నది. రాజమహేంద్రవరములో యిదంతా పండితులు సిద్ధాంతం చేసినారు. పూర్వకాలంలో వెధవలు పెండ్లాడేవారు. వెంకటేశం, నల చరిత్రలో దమయంతి రెండో పెండ్లి పాటించిన పద్యం చదువు.

వెంక:— నాకు రాదు.

గిరీ:—ఇంత ముఖ్యమైన పద్యం రాకపోవడంయంత తప్పూ! నోటుబుక్కు తీసి రాసుకో— "దమయంతి రెండోపెళ్ళికి ధర నుండే రాజులెల్ల దడదడ వచ్చిరి" చూశావా! లోకంలో ఉండే రాజులంతా విధవని పెళ్ళాడడానికి వచ్చారట. [బుచ్చమ్మవైపు జూచి] చూశారా ? శాస్త్రాలన్నీ వొప్పుకోవడమే కాకుండా మీది మిక్కిలి విధవలు పెళ్ళాడకుండా వుండిపోతే

దోషమని కూడా చెప్పుతూ ఉన్నాయి. ఇందు విషయమై శంకరాచార్యుల వారు పత్రిక కూడా యిచ్చి యున్నారు.

బుచ్చ:—అయితే మనవాళ్ళంతా విధవల్ని పెళ్ళి చేసుకోకూడదంటారే ?

గిరీ:-అదంతా యింట్లో చాకిరీ చేయించుకోవడము కోసరముగాని మరేమి కాదు. ఝాము రాత్రి ఉండగా లేచి మరునాడు రెండు ఝాముల దాకా యెద్దులాగా పని చేయిస్తారు కదా! ఒక పూట కంటె యెక్కువ భోజనం చెయ్యనివ్వరు కదా! అప్సరస లాగున యెంత సొగసుగా నున్నా మంచి గుడ్డ కట్టుకోనివ్వరు, సరుకు పెట్టుకోనివ్వరు. తుమ్మెద పంక్తుల్లా వుండే జుత్తు తూడా తీసివేస్తారుకదా! ఫర్ ఎగ్జాంపిల్, మీ అక్కయ్యకు ఆ చంద్రబింబము వంటి ముఖముపైని ఒక కుంకుమబొట్టుంటే త్రినేత్రుడి కైనా చూడతానికి అలవి వుండునా? ఆహా! యీ అవస్థచూస్తే నా హృదయం కరిగిపోతున్నది. ఆల్‌రైట్! ప్రపంచములో యింకాయేమి వస్తువులున్నవి?

వెంక:-చేగోడీలు.

గిరీ:-డామ్ నాన్సెన్స్! ఎంతసేపూ తిండి విషయమయ్యే ఆలోచిస్తావు—బాచిలర్స్—బ్రాహ్మవారులు కూడా వున్నారు. వారు చెయ్యవలసిన పని ఏమిటి?

వెంక:—వేదం చదువుకోవడం; పెయ్యలకి గడ్డితావడం.

గిరీ:- నాన్సెన్స్—అది మీ తండ్రి దగ్గర చదువుకునే విద్యార్థుల మాట. బ్రహ్మచారియొక్క రియల్ డ్యూటీ—అంటే విధింపబడిన పని—యేమనగా, విధవలను పెండ్లాడడమే, ఇంకా క్రియేషన్‌లో ఏమున్నది?

వెంక:- నాకు తెలియదు.

గిరీ:- రామవరములో విధవ వివాహము చేసుకున్న వాళ్ళకల్లా నెలవక్కంటికి నూరు రూపాయలుయిచ్చి పోషించడమునకు విడోమారేజి సభ వకటి యున్నది. ఇదివరకు అయిదువేలమంది విధవలకు వివాహములు అయి పునిస్త్రీలు అయిపోయినారు. ఆల్‌రైట్! క్రియేషన్ అనే మాట అయినది, ఆ సెంటెన్స్ అంతకు అర్థము చెప్పు.

వెంక:-మీ రొకమాటు చెప్పిన తరువాత నే చెబుతాను.

గిరీ:-ఆల్‌రైట్! ప్రపంచంలో దేవుడు ప్రతి వస్తువునూ ఏదో వొక వుపయోగముకొరకు చేసియున్నాడు. చేగోడి యెందుకు చేసినాడూ?

వెంక:-తినడమునకు.

గిరీ:-దట్ ఈజ్ రైట్! ఆవుల నెందుకు చేశాడు?

వెంక:-పాలు ఇవ్వడమునకు.

గిరీ:-పెర్ ఫెక్టలీ రైట్! ఆడవాళ్ళ నెందుకు చేశాడు ?

వెంక:— వంట చెయ్యడానికి.

గిరీ:-నాన్సెన్స్, పెండ్లాడడముకూ, పిల్లలకనడమునకున్నూ. గనుక పెండ్లా'డకుండా వున్న విధవ పిల్లలు దేవుని ఆజ్ఞను అతిక్రమించిన పాపమును చేస్తున్నారు.

[అగ్నిహోత్రావధానులు ప్రవేశించును.]

అగ్ని:—ఏమండీ గిరీశంగారూ, మా కుర్రాడికి చదువు చెప్పుతున్నారూ!

గిరీ:-ఘంటసేపాయి చెబుతున్నానండి.

అగ్ని:-యేదీ, నే కూడా వింఛాను, కొద్దిగా చెప్పండి.

గిరీ:-మైడియర్ బోయ్, గాడ్ మేడ్ క్రియేషన్. సృష్టి యెవడు చేసినాడూ?

వెంక:-దేవుడు.

గిరీ:-ఫాదర్ ఈజ్ నెక్స్ట్ టు గాడ్. దేవుని తరవాత ముఖ్యం యెవరూ? సే ఫాదర్.

వెంక:-తండ్రి.

అగ్ని:-మొత్తముమీద మీ ఇంగ్లీషు చదువు మంచదిలాగే కనబడుచూన్నది. భాషభేదంగాని మన ముక్కలే వాళ్ళవిన్నీ.

గిరీ:—వెంకటేశం! దేవుడు సృజించిన ప్రపంచములో ఏమి వస్తువులున్నవి? సే కోర్ట్స్.

వెంక:-వెధవలు.

గిరీ:-నాన్సెన్స్! సే కోర్ట్సు.

అగ్ని:-యిదేవిఁటండోయి, ప్రపంచములో విధవలున్నా రంటు న్నాడు. ఇంగ్లీషు పుస్తకాల్లో యిదేనా యేమిషి వున్నవి?

గిరీ:-వెధ్వల్ అన్నది లాటిన్ మాటండి. ఆ మాట కర్థం కచేరీలు. కచేరీలు యెందుకున్నవి?

వెంక:-దావాలు తేవడముకు.

గిరీ:-వట్ ఈజ్ రైట్! చూచారండీ, మీ వాడికి కచేరీల ధోఁగట్టాలు కూడా నేర్పుతున్నాను.

అగ్ని:-అయితే మన దావా విషయమై నేనిచ్చిన కాకితాలు సమగ్రంగా చూశారా?

గిరీ:-కేసు గెలవడముకు యేమీ అభ్యంతరం లేదు. మీకు తెలియడం కోసం గ్రంథం అంతా తెలుగు చేస్తున్నాను. మామగారూ! మీ విషయమై యెంత శ్రమయినా పడి అమలాపురం వెళ్ళి అక్కడ కోర్టులో కేసు గెలిపించకపోతే నన్ను పేరు పెట్టి పిలవ వద్దు.

అగ్ని:-యేదో అంతా మిమ్మలినే నమ్ముకుని వున్నాము. యెంత డబ్బయినా కేసు గెలిస్తే చాలును. పెళ్ళి పనులకి మీ కుమ్మక్కు వుండేనే కాని తూగదు సుమండీ! నామీద కోపంచాత కరటక శాస్తుల్లూ వాళ్ళు వెళ్ళిపోయినారు. వాళ్ళు వచ్చేటట్టు కనపడదు.

గిరీ:-మీరు కూర్చున్న దగ్గిర్నించి కాలు కదపకుండా, ఎరేంజిమెంటు యావత్తూ నేను చేస్తాను కాదూ!

[నిష్క్రమించుచున్నారు]

4-వ స్థలము: పెరటిలో జామచెట్టు కొమ్మమీద వెంకటేశం కూచుని జామిపండు కొరుకుచుండును.

(చెట్టుకొమ్మలు ఆవరించవున్న నూతిలో బుచ్చమ్మ నీరు తోడుచుండును.)

బుచ్చ:-తమ్ముడూ, గిరీశంగారు గొప్పవారట్రా?

వెంక:-గొప్పవారంటే అలా యిలాగా అనుకున్నావా యేమిటి? సురేంద్రనాథ్ బానర్జీ అంత గొప్పవారు.

బుచ్చ:—అతగా డెవరు?

వెంక:-అంతరికంటే మరీ గొప్పవాడు.

బుచ్చ:—అయితే గిరీశంగారికి ఉద్యోగం కాలేదేమి?

వెంక:-నాన్సెన్స్! నువ్వు ఆడిదానివి; నీకేం తెలియదు. ఉద్యోగ వంటే గొప్పనుకుంటున్నావు; ఉద్యోగవంటే యేమిటో తెలిసిందా, సర్వెంట్ అన్నమాట.

బుచ్చ:-అనగా యేమిటి?

వెంక:-సర్వెం టనగానా? నౌఖరు అన్నమాట. మన గేదెని కాసే అసిరిగాడు ఒక సర్వెంట్. మన యిల్లు తుడిచే అంకి ఒక సర్వెంట్ వీళ్ళు మన నౌఖర్లు. పోలీసూ, మునసబూ తెల్లవాడి నౌఖర్లు. జీతం లావుగానే గొప్పనుకున్నావా యేమిటి? సురేంద్రనాథ్ బానర్జీ, గిరీశంగారులాంటి గొప్ప వాళ్ళు తెల్లవాడి దగ్గిర కాదు—దేవుడివగ్గిరైనా నౌఖరీ చెయ్యమంటే చెయ్యరు. కలక్ట రేవంటాడో తెలిసిందా? పోలీసు వెళితే "స్టాండ్!" నిలుచో అంటాడు. గిరీశంగారు వొచ్చా'రంటే షేక్ హేండ్ చేసి "కుర్చీమీద కూచోండి" అంటారు. ఆయనకి హైదరాబాదు నవాబు వెయ్యి రూపాయిల పని యిస్తామంటే, నీపనెవడిక్కావాలి పొమ్మన్నాడు.

బుచ్చ:-ఆయనికి పెళ్ళైందిరా?

వెంక:—లేదు.

బుచ్చ:-తమ్ముడూ, విధవలు పెళ్లాడ్డం మంచిదంటారు గదా, ఆయ నెందుకు పెళ్లా'డారు కారా?

వెంక:-నీకు యంత చెప్పినా తెలియదు. (గట్టిగా) ఆయన ఉద్యోగం చెయ్యకపోవడం, పెళ్ళి మానుకోవడం. లోకం మరామత్తు చెయ్యడానికట! యిప్పుడు తెలిసిందా?

బుచ్చ:-యలా మరమ్మత్తు చేస్తున్నా(రా?

వెంక:- నావంటి కుర్రవాళ్ళకు చదువు చెప్పడం. [నిమ్మళంగా] చుట్ట నేర్పడం (గట్టిగా) నాచ్చికొళ్ళచన్, అనగా సాహేబివాళ్ళ నంచర్శ్ని దేశం లోంచి వెళ్ళగొట్టడం ఒహటి. నేషనల్ కాంగ్రెస్-అనగా దివాన్గిరీ చలాయించడం ఒహటి. యిప్పుడు తెలిసిందా?

బుచ్చ:- ఉద్యోగం చెయ్యరన్నావే? దివాన్గికి యే రాజు దగ్గిర్రా?

వెంక:- యే రాజు దగ్గిరా?—ఆడదానివి నీ కెందుకు ఈ ఠోగట్టా అంతాను?

బుచ్చ:- నువు కూడా లోకం మరచ్మత్తు చాస్తావుర్రా?

వెంక:- ఓ!

బుచ్చ:— ఐతే వెధవ ముండని కూడా పెళ్ళాడు'తావురా?

వెంక:- నాన్న తన్నకుండా ఉంటే తప్పకుండా పెళ్ళాడతాను. గాని బోడిగుండు చేస్తే మాత్రం నా కక్కరలేదు.

[గిరీశం ప్రవేశించును]

గిరీ:- వదినా! ఈ చెట్టుకింద నిలబడితే మీరు వనలక్ష్మిలా వున్నారు [బుచ్చమ్మవైపు తేరిచూచును]

బుచ్చ:- విన్నారా? తమ్ముడు వెధవని పెళ్ళా'డతాష్ట!

గిరీ:- నా ప్రియశిష్యుడూ, మీకు ప్రియసోదరుడూ అయిన వెంకటేశం విధవా వివాహమేఁ చేసుకొంటే నేం యావన్మందినిఁన్నీ బ్రహ్మ రథం పట్టవాఁ?

బుచ్చ :- గురువులుగదా, ముందు మీరెందుకు చేసుకోరు?

గిరీ:-అడగవలసిన మాట అడిగారు. చెప్తాను వినండి. మీ రడిగిన తరవాత చెప్పకపోవడం తప్పని చెబుతున్నానుగాని, ఈ మాటలు చెప్ప వలసినవి కావు. ఏమఁంటారా? నా గొప్ప నే చెప్పుకోకూడదు గదా? అదొహటి. అంతకంటే ప్రమాదమైన మాట మరోటుంది చూశారా వొదినా!— మొదట్నించీ విధవా వివాహం కూడదు కూడదు అని తప్పు అభిప్రాయంలో పడిపోయివున్న అత్తగారూ, మామఁగారూలాంటి పెద్దవాళ్ళకి

యెన్ని శాస్త్రాలూ సవబులూ మనం చెప్పినా వాళ్ళకి నెత్తికెక్కవు. ఇలాంటి మాటలు వాళ్ళతో మనం చెప్పినట్టాయనా - కర్రుచ్చుకుంటారు. మావఁగారు వేదం పుట్టుకే చదువుకున్నారుగాని నేను శాస్త్రాలు అన్నీ చదువుకున్నాను. అబ్బో, నేను మన శాస్త్రాల్లో వుడ్డోలుణ్ణి. శాస్త్రకారుడు యేవఁన్నాడూ? "బాలాదపి సుభాషితం" అన్నాడు. అసగా మంచిమాట చంటిపిల్లడు చెప్పినా విని ఆ ప్రకారం చెయ్యండయ్యా అన్నాడు. అయితే మన పెద్దవాళ్ళు శాస్త్రంలో చెప్పిన ప్రకారం నడుస్తారూ? యంత మాత్రం నడవరు. మనం శాస్త్రమూ, సవబులూ చూపిస్తే యావఁంటారు ఈ గుంట వెధవలు చెప్పడం-మనం వినడవూఁనా అని కర్రుచ్చుకుంటారు. నా మాని కేఁవి చెప్పకండి నాది యినుంలాంటి శరీరం....కొడితే కర్ర విరిగిపోవాలి. గాని చెక్కుచెదరదు. నా ప్రియశిష్యుడికైతేనో మీ అందరివీ మెత్తట మృదువైన శరీరాలు అవుటవాత యెవిఁకలు విరిగిపోతాయి. గనక యీ మాటలు మల్లో మనం అనుకోవలసినవేగాని మరోవాళ్ళతో — ప్రాణం పోయినా—అనవలసినవి కావు. యావఁంటారు?

బుచ్చ:- అవును.

గిరీ:- అవునంటే చాలదు: యవరితోనూ యీ మాటలు చెప్పనని మీరంటేనేగాని నా మనసులో మాటలు నాలుగూ యెలా చెప్పడం?

బుచ్చ:- యవరితోనో చెప్పను.

గిరీ:- వొట్టేసుకోవాలి.

బుచ్చ:- యావఁని వొట్టెసుకునేది?

గిరీ:- యావఁనా? మీరు యవరితోనైనా చెబితే నా బుర్ర పగిలి పోవాలని వొట్టేసుకొండి.

బుచ్చ:- అహఁ. అలా వొట్టేసుకోను. మీ బుర్ర చల్లగా వుండాలి. చెబితే నా బుర్రే పగిలిపోవాలని వొట్టేసుకున్నాను.

గిరీ:— అందుకు నే నొప్పుతానా యేవిఁటి? నా బుర్ర పగిలిం తర వాతే మీ బుర్ర జోలికి యెవడైనా రావాలిగాని, మీ ప్రాణానికి నా ప్రాణం అడ్డువెయ్యనా?

బుచ్చ:-మా అమ్మని బతికించారు కారా? మీరు అలాంటి వారే.

గిరీ:-ఆ మాట మీరే అన్నారు గనుక, వినండి—చెప్తాను. నేను పెళ్ళాడి పెళ్లాం బిడ్డలు నాకుంటే, వాళ్ళని తల్చుకున్న తరవాత ప్రాణానికి తెగించి మీ అమ్మని తియ్యడానికి నూతిలోకి గెంతగలిగి ఉందునా? ఈ జన్మమంతా లోకోపకారంకింద వినియోగ పర్చుకుందామని నిశ్చయించుకుని ఇదివరదాకా ఏకాకినై వుంటిని సత్యమే. మీలాంటి నా మేలు కోరిన వాళ్ళు "పెళ్ళిచేసుకో" అంటే ఆ మాట తోసేయడం కష్టమే; గాని ఒక మాటకి మాత్రం జవాబు న్యాయంగా చప్పండి. ఒక్కళ్ళకి ఉపకారం చెయడం గొప్పా, అందరికీ ఉపకారం చెయడం గొప్పా?

బుచ్చ:-అందరికీ చెయ్యడమే గొప్పనుకుంటాను.

గిరీ:-సరే. ఆ మాటమీద నిలవండి. పెళ్లాడి ఆలుబిడ్డలకి, ముచ్చ కాయ ముగ్గురికి ఉపకారం చెయడంకంటే లోకోపకారం కింద యీ ప్రాణం వినియోగపర్చడం పుణ్యంకాదా? చచ్చేకాలానికి స్వర్గం యెదురుగుండా వాస్తుందే?

బుచ్చ:- లోకానికి యేం ఉపకారం చాస్తారు?

గిరీ:- అలా అడగండి. సోషల్ రిఫారమ్. సోషల్ రిఫారమ్ అంటే సంఘ సంస్కారం. అసలు ఇంగ్లీషుమాట యంత అర్థమౌతుందో మీకు, దాని తర్జుమా కూడా అంతే అర్థం అవుతుంది. విప్పి చెప్పాలంటే ఒక సిమిలీ, అనగా ఉపమానం. చెప్పి మీకు బోధపరుస్తాను. లోకం తప్పు తోవలో వెళ్ళుతూంటే ఆ తోవలోంచి మళ్ళించి మంచి తోవలో పెట్టడ మనేది సోషల్ రిఫారమ్.

బుచ్చ:- యేమిటా తప్పుతోవ?

గిరీ:- జాము, బురదా, గట్లూ, గతకలూ వున్న తోవ యలా వుంటుందో యిప్పుడు మనవాళ్ళ ఆచారాలు అలా వున్నాయి. ఆ తోవలోంచి బండీ తప్పించి, మంచి విమ్మిసాకొట్టిన హైరోడ్డులోకి మళ్ళించాలి. ఆ బండికి

రెండుచక్రాలు. ఒకటి విధవా వివాహం, రెండు నాచ్చికొశ్చన్, అనగా సాని వాళ్ళని హతవార్చడమున్నూ, యీ రెండే రాజమార్గాలు.

బుచ్చ:-మనవాళ్ళ దురాచారాలేవిఁటో నాకు బోధపడలేదు.

గిరీ:-ఐతే చెబుతాను వినండి. ముసలాళ్ళకి చిన్న పిల్లల్నిచ్చి పెళ్ళి చెయ్యడం ఒకటి, డబ్బుకి పిల్లల్ని అమ్ముకోవడం ఒకటి అవునంటారా కాదంటారా?

బుచ్చ:-అవును.

గిరీ:-ఆ ముసలాళ్లు చస్తే కష్టం, సుఖం యెరగని పసిపిల్లలు వెధవలు అవుతారు. ఉప్పూ, పులుసూ తినడంచేత యేమీ యెరగని పసి పిల్లలు పూర్ణ యవ్వనం వొచ్చిన తరవాత మనసు పట్టలేకపోతే వాళ్ళదా తప్పు: "వెధవ వివాహం కూడదు, గిధవ వివాహం కూడదు" అని ఓర్వలేని మాటలు చెబుతూ, డబ్బు కాశించి, ముసలి పెళ్ళిళ్ళుచేసే మూర్ఖులదా తప్పు? వూరుకుంటారేం?

బుచ్చ:- నాకు తెలియదు.

గిరీ:- అవుఁను మరి మీ కేవఁనగలరు? తల్లినీ, తండ్రినీ యేఁవనుకున్నా మనసులో అనుకుని జీర్ణించుకోవాలిగాని, మీలాంటి మంచివాళ్ళు పైకంటారా? నాలాంటివాణ్ణి యేవండీ మావఁగారూ, పిల్లల్ని రూపవంతుడూ, యవ్వనవంతుడూ, బుద్ధిమంతుడూ అయిన కుఱ్ఱవాడికి ఇమ్మని శాస్త్రంలో ఉందిగదా, శాస్త్రానికి విరుద్ధంగా యెందుచేత డబ్బు కక్కుర్తిపడి ముసలాళ్ళకి కట్టబెడుతున్నారయ్యా, శాస్త్రంలో "వెధవలకి పెళ్ళి చెయ్యవలసినది" అని శాసించి చెప్పి వుండగా యెందుకు చెయ్యరయ్యా అని అడిగితినట్టాయనా అర్ధచంద్ర ప్రయోగంచేసి అవతలికి గెంటుతారు. అంచాత "శాంతం బోషాణ పెట్ట" అనుకుని నోరుమూసుకు వూరుకున్నాను. ఇహ నాచ్చికొశ్చన్ మాట వినండి. సానివాళ్ళని హతవార్చడం మంచిదంటారా కాదంటారా?

బుచ్చ:- వాళ్ళని చంపేస్తారా ఏవిఁటి?

గిరీ:— చంపకర్లేదు. "పొమ్మనకర్లేదు, పొగబెడితే చాలు" నన్నట్లు సానివాళ్ళని పెళ్ళిళ్ళకు పిలవకపోవడం,వాళ్ళని ఉంచుకోకపోవడం. పై చెప్పిన పనులు చేసేవాళ్ళని కనపడ్డచోటల్లా తిట్టడం యిలా నాలాంటి బుద్ధిమంతులంతా ఒహటై కొంతకాలం చేసేసరికి, కలికంలోకైనా మరి సాంది వుండదు. లేకుంటె చూడండి, మన వెంకటేశం పెళ్ళికి తప్పకుండా సానిమేళం తెస్తారు. నే యెరుగుదును. కూడదన్న పనల్లా మావఁగారు చేస్తారు. కూడినపని మానేస్తారు; సానిమేళం తేవడమనేది డబ్బిచ్చి తద్దినం కొనుక్కోవడమన్నమాట కాదా! పెళ్ళినాటికి నా ప్రియశిష్యుడికి కొంచెం యీడొస్తుందిగదా! ఆ సానిముండలు యర్రగా,బుర్రగా వుండడం చూసి, పెళ్ళాంమీద అసహ్యంపుట్టి యీ పసిపిల్ల యెదగడవెఁప్పుడు, కాపరానికి రావడవెఁప్పుడు, యీ సానివాళ్ళు మా మజాగా వున్నారని వాళ్ళని వెంకటేశం వుంచుకుంటే కొంప మునిగిపోతుందిగాని తరవాయి వుండి పోతుందా? యేమఁంటారు?

బుచ్చ:—అవును, నిజవేఁ.

గిరీ:—గనుక లోకం బాగుపడేటందుకుగాను వెధవలికి పెళ్ళి చెయ్యడానికి, సానివాళ్ళని సాగనంపడానికి వీరకంకణం కట్టాను. మరే వచ్చి, మీ తమ్ముళ్ళాంటి వాళ్ళకి అనేకులికి విద్యాబుద్ధులు చెప్పుతున్నాను. గజీతగాడ్ని బొటచేత నూతుల్లో, గోతుల్లో పడ్డవాళ్ళని పైకితీస్తాను. యింకా నేషనల్ కాంగ్రెస్ ఒహటుందిగాని అందులో నే చేసేపని చాంతాడంత. వ్యాఖ్యానం చేస్తేగాని మీకు బోధపడదు. పరిపరివిధాల లోకోపకారం చేస్తున్నాను.

బుచ్చ:—యీ పనులన్నీ పెళ్ళి చేసుకుంటే మాత్రం చెయ్యకూడదా?

గిరీ:-యెలా జెయడం? లోకవఁంటే ఏవిఁటి? గంజిగుంట అనుకున్నారా? యేషియా, యూరప్, ఆఫ్రికా, అమెరికా, ఆస్ట్రేలేషియా అని ఐదు ఖండాలు. అందులో అమెరికాలో మనుష్యులు బుర్ర కిందికి, కాళ్ళు పైకీ పెట్టి నడుస్తారు. యిక్కడ పగలు గదా యిప్పుడు? అక్కడ రాత్రి.

నార్తుపోల్ అని మరో దేశం వుంది. అక్కడ ఆర్నెల్లు పగలే; అప్పుడు మరి రాత్రుండదు. ఆర్నెల్లు రాత్రే; అప్పుడు మరి పగ లుండదు. అక్కడేవిఁటనుకున్నారు? సముద్రం అంతా మంచుకెరడై పోతే లేళ్ళని బళ్ళకి కట్టి సవారీఐ వాయువేగ మనోవేగంగా వెళతారు. యిన్ని దేశాలు వెళ్ళి అక్కడి వాళ్ళకల్లా ఉపకారం చేస్తేగదా లోకోపకారం అవుతుంది? పెళ్ళాం బిడ్డలూ వుంటే వాళ్ళను వొదిలి యలా పోవడం? అయితే పెళ్ళా'డమని మీరు చెప్పిన మాటకూడా సుతరామూ కొట్టిపారేయకూడదు. లోకానికోసం బతకడం ఉత్తమం. అయితే లోకంఅంతా యంత విలవో అంతకన్న ఎక్కువ విలువైన రత్నంలాంటి ఆడమనిషి దొరికితే తప్పకుండా పెళ్ళాడవలసిందే. యీ వూరొచ్చేవరకూ నా కలాంటి దివ్యసుందర విగ్రహం కనపళ్ళేదు. మొహవెఁదట చెప్పకూడదు. అలాంటిమనిషి యీ వూళ్ళోకనపడ్డది. అందరాని పండుకు ఆశించడ మెందుకని మనస్సు మళ్ళించుకోడానికి విశ్వ ప్రయత్నం చేస్తున్నానుగాని మనస్సు లొంగకుండావుంది. భగవంతుడేం జేస్తాడో! మనస్సుతో యావఁంటున్నానంటే "ఓ వెర్రి మనసా! నువ్వు వలచినచిన్నది ఆటిముత్యవేఁగాని యిన్నాళ్ళూ పెళ్ళి మానేసి యిప్పుడు 'పెళ్ళా'డదాం పెళ్ళా'డదాం అని యెందుకు సంపడి పడతావు? 'సంసార సాగరం దుఃఖం, తస్మాజ్జాగ్రతజాగ్రత' అన్నాడు. సంసారంలో పడిపోతే మళ్ళీ నీకు లోకోపకారం చెయడానికి అవకాశం వుంటుందా?'అనిమనస్సుకి బోధపరుస్తున్నాను. పెళ్ళా'డితే లోకోపకారానికి అవకాశం యంతమాత్రం వుండదు. చూశారా వదినా! మాటవరసకి మనం పెళ్ళా'డశాం అనుకుందాం, సంసారంగడుపుకోడానికి డబ్బు సంపాదించుకోవాలా? యిదివరకల్లా అంటే బ్రహ్మచర్యం ఆచరిస్తున్నాను గనక 'సత్రాభోజనం, మఠా నిద్ర' సరిపోయింది. మాటవరసకి మిమ్మల్ని పెళ్ళా'డింతరవాత అలా సరిపోదే! మనంగాని మావఁగారి మూర్ఖానికి లక్ష్యపెట్టక ఎవరితోనూ చెప్పకుండా రామవరం వెళ్ళిపోయి అక్కడ శాస్త్రోక్తంగా పెళ్ళాడవఁంటే, ప్రస్తుతం మట్టుకు విడో మారియేజి

సభవారు మనకి నెలకి నూర్రూపాయలు యిస్తారు. ఓ నాలుగయిదు మాసాలు అలా కాలక్షేపం చేసి హైదరాబాదులోగాని, బరోడాలోగాని ఓ వెయ్యి రూపాయల ఉద్యోగం సులభంగా సంపాదించుకుంటాను. హయిదరాబాదు నవాబు నెలరోజుల కిందట పెద్ద ఉద్యోగమిస్తానన్నాడు. 'నేను ఒకడి దగ్గర నౌఖరీ చేస్తానా?' అని విశ్రపీగి తోసిపారేశాను. మీరు వివాహం చేసుకోమని సలహా యిస్తారని అప్పుడే యెరిగి వుంటే ఆ వుద్యోగం మించిపోనియ్యక పోదును.

బుచ్చ:-మీరు ఉద్యోగం చెయ్యరన్నారే, తమ్ముడు ?

గిరీ:-అవును. బ్రహ్మచారిగా వుండి లోకోపకారం చేస్తూ వున్నంత కాలం పెళ్ళిచేసుకోనని శపథం పట్టాను. కాని యిప్పుడు నా అదృష్టంవల్ల లోకం అంతటికన్నా విలువైన వజ్రంలాంటి భార్యా దొరికితే పెళ్ళాడక తీరుతుందా? లోకంయొక్క విలువ వెండి అనుకోండి. లోకం వెండైతే మీలాంటి సువర్ణచ్ఛాయగల కుందనపుబొమ్మ, పట్నండో వెన్నె బంగారం అవునంటారా, కాదంటారా? బంగారం విలువ యెక్కువా, వెండి విలువ యెక్కువా? చెప్పండి.

బుచ్చ:-బంగారవేఁ యెక్కువ.

గిరీ:-సరే, మీలాంటి బంగారంబొమ్మ లభించినప్పుడు లోకం గీకం అవతలపెట్టి పెళ్ళాడక తీరదుగదా: మాటవరసకి మనం పెళ్లాడతాం అనుకోండి పెళ్ళాడిం తరవాత, సంసారం సుఖంగా జరుపుకోవాలంటే లావుగా డబ్బుండాలి కదా! ఉద్యోగం చేస్తేగాని డబ్బు లావుగా రాదే?

బుచ్చ:- అవును.

గిరీ:-అట్టే డబ్బెందుకుని అడుగుతారు ఒకవేళ, చెబుతాను వినండి. సంసారానికి ఇల్లన్నది ఒకటుండాలి గదా! యేమంటారు?

బుచ్చ:-అవును.

గిరీ:- నాకు షేడలుంటేగాని కుదరదు. యిలాంటి చిన్న యిళ్ళలో నాకు ఉక్కిరిబిక్కిరిగా ఉంటుంది. ఆ మేడచుట్టూ తోట వుండాలి. మావిడిచెట్లూ, అరటిచెట్లూ, జామిచెట్లూ, చెప్పలేనన్ని వృక్షాలు వేస్తాం. మన వెంకటేశం కోతిలాగ పళ్ళుతింటూ యెప్పుడూ ఆ చెట్లమీదే వుంటాడు.

వెంక:-ఆ చెట్లపళ్ళన్నీ నేనే కోస్తాను.

గిరీ:-అంతవాడివి కావనా? మనం అలాగ యిల్లూ, వాకిలీ, తోటా, దొడ్డీ యేర్పరచుకునేటప్పటికి మనకు చిన్న పిల్లలు పుడతారు. వాళ్ళని సంరక్షణ చెయ్యాలా! వాళ్ళు నేను కుర్చీమీద కూచుని రాసుకుంటూవుండే వొచ్చి చెయ్యిబట్టుకు లాగి 'నాన్నా, యిది కావాలి, అది కావా'లంటారు. మీరు బీరపువ్వులాగా వొంటినిండా నరుకులు పెట్టుకుని, చక్కగా పసుపూ కుంకం పెట్టుకుని మహాలక్ష్మిలాగా యింట్లో పెత్తనం చేస్తూవుంటే ఒకపిల్ల యిటువేపువొచ్చి మెడ కాగలించుకునీ, ఒక పిల్ల అటువేపు వొచ్చి మెడ కాగలించుకునీ "అమ్మా, యిది కావాలి, అమ్మా అది కావా"లని అడుగుతారు. వాళ్ళకి సరుకూ జప్పరా చేయించాలి. జరీదుస్తులు కుట్టించాలి. గిరీశం గారి పిల్లల్ని తీసుకురా అని ఒకప్పుడు నవాబుగారి శలవౌతుంది. మన పిల్లల్ని వెంకటేశంలాగ కాయగావంచా, తెల్లచొక్కాలుతో పంపించడానికి వల్లకాదుగదా? వాళ్ళకీ చిన్న బళ్ళూ గిళ్ళూ కొనాలి. వాళ్ళకి చదువు సంధ్యా చెప్పించి ప్రయోజకుల్ని చెయ్యాలి. ఇదంతా సంసార తాపత్రయం కాదా? యిందులో పడిపోతే మరి లోకోపకారం చేయడానికి అవకాశం వుంటుందా? చెప్పడం మరచిపోయినాను. అప్పుడు మన వెంకటేశం మన దగ్గిరే వుండి చదువుకుంటాడు.

బుచ్చ:-అలా అయితే మరి నాన్నకి ఖర్చుండదు. నాన్నా, అమ్మా వాడి చదువుకోసం దెబ్బలాడ్డు.

గిరీ:-నే వొద్దన్నానా?

వెంక:-నాకో చిన్న గుర్రబండి కొనాలి.

గిరీ:-వేరే నీకు బండీ యెందుకు? మా పిల్లల బండీలో నువ్వుకూడా

వెఱ్ఱిదనుపుగాని. వాళ్ళు అల్లరిచేయకుంటానూ, కింపసడిపోకుంటానూ చూస్తూ వుండనుపుగాని.

వెంక:-అక్కయ్యని పెళ్ళాడేస్తారా యేవిఁటి?

గిరీ:-మాటవరసకి అని అంటూంటే, మతిపోయినట్టే మాట్లాడతా వేవిఁటి?

బుచ్చ:-అంతే కద!

గిరీ:-అంతేగదంటే. అంతకంటె అదృష్టం నాకు పట్టడం యలాగ? ఆ మాట మీరు అన్నా, నేను అన్నా, మీ వాళ్ళు నన్ను తన్ని తగిలేస్తారు. వెంకటేశంగానీ అన్నట్టాయనా, పెయ్యి కట్టుతాడు వుస్తే వుంది.

వెంక:-ఓయి నాయనో—(వీపు తడుపుకొనును) గుప్ చప్! నేను ఆ వూసెత్తను!

బుచ్చ:-మా నాస్తం రాంభొట్లుగారి అచ్చమ్మ, మీరు వొప్పుకుంటే, మిమ్మల్ని పెళ్లాడతానంది.

గిరీ:-పెళ్ళాడడవేఁ వొస్తే, అచ్చమ్మనీ పిచ్చమ్మనీ నా పెళ్ళాడ తాను? యప్పటికైనా "ఒకళ్ళతో నాకు పనేవిఁటి? నా బతుకు సుఖవేఁదో నేను చూచుకుంటాను" అని మీలాంటి దివ్యసుందర విగ్రహమూ, గుణ వంతురాలూ, నా మీద కనికరించి "గిరీశంగారూ, నన్ను పెళ్ళాడండి" అంటే పెళ్ళాడతానుగాని అచ్చమ్మల్నీ, పిచ్చమ్మల్నీ మెడను కట్టుకుని ఉత్తమ బ్రహ్మచర్యం, లోకోపకారం మానుకుంటా ననుకున్నారా యేవిఁటి?

వెంక:-మంచి పండు పడిపోయింది. అందుకోండి.

గిరీ:-(పండు తీసి) ఆహా! యేమి ఛాయ: వొదినా, మీ వొంటి ఛాయని వుంచె ఈ పండు, యిందండి.

బుచ్చ:-బిందెలో పడెయ్యండి. తమ్ముడూ, దిగొచ్చి బిందె యెత్తు.

గిరీ:—వాడక్కరలేదు. నేనెత్తుతాన్లెండి. [యెత్తి] ఆహా! యేమి వయ్యారం! [బుచ్చమ్మ నిష్క్రమించును] శిష్యా! రెండు పళ్ళు రాల్చు.

వెంక:-నాన్నొస్తున్నాడండోయి దిడ్డితోవ్వేపు. యేవిఁటి సాధనం?

గిరీ:-ఆకులు దట్టంగా వున్నవేపు దాగో, నేను యాతాం తోడ్డం ఆరంభిస్తాను!

(అగ్నిహోత్రావధాన్లు ప్రవేశించును)

అగ్ని:-గిరీశంగారూ, నీరు తోడుతున్నారంటి? అసిరిగాడు తోడు తాడే, యింగిలీషు చదువుకున్నవాళ్ళు మీకెందు కాశ్రమ?

గిరీ:-పనివంటి వస్తువు లోకంలో లేదండి. ఊరికే కూచుంటే నాకు పూసుపోదు. మొక్కలకా మంచిది, నాకా కసరత్తూ. గవునరు తోట్లో గొప్పు తవ్వుతాడు. సీమఁరాణీవారు బీదలూ సాదలకి యివ్వడానికి బట్టలుకుడతారు. యింగిలీషువాడు సోమరితనం వొప్పడండి. వాళ్ళలో పెద్ద కవీశ్వరుడు షేక్స్పియరు యేమఁన్నానో విన్నారా, "డిగ్నిటీ ఆఫ్ లేబర్" అన్నాడు— అనగా కలక్టరు గొప్పవాడుకాడు, జడ్జీ గొప్పవాడు కాడు: కాయక్లేశపడి కష్టపడే మనిషే గొప్పవా డన్నాడు. అంచాతనే ఈ గొప్ప దొర్లంతా మెప్పు పొందాలంటే తోటమాలీ పనిచేస్తారు. చెట్లూ చా'వలూ మెక్కడం వొహటి వాళ్ళలో గొప్ప విద్య. లాభంలేని పనియేదీ దొరచెయ్యఁడండి మావఁగారూ! దొరగారు వూర్నించి వూరికి వెడుతూండగా దాహవేఁస్తుంది. చెట్లని పళ్లుంటాయి. నడితోవలో, చెట్టెక్కడం నేర్చుకోకపోతే, దాహంతో చావ్వాలిసిందే గదా! యేజన్సీ కమాన్ చేస్తూవుంటే పెద్దపులి వొస్తుందనుకొండి. దొరకి చెట్టెక్కడం చాతయితే చపాల్ని చెట్టెక్కి ప్రాణం కాపాడుకుంటాడు. అంచేత చదువుతోపాటు చెట్లెక్కడం కూడా నేరుస్తారు.

అగ్ని:-దొర్లతరిఫీదంతా అహో చిత్రం. వెంకడు రాసుకుంచున్నాడా, చదువుకుంచున్నాడా అంటీ?

గిరీ:-యింత సేపూ చదువుచెప్పి "చెట్లూ, చా'ఁవలూ యెక్కడహో" అని తోలేశాను.

అగ్ని:-మీకేం మతిపోయిందా ఏవిఁటండీ? కాలూ చెయ్యీ విరుచుకుంటే?

గిరీ:-రేపు మనవాడికి గుణుపురం తాసిల్దారీ అయి అడివిలో కమాను వెళ్ళుతూ వుండగా, పెద్ద పులొస్తే చెట్టెక్కలేక, కాళ్ళ వొటికి చతికిలబడా అని మీ అభిప్రాయఁవా యేవిఁటీ ?

అగ్ని:-మన వాడికి తాసిల్దారీ అవుతుందండీ?

గిరీ:— యెందు క్కాకూడదు ? గుర్రాలెక్కడం, చెట్లెక్కడం మన వాడు నేర్చుకోకపోతే, "నాయనా! నువ్వు కమాన్లకి పనికిరావు, డసుకు దగ్గిర కూచుని గుమాస్తాపని చేసుకో. తాసీల్దారీ గీసిల్దారి తల పెట్టకు" అని దొర్లంటారు.

అగ్ని:-అప్పైతే చిన్న చెట్టెక్కించండిగాని పెద్ద చెట్లప్పుడే యక్క వియ్యకండి.

గిరీ:-అంచాతనే జామిచెట్టు యక్కమన్నాను. చూశారా?

అగ్ని:-ఓరి కోతి వెధవా ?

గిరీ:-అదిగో తిడుతున్నారూ? దొర్ల చదువు చదువుకుంటే దొర్ల తరిఫీదు యివ్వకతప్పదు. మీరిలా తిడితే భయపడి కించపడతాడు. ఇలాంటి పనులు మీ కిష్టం లేకపోతే, యింగిలీషు చదువు మానిపించి వేదంచెప్పండి.

అగ్ని:-మరిచిపోయి తిట్టాను. యీ యింగిలీషు వాళ్ళ సంగతంతా అదో వెర్రిమొర్రి.

గిరీ:-మీ వంటి ప్రాజ్ఞులు అలా అనడం నాకు ఆశ్చర్యంగా వుంది. వాళ్ళ నడవడిక మంచిదవడంచాతనే దేవుడు ఇంత రాజైశ్వర్యంగా వాళ్ళ కిచ్చాడు. మన శాస్త్రాల్లో మాటలు మనం మరిచిపోయినావుఁ. ఆ మాటలే తెల్లవాళ్ళు దొంగతనంగా పట్టుకుపోయి, శాస్త్రం చెప్పినట్లల్లా ఆచరించి మన రాజ్యం లాగుకున్నారు. మీరు యెరిగినవారుగదా చెప్పండి. గురువులు దగ్గిర శిష్యులు యేం చేశేవారు? అడవికి వెళ్ళి చెట్టెక్కి సమిధలు తెచ్చేవారు. రండికీ మొండికీ ఓర్చేవారు. యిప్పుడు ఇంత ప్రాజ్ఞులైన మీరే వంటు

న్నారూ? మా వాడు యిల్లు కదిరివెళ్ళితే కందిపోతాడు : మా వాడు జావిc చెట్టెక్కితే కాళ్ళు విరుచుకుంటాడు అని భయపడుతున్నారు. మీ శిష్యులు బ్రహ్మాండమైన మఱ్ఱిచెట్టు కొనకెక్కి ఆకులుకోసి తెస్తున్నారుకారా ? మన పుస్తకాల్లో మర్మం కనుక్కుని వాళ్లు బాగుపడుతున్నారు. మన పుస్తకాలు బూజెక్కించి మనం చెడుతున్నాం.

అగ్ని:- మీకు చాలా తెలుసును. ఈ తెల్లవాళ్ళు చేసే విద్యలన్నీ మన గ్రంథాల్లోంచి యెత్తుకెళ్ళినవే. యీ రెయిళ్లూ గియిళ్లూ యావత్తూ మన వేదంలో ఉన్నాయట. మీది మా పరిశీలనైన బుద్ధి, మన కేసు గెలవ డానికి మీరు రాసిన సవాలు మా బాగున్నాయి.

గిరీ:-ఇంకా బాగుండును. రికార్డు పూర్తిగాలేదు. కొన్ని కాగితాలు మీరే పారేశారో, మీ వకీలు పుంచేసుకున్నాడో నాకు బోధపడకుండా ఉంది.

అగ్ని:—నేను పారెయ్యలేదండీ! నాకు ఇంగ్లీషు తెలియక పోవడం చాలా చిక్కొచ్చింది.

గిరీ:-మీకే యింగ్లీషువొస్తే భాష్యం అయ్యంగార్లా అయిపోరా? యీ మడి తడిపేసి వున్న కాగితాలు యావత్తుకూ జాబితా రాస్తాను. తమరు వెళ్ళండి.

అగ్ని:-మీరు సంసారం పనిపాట్లు యేంశ్రద్ధగా చేసుకుంటారు! మా వాడికి మీలా ప్రయోజకత్వం అబ్బితే నాకొహడి అవసరం ఉండదు. దిగే టప్పుడు నిమ్మళంగా, సాయంచేసి మరి దింపండేం? కీడెంచి మేలెంచ మన్నారు. (నిష్క్రమించును)

వెంక:- (నిమ్మళంగా) నాన్న ఇంట్లో కెళ్ళిపోయినాడు.

గిరీ:-నిమ్మళంగా దిగు.

వెంక:—(వురికి) బతికించారు. (వెళ్ళిపోబోవును.)

గిరీ:- ఆగు ఆగు. ఆ వొళ్ళో పళ్ళిలా పట్రా.

వెంక:-వొట్టువారా ఏమిటి అన్నీని? అన్యాయం!

గిరీ:-"అన్యాయం పాప నాశనం" అన్నాడు. ఒక్క అన్యాయంతో పాపాలన్నీ పోతాయి. అన్ని పళ్ళూ నువు మాత్రం తింటావా యేమిటి? తింటే స్టమకేక్. కడుపు నొప్పొస్తుంది: కడుపు నొప్పొస్తే మీ అమ్మ నోరు పగల్దీసి సోలుడు ఆవఁదం వసగుండా గొంతులో పోస్తుంది.

వెంక:- నే నావఁదం తాగను.

గిరీ:-అలా అయితే పళ్ళొట్టే తినకు. (యాతాం వొదిలి వెంకటేశం వొళ్ళోని కాయలు యెంచుచుండును.)

వెంక:-(యేడుపు మొహంతో) పెద్దపళ్ళన్నీ దొబ్బుతారా యేవిఁటి?

గిరీ:-పెద్దవాళ్ళకి పెద్దపళ్ళూ, చిన్నవాళ్ళకి చిన్నపళ్ళూ. ఇంత సేపూ చెట్టెక్కి చిలకలా కొరికావు చాల్దా? (నాల్గు పెద్దపళ్ళు తీసుకొని వెంకటేశం వీపుతట్టి) మైడియర్ బ్రదర్లినా! ఇహ నీ ఇష్ట వొఁచ్చినట్టు చెట్లూ చావలా యెక్కు. ఇంగిలీషువాడు నేచర్ స్టడీ చెయ్యమన్నాడు. జామ చెట్టెక్కి నప్పుడు మాత్రం పండూ, పరువుకాయా, పచ్చికాయా-వీట్ల భేదం బాగా స్టడీ చేసి, పళ్ళే కొయ్యి. అందులో నాలుగు గురుదక్షిణకింద నాకియ్యి. లేకుంటే కడుపుబ్బుతుంది. నువ్వాహమాటు చెట్టెక్కింతరవాత, పలేసి చూసినా మరి పరువుకాయ కనబడదు. "యేరకుమీ కసుగాయలు" అన్నాడు, రనేవే! (వెంకటేశం దాటువేసి పారిపోవును) పాచిక పారేటట్టే కనబడుతుంది. ఆహా! యేమి సొగసు?

కం. నదమా పొక్కిలి, జాంబూ-
నదమా మైచాయ, కోకనదమా పదమా -
పదమా జడ, నడుమ వియత్-
పదమా, నూగారు గూఢపదమా చెలికిన్॥

(నిష్క్రమించును)

కన్యాశుల్కము

చతుర్థాంకము

1-వ స్థలము : రామప్పంతులు యింటి సావిడి.

(రామప్పంతులు కుర్చీమీద కూర్చుని వుండగా మధురవాణి నిలబడి తమలపాకులు చుట్టి ఇచ్చుచుండును.)

రామ:-నేనే చిన్నతనంలో యింగిలీషు చదివివుంటే జడ్జీల యెదుట పెళపెళలాడించుదును. నాకు వాక్స్థానమందు బృహస్పతి వున్నాడు. అందు చాతనే యింగిలీషు రాకపోయినా నా ప్రభ యిలా వెలుగుతూంది.

మధు:-మాటలు నేర్చిన కునకాన్ని వేటకి పంపితే ఉసుకోమంటే ఉసుకో మందిట.

రామ:-నేను కునకాన్ని?

మధు:-హాస్యాని కన్నమాటల్లా నిజవఁనుకుంటారేవిఁ?

రామ:-హాస్యానికా అన్నావు?

మధు:-మీతో హాస్యవాఁడకపోతే, వూరందరితోటీ హాస్యవాఁడ మన్నారా యేవిఁటి?

రామ:-అందరితో హాస్యవాఁడితే యరగవా?

మధు:-అంచాతనే కుక్కన్నా, పందన్నా మిమ్మల్నే అనాలిగాని మరొకర్ని అనకూడదే! మిమ్మల్ని యేవఁనడానకైనా నాకు హక్కు వుంది. యిక మీ మాటకారితనం నాతో చెప్పేదేమిటి! మీ మాటలకు భ్రమసే కదా మీ మాయలలో పడ్డాను!

రామ:-నాకు యింగిలీషే వొస్తే, దొరసాన్లు నా వెనకాతల పరిగెత్తరా?

మధు:-మీ అందానికి మేము తెలుగువాళ్ళము చాలమో! యింగిలీ

షంటే జ్ఞాపకం వొచ్చింది, గిరీశంగారు మాట్లాడితే దొరలు మాట్లాడినట్టు ఉంటుందిట.

రామ:-అటా, యిటా! నీకేం తెలుసును? వాడు వొట్టి బొట్లేరు ముక్కలు పేల్తాడు. ఆ మాటలుగానీ కోర్టులో పేలితే చెప్పుచ్చుకు కొడతారు.

మధు:-అదేమో మీకే తెలియాలి! గాని, గిరీశంగారు లుబ్ధావుధాన్లుగారి తమ్ముల టా? చెప్పారు'కారు!

రామ:-నీ మనసు వాడి మీదికి వెళుతూందే? ఐతే నీకెందుకు, కాకపోతే నీకెందుకు?

మధు:-మతిలేనిమాటా, సుతిలేనిపాటా అని.

రామ:-నాకా మతిలేదంటావు?

మధు:-మీకు మతిలేకపోవడంవేఁం నాకే.

రామ:-యెంచేత?

మధు:-నుదట్న వ్రాయడంచేత.

రామ:-యేవఁని రాశుంది?

మధు:-విచారం వ్రాసివుంది.

రామ:-యెందుకు విచారం?

మధు:-గిరీశంగారు లుబ్ధావధాన్లుగారి తమ్ములైతే పెళ్ళికివొస్తారు. పెళ్ళికివొస్తే యేదైనా చిలిపిజట్టీపెట్టి మీమీద చేయి చేసుకుంటారేమో అని విచారం.

రామ:-అవును, బాగా జ్ఞాపకంచేశావు. గాని డబ్బు ఖర్చైపోతుందని అవుఁధాన్లు బంధువులి నెవళ్ళనీ పిలవడు.

మధు:-గిరీశంగారు పిలవకపోయినా వస్తారు.

రామ:-నువుగానీ రమన్నావా యేమిటి?

మధు:-మీకంటే నీతి లేదుగాని నాకు లేదా?

రామ:-మరి వాడొస్తాడని నీకెలా తెలిసింది?

మధు:-పెళ్ళికూతురు అన్నకి చదువు చెప్పడానికి కుదురుకుని, వాళ్ళింట పెళ్ళి పన్లయ్యే అంతా ఆయనే చేస్తున్నారట అంచేత రాకతీరదని తలుస్తాను.

రామ:-వాడొస్తే యేమి సాధనం?

మధు:-నన్నా అడుగుతారు?

రామ:-పెళ్ళే తప్పిపోతే?

మధు:-యల్లా తప్పుతుంది?

రామ:-తప్పిపోవడానికి ఒక తంత్రం పన్నా'ను.

మధు:-అయితే మధురం మాట చెల్లించా'నే?

రామ:-చెల్లించక రావఁప్ప యే చెరువునీళ్ళు తాగుతాడు?

మధు:-యేదీ ముద్దు. (ముద్దు పెట్టుకొనును)

రామ:-గాని మధురం, కీడెంచి మేలిద్దాం. ఒకవేళ దెబ్బ బే జోటు అయిపోయి వాడు రావడమేఁ తటస్థిస్తే యేమిఁటి సాధనం?

మధు:-ఆడదాన్ని నన్నా అడుగుతారు?

రామ:-ఆడదాని బుద్ధి సూక్ష్మం. కోర్టు వ్యవహారం అంటే చెప్పు. యెత్తుకి యెత్తు యింద్రజాలంలా యెత్తుతాను. చెయిముట్టు సరసమంటే మాత్రం నాకు కరచరణాలు ఆడవు.

మధు:-పెళ్ళి నాలుగు రోజులూ, తలుపేసుకుని యింట్లో కూచోండి.

రామ:-ఆడదాని బుద్ధి సూక్ష్మవఁని చెప్పానూ'కానూ? మా మంచే ఆలోచన చెప్పా'వు.

మధు:-గాని, నా కొక భయం కలుగుతూంది. నిశిరాత్రివేళ పై గొళ్ళెం బిగించి కొంపకి అగ్గిపెడతాడేమో?

రామ:-వచ్చావేఁ! వాడు కొంపలు ముట్టించే కొరివి బాసు. మరి యేవిఁగతి?

మధు:-గతి చూపిస్తే ఏమిటి మెప్పు?

రామ:—"నువ్వు సాక్షాత్తూ నన్ను కాపాడిన పరదేవతవి" అంటాను.

మధు:-(ముక్కుమీద వేలుంచి) అలాంటిమాట అనకూడదు. తప్పు.

రామ:-మంచి సలహా అంటూ చెప్పావంటే నాలుగు కాసులిస్తాను.

మధు:-డబ్బడగలేదే? మెప్పడిగాను. నేను నా ప్రాణంతో సమానులైన మిమ్మల్ని కాపాడుకోవడం ఎవరికో ఉపకారం ?

రామ:-మెచ్చి యిస్తానన్నా తప్పేనా ?

మధు:-తప్పుకాదో వేశ్య కాగానే దయాదాక్షిణ్యాలు వుండవో ?

రామ:—తప్పొచ్చింది. లెంపలు వాయించుకుంటాను, చెప్పు.

మధు:-పెళ్ళివంటలకి పూటకూళ్ళమ్మను కుదర్చండి.

రామ:—చబాష్! ఏమి విలవైన సలహా చెప్పావు. ఏదీ చిన్న ముద్దు (పెట్టుకోబోయి ఆగి) గాని గిరీశంగాడు నన్నూ దాన్నీ కూడా కలియగట్టితంతాడేమో ?

మధు:-ఆ భయం మీకక్కరలేదు. పూటకూళ్ళమ్మ కనపడ్డదంటే, గిరీశంగారు పుంజాలు తెంపుకు పరుగెత్తుతారు. ఆమె నోరు మహాచెడ్డది.

రామ:—అవును నోరేకాదు, చెయ్యికూడా చెడ్డదే. దాందెబ్బ నీకేం తెలుసును; గాని మాబొడ్డ సలహా చెప్పావు. ఏదీ ముద్దు. (ముద్దు పెట్టుకుంటుండగా, లుబ్ధావధాన్లు ఒక ఉత్తరం చేత పట్టుకుని ప్రవేశించును.)

లుబ్ధా:—ఏమిటీ అఘాయిత్యంలా !

రామ:-[గతుక్కుమని తిరిగిచూసి] మావాఁ, పడుచువాళ్ళం గదా! అయినా, నా మధురవాణిని నేను నడివీధిలో ముద్దెట్టుకుంటే నన్ను అనేవాడెవడు?

మధు:-నడికుప్పమీద యెక్కి ముద్దుపెట్టుకోలేరో ? పెంకితనానికి హద్దుండాలి. బావగారికి దండాలు, దయచెయ్యండి. (కుర్చీ తెచ్చివేయును.)

రామ:-నాకు మావఁగారైతే, నీకు బావగారెలా గేవిఁటి?

మధు:-మా కులానికి అంతాబావలే. తమకు యలా మావఁలైనారో? [లుబ్ధావధాన్లుతో] కూచోరేం? ఏమి హేతువోగాని బావగారు కోపంగా కన పడుతున్నారు. రేపు పెళ్ళయిన తరవాత అక్కగారిని, వీధి తలుపు గడియ వేసి మరీ ముద్దెట్టుకుంటారేమో చూస్తానుగదా ? అయినా మీ అల్లుడిగారికి చిన్నతనం యింకా వొదిలింది కాదు.

రామ:-పైలా పచ్చీసీలో, చిన్నతనంకాక పెద్దతనం యలావొస్తుంది? ఏం మావాఁ! కోపవాఁ ?

లుబ్ధా:—నాకు పెళ్ళీవొద్దు, పెటాకులూ వొద్దు.

రామ:-(మధురవాణి చెవిలో) చూశావా మధురం, నా యంత్రం అప్పుడే పారింది (పైకి లుబ్ధావధాన్లుతో) అదేం, అలా అంటున్నారు ? నిశ్చయం అయిన తరవాత గునిసి యేంలాభం ?

లుబ్ధా:-నీ సొమ్మేంపోయింది? గునియడం గినియడం కాదు. నాకీ పెళ్ళి అక్కరలేదు.

మధు:-[రామప్పంతులు చెవిలో] ఏమిటా వుత్తరం ?

రామ:-(మధురవాణి చెవిలో) అగ్నిహోత్రావుధాన్లు పేరు పెట్టి నేనే బనాయించాను.

మధు:—[రామప్పంతులు చెవిలో] ఏవఁని ?

రామ:-(మధురవాణి చెవిలో) నువ్వు ముసలివాడివి గనుక నీ సంబంధం మాకు వొద్దని.

మధు:-చిత్రం? చెప్పేస్తాను.

రామ:—(మధురవాణి చెవిలో) నీకు మతిపోయిందా ఏమిటి ? పెళ్ళి తప్పించమని నువ్వే నా ప్రాణాలు కొరికితే, యీ మెత్తు మెత్తాను. నోరు మూసుకో.

మధు:-(లుబ్ధావధాన్లు చెవిలో) యీ సంబంధం మీకు కట్టపెట్టాలని పంతులు చూస్తున్నారు వొప్పుకోకండి.

రామ:-(మధురవాణితో) యేమి బేహాస్బీ! (లుబ్ధావధాన్లుతో) స్త్రీ బుద్ధిః ప్రళయాంతకః అన్నాడు. దాని మాటలు నమ్మకండి. కల్పనకి అంత మనిషి లేదు.

లుబ్ధా:-(చేతిలోని ఉత్తరమును అడిస్తూ) ఈ కుట్రంతా నీదే.

రామ:-(తీక్షణంగా మధురవాణి వైపు చూసి, లుబ్ధావధాన్లుతో) కోపం కోపంలా వుండాలిగాని, ఏకవచన ప్రయోగం కూడదు.

లుబ్ధా:-యిదంతా మీ కల్పనే కొంప ముంచడానికి తల పెట్టా'రు చదవండి.

రామ:-(ఉత్తరం అందుకోక కుర్చీ వెనక్కి తీసుకుని) ఆ ఉత్తరం సంగతి నాకేం తెలుసును?

లుబ్ధా:-చేసినవాడివి నీకు తెలియకపోతే, యెవరికి తెలుస్తుంది?

రామ:-అదుగో, మళ్ళీ యేకవచన ప్ర'యోగం! మెత్తగా మాట్లాడు తున్నానని రాబోలు ఆనాటీ చేస్తున్నారు? వుత్తరం గిత్తరం నేను కల్పించానని మళ్ళీ అన్నారంటే కథ చాలాదూరం వెళుతుంది. ఆ సంగతి మట్టుకు రాని వుండండి. రామప్పంతులు తడాఖా అంటే యేవ(నుకున్నారో ?

లుబ్ధా:-నువ్వు—

రామ:-అదుగో మళ్ళీ.

లుబ్ధా:-మీ కల్పనైతేనేం, మరొకరి కల్పనైతేనేం, బుద్ధి పొరపాటు నాది. మధ్య వెధవలతో నాకేం పని. వెంటనే బయల్దేరిపోయి, ఆ అగ్నిహోత్రావధాన్లునే అడుగుతాను.

రామ:-మాటలు మా జోరుగా వొస్తున్నాయి జాగ్రత్త. (లుబ్ధావధాన్లు వెళ్ళను) నన్నేనా వెధవలు అంటున్నాడు?

మధు:-నన్ను కూడా కలుపుకోవాలని వుందా యేవి(టండి?

రామ:-నన్ను మట్టుకు వెధవకింద కట్టా'వూ?

మధు:-నేనుండగా వెధవలు మీరెలా అవుతారు?

రామ:-నన్ను సప్త వెధవని చేశావు. మరి యింకా తరువాయి యేం వుంచావు?

మధు:-అదేవిఁటి ఆ మాటలు?

రామ:-ఆ వుత్తరం నేను బనాయించానని ఆ వెధవతో యెందుకు చెప్పావు?

మధు:—మీతోడు! నేను చప్పలేదే?

రామ:—మరి నేను బనాయించానని వాడికెలా తెలిసింది?

మధు:—యెందుకీ అందోళన?

రామ:-మరి, ఆ వెధవ ఆ ఉత్తరం తీసికెళ్ళి అగ్నిహోత్రావుధాన్లుకి చూపిస్తే, నా మీద వాడు వెంటనే ఫోర్జరీ కేసును బనాయిస్తాడే! పీక తెగి పోతుంది. యేవిఁటి సాధనం?

మధు:-యంత్రం యెదురు తిరిగిందో. ఐతే చక్రం అడ్డువేస్తాను. (తొందరగా వీధిలోకి వెళ్ళును.)

రామ:-యిదెక్కడికి పారిపోతుంది? యిదే చెప్పేసింది. దొంగ పని చేసినప్పుడు రెండోవారితో చెప్పకూడదు. వెధవని చెవులు నులుపుకుంటాను. పరుగెత్తివెళ్ళి చేతులో కాగితం నులుపుకోత్తునా?—నాడిద కొడుకు కరిస్తే? పోయి మీనాక్షి కాళ్ళు పట్టుకుంటాను.

(మధురవాణి వక చేతితో వుత్తరం, వకచేతితో లుబ్ధావధాన్లు చెయ్యి పట్టుకుని ప్రవేశించును.)

మధు:-(రామప్పంతులుతో) చాలు, చాలు మీ ప్రయోజకత్వం! బావ గారికి అన్నా, తమ్ముడా, కొడుకా, కొమ్మా మిమ్మల్ని ఆప్తులని నమ్ముకుని, సలహాకి వస్తే ఆలోచనా పాలోచనా చెప్పక ఏకవచనం, బహువచనం అని కాష్టవాదం పెట్టా'రు. బావా! కుర్చీమీద కూచోండి. (కుర్చీమీద కూచోబెట్టి రామప్పంతులుతో) యీ వుత్తరం యేవిఁటో నింపాదిగా చదివి చూచుకోండి. (వుత్తరం రామప్పంతులు చేతికి యిచ్చును.)

రామ:-(వుత్తరం అందుకుని తనలో) బతికాన్రా దేవుడా ? (చూచుకొని) అరే! నా వుత్తరంవేఁకాదే ఇది! నా నీడచూచి నేనే బెదిరాను,[పైకి] మావాఁ! వొస్తూనే తిట్లతో ఆరంభిస్తే యెంత వాడికైనా కొంచం కోపం వస్తుంది. నెమ్మదిగానూ, మర్యాదగానూ, నన్నొచ్చి యేం సహాయం చెయ్యమంటే అది చేయనూ ?

లుబ్ధా:—మరైతే యీ పటాటోపం వొద్దని రాయండి. అతగాడికి పటాటోపం కావలిస్తే ఆ ఖర్చంతా అతగాడే పెట్టుకోవాలి.

మధు:-[లుబ్ధావధాన్లు జుట్టుముడి విప్పి దులిపి] యేంధూళి! సంరక్షణ చేసేవాళ్ళు లేకపోబట్టి గదా? [గూటిలోనుంచి వాసననూనె, దువ్వెన తెచ్చి తల దువ్వుచుండును.]

రామ:- [వుత్తరం తిప్పి కొసచూసి చదువును] "సేవకుడు తమ్ముడు గిరీశం"—వీడా!

మధు:-పైకి చదవండి.

రామ:-నీ గిరీశం అనగానే పైకిచదవాలేం?

మధు:-అయితే, మీరే చదువుకు ఆనందించండి.

లుబ్ధా:-'నీ గిరీశం' అన్నారేం?

రామ:-అది వేరే కథ.

లుబ్ధా:-పైకి చదవండి.

రామ:-(చదువును.) "సేవకుడు, తమ అత్యంత ప్రియ సోదరుడు గిరీశం అనేక నమస్కారాలుచేసి రాయంగల విన్నపములు. త॥ యీ నాటి వృద్ధాప్యంలో నయినా మీరు తిరిగి వివాహం చేసుకుని ఒక యింటివారు కావడమునకు నిశ్చయించితి రన్నమాట విని యమందానంద కందళిత హృదయార విందుడనైతిని."

లుబ్ధా:-వెధవ, వృద్ధాప్యవఁటాడూ? నిన్నగాక మొన్ననే గదా యాభై దాటా'యి.

మధు:- (దువ్వెన మొలను పెట్టి, లుబ్ధావధాన్లు జత్తు ముడివేసి) సంరక్షణ లేక యిలా వున్నారుగాని,యవరు మిమ్మల్ని ముసలివాళ్ళనేవారు?

రామ:-(చదువును) "మీకు కాబోవు భార్య నా ప్రియ శిష్యుండగు వెంకటేశ్వర్లు చెలియ అగుటంచేత నాకు బ్రహ్మానందమైనది. నేను అగ్నిహోత్రావధాన్లుగారి యింటనే పెళ్ళి పనులు చేయించుచున్నాడను. వారు నన్ను పుత్రప్రాయముగా ఆదరించుచున్నారు. బహు దొడ్డవారేగాని చంద్రునకు కళంకమున్నటుల వారికి కించిత్తు ద్రవ్యాశా, కించిత్తు ప్రథమ కోపముం గలవు." వ్యాకరణం వెలిగిస్తున్నాడయ్యో గుంటడూ!

షరా—ఆ కోపం వొచ్చినప్పుడు మాత్రం యెదుట పడకుంటా దాగుంచే యెముకలు విరగవు. ప్రాణం బచాయిస్తుంది; మరేమీ ఫర్వా వుండదు—ద్రవ్యాశ అనగా అది వారికిగాని, మీకుగాని ఉపచరించేది కాదు. మీ వూరివారెవరోగాని వక తుంటరి, మీరు విశేష ధనవంతులనియు పెళ్ళి దేవదుందుభులు మ్రోయునటుల చేతురనియు వర్తమానము చేయుటను, యేబది బండ్లమీద యీ వూరి వారి నందరిని తర్లించుకు రానైయున్నారు. ఇంతియకాక దివాంజీ సాహేబుగారి నడిగి, ఒక కుంజరంబునూ, మూడు లొట్టియులనూ, యేను గుర్రంబులు గూడ తేనైయున్నారు. బంగారపుటడ్డల పల్లకీ గూడ దెచ్చెదరు.

"షరా—దానిమీద సవారీఐ, అలండొబత్తులతో వూరేగి, పెళ్ళి చేసు కోవడం నాకు కన్నులపండువేగాని, యిదంతా వృథా వ్యయం గదా, అని నాలాటి ఆప్తులు విచారిస్తున్నారు. ముద్దుపుండు కాకికి రుచి, రామప్పంతులు సొమ్మేంబోయింది?"

వెధవ నా వూసెందుకోయి వీడికి ?

"యిందులో ఒక పరమ రహస్యం. అది యేద్దియనిన, యీ రామప్పంతులు చిక్కులకు జాకాల్, తెలివికి బిగ్ యాస్."

యిదేవిఁటోయి? యీ బొడ్లేరు యింగిలీషు!

"అనగా"

వ్యాఖ్యానం కూడా వెలిగిస్తున్నాడయ్యో !

"జాకాల్ అనేవి గుంటనక్క."

పింజారీ వెధవ!

"బిగ్ యాస్ అనగా పెద్ద—"

వీడి సిగ దరగా! యేం వీడి పోయీకాలం! వీడిమీద తక్షణం డామేజి దావా పడేస్తాను.

[మధురవాణికి నవ్వొచ్చి ఆపుకోజాలక, విరగబడి నవ్వును.]

రామ:- యెందుకలా నవ్వుతావు? నీ మొగుడు నన్ను తిడుతున్నాడనా ఆనందం?

మధు:- (నవ్వుచేత మాట తెమలక, కొంతసేపటికి) కాదు—కాదు-మీ తోడు-లొటి-

రామ:— నా తోడేఁవిటి! నేను చస్తే నీకు ఆనందవేఁ!

మధు:- (ముక్కుమీద వేలువుంచి, రామప్పంతులు దగ్గరకు వెళ్ళి, శిరస్సు కౌగలించుకొని, ముద్దెట్టుకొనును.) యేమి దుష్టమాటా!

రామ:- మరెందుకు నవ్వుతావ్?

మధు:- లొటి—లొటి—లొటి—

రామ:- యేవిఁటా "లొటి?"

మధు:- లొటి—పిట—

రామ:- అవును. లొటిపిట. అయితే?

మధు:— (సమాళించుకొని) ఎందుకో?

రామ:- ఎందుకో నాకేం తెలుసును?

లుబ్ధా:- వుత్తరంవల్ల మీరే తెస్మన్నట్టు అగపడుతుందే?

రామ:- నేనా? నేనా? నాకెందుకూ లొటిపిట?

మధు:- (ఉప్పెనగా తిరిగి నవ్వుతూ) యెక్కడానికి.

రామ:- నేనా యెక్కడం?

మధు:- యెందుకు కూడదూ? మీరొక లొటి—పిట బావగా రొక లొటిపిట-పో-పో-పోలిశెట్టి—పెళ్ళి నల్లయిదారుడు గనక, అత డో లొటిపిట-యెక్కి పోలాలంట - వూరేగండి - వెన్నుకుప్పెక్కి - ఆ వైభవం

కళ్ళారా చూస్తాం-(మిక్కిలిగా నవ్వును. నవ్వు సమాళించుకుని) బావ గారూ, క్షమించండి-ఈ దుష్టవ్రాతకి నవ్వాను-మరేంగాదు.

రామ:- దుష్టంటే దుష్టా! గాడిద'!

లుబ్ధా:- మీ రాహ పెద్ద గాడిద'ని కూడా తెమ్మన్నారని కాబోలు రాశాడండీ!

రామ:- లేదు. లేదు. గాడిదెమాట వుత్తరంలో యక్కడా లేదు.

లుబ్ధా:- వుంది. నేను చదివా'నండీ. 'గాడిద' నెందుకు తెమ్మన్నా వయ్యా నా నెత్తిమీదికి?

రామ:—నీకు మతిపోతూందా యేమిటి? గాడిదెమాట లేదంటూంటేనే? [మధురవాణి తిరిగి నవ్వుచుండును] నీ క్కూడా మతిపోయిందీ? యెందుకా నవ్వు నన్ను చూశా? అవధాన్లును చూశా?

మధు:- యెందుకు—ఆ- అనుమానం?—సామెత—వుంది.

రామ:- యేమి టా సామెతా గీమితాను?

మధు:— గాడిద' అందిట — పాటకి నేను—అందానికి—మా అప్పా—అందిట—

రామ:- అంటే?

మధు:— పెళ్ళికి గాడిద'—లొటిపిటా మాట—యిన్నాళ్ళకి మళ్ళీ విన్నాను గదా అని.

రామ:— వింటే?

మధు:-నవ్వొచ్చింది. మీరు కూడా నవ్వరాదూ? యెందుకీ దెబ్బలాట?

రామ:— వీడిమీద నా'లేజీ దావా వెంటనే పడేస్తాను.

మధు:—(లుబ్ధావధాన్లుతో) బావా! యెందుకు మా పంతులుగారిమీద అన్యాయంగా అనుమానం పడతారు? ఆయన నిజంగా మిమ్మల్ని అన్నగార్లా భావించుకుంటున్నారు. గిరీశంగారు పంతులుమీద వ్రాయడానికి కారణాంతరం వున్నది. మీతో చెప్పవలసిన సంగతికాదుగాని, మీ ఉభయులకూ స్నేహం

చెడడానికి సిద్ధంగా వున్నప్పుడు చెప్పక తీరదు. మీ గిరీశంగారు నాకు కొన్నాళ్ళు ఇంగ్లీషు చెప్పేవారు. కొద్దిరోజులు నన్ను వుంచుకున్నారు. మా పంతులుగారు, ఆయన దగ్గిరనుంచి నన్ను తీసుకు వెళ్ళిపోయి వచ్చినారనే దుఃఖంచేత లేనిపోని మాటలు కల్పించి "నక్కా గిక్కా" అని వ్రాశారు గాని, ఆ బొల్లిమాటలు నమ్మకండి.

రామ:— "నక్కా గిక్కా" వొట్టినే పోతుందనుకున్నావా యేమిటి? డామేజి దావా పడ్డ తరవాత దాని సంగతి తెలుస్తుంది.

మధు:— బావా, మరొకమాట ఆలోచించం! పంతులకేం లాభం యేనుగులూ, లొటిపిటలూ, గాడిద'లూ? (నవ్వును.)

రామ:- మనిషివి కావా యేమిటి? గాడిదమాట లేదంటూంటేనే?

మధు:- పోనియ్యండి—మీ కెందుకు కోపం? గాడిద'లు లేకపోతే కడంవ్వే అవ్వేను. ఇవన్నీ మీ ఇంటిమీద పడి తింటే మా పంతులుగారికి యేం లాభం చెప్పండీ? ఒకవేళ రాతబుచేరం జరుగుతుంది గనక పోలిశెట్టికి లాభించవచ్చును.

లుబ్ధా:- బాగా చెప్పావు—పోలిశెట్టి చేసినపనే!

రామ:- చవగ్గా చేస్తాడని ఖర్చువెచ్చం కోమటాడిమీద పెట్టా'వు. అనుభవించు.

మధు:- యిప్పుడు మించిపోయినదేమి? పెళ్ళికూతుర్ని పంపిస్తే పది రూపాయిలు ఖర్చుతో యిక్కడ ముడిపెట్టేస్తాం. మీరెవరూ రావద్దని మీ మామగారి పేర వుత్తరం వ్రాయండి.

లుబ్ధా:- మా ప్రశస్తమైన ఆలోచన చెప్పావు. మామగారూ మధురం మా బుద్ధిమంతురాలు.

రామ:— అదుగో! "మధురం గిధురం" అని మీరు అనకూడదు. "మధురవాణి" అనాలి.

లుబ్ధా:— పొరపాటు — గాని తీరామోసి వాళ్ళు పెళ్ళికూతుర్ని ఒక్కర్తెనే పంపించేస్తే?

మధు:- మరేం! మీ తీపు దిగమీసింది? పెళ్ళి చేసుకోండి.

లుబ్ధా:- నా ప్రాణంపోతే యీ సంబంధం చేసుకోను. ఆ వుత్తరం కొసాకూ చదివితే అఘావ చేష్టలు మీకే బోధపడతాయి.

మధు:— చదవడం మానేసి యేమిటి ఆలోచిస్తున్నారు?

రామ:— గిరీశంగాడిమీద పరువు నష్టానికి నా'షేజి దావా తేక మాన్ను—వాడి మొగం లాగె వుంది వుత్తరం. చదివేదేవిఁటి?

లుబ్ధా:- మా వెధవ నా పరువు మాత్రం యేమైనా వుంచాడ'నా? అయినా తరువాయి చదవండి!

రామ:- [చదువును] "తాజాకలం-చిన్నదిబహూలక్షణంగా ఉంటుంది. గాని కొంచం పెయ్యనాకుడు మాత్రం కద్దు. అద్దానిని మనవారు వైధవ్య హేతువ అంట్రు. ఇది వట్టి సూప....సూపర్ స్టి....షన్....అనగా, తెలివి తక్కువ నమ్మకం. మనవంటి ప్రాజ్ఞులు లెక్కించవలసినదికాదు. షరా— దీనికి వక చిన్న వైరాగీ చిటికీ వున్నది, చిమ్మటతో పెయ్యనాకుడు పెంట్రుక లాడదీకి ఒక పౌ....పౌడర్....అనగా గుండ కద్దు; ఆ గుండ ప్రామినచో మరల పెయ్య నాకుడు పుట్టనేరదు. ఈ రోగా దైవాత్తూ వైధవ్యంచే ప్రాప్తించినచో, పదేపదే క్షౌరంబౌను గావున పెయ్యనాకుడు బాధించనేరదు. రెండవ నెంబరు షరా—ఒకవేళ వైధవ్యం తటస్థించినా మా వదినెగారు జుత్తు పెంచుకునే యెడల, మీరేం చెయ్యగలరు. నేనేం జెయ్యగలను?"

మధు:- చాల్చాలు: యీ పాటికి చాలించండి. గిరీశంగారు యేం తుంటరి!

రామ:- యిప్పుడైనా వాడిమైజం మీకు బోధపడ్డదా! (చదువును) "మూడవ షరా:- యీ రోజుల్లో స్త్రీ పునర్వివాహం గడబిడ లావుగా నున్నది. తమకు విశదమే. మీరు స్వర్గంబునకుపోయి ఇంద్రభోగం అనుభవించుచుండ నామెకు పునర్వివాహము చేసికొనవ బుద్ధి పొడమవచ్చును. అది మాత్రం నేను ఆపజాలనని స్పష్టముగా తెలియునది. ఏలననిన, వద్దని మంద

లించుటకు ఎదుట పడితినో 'మీయన్న స్వర్గంబున రంభతో పరమానందంబు నొందుచు వున్నారు కదా, నాగతేమి ?' యని యడిగినచో నేమి యుత్తర మీయువాడ?

మధు:-మరి చాలించండి.

రామ:-నీ యిష్టం వొచ్చినప్పుడు చదివి, నీ యిష్టం వొచ్చినప్పుడు మానేస్తాననుకున్నావా? [చదువును] "నాల్గవ షరా:- కొదువ అన్ని హంశములు బహుబాగా వున్నవి. తప్పకుండా యీ సంబంధం మీరు చేసుకోవలసిందే. మీ అత్తగారు సాక్షాత్తూ అరుంధతి వంటివారు. మనలో మనమాట. ఆమెకు యీ సంబంధం యెంతమాత్రమూ యిష్టములేదు. పుస్తెకట్టే సమయమందు, మీ యింటి నూతులోపడి ప్రాణత్యాగం చేసుకుంటానని యిరుగు పొరుగమ్మలతో అంటున్నారు. గాని ఫర్వాలేదు. ఆ నాలుగు గడియలూ కాళ్ళూ, చేతులూ కట్టేద్దాం. మూడు ముళ్ళూ పడ్డ తరవాత నూతిలో పడితే పడనియ్యండి. మన సొమ్మేం బోయింది? పోలీసువాళ్ళ చిక్కు లేకుండా మాత్రం వాళ్ళకేమైనా పారేసి వాళ్ళని కట్టుకోవలసి వస్తుంది. యీ సంగతులు యావత్తూ మీ మేలుకోరి వ్రాసితిని. యిక్కడ వారికి తెలియరాదు. మరిచిపోయినాను. పిల్లజాతకం అత్యుత్కృష్టంగా వుంచను. ఆ బనాయింపు కూడా రామ——"

మధు:-రామ ?

రామ:-అది ఆడవాళ్ళు వినవలసిన మాటకాదు.

లుబ్ధా:-అది కూడా మీరే బనాయింరా రంటూనేవిఁటండీ ?

రామ:-వాడినోటికి సుద్ధీ, బద్ధం వుంది? నా'మీఁద సడితేగాని కట్టదు.

లుబ్ధా:-కొంచం అయినా నిజం వుండకపోతుందా, అని నా భయం అత్తగారికి యిష్టంలేదని పోలిశెట్టి కూడా చెప్పాఁడు. యీ సంబంధానికి వేయివేల దణ్ణాలు, నాకొద్దు బాబూ!

మధు:-బాగా అన్నారు. మీ సంబంధం మాకుయంతమాత్రం వొద్దని మీ మావఁగారిఁపేర వ్రాయండి. కాకితం, కలం తేనా?

లుబ్ధా:-మావాఁ! మరి ముందూ వెనకా ఆలోచించక వెంటనేఉత్తరం రాసిపెట్టండి.(నిలబడి మధురవాణి చెవిలో రహస్యము మాట్లాడును. మధుర వాణి లుబ్ధావధాన్లు చెవిలో మాట్లాడును)

రామ:-మొహంమీద మొహంపెట్టి, యేవిఁటా గుసగుసలు?

పైనుంచి పోస్టుజవాను— "లుబ్ధావధాన్లుగా రున్నారంటీ ? వుత్తరం వొచ్చింది."

[మధురవాణి పైకి వెళ్ళి వుత్తరము తెచ్చి లుబ్ధావధాన్లు చేతికి యిచ్చును. లుబ్ధావధాన్లు రామప్పంతులు చేతికి యిచ్చును.]

లుబ్ధా:-సులోచనాలు తా'లేదు, మీరే చదవండి.

రామ:-(తనలో చదువుతూ) మరేవీఁ చిక్కు వొదిలి పోయింది. మీ మావగాఁరి దగ్గిర్నుంచి.

లుబ్ధా:-యేవఁని యేనుగులూ, లొటిపిటలూ తా'నంటాడా యేవిఁటండి ?

రామ:-మీ సంబంధవేఁ అక్కర్లేదట.

లుబ్ధా:-యేవిఁటీ? ఎంత'తనో! వాడికా అక్కర్లేదు, నాకా అక్కర లేదు? తన పరువుకి నేం తగా'ను కానో!

మధు:-నిమిషం కిందట పెళ్ళి వొద్దన్నారే! ఇప్పుడు పెళ్ళి తప్పి పోయిందని కోపవాఁ!

లుబ్ధా:-యింకా యేం కూస్తాడో చెప్పండి!

రామ:-మీరు పీసిరిగొట్లని యెవరో చెప్పారట.

లుబ్ధా:-నేనా పీసిరిగొట్టుని? వొక్కపాటున పద్దెనిమిది వొందలు యే పీసిరిగొట్టు పోస్తాడు? యింత సొమ్ము యెన్నడైనా, ఒక్కసారి, అగ్ని హోత్రావధాన్లు కళ్ళతో చూశాడూ? సంసారం పొత్తుగా చేసుకుంటే పీసిరి గొట్టా? వాడి సొమ్ము వాడినెత్తిన కొట్టిన తరవాత, నేనెలాంటివాణ్ణి అయితే వాడికేం కావాలి ?

మధు:- యెలాంటివాళ్ళేం? బంగారంలా వున్నారు!

రామ:- మీరు ముసలివాళ్ళనీ, మీకు క్షయరోగం వుందానీ కూడా యెవరో చెప్పా'రట.

లుబ్ధా:- నేను ముసలివాణ్ణా! వీడి సిగ తరగా! యాభై యేళ్ళకే ముసలిటంటే? కొంచెం దగ్గు వుండటవేఁ కాగబ్టండి (దగ్గును) నిలుపెడు ధనంపోసి పిల్లని కొనుక్కున్న తరవాత, మరిదాని ఘోషా, నా ఘోషా వాడి కెందుకయ్యా? డబ్బిచ్చుకున్న తరవాత చచ్చిన శవానికైనా కట్టక తీరదు. మాట్లాడ్రేం?

రామ:- అవును; నిజవేఁ. మీరు ముసలివాళ్ళయితే మాత్రం?

లుబ్ధా:- అదుగో 'ఐతే మాత్రం' అంటావేవిఁటి? నువ్వే పెట్టా'వు కాబోలు యీ పెంటంతాను!

రామ:- అన్ని పెంటలు పెట్టడానికి మీ తమ్ముడు గిరీశం అక్కడే వున్నాడు కదూ?

లుబ్ధా:-వీడు అక్కడెలా పోగయినాడయ్యా నావు శనిలాగ?

మధు:- ఏమి యీ మగవారి చిత్రం! యింత సేపూ పెళ్ళి వొద్దని వగిస్తిరి; యిప్పుడు పెళ్ళి తేలిపోయిందని వగుస్తున్నారు. నిజంగా మీకు పెళ్ళా'డాలని వుందండీ?

లుబ్ధా:- వుంటే వుంది. లేకపోతే లేదు. గానీ యీ దుర్భాషలు నేను పడి వూరుకుంటానా?

మధు:- మరేం జేస్తారు?

రామ:- యేం జేస్తారా? డా'మేజీకి దావా తెస్తారు.

లుబ్ధా:- దావా వొద్దు. నీకు పుణ్యం వుంటుంది వూరుకో బాబూ!

రామ:-కాకపోతే యింతకన్న చవకైనదీ, సాంప్రదాయమయినదీ సంబంధం కుదిర్చిచేసుకున్నావఁంటే అగ్నిహోత్రావధాన్లుని చెప్పుచ్చుకు కొట్టినట్టు వుంటుంది.

లుబ్ధా:- చవగ్గా కుదరడవెఁలాగ?

మధు:- నా మాట విని పెళ్ళి మానేసి వూరుకోండి.

లుబ్ధా:- యేం ముసలివాణ్ణని నీకూ తోచిందా ఏమిటి ?

మధు:- మీరా ముసలివాళ్లు? యవరా అన్నవారు?

లుబ్ధా:- నీకున్న బుద్ధి అగ్నిహోత్రావధాన్లుకి ఉంటే బాగుండును.

మధు:- ఓ పన్ను కదిలిందా? కన్నుకు దృష్టి తగ్గిందా? చూడండి. మీ కండలు కమ్మెచ్చులు తీసినట్టు యలా ఉన్నాయో?

రామ:- (తన దండలు చూసుకొని) మావఁ పెరట్లో గొప్పుతవ్వడం నుంచి దండలు మోటుగా వున్నాయి; గాని నా దండలు సన్నవైనా ఉక్కు-ఖడ్డీలు.

మధు:- (తన చీరకొంగుతో లుబ్ధావధాన్లు ఛాతీ కొలిచి) యెంత ఛాతీ !

రామ:- ఏమిటీ వాళకం?

మధు:-ఉత్తరం మీలో మీరు చదువుకుంటా కేం పైకి చదవండీ?

రామ:-నువ్వు నన్ను ఆజ్ఞాపించే పాటిదానవా? వేఁం చదువుకుంటాం. యివి ఆడవాళ్ళు వినవలసిన మాటలు కావు. నువ్వు అవతలికి వెళ్ళు.

మధు:- నేను కదలను.

రామ:- అమాంతంగా యెత్తుకెళ్ళి వెనకింట్లో కుదేస్తాను.

మధు:- (కుర్చీ వెనుకకు నిలిబడి, లుబ్ధావధాన్లు దండలు చేతులతో గట్టిగా పట్టుకుని) మార్కండేయులు శివుణ్ణి చుట్టుకున్నలా బావగార్ని చుట్టుకుంటాను. యెలా లాక్కు-వెళతారో చూస్తాను.

లుబ్ధా:- (తనలో) ఏమి మృదువూ చేతులు? తల తలదగ్గిర చేరిస్తే ఏమి ఘుమఘుమా!(పైకి) "బాలాదపి సుభాషితం"అన్నాడు మావఁగారూ!... మధురవాణ్ణే వుణ్ణేయ్యండి. మంచి బుద్ధిమంతురాలు. విజంకనిపెడుతుంది.

రామ:-అయితే మరి విను—"మీ కొమార్తె ప్రవర్తన బాగా ఉండక పోవడంవొంత మిమ్మల్ని వెలేశారని లోకంలో వార్త గట్టిగా వున్నది.

లుబ్ధా:—(కొంతతడ వూరుకుని) నువ్వే నా కొంప తీశావు.

మధు:-పంతులేనా?

లుబ్ధా:-ఒహర్ననవలసిన పనే వుఁంది?

మధు:- (కొంత తడ వూరుకుని) నేను మీ ఇంటికి వెళ్ళిపోయొస్తాను. రండి. పెళ్ళీ గిళ్ళీ మానెయ్యండి. మీకు పెళ్ళాంకన్న ఎక్కువగా సంరక్షణ చేస్తాను.

లుబ్ధా:- (ఆనందం కనపరుస్తూ) దీవవాణ్ణీ, నేను డబ్బివ్వలేనే? నీలాంటి విలువైన వస్తువను పంతులుగారే భరించాలి!

మధు:- నాకు డబ్బక్కర్లేదు. తిండి పెడతారా?

లుబ్ధా:- ఆహా! అందుకు లోపవాఁ?

మధు:—ఐతే పదండి మరి—యీ పంతులుగారి మాయమాటలు వినక పెళ్ళి మానేసి, సుఖంగా ఇంట్లో కూచుందురుగాని.

రామ:— [మధురవాణివైపు తీక్షణముగా చూసి] నువ్వు భోజనం చెయ్యలేదన్నమాట జ్ఞాపకం వుందా? వెళ్ళు.

మధు:- మీ చర్య చూస్తేనే కడుపు నిండుతుంది. (చఱ్ఱుమని ఇంటి లోనికి పోవును.)

లుబ్ధా:-యీ మధురవాణి—విన్నారా మావాఁ!-వేశ్య అయినా చాలా తెలిసిన మనిషి. మన సంసార్లకి దానికి ఉన్న బుద్ధివుంటే బతికిపోదుం.

రామ:- అవుఁను బుద్ధిమంతురాలే, గాని వొళ్ళెరగని కోపం. యేమైనా వెఱ్ఱి అనుమానం పుట్టితే తనూ పైకానదు. చూశారా మావాఁ. మీలాంటి శిష్టులు సానివాళ్ళ శరీరం తాకకూడదు. అది చిన్నతనంచేత మొఖంమీద మొఖం పెడితే, "పిల్లా, యండగా నిలబడి మాట్లాడు" అని

చెప్పాలి! ఒక్కటే వొచ్చింది దీనికి దుర్గుణం. పరాయివాళ్ళతో మాట్లాడితే గాని దానికి తోచదు. పట్టవాసంలో ఉండడంనించి ఆ దురలవాటు అబ్బింది.

లుబ్ధా:-చిన్నతనంగదా! మధురవాణి నా పిల్లలాంటిది. ముట్టుకుంటే అదో తప్పుగా భావించకండి.

రామ:-నీ సొమ్మేంబోయింది! అదికాదు. చూశారా మా(వా! వుంచు కొన్న ముండాకొడుకు యదట పరో మొగాణ్ణి పట్టుకుని "వీడి దండయి కమ్మెచ్చులు తీసినట్టున్నాయి. వీడి ఛాతీ ధారీగా వుంది"....అని చెవిలో నోరుపెట్టి గుసగుసలాడుతూంటే అగ్గెత్తుకొస్తుందా రాదా?

లుబ్ధా:-పొరపాటు. లెంపలు వాయించుకుంటాను. క్షమించండి....

రామ:- మీ లెంపలు వాయించుకుంటే కార్యంలేదు. దాని లెంపలు వాయించాలి. మీ మీద దానికి కొంచం ఇష్టం ఉన్నట్టుంది. గట్టిగా బుద్ధి చెప్పండి.

లుబ్ధా:- నామీద యిష్టవేఁవిటి మావా(! యక్కడైనా కద్దా?

రామ:- మీ యింటికి వెళ్ళిపోయొస్తానంటూందే! మరి తీసికెళ్ళు.

(పై మాట లాడుచుండగా మధురవాణి పట్టుచీర కట్టుకుని ప్రవేశించును.)

మధు:- అలాగే తీసికెళ్తారు. మీకు భారవైఁతేను. ఆ మహానుభావు డికి చాకిరీ చేస్తే పరం ఐనా వుంటుంది.

లుబ్ధా:- మామగారు హాస్యాని కంటున్నారుగాని, నిన్నొదుల్తారా? నే తగను. తగను.

రామ:- అలా గడ్డి పెట్టండి.

మధు:— ఆయన హాస్యానికి అంటున్నా, నేను నిజానికే అంటు న్నాను. గడ్డి గాడి'దలు తింటాయి; మనుష్యులు తినరు.

రామ:- అదుగో, మళ్ళీ గాడిద'లంటుంది! [మధురవాణి నవ్వు దాచుటకు ముఖం తిప్పుకొని, లోగుమ్మము దాటి విరగబడి నవ్వును.]

లుబ్ధా:- మధురవాణికి మీ దగ్గిర భయం, భక్తీ కూడా కద్దు.

రామ:- వుంది. కోపంవస్తే గడ్డిపరకంత ఖాతరీ చెయ్యదు. పరాయి మనిషి వున్నాడని అయినా కానదు.

లుబ్ధా:- పెళ్ళి ప్రయత్నం ఇక మానుకోవడమే ఉత్తమం అని తోస్తుంది. యేమిటి తమ శలవు?

రామ:- నా శలవేం ఏడిసింది? పెళ్ళి చేసుకోవద్దని మధురవాణి శలవైంది. దాని బుద్ధికి ఆనందించి అలా నడుచుకుంటున్నారు. 'స్త్రీ బుద్ధిః ప్రళయాంతకః' అని చెప్పనే చెప్పారు.

లుబ్ధా:- మీరు ఆప్తులనేగదా మీ సలహాకి వొచ్చాను. మధురవాణి చెప్పిందనా పెళ్ళి వద్దంటున్నాను? తప్పిన పెళ్ళి తప్పిపోయింది. ఖర్చులు కూడొచ్చాయిగదా అని సంతోషిస్తున్నాను.

రామ:- రెడ్డొచ్చాడు మొదలాడన్నాడట. సాధక బాధకాలు యెన్ని పర్యాయములు చెప్పినా అవి అన్నీ పూర్వపక్షం ఐ, ముక్తాయింపు మళ్ళీ డబ్బుమీదికి వొస్తూవుంటుంది. పెళ్ళిచేసుకుని కడుపు ఫలిస్తే మీ ఇల్లు పది యిళ్ళౌతుంది! పెళ్ళి చేసుకోక గుటుక్కుమంచే యీ కష్టపడి ఆర్జించిన డబ్బంతా యవడిపాలు కాను?

లుబ్ధా:- అదుగో, ఏమో ఎక్కువ ధనం వున్నట్టు శలవిస్తారు. నాకే వుంది?

రామ:— వున్నంత ఉంచె. పరానికి యిన్ని నీళ్ళ చుక్కలు వొదిలే వాడుంటాలా?

లుబ్ధా:—అలా అయితే, తమరెందుకు పెళ్ళిచేసుకున్నారు కారూ?....

రామ:— నేను పిత్రార్జితం అంతా కరరావుడు చుట్టివేశాను. యిక పరానికా? శాక్తేయుణ్ణి, యోగసాధనం చేస్తాను. నాకు మరి కర్మతో పనిలేదు. లోకంకోసం తద్దినాలు పెడుతున్నాను. అయితే సానివాన్ని యెందుకు వుంచుకున్నావయ్యా అని అడగగలరు. "కామిగాక మోక్షకామికాడు." యిక మీ సంగతో? మీరు నిద్దరపోతూండగా చూసి యెప్పుడో ఒకనాడు మీనాక్షి ఆ

పాతు మెక్కడీసి రంకు మొగుణ్ణి తీసుకు పారిపోతుంది. ఆ పైని దరిద్ర దేవత మిమ్మల్ని పెళ్ళాడుతుంది.

లుబ్ధా:- అయితే ఏం జెయమంటారు?

రామ:- మీరు పునఃప్రయత్నంచేసి పెళ్ళాడండి. పెళ్ళాం భయంచేత మీనాక్షి అట కట్టడుతుంది. మీనాక్షి భయంచేత మీ పెళ్ళాం కట్టుగా ఉంటుంది. అవునంటారా, కాదంటారా?

లుబ్ధా:- నిజమైన మాటే.

రామ:- నిజమైతేనేం? మీకు బహుంపరాకు సాధక బాధకాలు అడుగడుక్కీ జ్ఞాపకం చేస్తూండాలి. మీకు జాతకరీత్యా, వివాహం జరక్కపోతే మార్కం వుందన్నమాట. పరాకు వస్తారా?

లుబ్ధా:- పరాకులేదు. గాని ఇన్నాళ్ళయి కొట్టుకుంటూంటే, యీనాటికి పద్దెనిమిది ఒందలకి వక సంబంధంకుదిరి, తీరా క్రియకాలానికి తేలిపోయింది గదా? ఇప్పుడు చవగ్గా మనకి సంబంధం కుదురుతుందా? కుదరదు. కుదరదు.

రామ:- నిన్న నొచ్చాడయ్యా గుంటూరునించి వక బ్రాహ్మడు ఉన్నాడో వెళ్ళిపోయినాడో?

లుబ్ధా:- సంబంధానికా?

రామ:-అవును. యంతబుద్ధితక్కువపని చేశానూ! నామెరికిని యెక్కడైనా సంబంధం వుందా అని అతగాడు అడిగితే నేను లేదని చెప్పాను. యీ సంబంధం తప్పిపోతుందని నేనేం కలగన్నానా ఏమిటి? అతడు జటాంత సాధ్యాయిన్నీ, మంచి సాంప్రదాయమైన కుటుంబీకుడున్నూ. ఆ సంబంధం చేస్తే అగ్నిహోత్రావుధాన్లుని చెప్పుచ్చుకు కొట్టి నట్టౌను.

లుబ్ధా:- బేరం ఏం చెప్పాడు?

రామ:- బేరం మహాచవకయ్యా! అదే విచారిస్తున్నాను. అతగాడు గుంటూరునుంచి వస్తున్నాడు. అక్కడి వాళ్ళకి, మనదేశపు కొంపలమ్ముకునే బేరాలతాపీ యింకా తెలియదు. అందుచేత వందిపల్లిలో పన్నెండు వందలకి

సంబంధం కుదుర్చుకున్నాడు. వ్యవధిగాగాని పెళ్ళికొడుకువారు రూపాయలు యివ్వలేమన్నారట. ఆ బ్రాహ్మడికి రుణా లున్నాయి. వాయిదానాటికి రూపాయలు చెల్లకపోతే దావా పడిపోతుందని, యెక్కడయినా పిల్లని అంటకట్ట డానికి వ్యాపకం చేస్తున్నాడు. ఒకటి రెండు స్థలాల్లో వెయ్యేసి రూపాయలకి బేరం వొచ్చిందట. పన్నెండు వందలకిగాని యివ్వనని చెప్పా'డు.

లుబ్ధా:—మరొక్క వొంద వేదాం మనం.

రామ:—అతగాడు వుంటేనా, నూరు వెయడానికి: యాభై వెయడానికిని!

లుబ్ధా:—కనుక్కుందురూ మీకు పుణ్యం వుంటుంది. యెక్కడబసో?

రామ:-దాని సిగ గోసిన డబ్బు, డబ్బుమాట అల్లా వుణ్నిండి. గాని, ఆ పిల్ల యేమి యేపు? యేమి ఐశ్వర్య లక్షణాలు! ధనరేఖ జెగ్రిపోతులా వుంది. సంతాన రేఖలు స్ఫుటంగా వున్నాయి. పిల్ల దివ్యసుందర విగ్రహం.

(మధురవాణి ప్రవేశించును)

మధు:—గ్రహవేఁవిఁటి?

రామ:—గ్రహవేఁవిఁటా? అవుధాన్లుగారి గ్రహస్థితి చూస్తున్నాం. జాతక రీత్యా యీ సంవత్సరంలో వివాహం కాక తప్పదు.

మధు:—మీమాట నమ్మను. (లుబ్ధావధాన్లు దగ్గిరకు వెళ్ళి ముఖం యదట ముఖం వుంచి) ఆ మాట నిజమా!

లుబ్ధా:—అంతా నిజం అంటున్నారు.

మధు:—సిద్ధాంతిగా రేవన్నారు?

లుబ్ధా:-జాతకం చూసిన సిద్ధాంతల్లా ఆ మాటే అంటున్నాడు. యిది వరకల్లా నా జాతకం మా గట్టి దాఖలా యిస్తూంది. ఒక్కటీ తప్పిపోలేదు.

మధు:—అయితే మీ ప్రారబ్ధం. ఆ పెయ్యనాకుడు పిల్లని మాత్రం యీ పంతులు మాయమాటలు విని చేసుకోకండి.

రామ:-ఛీఁ చేస్తూ వొచ్చావు. యేం పుట్టి మునిగిపోయిందని ?

మధు:-వెండిగిన్నె కోసం వొచ్చాను.

రామ:-తీసుకెళ్ళు. (మధురవాణి నిష్క్రమించును.)

లుబ్ధా:—పెళ్ళిచేసుకో వద్దంటుందేవండీ?

రామ:-నిమ్మళంగా మాట్లాడండి. సానిది యెక్కడైనా పెళ్ళిచేసుకోమంటుందయ్యా? నీ మీద కన్నేసింది.

లుబ్ధా:-నా మీద కన్నెయడవేఁవిటి మావగారూ! యవరువిన్నా నవ్వుతారు.

రామ:—మీరు గానీ పెళ్ళిచేసుకోవడం మానేస్తే మీ యింట్లోవొచ్చి బయితాయిస్తుంది. అది ఘంటాపథంగా చెబుతా వుంటే చెవుల్లేవా యేవిఁటి మీకు? దానితో మీరేవఁయినా వెర్రివెర్రి చేష్టలు చేశారంటే మీకూ నాకూ పడుతుంది గట్టి రంథి. జాగ్రతెరిగి మసులుకోండి.

లుబ్ధా:—నేనా? నేనా? ఏవిఁటి అలా సెలవిస్తున్నారు మావాఁ! నా పిల్ల ఒకటీ, అది ఒకటేనా? ఆ గుంటూరు శాస్తుల్లు వున్నాడో, వెళ్ళాడో ఒక్క మాటు కనుక్కోలేరో?

రామ:-యదటింట్లోనే బసచేశాడు—కనుక్కుంటాను గాని, మధురవాణి భోజనం ఏపాటి అయిందో చూసి మరీ వెళతాను. (లోపలికి వెళ్ళివచ్చి పైకి వెళ్ళును.)

లుబ్ధా:—మధురవాణ్ణి తీసుకుపోతాననుకుంటున్నాడు యీ పంతులు, అహా! హా! (పొడుము పీల్చి) మనిషికీ మనిషికీ తారతమ్యం సొందే కవి పెట్టాలి పంతుల్లాగ మీసం వుంచుకుని, రంగు వేసుకుంటే, తిరిగీ యౌవనం వొస్తుంది. యీ చపక సంబంధం కుదిరినట్టాయ, యేమి అదృష్టవంతుణ్ణి! (రామప్పంతులు స్త్రీ వేషములో నున్న శిష్యుణ్ని రెక్కపట్టుకు తీసుకువచ్చి, అరచెయ్యి చూపించును.)

రామ:-మావాఁ! యేం ఖోదా కొట్టుకొచ్చిందోయి నీకు! యిదిగో ధనరేఖ. చెయ్యికొనమెట్టి రెండో పక్కకిమెగబాకివెనట్టుందోయి, యివిగో, సంతాన రేఖలు. కంఠందగ్గర చూశావా, హారరేఖలు.

లుబ్ధా:—అట్టే పరిశీలన అక్కరలేదు. చాల్లెండి.

(పై ప్రసంగము జరుగుచుండగా మధురవాణి వెనకపాటున వచ్చి పంతులు నెత్తిమీద చెంబుతో నీళ్ళు దిమ్మరించును)

రామ:-ఏవిటీ బేహచ్చీ.

మధు:-మంగళస్నానాలు. (శిష్యుడి గెడ్డంచేతనొక్కి) నీకు సిగ్గులేదే లంజా? [నిష్క్రమించును]

రామ:—కోప వొఁస్తే మరి వొళ్ళెరగదు. యిక కొరకంచో, చీపురు గట్టో పట్టుకు వెంట దరువుతుంది యీ పిల్లని తీసుకు పారిపోదాంరండి.

[శిష్యుడి చెయ్యి పట్టుకుని పైకి నడచును]

లుబ్ధా:-నడుస్తుంది రెక్క ఒదిలెయ్యండి.

రామ:-[రెక్క ఒదిలి] ఓహో, కాబోయే ఇల్లాలనా?

[ముగ్గురూ నిష్క్రమించి, వీధిలో ప్రవేశింతురు]

లుబ్ధా:-యీ పిల్లని చేసుకోమని మీ అభిప్రాయవేఁనా?

రామ:-నా అభిప్రాయంతో ఏం కార్యం? మీ మనస్సు సమాధానం చూసుకోండి. పిల్ల యేపుగా వుందా? రూపురేఖా విలాసాలు బాగున్నాయా? అది చూసుకోండి.

లుబ్ధా:—సంసార్లకి సౌందర్యంతో ఏం పని?

[సిద్ధాంతి తొందరగా యెదురుగుండా ప్రవేశించును]

సిద్ధాం:-[లుబ్ధావధాన్లుతో] యెవరు మావాఁ యీ పిల్ల?

[లుబ్ధావధాన్లు జవాబు చెప్పక, రామప్పంతులువైపు బుర్రతిప్పి సౌఁజ్ఞ చేయును]

రామ:-మావాళ్ళే.

సిద్ధాం:—[నిదానించి] భాగ్యలక్షణాలేం పట్టాయీ యీ పిల్లకి?

రామ:-ఏవిఁటండీ?

సిద్ధాం:—విశాలమైన నేత్రాలూ, ఆ కర్ణాలూ, ఆ వుంగరాల జుత్తూ! విన్నారా? దేవమ్మా చెయ్యి! [చెయ్యిచూసి] యే అదృష్టవంతుడు ఈ పిల్లని పెళ్ళాడ్తాడోగాని—

రామ:-యింకా పెళ్ళి కాలేదండి!

సిద్ధాం:-మీరు పెళ్ళిచేసుకోవాలని ఉంటే ఇంతకన్నా అయిదోతనం, అయిశ్వర్యం, సిరి, సంపదా గల పిల్ల దొరకదు. ఇది సౌభాగ్యరేఖ. యిది ధనరేఖ. పంతులూ! బోషాణప్పెట్టెలు వెంటనే పురమాయించండి. ఏదీ తల్లీ, చెయి తిప్పూ: సంతానం వకటి, రెండు, మూడు. (చెయ్యి ఒదలి లుబ్ధావధాన్లుతో) ఏదీ మావాఁ, పోడిపిసరు. (పొడుం పీల్చి) పోలిశెట్టి కూతురు ప్రసవం అవుతూంది. జాతకం రాయాలి. మళ్ళీ దర్శనం చేస్తాను.

రామ:-వక్కమాట. (సిద్ధాంతితో రహస్యంగా మాట్లాడును. సిద్ధాంతి చంకలో పంచాంగం తీసి చూచును. మరి నాలుగు మాటలాడి పంచాంగం చంకని పెట్టుకుని తొందరగా వెళ్ళిపోవును.)

లుబ్ధా:-ఏవఁంటాడు?

రామ:-నేనే యీ పిల్లని పెళ్ళి చేసుకుంటాననుకుంటున్నాడు. రేపటి త్రయోదశి నాడు పెళ్ళికి మంచిది అన్నాడు.

లుబ్ధా:—ఆ రోజు వివాహముహూర్తం లేదే?

రామ:-'శుభస్య శీఘ్రం' అన్నాడు. ద్వితీయానికి అంతముహూర్తం చూడవలసిన అవసరం లేదు. తిథీ నక్షత్రం బాగుంటే చాలును. ఇదిగో మీ మావఁగారు వొస్తున్నారు.

లుబ్ధా:-దేవఁవాడి చూడండి.

[కరటక శాస్త్రుల్లు ప్రవేశించును.]

కర:-గంగాజలం శిరస్సున పోసుకున్నారా ఏవిఁటి పంతులుగారూ? మా పిల్లని యెక్కడికి తీసుకెళుతున్నారు?

రామ:-[కరటక శాస్త్రితో] మాట.

[ఇద్దరూ రహస్యముగా మాటలాడుదురు.]

రామ:-[లుబ్ధావధాన్లును యెడంగా తీసికెళ్ళి] పద్నాలుగు వొందలు తెమ్మంటున్నాడు. యెవళ్ళో పదమూడు వొందలు యిస్తావన్నారట.

లుబ్ధా:-యిదా మీరు నాకు చేసినసాయం? పోనియ్యండి, ఆ పజ్యండు కైనా తగలెట్టండి.

రామ:-ఉపకారానికి పోతే నాదా' నిష్ఠూరం? కోరి అడిగితే కొమ్మెక్కుతారు. యేం జెయ్యను? (కరటకశాస్త్రితో రహస్యంగా మాట్లాడి, తిరిగి వచ్చి లుబ్ధావధాన్లుతో) మావాఁ, కృత్యాద్యవస్థ మీద వొప్పించాను. పిల్లదానికి సరుకుపెడితే గాని వల్ల లేదని భీష్మించుకుని కూచున్నాడు. యేవఁంటావు?

లుబ్ధా:-అది నావల్లగాదు.

రామ:-పూరుకోవయ్యా, అలాగే అంచూ. మఘరవాణీ తాలూకు కంటె తెచ్చి ఆ వేళకి పెట్టి తరవాత తీసుకుపోతాను.

లుబ్ధా:—అదేదో మీరే చూసుకోండి.

రామ:-నేనే చూసుకుంటాను, ఖర్చు వెచ్చాలేవో మనవేఁ చేసుకుని, కొంపాంలో డబడబ లాడించేదాం. పోలిశెట్టిని సప్లయికి పెట్టకండి. పెద్ది పాళెం వెళ్ళి లౌక్యుల్ని యెవరు పిలవడం?

లుబ్ధా:-మరి నా కెవరున్నారు? మీరే పిలవాలి.

రామ:-లౌక్యుల్ని పిలవడానికి వెళ్ళినప్పుడు దుస్తు దాబుగా ఉండాలి' దగలా గిగలా తీయించి యెండ వేయిస్తాను.

(నిష్క్రమించును)

2 వ స్థలము : లుబ్ధావధాన్లు యిల్లు

లుబ్ధా:-అవును మీరు చెప్పినమాట బాగుంది. దివ్యస్థలాల్లో ఏక రాత్ర వివాహాచారం వుంది.

కర:-పెద్ద పెద్ద ఉద్యోగస్థులు కూడా యిప్పటి రోజులలో వివాహాలు అలాగే చేస్తున్నారు. కోదండరామస్వాములవారు స్వయంవ్యక్తవుఁ హనుమత్ప్రతిష్ఠా అయినప్పుడు దివ్యస్థలం కాదని యెవ డనగలడు?

లుబ్ధా:-ఆ మాట సత్యమేఁగాని, ఇది దివ్యస్థలంగా ఆలోచించి ఇదివరకు యవళ్ళూ ఇక్కడ ఏకరాత్ర వివాహంచేసి వుండలేదు మావఁగారూ; మనంచేస్తే యేమంఁటారో?

కర:-దివ్యస్థలం అయిన తరవాత యవదేమఁంటే మనకేంపోయింది?

లుబ్ధా:-అయితే పంతులుతో చెబుదాం.

కర:-యేమిఁటి మీ సత్యకాలం మావగారూ! యీ పెళ్ళిలో ఏదో వొక వొంటుపెట్టి నాలుగు డబ్బులు ఆర్జించుకుందావఁని చూస్తూ వున్న పంతులూ, పోలిశెట్టీ, ఏకరాత్ర వివాహానికి అమోదిస్తారా? పుస్తె కట్టించాకా ఆ మాట వాళ్ళతో చెప్పకండి.

లుబ్ధా:—పంతులుతో చెప్పకపోతే యేం జట్టీ పెడతాడో?

కర:-యేమిఁంటి మీ భయం! అతగాడు మీకు యజమానా! జట్టీ గిట్టీ పెడితే, పెడతూడగొడతాను.

లుబ్ధా:—మీరు గాదుగాని, సిద్ధాంతిగారి చేతిలో రెండు రూపాయలు పడేస్తే ఆ పూచీ అంతా ఆయన నెత్తిమీద వేసుకుంటాడు, ఆయన యదట పంతులు నోరు యెగియదు.

కర:-పావఁటిందానికి విరుగుడుంది. పంతులి కుండదా ?

(నిష్క్రమింతురు)

3 వ స్థలము : లుబ్ధావధాన్లు ఇంటి పెరడు.

(కరటక శాస్త్రుల్లు, మీనాక్షి ప్రవేశింతురు)

మీనా:—మీ పిల్లని నా కడుపులో పెట్టుకోనా తాతయ్యా!

కర:-కడుపుగదా అమ్మా! అంచేత పదేపదే చెబుతున్నాను దానికి తల్లివైనా నువ్వే, తండ్రివైనా నువ్వే. (దుఃఖము అభినయించును.)

మీనా:- విచారించకండి తాతయ్యా! దానికి ఏ లోపం రానియ్యను.

కర:— అమ్మా, నీ కిమ్మని మా అమ్మిచేతికి ఓ పులిమొహూరు యిచ్చా'ను పుచ్చుకో.

మీనా:— యిస్తుంది, తొందరేవిఁటి తాతయ్యా? దాం దగ్గిర వుంటేనేం, నా దగ్గిర వుంటేనేం?

[సిద్ధాంతి ప్రవేశించును]

సిద్ధాం:— యెంత సేపూ కూరలు తరగడం, భోజనాల సరంజాం జాగ్రత్త చెయ్యడం సందడేగాని, లగ్నానికి కావలసిన సరంజాం జాగ్రత్త చెయ్యడపు తొందరేవీఁకానరాదు. నా శిష్యుడు మునిగిపోతులాగ పడున్నాడు?

మీనా:- నాలు గ్గడియల పొద్దుకి లగ్నమైతే, యిప్పట్నించీ సరంజాం తొందరేవిఁటి అచ్చన్నమావాఁ?

సిద్ధాం:- చదవేస్తే వున్నమతీ పోయిందన్నాట్ట. నాలు గ్గడియల రాత్రుందనగా శుభముహూర్తం.

మీనా:- మా నాన్న యెప్పుడూ యిదే పచ్చు. యేమాటా నిజం యింట్లో ముండలతో చెప్పకపోతే యెలాఁ యేడుస్తారు? నాన్నా! నాన్నా!

(లుబ్ధావధాన్లు ప్రవేశించును.)

లుబ్ధా:- యెందు కా గావుకేకలు?

మీనా:- నాలుగ్ఘడియల రాత్రుండగానట ముహూర్తం. అచ్చన్న మావఁ అంటున్నారు.

లుబ్ధా:- యిదేవిఁటండోయి. నాలుగ్ఘడియల పొద్దు కనుకన్నానే ముహూర్తం?

సిద్ధాం:- ముప్పై మూడు ఘడియలపొద్దు కనుక్కున్నారు కారో? మీ వెర్రులు చాలించి చప్పున కానియ్యండి మంగళ స్నానాలు. ఊళ్ళో బ్రాహ్మల్ని నంపర్కీ పిలిచేశాను.

లుబ్ధా:-చంపావేఁ! చలి, అయితే, రామప్పంతులు కూడా నాలుగ్గడియల పొద్దుకి అనుకున్నాడే ముహూర్తం? ఆయనేవొచ్చి, పెద్దిపాలెంలో లొక్కుల్ని నాలుగ్గడియల పొద్దుకి రమ్మని పిలుస్తారేమో?

సిద్ధాం:-"శతాంధాః కూపం ప్రవిశంతి" అమ్మా! పిల్లకి స్నానం చేయించూ.

మీనా:—యిదిగో నిమిషంలో చేయిస్తాను.

సిద్ధాం:-ఆడవాళ్ళ వయిం. పెళ్ళి పందిట్లో సరంజాం చూసుకుంటాను.

లుబ్ధా:-పంతులు లేకుండా లగ్నం అయితే....

సిద్ధాం:-పంతులుకా, మీకా పెళ్ళి? జంక వోడక స్నానం కానీయండి.

(నిష్క్రమించును)

4 వ స్థలము : లుబ్ధావధాన్లు యింటి అరుగుమీద పసుపు బట్టలు కట్టుకుని లుబ్ధావధాన్లు, స్త్రీ వేషముతో శిష్యుడు, కొందరు బ్రాహ్మలు కూర్చుని వుందురు.

(రామప్పంతులు, తాషామార్పా, కావిళ్ళూ, బాకర్లతో ప్రవేశించి అరుగుమీద చతికిలబడును.)

రామ:-అబ్బ! ఎంత శ్రమపడ్డానండి! (నౌఖరుతో) తాషామార్ఫా వూరుకోమను. బోయిలొహూళ్ళూ, బాజావొళ్ళూహుళ్ళూ, వూరు చేరేటప్పటికి కోలాహలం లావుచేస్తారు. కాళ్ళు పీక్కువచ్చాయయ్యా, వెధవ పెద్దిపాలెం యంత దూరవుఁంది! (తిరిగి చూసి) యిదేవిఁటీ పసుబ్బట్టలూ పెళ్ళికూతురుతో కలిసి కూచోడవూఁను? పెళ్ళికొడుకుం చేయించుకున్నావటయ్యా? ముదుమికి ముచ్చట్లు లావు.

లుబ్ధా:-లగ్నానికి మీరు లేకపోయినారు గదా అని మహా విచారపడుతున్నాను.

రామ:-[ఉలికిపడి] యేవిఁటి? లగ్గవేఁవిఁటి?!

పూజారి గవరయ్య:-లగ్నంవేళకి తమరు లేకపోయినారు గదా అని, మేం యావన్మందివీఁ విచారించాం; తమరు యేదో వ్యవహారాటంకం చేత వేళకి రాజాలినారు కారనుకున్నాం. తాము లేకపోవడంచేత సభ సొగుసే పోయింది. "వియ్యోగిలేని సావిడి— అయ్యయ్యో వట్టిరోత, అది యెట్లన్నన్—వయ్యారి—"

రామ:-అట్టే పేలకు, ముహూర్తానికి ముందే పుస్తె యెలా ముడెట్టావయా?

పూజా:-సిద్ధాంతిగారు నక్షత్రాలు చూసి ఘడియలు గట్టి సరిగ్గా ముహూర్తంవేళకే పుస్తె కట్టించారండి.

రామ:-నాలుగ్ఘడియల పొద్దుకాలేదే ?

పూజా:-నాలుగు ఘడియల రాత్రుందనగా కదండీ, శుభముహూర్తం?

రామ:-సిద్ధాంతి ముహూర్తం తెల్లవారి నాలుగు ఘడియల కని చెప్పా'డే ?

పూజా:-పంచాగం మార్చడానికి యవడి శక్యం బాబూ? తెల్లారగట్ల నాలుగు గడియలకని సిద్ధాంతిగారు మనవిజేసివుంటారు. తాము పరాగ్గా విని వుందురు.

రామ:-పంచాంగానికేం యీ వెధవ పల్లిటూర్లో? సిద్ధాంతి ఆడింది ఆటా, పాడింది పాటా. యంత ద్రోహం చేశాడయ్యా సిద్ధాంతి !

పూజా:—సిద్ధాంతి యంతో నొచ్చుకున్నాడు, తమరు రాలేదని బాబూ! యేమి ఆటంకంవాత వుండిపోయినారో అని అవుధాన్లుగారు తల్లడిల్లా'రు. తాషామార్పా విన్న తరవాత గదా, ఆయన మనస్సు స్వస్థపడ్డది.

లుబ్ధా:-నిజం మావఁగారు !

పూజా:-యిక మధురవాణో? అట్టే ఆ పంచిల్లో నిశ్చేష్టురాలై

పుత్తడి బొమ్మలాగా నిల్చుందిగాని బ్రాహ్మణ్యం యావన్మందీ గెడ్డంపట్టుకు యెంత బతిమాలుకున్నా పాడిందిగాదు.

కొండిభొట్లు:-అంతసేపూ హెడ్డు కనిష్టీబుగారితో మాట్లాడుతూ నిల్చుందిగాని, యేం? యింతమందిం ప్రార్థించినప్పుడు, ఓ కూనురాగం తియ్యకూడదో?

మరివక బ్రాహ్మణుడు:-ఓరి కుంకాయా, పంతులుగారు సభలో లేంకీ యెలా పాడుతుందిరా?

పూజా:-హెడ్డుగారితో యేవిఁటి మాట్లాడుతూం దనుకున్నావు? పంతులుగారు సరుకూ జప్పరా పట్టుకువెళ్ళా'రు. యేంప్రమాదం వొచ్చిందో! ముహూర్తం వేళకి రాలేదు. జవాన్లని పంపి వెతికించండి అని బతిమాలు కుంటూందిరా ?

కొండి:-యీ గరవయ్యగారు గోత్రాలు కోస్తాడ్రా, హెడ్డూ, అవీ ఒహరుమీదొహరు విరగబడి నవ్వుతూంటే, పంతులుకోసం బెంగెట్టుకుందని కవిత్వం పన్నుతాడు.

రామ:-వైదికం! వైదికం! మీ యేడుపులు మీరుయేడవక లోకంలో భోగట్టా అంతా మీకెందుకు?

పూజా:-వూరుకోరా కొండిభొట్లు! పెద్దా పిన్నా అక్కర్లేదూ?

రామ:-నీ పెద్దతనం యెక్కడ యేడిసింది? నివ్వే ముందు రేపెట్టావు.

పూజా:-వై. స. బు. పె. అని యందుకున్నాడు బాబూ!

రామ:-అతడేడీ, అతడు? అతడు పేరేమిటి ?

పూజా:-యెవరండి ?

రామ:-ఆ గుంటూరు శాస్తుల్లేడయ్యా?

పూజా:-యే గుంటూరు శాస్త్రుల్లండి ?

లుబ్ధా:-ఆయనా, మరేవొచ్చి, ఆయనా—వూరికెళ్ళారు.

రామ:-యేవిఁటీ తెలివి తక్కువ మాట! కూతురికి పెళ్ళౌతూంటే, వూరికెలా వెళ్ళా'డు?

లుబ్ధా:-పెళ్ళయిపోయింది గదా?

రామ:-తెలివిహీనం! లగ్నవఁంటే నేను లేకుండా వెలిగించావుగానీ, పెళ్ళి ఐదురోజులు తగలబడుతుంది గదూ?—

పూజా:—ఏకరాత్ర వివాహం కదండీ? అంచేత ప్రధాన హోమం శేషహోమంతో సమాప్తి అయిపోయింది.

రామ:-(నిశ్చేష్టుడై లుబ్ధావధాన్లుతో) ఓరీ, స్వామిద్రోహప వెధవా!

పూజా:-(నోరు మూసి) బాబ్బాబూ, శాంతించండి! శాంతించండి! (లుబ్ధావధాన్లుతో) పంతులుగారి కాళ్ళమీద పడవయ్యా! (పంతులుతో) తమరు చేయించినది శుభం. అశుభంమాటలు శలవియ్యకండి.సిద్ధాంతిగారూ, వారి మావఁగారూ శాస్త్ర చర్చచేసి, లగ్నం పదినిముషాలుంచవనగా, ఏకరాత్ర వివాహం స్థిరపర్చారు.

రామ:-యేం కుట్ర! వాడికి రూపాయ లివ్వలేదు గద?

లుబ్ధా:-యెల్లుండి యేవాళకైనా రూపాయలు చెల్లించకపోతే దావా పడుతుందని, తొందరపడి, పట్టుకు వెళ్ళిపోయినారు. మళ్ళీ వారం నాటికి వొస్తావఁన్నారు.

రామ:-నన్ను మధ్యవర్తినిచేసి, నేను లేనిదీ యీవ్యవహారం యలా పైసలు చేశావు? నేను యంత యత్నాన్ని వాడికి యిచ్చానో నీకుతెలుసునూ, అప్పుడే మావఁగారితో కలిసిపోయి నాకు టోపి అల్లా'వూ?

లుబ్ధా:-మీరు చేసిన నిర్ణయ ప్రకారవేఁ రూపాయలు చేతులో పడితేగాని, పుస్తె కట్ట నివ్వనన్నాడు-యేం జెయ్యను?

రామ:-పుస్తె కట్టకపోతే నీ పుట్టె మిగిలింది కాబోలు! నేవొచ్చేలోగా యేం వుప్పెన వచ్చింది? వీడేదో పెద్ద దాగాచేసి, నేనొస్తే, పట్టుగుంటానని రూపాయలు చేతులో పడేసుకుని వుడాయించాడు. వాడి పేరేవిఁటీ?

పూజా:-ఆయన పేరు—మరేఁ, వచ్చి-అవధానులుగారు శలవిస్తారు.

లుబ్ధా:-నాకు తెలియదు.

రామ:-అయ్యో అభాజనుడా! యిహ వాడు పంచాశీమనిషి అనడానికి సందేహ వేఁవిటి ?

లుబ్ధా:-అతగాణ్ణి మీరే తీసుకొచ్చి దొడ్డవాడని చెప్పా'రు. అంచేతనే అతణ్ణి నేను నమ్మా'ను.

రామ:-నువ్వు నమ్మితే యెవడికి కావాలి. నమ్మకపోతే యెవడికి కావాలి? అతనికి నేను పెళ్ళి ఖర్చులకోసం బదులిచ్చిన నూరు రూపాయలూ అక్కడపెట్టు.

లుబ్ధా:-యెవరికిచ్చారో అతణ్ణే అడగండి-నాతో చెప్పకండి.

రామ:-సరే, నీతో చెప్పను—నీతో యిక మాటే అణ్ణు. మరి నీ యింట్లో వక్క నిమిషం వుండను. (లేచి నిలుచుని) అంతా వినండయ్యా! యీ గుంటూరు శాస్త్రుల్లు పచ్చిదొంగ. లేకుంటే యీ తెలివిహీనుడు ఇచ్చిన రూపాయలు సంధించుకుని, పేరైనా చెప్పకుండా పరారీ అవుతాడా ? నా తాలూకు సొమ్ము కూడా పట్టుకు చపాయించాడు. వీడి వైఖరీ చూడగా, రెండోపెళ్ళి పిల్లనో, నూద్రప్పిల్లనో యీ తెలివిహీనుడికి అమ్మి, యెగేసి నట్టు కనబడుతుంది, కనక, ఒరే బాలికీ, ఒరే మంగలి, హేడ్డుగారి దగ్గిరికెళ్ళి, యిద్దరు జవాన్లను తీసుకురా. వాడివెంట దౌడాయింపిస్తాను.

(పై మాటలు అంటూ ఉండగా,సిద్ధాంతి ప్రవేశించి, రామప్పంతులు మాటలు ముగించి వెళ్ళిపోతూండగా రెక్కబట్టి నిలబెట్టును.)

సిద్ధాం:-యెక్కడికి వెళతారు? కొంచం నిలబడండి.

రామ:-ఏమిటీ నీ నిర్బంధం ?

సిద్ధాం:-గుంటూరి శాస్త్రుల్లుగారి పేరేవిఁటో మీ క్కావాలా ?

రామ:-యేమిటూ పేరు?

సిద్ధాం:-పేరి రామశాస్త్రుల్లుగారు. ఆయన పేరుతో మీకేంపనుంది?

రామ:-వాడు నాకు బాకీ.

సిద్ధాం:-మీకు ఒక్క దమ్మిడీ బాకీలేదు. ఆ నిజం నాకు తెలుసును.

రామ:-చెయ్యి నొక్కేస్తున్నా వేఁవిఁటి?

సిద్ధాం:-వైదీకపాళ్ళ చెయ్యి మృదువుగా యలా వుంటుంది? అవధాన్లుగారు యిచ్చిన సొమ్ము తాలూకు విలవ యెంతుందో చెప్పండి.

రామ:-నువ్వెవరివి అడగడానికి? అన్న ! చెయ్యి నొక్కుతున్నావు? తంతావా యేవిఁటి?

సిద్ధాం:-శుభమల్లే, పెళ్ళికూతుర్ని ముండా ముతకా అంటే ఎవరయినా వూరుకుంటారా?

రామ:-ముండకాదు, పునిస్త్రీయే అంటాను! చెయ్యి వొదిలెయ్యి.

(లుబ్ధావధానులు శిష్యుడికి కొంత యెడంగా జరుగును.)

సిద్ధాం:-కోపం వొచ్చినప్పుడు లౌక్యం మరిచిపోకూడదు. మీరు ప్రభువులూ, మేం ఆశ్రితులం. తమకు లాభించేమాటచెబుతాను. యిలా దయ చెయ్యండి.

రామ:-మర్యాదగా మాట్లాడితే, నా అంత మంచివాడు లేడు.

సిద్ధాం:-అవధాన్లుగారూ! మీరు కూడా ఇలా రండీ !

(లుబ్ధావధానులు, సిద్ధాంతి, రామప్పంతులు, రహస్యముగా మాట్లాడుదురు)

రామ:-(ఉత్సాహముతో) సిద్ధాంతీ ! యేమీ పొడిపించరు. వ్యాగపా డన్నవాడు, సవబుకి కట్టుబడతాడు. యవరయా వంట బ్రాహ్మలు! మా యింటికి ఫలహారాలు వెళ్ళా'యా? యేవోఁయి కొండిభొట్లూ ! మాట యిలా రా!

(కొండిభొట్లు వచ్చును)

కొండి:-యేం శలవు?

రామ:-మా ఇంటి దాకా నాతో రా.

కొండి:-చిత్తం.

రామ:-మా తోట్లో, మంచి పనసకాయ లున్నాయి. రెండు కాయ

లకి బరాతవిఁస్తాను. తెచ్చుకో. మీ అయ్యకి పనసకాయ కూరంటే మా యిష్టం.

కొండి:-చిత్తం.

రామ:-పెళ్ళిలో యేవిఁటోయి గమ్మత్తు?

కొండి:-యేవీ గమ్మత్తు లేదండి.

రామ:—మధురవాణి పాడిందికాదేం ?

కొండి:-పాడింది.

రామ:-ఆఁ!

కొండి:-కాదండి.

రామ:-అలా చెప్పు. అంతసేపూ హెడ్కానిష్టీబుతో మాట్లాడు తూంది కాబోలు?

కొండి:—లేదండి. ఒక్కమాటాళ్ళేదు.

రామ:-మరెందు కన్నావూ మాట్లాడిందని యిందాకానూ? విరగబడి నవ్విందన్నావే;?

కొండి:-మరీ—మరీ—మరే వొచ్చి-లింగన్నగారి కాంభొట్లు అలా అనమన్నాడు.

రామ:-వాడిపని పట్టిస్తాను. నాతో వెకాస్యా'లా ! నువ్వు మాత్రం వాడి జట్టు కూడకు. చిన్నప్పట్నుంచి నిన్ను యెరుగుదును. నువ్వు నిజాయితీ మనిషివి.

కొండి:-అవుఁనండి యెప్పుడూ నేను నిజవేఁ చెబుతాను.

రామ:-అవునుగాని, హెడ్కానిష్టీబు మాటమటుకు నిజం చెప్పా'వు కావు. పట్టాభిరామస్వావిఁమీద ప్రమాణంచేసి, చెప్పు ! మధురవాణి యవ రెవరితో మాట్టాడింది?

కొండి:-మరేఁ, వచ్చి—నిజం చెప్పమన్నారూ ?

రామ:-నిజాయితీ మనిషివనేగదా నిన్ను అడుగుతున్నాను.

కొండి:—అయితే, అందరితోటీ మాట్లాడింది.

రామ:— అందరితోటీ అంటే యెవరెవరితోటి?

కొండి:- యవరెవరా అండి? పెళ్ళి వొదిలేసి, అంతా మధురవాణి చుట్టూ మూగాం. భుక్తగారితో మాట్లాడింది. మరే వచ్చి—

రామ:— యింకా యెవరితో మాట్లాడింది?

కొండి:- సిద్ధాంతి మంత్రం చెప్పడం మానేసి మధురవాణి చెవులో యేకాంతం మాట్లాడా'రు.

రామ:- మరింకా యవరితోటి?

కొండి:- మరే వచ్చి—హెడ్‌కనిస్టీబుతోటీ.

రామ:- ఓరీ చండాలుడా? హెడ్‌తో మాట్లాడలేదన్నావే?

కొండి:- అవును. మాట్లాళ్ళేదు.

రామ:- పుండాఖోర్! మాట్లాళ్ళేదా?

కొండి:- నచ్చాబ్రా దేవుఁడా!

రామ:— అసత్యం అంటే; నాకు వెఱ్ఱికోపం. ప్రమాణపూర్తిగా నిజం చెప్పు. అబద్ధవాఁడితె తల పేలిపోతుంది. మాట్లాడిందా, లేదా?

కొండి:- లేదు.

రామ:- ప్రమాణ పూర్తిగా?

కొండి:- ప్రమాణ పూర్తిగానే.

రామ:-యిప్పుడు నిజం చెప్పా'వు విన్నావా? నీకు చిన్నతనం; ఆడవాళ్ళమీద, ఒహరు అనమన్నా, అన్యాయం మాటలు ఆడకూడదు. తెలిసిందా?

కొండి:- మధురవాణి మా దొడ్డమనిషి.

రామ:- వూళ్ళో అలా అనుకుంటారే?

కొండి:— అంతా అనుకుంటారు.

(రామప్పంతులు యింటి యెదుట)

రామ:- నేను తలుపు కొడతాను నివ్వో చిన్న గమ్మత్తు చెయి.

కొండి:- చిత్తం.

రామ:—యీ విచ్చదేడ మొలని పెట్టుకో. మా పెరటిగోడ అవతల ఒక అరఘడియ నిలబడు. దిడ్డీతోవంట కనిష్టేబుగాని, మరెవరుగాని పైకి వొచ్చినట్టాయెనా రెక్కపట్టుకొని, కేకెయి, నే వొస్తాను. లేకుంటే వుదా యించెయి. (కొండిభొట్లు నిష్క్రమించును.) తలుపు—తలుపు (తనలో) ఓకంతట తలుపు తియ్యదు అనుమానాని క్కారణం వీడు నిజం చెప్పాడా, అబద్ధం చెప్పాడా? నేను పాలెంనుంచి వొచ్చి కబురు పంపించిన తరువాత రాక, యిది తుర్రుమని యలా పరుగెత్తి వెళ్ళిందీ పెళ్ళిలోకి? తలుపు—తలుపు. యప్పటికీ రాదేం? (మధురవాణి తలుపు తీయును) యేం జేస్తున్నావు యింత సేపు?

మధు:- ఉదయంనుంచి రాత్రీవరకూ చేసే పనులన్నీ, రేపటినుంచి వ్రాసివుంచుతాను. రండి.

[ఉభయులూ నిష్క్రమింతురు]

[కొండిభొట్లు ప్రవేశించును]

కొండి:- పంతులుగారూ! పంతులుగారూ!

[రామప్పంతులు, మధురవాణి ప్రవేశించును]

రామ:- (మధురవాణితో) నువ్వు లోపలికి వెళ్ళు. [కొండిభొట్లుతో] యేవిఁటి?

కొండి:— మరే వచ్చి—పట్టుకోలేదు.

రామ:- (తీక్షణంగా) యెందుకు పట్టుకున్నావు కావు?

కొండి:- చెప్పరానిదాన్ని యలా పట్టుకోవడం?

మధు:- చెప్పరానిదాన్ని యెందుకు పట్టుకోవడం?

కొండి:- దిడ్డీతోవంట యవరొచ్చినా పట్టుకొని కేకెయమని పంతులు చెప్పారు.

మధు:- యేవిఁ చిత్రం! యేం అప్రతిష్ఠ! బ్రాహ్మడికి వెర్రెత్తుతూంది కాబోలు!

రామ:-(మధురవాణి వెనక నిలచి చేతితో వెళ్ళిపొమ్మని కొండి భొట్లుకు సౌంజ్ఞచేసి) పేలుడుగాయ వై దీకప గుంటడి వెకాళ్యాలు నిజం అనుకుంటావేమిటి? (లోపలికి వెళ్ళును.)

(రామప్పంతులు యింటిలోనికి వెళ్ళగానే మధురవాణి సావిడి వెనక తలుపు పైనుంచివేసి, కొండిభొట్లును లోపలికి రమ్మని సౌంజ్ఞ చేసి ముద్దెట్టుకొనును)

మధు:-(నిమ్మళంగా) బాగా కాపాడా'వు!

కొండి:-మధురవాణీ! ఇదిగో పంతులిచ్చిన బేడ. యిదుగో హేడ్డుగా రిచ్చిన పావలా, ఇంవ వెండితొడి పొడికాయ. (యిచ్చును)

మధు:-(పుచ్చుకొని) నువ్వు మంచివాడివి. యీవేళనుంచీ నీకూ నాకు నేస్తం—తెలిసిందా? (మరివకసారి ముద్దుపెట్టుకొని) యిక వెళ్ళు.

(కొండిభొట్లు చెంగున వీధిలోనికి యెగిరి వీధి నడుమ గెంతులు వేయును. కాంభొట్లు ప్రవేశించును)

కాంభొ:-యెందుకురా యీ గెంతులు!

కొండి:—ముద్దెట్టుకుందిరా!

కాంభొ:—వెర్రివెర్రి వేషాలు వెయ్యకు· యీ కోతి మొహాన్నే?

కొండి:—ఓసి వెర్రికుట్టా'! నేం జట్టుకట్టా'ం!

[నిష్క్రమింతురు.]

4 వ స్థలము : కృష్ణారాయపురం అగ్రహారంలో.

(అగ్నిహోత్రావధాన్లు యింటి పెరటిలో గిరీశం పనివాళ్ళచేత పందిరి వేయించుచుండును. వెంకటేశం ప్రవేశించును).

గిరీ:-యేమివాయ్ బావా, యెడంపవడ యెత్రవాలింది?

వెంక:—నాన్న గూబ గదలేశాడు.

గిరీ:-యేంజేశావు?

వెంక:—సంధ'వార్చలేదని.

గిరీ:-వార్చినట్లు ఆ మాత్రం వేషం వెయ్యలేక పోతివో ?

వెంక:—చూడ్డనుకున్నాను.

గిరీ:-అనుకోవాలు పనికిరావోయి. బావా! మనం యేదైనా వేషం వేశావంటే, ఒకడు చూస్తున్నాడని అనుకున్నప్పుడూ, ఒకడు చూస్తూ వుండ లేదనుకున్నప్పుడూ కూడా, వొక్క మోస్తరుగా వేషం నడిపిస్తే సేఫ్‌సైడ్, చూస్తున్నావుకావా, రోజూ నేను యెంతసేపు బకధ్యానం చేస్తానో?

వెంక:—యేవఁని ధ్యానం చేస్తారు?

గిరీ:-యేం ధ్యానవాఁ? యీ వాదస్త్రబ్రాహ్మడు యంతట్లో దేవ తార్చన చాస్తాడు. యంతట్లో విస్తట్లో మెతుకులు పడతాయి అని తదేక ధ్యానం చేస్తాను.

వెంక:—మంత్రాలు చదివి దేవుణ్ణి ధ్యానం చెయ్యాలిగాని అన్నం కోసం ధ్యానంచేస్తే పాపం కాదా?

గిరీ:-ఇగ్నొరెన్స్! మత సంబంధమైన సంగతులు నీకేమీ తెలియవు. యీ పెళ్ళి అయిపోయిన తరవాత నిన్ను మతంలో తరిఫీదు చెయ్యాలి. అన్ని మతాలూ పరిశీలించి వాటి తాలూకు యసెన్స్, నిగ్గు తీసి ఓ కొత్తమతం యేర్పర్చాను. అది అమెరికా వెళ్ళి ప్రజ్వలింప చేస్తాను. ఇప్పుడు మట్టుకు నీ సంశయం తీరుస్తాను. ఏమన్నావ్? అన్నాన్ని ధ్యానించడం అని కదూ? యేవందోయి నీ ఉపనిషత్తు? "అన్నం బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్" - అన్నవేఁ బ్రహ్మ అని తెలుసుకోవోయి వెధవాయీ అంది. తెల్లవాడు యేవఁని ధ్యానం చేస్తాడోయి రోజునూ? "ఫాదర్, గివ్ అజ్ అవర్ డెయిలి బ్రెడ్!" అనగా "నన్ను కన్నతండ్రీ, రోజూ ఒక రొట్టెముక్క ఇయ్యవోయి" అని. ఇక, మనవేఁవఁనాలి? "తండ్రీ, రోజూ కందిపప్పు పప్పుళం ఇయ్యవయ్యా" అని ధ్యానించాలి. మన చమకంలో యేమన్నాడూ? "శ్యామకాశ్చమే"-"చామల అన్నం మాకు మజాగా వుంటుంది. నాక్కావాలి ఓ దేవుడా!" అన్నాడు. ఆ చమకంలో యవడికి ఇష్టమైన వస్తువులు వాడు కలపవచ్చును- "కందిగుండా చమే—ఇంగువ నూనా చమే" దీనినే రిలిజియస్ రిఫార్మ అంటారు.

వెంక:- గేదెపెరుగూ చమే. చేగోడి చమే.

గిరీ:- చబాష్! అదే ఒరిజినాలిటీ-అడిగితేగాని అమ్మఅయినా పెట్టదు. దేవుఁడు మాత్రం ముద్దిస్తాడనుకొన్నావా యేవిఁటి ? నీకు యెప్పుడు యేమి కావలిస్తే అప్పుడు వస్తువులు పంపిణీచేసే చమకపారాయణ ఆరంభించేది.

వెంక:-అయితే రేపట్నుంచి నేను రోజూ చమకపారాయణ చేస్తాను.

గిరీ:—మనస్సులో చెయ్యి. పైకి పారాయణ చేశావంటే, నీ తండ్రి, ఎడ్యుకేషన్ లేకపోవడంచేతా, రీజన్ తెలియకా, యిదేవిఁటి చమకం పాడు చేస్తున్నాడని పెణతెక్కగొట్టి తొమ్మిదో అష్టం ఘనం పారాయణ చేస్తాడు.

వెంక:-మొన్న బుగతగారి యింట్లో మీరు పొగాకుకట్ట ఎత్తుకొచ్చారు గదా, పాపం చేశారని దేవుఁడు కోప్పడ్డా?

గిరీ:- చిన్నతనంలో మా పినతండ్రి — నీ తండ్రిలాగే అగ్గిరావుఁడోయి-చెవి నులిపి నాచేత వుపనిషత్తులు చదివించాడు. దాంతస్సాగొయ్యా, పేరు మరిచిపోయినానుగాని, ఒక వుపనిషత్తులోను,శిష్యుడు ప్రశ్నఅడుగుతూ వుంటే గురువు సమాధానం చెబుతూంటాడు. ఆ ఉపనిషత్తులో చెప్పిన శిష్యుల్లాంటి శిష్యుడివి నువ్వు: అలాంటి గురువును నేను. మన ప్రశ్నోత్తరాలు యెవడైనా తాటాకుమీద రాసి పారేశాడంటే: ఒక రెండువందలేళ్ళు అయిన తరవాత 'టొబా' కోపనిషత్తు' అవుతుంది. పొగాకు కట్టకు పాపవేఁవిఁటోయి. కాల్చిపారేసేదానికి? అందులో పొడుంచేసే బుద్ధిహీనుల దగ్గర పొగాకు యెత్తుకురావడం లోకోపకారవఁని నమ్ము.

వెంక:— యలాగండి లోకోపకారం ?

గిరీ:- యలాగా? యివిగో, ఇలా చుట్ట కాలిస్తే, స్టీముయింజనులాగ, భగ్‌భగ్‌మని పొగ ఆకాశానికిపరిగెత్తి మేఘమై వర్షంకురిపిస్తుంది. పొడుంగాని పీలుస్తే ఆ ఘాటుకి ఆకాశం ఆర్చుకుపోతుంది. ముక్కంట మాత్రం చినివర్షం కురిసి ఇల్లూ వాకిట్లూ కూడా డర్టీ అవుతుంది, గనక పొడుంచేసే మూర్ఖుల యింట్లో పొగాకంతా దొంగిలించి చుట్టలుగట్టి తగలెట్ట వలసిందే.

ఒకవేళ "గిరీశంగారూ, తమరు దొంగతనం చేశారు. కొద్దిరోజులు నరకానికి విజయం చెయ్యండి" అని దేవుఁడుగాని అన్నట్టాయెనా—ఒక చిన్న లెక్చరు కొట్టి గభరాయింప జేస్తాను.

వెంక:— యేవఁని లెక్చరు కొడతారు?

గిరీ:-యేవఁనా?ఓ దేవుఁడా,'నా మనస్సు యిండిపెండెంటుగా సృజించావా? లేక డిపెండెంటుగా సృజించావా? యిండిపెండెంటుగా అయితే నా ఇష్టవొఁచ్చిన పనల్లా చేశాను. నువ్వెవరు అడగటానికి? ఇలాంటి చిక్కులు పెట్టా'వంటే హెవెన్‌లో చిన్న నేషనల్‌కాంగ్రెస్ వొకటి లేవదీస్తాను. లేక, నన్ను డిపెండెంటుగా చేశావా? అట్లాగయితే నువ్వే నాచేత పాపం చేయించావు గనక నీకే ఆ శిక్ష కావలసింది. దేర్‌ఫోర్ చలో, నరకానికి చలో ! అక్కణ్నుంచి నువ్వు తిరిగి వొచ్చేలోగా, అరుఘడియలు స్వర్గంలో నీ అధికారం నాకిస్తివట్టాయనా, కొన్ని సృష్టిలో లోపాలు సవరణ చేస్తానంటాను.

వెంక:— యేవిఁటండి లోపాలు ?

గిరీ:- లోపాలన్న లోపాలా! నీచేత వొప్పిస్తాను. నంబర్ వన్—నీ మేష్టారులాంటిఅఘాజన్ముణ్ణి పుట్టించడం లోపం అంటావా అనవా ?

వెంక:- లోపవేఁ.

గిరీ:- నీసిస్టరులాంటి బ్యూటిఫుల్ యంగ్ గర్లుని విడోని చెయడం తప్పంటావా, ఒప్పంటావా?

వెంక:— తప్పే.

గిరీ:—ఇలాంటి లోపాలు కోటానుకోట్లు. ఇక రద్దు సృష్టి యంతుఁందనుకున్నావు? ఫరిన్‌స్టెన్స్, యెన్ని సముద్రాలు వున్నాయి?

వెంక:- యేడు.

గిరీ:- యేడూ యేడిసినట్టే వున్నాయి. పాల సముద్రం వుంటూ వుండగా మళ్ళీ పెరుగుసముద్రం, నేతిసముద్రం యెందుకోయి?ఇది ప్లియోనిజమ్. ఫనరుక్తి. మరో తెలివితక్కువ చూశావా? ఎందుకూ పనికిమాలిన

పుప్పు సముద్రం మన నెత్తినకొట్టి, పెరుగు, పాలు, నెయ్యి, చెరుకుపానకం యీ సముద్రాలన్నీ యెవడికీ అందుకు రాకుండా దూరంగా విసిరేశాడోయి, ఒక సంవత్సరంగాని, నాకు దేవుఁడు దివాన్గిరీ ఇస్తే, భీముని పట్నానికి పాల సముద్రం, విశాఖపట్నానికి మంచినీళ్ళ సముద్రం, కళింగపట్నానికి చెరుకు సముద్రంతెస్తాను. యీ యీస్టర్న్ ఘాట్సులంతా పొగాకులరణ్యంచేస్తాను. యీ లెక్చరు నేను కొట్టేసనికి దేవుఁడుయేవఁంటాడో తెలిసిందా? వీడు అసాధ్యుఁణ్ణా వున్నాడు. వెనకటికి "పాతయముడివా, కొత్తయముడివా" అని అడిగిన పెద్దమనిషికంటే ఒక ఆకు ఎక్కువ చదువుకున్నట్టు కనబడతాడు. గనక వీడి కో జోడు గుఱ్ఱాల బండీ యిచ్చి, స్వర్గంలో వున్న యావత్తు మహలులు, బగీచాలూ చూపించి యేంకావాలంటే అదియిప్పండనీ దేవదూతలతో చెబుతాడు. నా శిష్యుడు వెంకటేశాన్ని కూడా తీసుకొస్తేగాని నాకేం తోచదని నే చెబుతాను. అప్పుడు నిన్ను విమానమ్మీద తీసుకొస్తారు. మనవిద్దరం స్వర్గంలో మజా వుడాయిద్దాం? యీ వేళకి మతంమీద ఇంత వరకు లెక్చరు చాలును. ఇక వెళ్ళి దేవాలయం తోటలో కోతిపిల్లి ది కర్ర ఆడుకో. సాయంత్రానికి నీ తండ్రి వొచ్చేసరికి మాత్రం దీపం యెదట కూచుని పుస్తకం తిరగేస్తూ పులుసటుకులు ధ్యానంచెయి. ఇంగువవేసి బలే సొగసుగా తయారు చేస్తారు! (వెంకటేశం వెళ్ళును.) రనెవే.

[బుచ్చమ్మ ప్రవేశించును]

బుచ్చ:— ఈ రుబ్బురోలునిండా తాటాకు ముక్కలుపడుతున్నాయి ఇవతలికి లాగేసి పెడతారూ?

గిరీ:- అదెంత పని?

[గిరీశం రుబ్బురోలు పందిరి అవతలకు లాగును. బుచ్చమ్మ రుబ్బురోలు కడిగి మినపప్పు రుబ్బును.]

గిరీ:—[పాడును] "భజగోవిందం. భజగోవిందం, గోవిందం భజ మూఢమతే" యేం వదినా, కంటనీరు పెడుతున్నారా?

బుచ్చ:- యేవీఁ లేదు.

గిరీ:- మీరు కంట నీరుపెడితే నా మనసు కరిగిపోతూంది.

బుచ్చ:- మీకేం—మహారాజులు-మాకష్టాలు మమ్మల్నే బాధిస్తాయి.

గిరీ:- యేమి కనికరంలేని మాట అన్నారూ! మీరు అలా దుఃఖంలో మునిగివుంటే, యెందుకు నాకీ వెధవ బతుకు? మీకోసం యేం చెయ్యమంటే అది చేస్తానే! ప్రాణమిచ్చెయ్యమంటే యిచ్చేస్తానే! దాఖలా చూడండి. ఇదిగో కత్తిపీట!

బుచ్చ:-(కత్తిపీట దగ్గరకు తీసుకుని) చెల్లికి ఈ సమ్మంధం తప్పించారు కారు గదా?

గిరీ:- అదొక్కటిమటుకు సాధ్యమైందికాదు.

బుచ్చ:- అయితే మీతో నాకేంపనీ? ఇంత సందడిగా పెళ్ళి పనులు చేయిస్తున్నారు. మా నాన్నకి తోచకపోతే, మీకైనా తోచకూడదా, యీ సమ్మంధం కూడదని? మీకు కూడా దానిమీద ఇంత కనికరం లేకపోవాలా? ఉద్ధావధాన్లు మీకు అన్నగారని కాబోలు మీకు సంతోషం.

గిరీ:—నాకా సంతోషం? యంత క్రూరమైన మాట అన్నారు! యీ సంబంధం ఔతుందని నా మనస్సులో యంతఖేదిస్తున్నానో ఆ భగవంతుడికి తెలుసు. యీ సంబంధం తప్పించాలని చెడ చివాట్లు పెడుతూ మా అన్న పేర రెండు టావులవుత్తరం రాశాను. చెవిని పెట్టాడుకాడు. నేను యేం చేతును? వాడిని స్మరిస్తేనే పాపం! ఊరికే కూచుంటే, మీ తండ్రి యేమను కుంటాడో అని మీ యింట అరసహాకిరీ చేస్తూ, నీకు ఏనాటికైనా కనికరం వొస్తుందేమో అని ఒక్క మనస్సుతో మూరుమంది చేసేసని చేస్తున్నాను. అంతేగాని, యీ నమ్మిన నౌకరుమీద నీ మనసు భారంగా వుంటే, యవరికీ చెప్పకుండా యీరాత్రి లేచి మా దేశానికి వెళ్ళిపోతాను.

బుచ్చ:— వెళ్ళిపోకండి.

గిరీ:- నేను మాత్రం పోయే సాధనం యలాగ? యెన్నోమాటు

యేవనుకుంటాను. యీ పెళ్ళి తప్పించలేక పోయానుగదా? నా ప్రాణంకంటే ఇష్టమైన యీ బంగారపు బొమ్మలాంటి బుచ్చమ్మని పునిస్త్రీని చెయ్య లేక పోయినాను గదా? అని విరక్తిపుట్టి, పోదాం అని నిశ్చయించేసరికి—కాలు ముందుకు వేసినా మనస్సు వెనక్కి లాగి యేమి తోచేది? - "పైకిపోరాదని సంపడి పడుతున్నాను. నా బుచ్చమ్మ కనబడకపోతే, పోయి బతకడం యలాగ? దానికి యంత కనికరం లేకపోయినా, యిక్కడే వుండి, చూసైనా సంతోషిద్దాం" అని వుండిపోతూ వొచ్చాను.

బుచ్చ:- మీరు చెబితే, లుబ్ధావుధాన్లుగారు పెళ్ళి మానుకుంటారని తమ్ముడు చెప్పాడు.

గిరీ:- నే చెప్పినమాట యీ భూప్రపంచంలో యవడూ కొట్టివెయ్య లేడు. అందుచేత, వెంకటేశం అలా అని వుంటాడుగాని, మీ తండ్రివకడూ, మా అన్న వకడు లోకాతీతులు. వాళ్ళు బ్రహ్మ చెబితే వినరు. ఈయనకి వెర్రికోపం. ఆతగాడు శుద్ధపీసినిగొట్టు. మా అన్న సుఖార్థానికా యీ పెళ్ళి తలపెట్టాడు? నీ మొగుడు నిన్ను పెళ్ళాడి యెంత సుఖపెట్టాడో, మా అన్న నీ చెల్లెల్ని పెళ్ళాడీ, అంతే సుఖపెడతాడు. ఆఫ్రికా దేశంలో స్లేవరీ అని వుంది. అనగా మనుష్యుల్ని పట్టి పశువుల్లాగా బజార్లలో అమ్ముతారు. యవరు కొనుక్కుంటే వాళ్ళ యింట్లో, ఆ మనిషి, బతికినన్నాళ్ళూ చాకిరీ చెయ్యాలి. అలాగ్గానే మా అన్న మీ చెల్లెలిని పెళ్ళి అనే మిషపెట్టి, కొంటున్నాడు. వాడింట యిది జీతంలేని దాసక్కలాగ పనిపాటూ చేస్తుందని వాడి ఆశ. నేను కూడదని యంత గడ్డిపెట్టినా విన్నాడుకాడు. యీ కష్టాలన్నీ యిలా వుండగా నాకు మరో భయం వేస్తూంది; చెబితే కోపం తెచ్చుకోవుగద?

బుచ్చ:- మీరేం చెప్పినా కోపంలేదు.

గిరీ:- ఆ మాత్రం ధైర్యమిస్తే నాక్కావలసిందేమిటి? రామచంద్రపురం అగ్రహారీకులు బహు దుర్మార్గులు—మా అన్న చచ్చిపోయిన తరవాత నీ చెల్లెల్ని తిన్నగా వుండనియ్యరు. అదెలాగా మా మీనాక్షి మోస్తరౌతుంది.

బుచ్చి:- మీనాక్షి కేం లోపం వొచ్చింది?

గిరీ:- ఏవఁని చెప్పను? కడుపు చించుకుంటే కాళ్ళమీద పడుతుంది. అయినా నీ దగ్గిర నాకు దాపరికం యేవిఁటి? దాని మొగుడు పోయిన తరవాత యేటేటా కడుపు అవుతూ ఉండడం, అయినప్పుడల్లా వొళ్ళమాలిన అల్లరినీ! ఒకప్పుడు అది ప్రాణభయం కూడా చేస్తుంది. ఆ వూళ్లో రామప్పంతులని వొక పరమ దుర్మార్గుడు నియ్యోగప్పంతులు వున్నాడు. వాడు ఒక సానిదాన్ని వుంచుకున్నాడు. యెంపరికో సంసార్లని చెడగొట్టా'డు. మా అన్న వ్యవహా రాలన్నీ ఆ పంతులే చూస్తాడు. మా అన్న చచ్చిన ఉత్తరక్షణం, నీ చెల్లెలికి వొళ్లమాలిన ధనం చేతిలోకి వొస్తుంది. స్వాతంత్ర్యం కలుగుతుంది. "ఏమి ఇది?" అని అడిగేవా డుండడు. యిహ చెడిపోవటానికి అభ్యంతరవేఁవిటి? "నేను కట్టుగా వున్నాను కానా?" అని నువ్వు అనగలవు. నీ మొగుడి తాలూకు ఆస్తి నీ చెయ్యి చిక్కలేదు. మొగుడి ఇంటికైనా నువ్వు వెళ్ళలేదు.

బుచ్చ:- అవును.

గిరీ:- తల్లిదండ్రులవాటున ఖాయిదాగా ఉన్నావు. పరాయివాడు యింట్లో అడుగుపెట్టలేడు గాని యిలా యెంతకాలం వెళ్ళుతుంది? నిన్ను తల్లిదండ్రులు కలకాలం కాపాడలేరుగదా? వాళ్ళుపోయిన తరవాత నీకూ స్వాతంత్ర్యంవొఁస్తుంది. ఏ కాలానికి మనసు యలావుండునో? అప్పుడుకాలు జారినతరవాత నువ్వు ఏవఁనుకుంటావు? అయ్యో! నాడు గిరీశాస్త్రి శాస్త్రోక్తంగా పెళ్ళాడి పునిస్త్రీనయిపోతే పిల్లాపేకా గలిగి, అష్టయిశ్వర్యంతో తుల తూగుదునుగదా? యీ దురవస్థ నాకు రాకపోవునుగదా?" అని విచారిస్తావు. అప్పుడు నే యెక్కడ వుంటానూ? స్వర్గంలో నీ కోసం యెదురు చూస్తూ వుంటాను. యీ పెళ్ళి అయిపోయిన తరవాత వెంకపేశమూ, నేను పట్నా నికి వెళ్ళిపోతాము. నిన్ను తలుచుకుంటూ నిద్రాహారం మానేసి కొన్ని రోజులు వుంటాను. యెంతకాలంవఁని మనిషన్నవాడు నిద్రాహారం మాని వుండగలడు? నిన్ను తలుచుకుని నిద్దరపట్టక, రెండు ఝాముల రాత్రే'ప్పుడు

నా గదిలో యీజీఛెయిరుమీద కూచుని వుండగా- యదట బల్లమీద మెరుపు దీపం, గోడని నిలువుటద్దం వున్నాయి-ఆ అద్దంలో నా ముఖం చూసుకుని, ఏమంటానూ? "యీ సొగసైన ముఖం, యీ తామరరేకులవంటి నేత్రాలు, యీ సోగమీసాలు యివన్నీ వృధాగదా? యవరుచూసి ఆనందించనూ? నా బుచ్చమ్మ నన్ను పెళ్ళాడకపోయిన తరవాత నా బతుకు యెందుకు?" అని నిస్పృహ కలిగి చఁరున టేబిలుసొరుగు తీసి, అందులోవున్న జోడుగుళ్ళ పిస్తోలు యెక్కబెట్టి గుండె దూసిపోయేటట్టు కొట్టేసుకుంటాను.

బుచ్చ:- కొట్టుకోకండి, మీరు అలా అంటే నాకు ఏడుపొస్తుంది.

గిరీ:- తక్షణం దేవతలు విమానం పంపించి నన్ను స్వర్గానికి తీసుకు వెళతారు. స్వర్గానికి వెళ్ళా'నని నాకు అక్కడమాత్రం సుఖం ఉంటుందను కున్నావా వొదినా? నవాభరణభూషితురాలయి రంభ తక్కుతూ తారుతూ వొచ్చి, "హా! ప్రియా! గిరీశ! నీలాటి సుందరుణ్ణి యన్నడూ నేను చూడ లేదు. రమ్మి. నన్ను చేకొమ్మి" అని రెక్కబట్టుకు లాగుతుంది. నేనే వంటాను? "ఛీ! అవతలికి పో—నేను యాంటీనాచ్చి! నానిది తాకితే, పరమ అపవిత్రంగా తలుస్తాను. పియర్సు సబ్బురాసి కడిగితేనే గాని యీ చేతికి కల్మషంపోదు. నువ్వా రంభవి? మా బుచ్చమ్మ సొగసుకి నువ్వు వొడ్డీకిపనికి రావు. గోయవే, డా'మ్ డర్టీగూస్" అని అంటాను. అలాగే మేనకా, ఊర్వశీ, తిలోత్తమా మొదలైన యావన్మంది అప్సర స్త్రీలని తన్ని తగిలేసి, కాషాయ వస్త్రాలు ధరించి కల్పవృక్షచ్ఛాయని "హా! బుచ్చెమ్మా, బుచ్చమ్మా!" అని నీపేరు జపంచేస్తూ అనేక సంవత్సరాలు పద్మాసనం మీద వుండిపోతాను. అంతట కొన్నాళ్ళకి నాతపస్సు ఫలించి, నువ్వు నందనవనం లోకి చంద్రోదయంలాగ బయలుదేరి వస్తావు. నేను ప్రియురాలా! యెన్నా ళ్ళకి వొచ్చావు!" అని అమాంతంగా వెళ్ళి నిన్ను కౌగలించుకుంటాను. అప్పుడు నీ మొదటి మొగుడు, ముసలి వెధవ, గావంచా గుడ్డకట్టుకుని,

పొడుంముక్కుతో "బుచ్చమ్మ నా పెళ్ళాం" అని అడ్డురాబోతాడు. "వెన వాయా, నువ్వు బుచ్చమ్మకి తగవు, నీ రూపాయలు నువ్వు పట్టుకుపో" అని వొక్క తాపు తన్ని తగలేస్తాను. మనం ఇద్దరం సుఖంగా స్వర్గంలో శాశ్వతంగా వుండిపోతాం.

బుచ్చి:- యేడుస్తూన్న దాన్ని నవ్విస్తారు.

గిరీ:- నువ్వు నన్ను పెళ్ళాడి'తే మనం బతికున్నంతకాలం నవ్వు కుంటూ, ఆనందిస్తూ కాలం వెళ్ళబుచ్చుతాం. అప్పుడు నిన్ను ఇలా పప్పు రుబ్బనిస్తానా? మనకి యెంతమంది నౌకర్లువుంటారు, యెంతమంది చా'కర్లు వుంటారు! తోటలు, దొడ్లు, గుర్రాలు, బళ్ళు, నిన్ను నడవనిస్తానా? పుష్పం లాగ నెత్తిమీదపెట్టుకుంటాను. అప్పుడు నీకు కలిగే ఆనందం ఆలో చించుకో.

బుచ్చి:— నా జన్మానికి మరి ఆనందం వెఁక్కడిది?

గిరీ:- నేను నీకు దాసుడనై "యిదిగో, నన్ను స్వీకరించు. నన్ను పెళ్ళా'డి ఆజన్మం ఆనందం అనుభవించు. నన్ను ఆనందంలో ముంచు" అని బతిమాలుకుంటూంటే, నువ్వు అట్టి సులభసాధ్యమైన సుఖమును కాలున తన్నుకువెళ్ళిపోయి, నా బతుకుకూడా బుగ్గిని కలిపితే, నేనేమి చెయ్యగలను?

బుచ్చ:- మీ బతుక్కి లోపవేఁవిఁ? మీరు మహారాజులు.

గిరీ:- నువ్వు నన్ను పెళ్ళాడితే నేను మహారాజునే అవుతాను. నీ నోటంట వచ్చిన మాట అమోఘం-వొట్టినే పోకూడదు. గనక నాతో వెళ్ళి పోయిరా.

బుచ్చ:-అమ్మ నాయనా! నే మీతో రాను.

గిరీ:- సరే. రాకపోతే నేనేగదా ప్రాణత్యాగం చేస్తాను? పీడా నాడా కూడా పాయె.

బుచ్చ:- అలాంటి మాటలు అనకండి.

గిరీ:- చేసేమాట చెబితే తప్పేమిటి? నేనేమైతేనేంగాని, నీ చెల్లెలి మీదైనా నీకు కనికరం కద్దా?

బుచ్చ:- అదేం అలా అడుగుతున్నారు?

గిరీ:- నిజంగా కనికరం వుందా?

బుచ్చ:- వుండకుండా వుంటుందా?

గిరీ:- వుంటే యీ పెళ్ళి తప్పించే సాధనం నీ చేతులోనే వుంది.

బుచ్చ:- నా చేతులోనా!

గిరీ:- అక్షరాలా.

బుచ్చ:- యేమి చిత్రమైన మాటలు చెపుతారు!

గిరీ:- యీ భూ ప్రపంచంమీద వుండుకున్న యావన్మంది స్త్రీల లోనూ నిన్నొక్కర్తెను వలచి, నేను నీకు సుతరామూ లొంగిపోబట్టిగదా, నా బతుకు హాస్యాలకింద ఐపోయింది.

బుచ్చ:- మీతోడు—అలా అనకండి.

గిరీ:- పోనియి—ఆ మాత్రం భరవసాయిచ్చావు. ఒకమాట నాకు ప్రమాణపూర్తిగా చెప్పు. నీ చెల్లెలి పెళ్ళి తప్పించడం నీ చేత అయితే చేస్తావా!

బుచ్చ:- చెయ్యనా?

గిరీ:- యేమో, చేస్తావో చెయ్యవో! చేస్తానని ప్రమాణం చేస్తేనే ఆ మాట నేను చెబుతాను.

బుచ్చ:- యావఁని ప్రఁమాణం చెయ్యమన్నారు?

గిరీ:- నామీద ప్రమాణం చెయ్యి.

బుచ్చ:- మీ మీద ప్రమాణమే! చెప్పండి.

గిరి:-అయితే విను. వొంటరిగా చూసి, ఈమాటే నీతో రహస్యంగా చెప్పవాఁవని కాచి కాచివుండగా, యీవేళ, మీతండ్రి వూరికి వెళ్ళడం, మీ తల్లి వాకిట వుండడం మంచి సమయం చిక్కింది. చెవివొగ్గి విను. నీ చెల్లెలి పెళ్ళి తప్పడానికి ఒక్కటే సాధనం ఉంది. అది యేవిఁటంటే, నువ్వు

ముందూ వెనకా ఆలోచించక నాతో లేచి వచ్చి నన్ను పెళ్ళి చేసుకోవడవే. లేకుంటే నీ చెల్లెలి పెళ్ళి తప్పదు.

బుచ్చ:- [ముసిముసి నవ్వుతో] నేను మీతో లేచివొస్తే మా చెల్లెలు పెళ్ళి ఆగిపోతూంది? యేవిఁ చిత్రాలు!

గిరీ:- ఆ మాట నీ చేతనే వొప్పిస్తాను కదూ-విను - పెళ్ళికి తర్లి వెళ్ళుతూన్నప్పుడు రెండోనాడు రాత్రి బండీవాడి చేతిలో నాలుగు రూపాయలుపెట్టి, నీ బండీ త్రోవ తప్పించి అనకాపల్లి రోడ్డు పట్టిస్తాను. అక్కడ నుంచి రామవరందాకా మా స్నేహితులు అంచీ బళ్ళు బనాయిస్తారు. ఆడుతూ పాడుతూ మనం దౌడాయించి రామవరంలో పెళ్ళాడేసుకుని సుఖంగా వుందాం. ఇక మీ వాళ్ళ సంగతి యేవౌతుందీ? మనం వుడాయించిన మర్నాడు తెల్లవారగండ్లా నీ బండి కనబడక, కలవిలపడి, మీవాళ్ళు నెత్తీ నోరూ కొట్టుకుంటారు. నీ చెల్లెలు పెళ్ళి ఆగిపోతూంది. మరి రెండు రోజులికి మనం పెళ్ళాడావఁని తెలుస్తుంది. నిన్ను ముసలివాడికి కట్టబెట్టి నందువల్ల కలిగిన చిక్కులు చూస్తూ, నీ తండ్రి, నీ చెల్లెలికి మళ్ళీ ముసలి సంబంధం చెయ్యడు. నీ తండ్రి ఒకవేళ మూర్ఖించి పెళ్ళిచేస్తానన్నా మన తమాషా విన్న తరవాత, నా అన్న నీ చెల్లెల్ని మరి పెళ్ళి చేసుకోడు. ఇది సిద్ధాంతం. అవునా కాదా?

బుచ్చ:- అవును కాబోలు.

గిరీ:- అయితే మరి అందుకు సమ్మత మేనే?

బుచ్చ:- యెందుకు?

గిరీ:— నాతో వెళ్ళిపోయి రావడానికి.

బుచ్చ:- అమ్మ నాయనా, నా ప్రాణంపోతే నేను మీతో రాను.

గిరీ:-రాకపోతే, మీచెల్లెలికి యీ పెళ్ళీ తప్పదు, నాకు చావూ తప్పదు.

బుచ్చ:— అలా అనకండి.

గిరీ:-అనకపోతే మాత్రం చావు తప్పేదుంది గనకనా! నిన్ను వొదిలి

బతకలేను. అది వక చావు: నువ్వు నామీద వొట్టు వేసుకుని ఆమాట తప్పితే నన్ను దేవుడే చంపేస్తాడు. అది రెండో చావు. మరి నాకు చావు యెలా తప్పుతుంది ?

బుచ్చ:- నానుంచి మీరు చచ్చిపోతే, నేనూ చచ్చిపోతాను. చచ్చిపోకండి.

గిరీ:-నా వశవా? అడుగో, నీ తమ్ముడు వొస్తున్నాఁడు. మరి మనం యీ కష్టసుఖాలు మాట్లాడుకోటానికి వీలు చిక్కదు. ఒక్కమాట చెప్పు. బతకమన్నావా? చావమన్నావా?

బుచ్చ:- వెయ్యేళ్ళు బతకండి.

గిరీ:- అలాగైతే నాతో రావడం ఖాయమేఁనా ?

బుచ్చ:- ఏం జెయమంటే అది చేస్తాను.

[వెంకటేశం మిడతని పట్టుకు ప్రవేశించును.]

వెంక:- యిదిగోనండోయి, గొల్లభావఁని పట్టుకున్నాను.

గిరీ:- చూశావు, వొదినా! నీ తమ్ముడు చిన్నగుంటడయీ, అప్పుడే గొల్లభావఁల్ని పట్టుగుంటున్నాడు.

బుచ్చ:- (ముసిముసి నవ్వు నవ్వుచు) మిడత!

గిరీ:- (బుచ్చమ్మతో) ఇన్నాళ్ళకి మిడతంభొట్లు చేతులో చిక్కాఁడు. (వెంకటేశంతో) యిలా చే-మిడతల్ని పట్టుకోవడం మంచి ఎడ్యుకేషన్. యిదే నాచురల్ హిస్టరీ, ప్రకృతిశాస్త్రం అంటారు.

వెంక:- అక్కయ్యా- కొంచం ఉప్పురవిండి !

బుచ్చ:- అమ్మ చూస్తే తంతుంది.

వెంక:- అమ్మ చూడదులే [ఉప్పురవిండి చేతులో వేసుకుని నాలుకతో నాకి గెంతును.]

(తెర దించవలెను)

కన్యాశుల్కము

పంచమాంకము

1 వ స్థలము : లుబ్ధావధాన్లు పడక గది.

[లుబ్ధావధాన్లు మంచముమీద పరుండి వుండును. నిద్రలో అరచి కాళ్ళూ చేతులూ కొట్టుకుని, లేచి కూచుని వణక నారంభించును]

లుబ్ధా:- అసిరిగా! అసిరిగా! అమ్మో! చంపేశాడ్రోయి. రామనామ తారకం రామనామతారకం రామనామతారకం. యిది రెండోపెళ్ళి ముండే. దీనిమొగుడు పిశాచ మై నాడు-నా పీకపిసికి చంపేస్తాడు ఏవిఁటి సాధనం? రామనామతారకం రామనామతారకం.

తలుపు అవతలనుంచి అసిరిగాడు:-—ఏటిబాబూ? ఏటిబాబూ?

(తలుపు తట్టును)

మీనా:- ఏవిఁటి నాన్నా? తలుపు తియ్యి:

లుబ్ధా:- (తనలో) కాళ్ళు ఆడవు. చేతులు వొణుకుతున్నాయి. (తలుపు తీసి, అసిరిగాడితో) వెధవా, నువ్వు లోపలికి రాకు.

అసి:- నాను పిలుస్తొచ్చినాను. [నిష్క్రమించును.]

[మీనాక్షీ—శిష్యుడు ప్రవేశింతురు.]

లుబ్ధా:- (మీనాక్షితో) ఆ ముండని అవతలుండమను!

మీనా:— నువ్వు మన గదిలోకి వెళ్ళిపో అమ్మా! [శిష్యుడు గది అవతలకి వెళ్ళును] యేవిఁటీ నాన్నా ?

లుబ్ధా:- యిహ నే బతకను.

మీనా:- యేవొఁచ్చింది నాన్నా, కడుపునొప్పా, కాలునొప్పా?'

లుబ్ధా:- కడుపునొప్పీ కాదు, కాలునొప్పీ కాదు. వెధవముండని పెళ్ళాడిన కుంకపీనుగ బతకడం యలాగ?

మీనా:-యేవిఁటా వొౘాయిత్యం మాటలు, నాన్నా! మీకు యీ లేని పోని అనుమానం యవరు పెట్టా'రు?

లుబ్ధా:-అనుమానవేఁవిటి? నిజం, నిజం,నిజం-వూరంతా అదేమాట.

మీనా:-యీ రావప్పంతులే ఇలాంటి అపవాదులన్నీ వేస్తూవుంటాడు. కనపడ్డవాడితో అల్లా వూసుపెడితే, వూరంతా అనుకోరూ? బంగారంలాంటి పిల్లని ఇలాంటి మాటలని వెంబేలు పెట్టకండి. తండ్రివెళ్ళిపోయినాడని అది రాత్రీపొగలూ యేడుస్తూంది.

లుబ్ధా:-వెధవ తండ్రీ, బోడితండ్రీని! గాడిద'కొడుకు రెండో పెళ్ళి ముండని నా పీకకి ముడేసి అమాంతంగా నాకొంప ముంచా'డు. యిహ బత కను. యిహ బతకను.

మీనా:-"రెండో పెళ్ళిముండ, రెండో పెళ్ళిముండ" అని శుభమల్లే అనకండి. మీరే యిలా పాడుతూ వుంటే వూరంతా అనడం ఆశ్చర్యవాఁ? మాటాడక వూరుకోండి.

లుబ్ధా:—వూరుకోవడ మెలాగే? మన వూరా, మనదేశఁవా ? రెండో పెళ్ళిముండ కాకపోతే ఆ తండ్రి వెధవ, పేరయినా చెప్పకుండా పారిపోవడ వేఁవి ?

మీనా:—సిద్ధాంతితో చెప్పా'ట్ట పేరు ?

లుబ్ధా:-వాడిశ్రాద్ధం చెప్పా'డు. సిద్ధాంతి గడియకో పేరు చెబు తున్నాడు.

మీనా:-అతగాడికి మాత్రం కొత్తవాడి పేరు జ్ఞాపకం వుంటుందా యేవిఁటి? మనపిల్ల మనఇంట్లోవున్న తరవాత అతగాడి పేరుతో మీకేంపని?

లుబ్ధా:-యీ పెళ్ళాంముండ నా యింట్లో వుంటే నేను చచ్చిపోతాను. మరి బతకను.

మీనా:—వెఱ్ఱికేక లెయ్యక నోరు మూసుకుని వూరుకోండి. యిరుగు

పొరుగువారు నవ్వగల్రు. మీమావఁగారు యంత పండితుడు, యంత దొడ్డ మనిషి! లేనిపోని అనుమానాలు పెట్టుగోకండి. పసిపిల్ల బెంగెట్టుకోగల్దు.

లుబ్ధా:-ఓసి భ్రష్టా! వాడు నీకేవఁయినా ఇచ్చాడా యేవిఁటే ? వాణ్ణి వేనకేసుకు మాట్లాడుతున్నావు? నీకు నేను చచ్చిపోవాలని వుంది కాబోలు!

మీనా:—యేవిఁటా మతిపోయిన మాటలు! అతగాడు నేడో రేపో వొచ్చి, ఇలాంటి మాట్లాన్నందుకు మన నోట్లో గడ్డిపెడతాడు.

లుబ్ధా:-అతగాడెవడు, వొల్లకాట్లో రావఁనాథాయ? మరెక్కడొస్తాడు వాడు! యిహ, నాకు చావు సిద్ధం.

మీనా:-మీరు చాపేం వొచ్చింది ఇప్పుడు? ఒకవేళ రెండో పెళ్ళి పిల్ల అయితే మాత్రం గప్‌చప్ అని వూరుకోవాలిగాని, అల్లరి చేసుకుంటారా? యీ రోజుల్లో యంతమంది రెండో పెళ్ళి చేసుకుని సుఖంగా వున్నారు కారు? పిల్ల బుద్ధిమంతురాలు. మీ అదృష్టంవల్ల దొరికింది. మాట్లాడక వూరుకోండి.

లుబ్ధా:-నా అదృష్టం తగలబడ్డట్టే వుంది. నీకేం పోయాకాలం వొచ్చిందే? నువ్వు కూడా యీ కుట్రలోచేరి, నీ తండ్రికి కళ్ళు గప్పి వెధవ పెళ్ళిచేశావే! అయ్యో, వెధవని పెళ్ళిచేసుకున్న కుంక వెధవా, నీ బుద్ధెక్కడికి పోయిందిరా! నీ చదువెక్కడికి పోయిందిరా? నీ వేదం తగలబడనూ! యిహ బతకను.

(మీనాక్షి నవ్వును)

లుబ్ధా:-నవ్వుతావేఁవేఁ భ్రష్టాకారిముండా! నువ్వూ, నీ సవిత్తల్లీ నన్ను చంపేసి రాజమహేంద్రం పారిపోయి, వెధవ పెళ్ళి చేసుకుంటారు. నాకు తెలుసు. గిరీశంగాడు అన్నమాటనిజం. వెధవని, చెవి పెట్టానుకాను. నా సొమ్మంతా ఘటా శ్రాద్ధప వెధవల పాలవుతుంది. పో, నేను పడుకుంటాను. (పక్కమీద పడుకుంటూ) మళ్ళీ వొస్తాడు గాబోల్రా దేవుఁడా !

మీనా:-యవరు నాన్నా ?

లుబ్ధా:-నువ్వు పో, నీకెందుకు ? ఆ వెధవ నా పీక పిసికేస్తాడు. నీ కోరిక తీరుతుంది.

మీనా:-మీరలా అంటే నాకు యేడుపొస్తుంది. నేనిక్కడున్నించి కద లను, యవడా పీక పిసికేవాడు?

లుబ్ధా:-అయితే ఇక్కడే పక్కేసుకు పడుకో.

మీనా:-పడుకుంటాను. యవడు మీ పీక పిసుకుతాడు ?

లుబ్ధా:-ఆ ముండ మొదటిమొగుడే! యిందాకా నువ్వు రాకముందు, నా గుండెల మీదెక్కి పీక పిసికేప్పటికి ప్రాణం పోయిందనుకున్నాను.

మీనా:-నిజంగానూ?-కల గన్నారు గాదోలు నాన్నా !

లుబ్ధా:-కలెక్కడి కలే: పీక నులుచుకుపోతేనూ!

మీనా:-మొదటి మొగుణ్ణి నీకేం తెలుసును?

లుబ్ధా:-వాడే చెప్పాడే! "వెధవా, నా పెళ్ళాన్ని పెళ్ళాడావు: నిన్ను చంపేస్తా" నన్నాడే.

మీనా:-యలా ఉంటాడు.

లుబ్ధా:-గిరీశంగాడి మూడు మూర్తులానే.

మీనా:-కల కాదోలు నాన్నా? అదే తలుచుకు పడుకుంటే, చిన్నబాబు కల్లో కొచ్చాడు కాదోలు!

లుబ్ధా:-నేను చస్తే యవరికి విచారం ?

మీనా:-ఆ పిల్లని వెళ్ళి అడుగుదునా?

లుబ్ధా:-వొద్దు, వొద్దు, తొందరపడకు.

మీనా:-నన్ను తిట్టేస్తున్నారు, దాని చచ్చినమొగుడు మిమ్మల్ని చంపేస్తాడని భయపడుతున్నారు. యెందుకీ తంబళ అనుమానం? ఓమాటు దాన్నే అడిగేస్తే ఉన్న నిజం తెలిసిపోతుంది.

లుబ్ధా:-నిజం నీతో చెబుతుందీ.

మీనా:-నాతో నిజం చెబుతుంది. అది వొట్టి సత్యకాలప్పిల్ల నాకు యంతో ఉపచారం చేస్తుంది.

లుబ్ధా:—దాన్ని పాడుచేస్తున్నావూ?

మీనా:—యిలాంటి మాటలంటేనే నాకు అసయ్యం. మీరు యక్కడో దడుసుకున్నారు కాబోలు! అంచేత దుష్టుకల వొచ్చింది. అంతేగాని, రెండో పెళ్ళి, మూడో పెళ్ళి, అని వెఱ్ఱులు వోడకండి. పూజారి గవరయ్యని పిలుస్తాను: అతగాడు యింత మంత్రించి వీభూది యిస్తాడు. రాసుకు పడుకోండి.

లుబ్ధా:-కొంప తీస్తావా యేవిఁటి? వాడొస్తే వాడితో యేఁవని చెప్పడం? దాన్నే నిజం అడుగుదూ.

మీనా:-నేనడగను నాన్నా! నన్ను అడ్డమైఁన మాటలా అంటూంటే, నేనెందుకు అడుగుతానూ? నేను దాంతో యిగ మాట్లే అణ్ణు.

లుబ్ధా:—నా తల్లివి కాదూ, అడుగమ్మా!

(మీనాక్షి పైకి వెళ్ళును)

లుబ్ధా:-ఓ పన్నం యాకర బెట్టేదా? గాయత్రీ స్మరణ చేసేదా వేదాలు మహామంత్రాలూ యీ దెయ్యాలకి పేలపిండి వొడియాలు, శాపరమంత్రాలు ఉపదేశం అవుదావఁంటే బెడిసిగొటతాయేమో అని భయం. యేవిఁ సాధనం? "రామనామతారకం" స్మరణ చేస్తాను. రామనామతారకం! భక్తి ముక్తి దాయకం! జానకీ మనోహరం! సర్వలోక నాయకం! రామనామ తారకం! రామనామతారకం॥ యీ ముండ యింట్లో ఉంటే నే బతకను. రామనామ తారకం! రామనామతారకం॥ రుద్రాక్షమాల యేదీ? (మంచము అంచున కూచుని పరుపుకింద తడివిఁ, రుద్రాక్షతావళం తీయుచుండగా మీనాక్షి ప్రవేశించును)

మీనా:—మీ మాట నిజవేఁ నాన్నా !

లుబ్ధా:-నిజవేఁ!

(మంచము మీదినుంచి కింద కూలబడును.)

మీనా:-(లేవదీసి) నాన్నా! నాన్నా! పడిపోయినావేవిఁ ?

లుబ్ధా:-యేవీఁలేదు, నిజవేఁ!

మీనా:-నిజవేఁను ఆ మొగుడు యిప్పుడే దానిక్కూడా కనపడి, "ముండా మళ్ళీ పెళ్ళాడావేఁ? నీ కొత్త మొగుణ్ణి పీక పిసికేస్తాను చూడు" అన్నాట్ట.

లుబ్ధా:-అయ్యో! అయ్యో! రామప్పంతులు యిల్లు వొల్లకాడు కానూ! యక్కడ కల్పించాడే యీ మాయ పెళ్ళి నా కోసం! వీడి పిండం పిల్లులికి పెట్టా! అయ్యో! అయ్యో! ఆ మొగుడు వెధవ యేలా వున్నాడందే ?

మీనా:—వాడు రోజూ దానికి కనపడతాట్ట నాన్నా ! వాడికి మీసాలూ, గిరజాలూ వున్నాయట. చావఁంచాయట.

లుబ్ధా:—వాడేనే, వాడేనే! యేవిఁటే సాధనం! యిహ నేం దక్కను.

మీనా:-పూజారి గవరయ్యకి కబురు పెడతాను.

లుబ్ధా:-వొద్దు, వొద్దు నా మాట విను. వాడొచ్చాడంటే యిల్లు తినేస్తాడు.

మీనా:-తింటే తింటాడు. ప్రాణం కంటేనా యేవిఁటి?

లుబ్ధా:-నా కొద్దంటూంటే వినవు గదా, నువ్వు నా మంచం దగ్గిర పక్కేసుకు పడుకో! నువ్వు చదువుకునే భాగవతం పుస్తకం పట్రా, తల కింద పెట్టుకు పడుకుంటాను. (మీనాక్షి వెళ్ళును) యీ ముండ నా యింట్లోంచి విరగడై పోతేగాని యీ పిశాచం వొదిలిపోదు. వేదం చదువు కున్న ముండాకొడుకుని, నామీదే పడ్డ తర్వాత, వీడు బ్రహ్మ రాక్షసిగాని, వొట్టి దెయ్యంకాడు. పోనీ, అతడికే ప్రార్థన చేస్తాను—నా పెళ్లాం మొదట మొగుడా! ఆ! నా పెళ్ళాంకాదు. లెంపలు వాయించుకుంటాను. "ఈ పిల్ల మొగుడా? నువ్వే నిజమయిన మొగుడివి-నేనుకాను. దాన్ని ముట్టను-తాకను-దాంచాత చాకిరీ అయినా చేయించను. నన్ను రక్షించి, పీక పిసికెయ్యకు; పీక పిసికెయ్యకు. యే పాపం చెయ్యబట్టో దెయ్యానిపై నావు. నన్ను చంపా'

వంటే బ్రహ్మహత్య చుట్టుకుంటుంది. మరి జన్మం ఉండదు. బాబూ! నాయనా! తండ్రీ! నా జోలికి రాకు. నీ మావఁగారి పీక నులివెఁయ్యి! ఆ రామప్పంతులు గాడి పీక నులివెఁయ్యి. లేకపోతే—" (కేకలు, యేడ్పు వినబడును.) ఓరి దేవుడా మళ్ళీ వొచ్చాడు కాబోలు, (శిష్యుడు ఏడుస్తూ పరుగెత్తివచ్చి లుబ్ధావధాన్లను గట్టిగా కౌగలించుకొనును. మీనాక్షి శిష్యుణ్ణి చీపురుకట్టతో కొట్టబోవును. శిష్యుడు తప్పించుకోగా దెబ్బలు లుబ్ధావధాన్లకు తగులును.)

మీనా:—ముండా! నా మొహుఁరు అక్కడ పడేస్తావా పడెయ్యవా? నా తాళం యేదే లంజా ?

లుబ్ధా:—నన్ను కొట్టేశావేవిఁటే ? (శిష్యుడుతో) వొదులు, వొదులు, నన్ను ముట్టుకోకే తల్లి! (మీనాక్షితో) దీని అపవిత్రపు వొళ్ళు తగిలితే చచ్చిపోతాను నన్ను వొదిలిపించెయి.

(మీనాక్షి శిష్యుడు రెక్కలుపట్టి లాగి, బుగ్గ గిల్లును. శిష్యుడు మీనాక్షి చెయ్యి కరిచిపారిపోవును.)

మీనా:-దానమ్మ కడుపుకాలా, చెయ్యి కరిచేసింది నాన్నా! రక్తం బొటబొట కారుతూంది-దీన్ని హతవాఁరుస్తాను.

లుబ్ధా:-యంత దారుణప్పని చేసిందీ, ముండ ! యేదమ్మా చెయ్యి, (గుడ్డపీలికతో రక్తం తుడిచి) మొహుఁరడిగావుగదా ఎక్కడి దేవిఁటి?

మీనా:-ఆ తండ్రిడి వెధవ నా కిమ్మని యీ ముండ చేతికి యిచ్చాడు. దీని నక్క వినయాలు చూసి నా పెట్టా'బా'డా దానికే వప్పజెప్పి ఆ మొహుఁరు దాన్నే దాచమన్నాను. అనుమానవేఁసి యిప్పుడు నా మొహురు తెమ్మంటే, "బుట్టల పెట్లో పెట్టా'ను. తాళం పోయింది" అంది. తాళం తా'కపోతే రోకలితో బుర్రచితక బొడుస్తాను.

లుబ్ధా:-చెయిజేసుకోకు, నీది పెర్రికోపం. చావగొట్టగలవు. జాగ్రత్త!

మీనా:-చస్తే యీడిచి పారేస్తారు. ముండ, యలా కరిచిందో చూడండీ! ఇంకా రక్తం కారుతుంది. మనిషి కాటుకి మందులేదన్నారు.

లుబ్ధా:- కుంకం పెట్టమ్మా!

మీనా:- దాని బుర్ర చితక బొడిచి మరీ పెడతాను. (వెళ్ళును.)

లుబ్ధా:- గుండు గొమ్మల అనుమానం తీరిపోయింది—పీకనులివిఁ వాడైనా చంపేస్తాడు. కరిచి అదైనా చంపేస్తుంది. వీడిచేతో దానిచేతో చావు తప్పదు. యెంత డబ్బెట్టి కొనుక్కున్నాన్రా యీ చావు పెళ్ళి! అయ్యో! అయ్యో! దీన్ని పైకి తగిలేస్తే వాడు కూడా విరగడై పోతాడు, అదే సాధనం యెక్కడికి తోలేయను? బండిమీద ఎక్కించి పట్నం తోలేస్తాను—అక్కడ గానీ తండ్రి వెధవ కనబడకపోతే మళ్ళీ దెయ్యాన్ని నెత్తిన పెట్టుకుని ప్రత్యక్షం అవుతుందే! బండి అద్దె యిచ్చుకోవడమేఁ మిగుల్తుంది. యేమి సాధనం?-యేమి సాధనం?-రామప్పంతుల్ని సలహా అడుగుదునా? ఆఁ! మంచి ఆలోచన తోచింది. రామప్పంతులు నాకు కట్టపెట్టిన శుంఠుండని వాడి దగ్గిరికే పంపించేస్తాను—సాని దాంతోపాటు దీన్ని కూడా వుంచు కుంటాడు, కావలిస్తే పది రూపాయలు దక్షిణతో కూడా యిచ్చేస్తాను.

(మీనాక్షి ప్రవేశించును.)

మీనా:- యక్కడా కనబడదు నాన్నా, గుంట.

లుబ్ధా:—నూతులో పళ్ళేదు గద?

మీనా:- యేమో!

లుబ్ధా:—పరిగెత్తికెళ్ళి గవరైని పిలవమను. దాన్ని నువ్వు చావగొట్ట లేదు గద?

మీనా:- కనపడితేనా?

లుబ్ధా:- యేవిఁటి నాయనా; కొత్త వుపద్రవం!

(నిష్క్రమింతురు)

2 వస్థలము : రామప్పంతులు యింట్లో కొట్టుగది.

[భుక్త, పోలిశెట్టి, సిద్ధాంతి, మధురవాణి పేకాడుచుందురు. పూజారి గవ రయ్య ఆట చూచుచుండును.]

పోలి:-యేం భస్టాకారి ముక్కలు యేశావయ్యా! యెప్పుడూ నువ్విం తేను!

భుక్త:-చూసివేశానా యేవింటి! నీ దరిద్రదేవతని తిట్టు.

పోలి:-గవరయ్యా, నీ మణుకు నా దగ్గిర యిలా యెట్టకు. లేచి పో, నీ పుణ్య వుంటుంది.

గవ:- నేను మధురవాణి దగ్గిర కూచుంటాను.

భుక్త:—చూడూ, ముక్క తప్పు పడ్డట్టుంది.

పోలి:-ఆఁ! బాపనయ్య పంచాలని తప్పు పంచుతున్నావు, తప్పు పంచితే జేస్తుమీద కుదే లెట్టిస్తాను.

భుక్త:—ముక్కలు బాగా పడలేదన్నావే?

పోలి:-రెండో యేత నాలుగాసు లడకూడదా?

భుక్త:—(పోలిశెట్టికి ముక్కలు వేస్తూ) యిదుగో నాలుగాసు లేస్తున్నాను, జుర్రు.

పోలి:—నీ యిషపచేత్తో యేస్తే, పొల్లుముక్కలే పడతాయి: మంచి ముక్కలడతాయా?

భుక్త:- తథాస్తు!

పోలి:-అలా అనకు, యెంతశెడ్డా బాపనాడి శాపనాకారం మా శెడ్డది, (చూచుకొని) శీ! భష్టాకారి ముక్కలు!

సిద్ధాం:- ఒకటి రెండు.

పోలి:-అదుగో, అలా శెప్పితే నే వొప్పను, ఒక్కొక్కటి శెప్పాలి.

సిద్ధాం:- అయితే వకటి.

పోలి:- ఒక్కటీ.

మధు:—ఒకటి,

భుక్త:—ఒకటి.

(సిద్ధాంతి ఆలోచించును.)

పోలి:-యేటాలోచిస్తావు చే తరస! యెత్తవయ్యా!

సిద్ధాం:-నీదేం పోయింది? రెండు.

పోలి:-లాంతరేశావు. యేటెత్తను? రెండు.

మధు:—రెండు.

భుక్త:-రొండు.

[సిద్ధాంతి ఆలోచించును]

పోలి:-యే టాలోసిస్తావు? చే తరస; యెత్తి జేస్తు గెలుసుకో.

సిద్ధాం:—నువ్వు చెప్పా'వు గనక యెత్తుతాను.

పోలి:-ఇః! డబ్బుక్క దెట్టి మరీయెస్తు, మూడో యెత్తడపు దేస్తు? గా'సిక వుంందా? దేస్తు మీద కుదేరెట్టి బాకీ లెట్టి యెగెయడానికా?

సిద్ధాం:-(తన ముక్కలు యెత్తు ముక్కలమీద వేసి). కోవఁటాడి పిలక నిగుడుతూంది.

పోలి:-తంతావా యేటి?

సిద్ధాం:—తన్నడవఁంచే, ఒహలాగనా?

పోలి:—నా ఆట శెడగొట్టేసినావు, బాపనయ్యా!

భుక్త:-ముక్కలు పడలేదని యేడుస్తూ, మళ్ళీ యేవిఁటి, ఆట చెడ గొట్టా'డని యేడుస్తావు?

పోలి:-ఈ ఆట బేస్తు చేయించకపోతే నా పేరు....

సిద్ధాం:-కోవఁటాడా, నోరు మూసుకుంటావా—మూసుకోవా?

పోలి:-తెల్లాడి బావుటా యెగురుతుండగా, నీ-జులు వేఁటి? ముక్కలియ్యటం యింత సేపైతే మ రాటేటి?

సిద్ధాం:-నువ్వుగాని మళ్ళీ మాట్లాడ'వంటే, ముక్కలు కలిపేస్తాను.

[పోలిశెట్టి "నేను మాట్లాడను; నువ్వు ఆడు" అని సౌంజ్ఞ చేయును. సిద్ధాంతి ఆడును.]

పోలి:-మూడే తురుపులు పడ్డాయి బాపనాడా! "తమాషా దేఖో, లంకకే రాజా!"

సిద్ధాం:—ఆట పారెయనా?

పోలి:-బుద్దొచ్చింది; బుద్దొచ్చింది, లెంప లోయించుకుంటాను. మరి మాటాడి తొట్టు.

పూజా:-మా మధురవాణిమీద ఆశుకవిత్వం చెబుతాను.

రాణా(' డై మను రాణీ?!
రాణా,' యీస్పేటు రాణి? రాణి కళావ
(రాణా;' ఆఠీన్రాణీ ? !
రాణి యన న్మధురవాణె, రాజులరాణీ॥

సిద్ధాం:-గవరయ్యా! యేం విలవైన పద్యం చెప్పా'వోయి! నీ మీద నేను పద్యం చెబుతాను—విను.

"గవరయ్యా! నీ సరి మరి
యెవరయ్యా!"

పూజా:-"యెవరు లేరు. యిచ్చో నయ్యా!

సిద్ధాం:—యిదిగో రాజు.

పోలి:-యిదుగో పాల్తు.

(మధురవాణి తురుపు రాణీ వేయును).

పోలి:—అదుగో, అదుగో, యీ బాపనాడు కపీశం శెప్పి, మధుర వోణిదగ్గర రాణీ వుందని శెప్పేశాడు. గోరం, గోరం. గవరయిగానీ మాటాడితే నే అటాణ్ణు.

పూజా:-పోలిశెట్టిమీద కవిత్వంచెప్పి చాలా రోజులైంది. (పొడుం పీల్చి.)

"పోలిశెట్టి ముఖము-పోలిరొట్టెను బోలు!
పోలిశెట్టి ముక్కు పొడుముడొక్కు॥

పోలి:-వొద్దు! వొద్దు! వొద్దు నా మాటిను. పా'సంపెట్టి సంపేస్తావ యేటి! ఊరుకుంటి వొట్టాయినా, యిన్నావా? యీ ఆట సిద్ధాంతి దేస్తేట్టి, నేను గెలిస్తే, నీకొక్కండబ్బిస్తాను. వూరూరుకో.

సిద్ధాం:-నీ సొద తగలెనా-తురుపు మిగిలిపోయింది: దేస్తు [ముక్కలు చూపించి పారవేయును]

పోలి:—ఆఁ! మూడో యెత్తడచ్చేస్తు గా'పకా లుంచుకొండయ్యా, చేతి వారస, మంచి ముక్కలెయి బాపనాడు! అంత సేపు కలపడవాఁ? గోరం, గోరం!

సిద్ధాం:—బులబులాగ్గా కలిపి, బేస్తు నీ కిస్తా ననుకున్నావా ?

పోలి:—తోలు సేత్తో ముత్కలేసినావు! "నరశింవ్వ, నీ దివ్వె నామ మంతరము శాత నరసింవ్వ నీ దెవ్వె...."

సిద్ధాం:—దివ్వేలేదు, దీపంలేదు, ముక్కల్తియ్యి.

పోలి:-గవరయ్య ముక్కలమీద కన్నేసి సిల్లంగెశేసున్నాడు! నర శింవ్వ నీ దివ్వె- (ముక్కలు యెత్తిచూసి) సీ! భష్టాకారి ముక్కలేశావు.

సిద్ధాం:-[పంపకం ముగించి తన ముక్కలు తీసిచూచుకొని] మృత్తి కాచమే!

పూజా:-పోలిశెట్టికి అంత అలకైతే, నే నింటికిపోయి పరుంటాను. [గవరయ్య నిష్క్రమించును. మధురవాణి వెంట వెళ్ళి తిరిగి వచ్చును]

పోలి:-శని విరగడైపోయిందిరా, దేవుఁడా .... ఒట్టి భష్టాకారి ముక్కలు, ఒహటీ.

మధు:-ఒకటి.

భు క్త:-ఒహటి.

సిద్ధాం:—ఒహటి.

పోలి:-రెండు.

మధు:-రెండు.

భు క్త:-రెండు.

(సిద్ధాంతి ఆలోచించును)

పోలి:-యెందుకా యెర్రాలోశన? నా మాటిను. మూడో బేస్తెట్టను.

(వీధి తలుపు తట్టబడును.)

మధు:—పంతులు!

పోలి:-యివాళ రాడని సెప్పితివే ?

మధు:-రారనుకున్నాను. వొచ్చారు. యేం చేదాం?

సిద్ధాం:-ఆట తీసెయ్యండి. (ముక్కలు పడవేయును)

పోలి:-చేస్తెగెయడానికా? నే నొప్పను, మధురోణీ! ఆటాడి మరీ తలుపు తియ్యి.

మధు:—(ముక్కలు కిందవెట్టి, లేచి, సన్నని గొంతుకతో) గోడ గెంతి పారిపోండి.

భుక్త:-దిడ్డితోవంట వెళ్ళిపోతాం.

పోలి:-నేను పట్టనే? యేటి సాధనం?

భుక్త:-మేం దిడ్డితోవంట పోతాం, నువ్వు అట కెక్కు.

పోలి:-నన్నెక్కించి మరీ యెళ్ళండి. కాలు జారితే యేటి సాధనం?

సిద్ధాం:-నీ కొడుకుది అదృష్టం.

(పెరటిలోకి వెళ్ళను)

పోలి:-గోరం! గోరం! యవడిముక్కలు ఆడిదగ్గరే. ఆట కలపకండి.

(తలుపు తిలిగి తట్టబడును.)

పోలి:—నరశింవ్వ. నీ దివ్వె—

[మధురవాణి ఊరుకొమ్మని కోపరసంగా సౌంజ్ఞ చేయును. సిద్ధాంతి ప్రవేశించును.]

సిద్ధాం:-దిడ్డీ తలుపు కప్పతాళం వేశుంది. మన్ని పట్టుకుందావంనే, పంతులు దిడ్డీ తలుపు తాళంవేశాడు.

పోలి:—నరశింవ్వ. నీ దివ్వె—

మధు:-(పోలిశెట్టిని ఉద్దేశించి) చప్ ! [సన్నని గొంతుకతో] ఉల కుకుండా పలకుకుండా యీ గదిలో కూచోండి; ఆయన పడుకున్న తరువాత వచ్చి తలుపుతీసి వొదిలేస్తాను.

(దీపములు ఆర్పి, పైకివెళ్ళి, గది తలుపువేసి గొళ్ళెము బిగించును, తలుపు తిరిగీ తట్టబడును)

మధు:-యేవిఁ గవరయ్య చాదస్తం! అదే తట్టడవాఁ? (వీధి తలుపు దగ్గిరికి వెళ్ళి) యెవరు?

తలుపవతల మనిషి:— యింత సేపేం?

మధు:- నిదరబోతున్నాను.

మని:-పేక! పేక! పేక! విన్నాదిలేస్తాను. నీ సంగతి నాకు తెలిసింది.

మధు:- సరి, మీ మానాన్న మీరుపోయి, నిశిరాత్రివేళ వొకత్తెనీ నన్ను వొదిలేస్తే యీ అడివివూళ్లో నాకు భయంకాదా? అంచేత పబ్లిగ్గా నలుగుర్నీ పిలిచి పేకాడుతున్నాను. తప్పేవుఁంది? మంచుపడుతూంది. లోపలికి రండి. (తలుపు గడియతీసి) రండీ. నా ఆట మీరాడండి. నేను పరుంటాను.

మని:- సాందాన్ని యవడు నమ్మమన్నాడు? నీ కిద్దావఁని సంతోషంతో వక సరుకు తెచ్చాను. నీ చర్య చూసేప్పటికి నా మనస్సు చివుక్కుమనిపోయింది.

మధు:-యెంత న్యాయంగా సంచరించినా, మీ హృదయంలో కాసింత కనికరం లేదుగదా? యీనాటినుండి మీరు యెక్కడికి కమాను వెళుతూ వుంటే, అక్కడికల్లా నేను కూడా మీతో వొస్తూవుంటాను.

మని:-మెడ పైకి ఉంచు. (మధురవాణి అటులచేయును. ఆ మనిషి మధురవాణి మెడలో కంటె వుంచును.)

మధు:-ఔరా! యింద్రజాలి! పంతులు గొంతుక యెలా పట్టా'వు? నన్నే మోసపుచ్చితివే? [రెక్క పట్టుకొని] గదిలోనికి రా. (గదిలోనికి తీసుకు వెళ్ళను) యీ చిల్లంగి కళ్ళు నీకే చేవుఁడిచ్చాడు? [ముద్దెట్టుకొనును.] వాళ్ళింట యేవేఁవిఁ చిత్రాలు చేశావో చెప్పు.

శిష్యు:—ముద్దెట్టుకోనంటే చెబుతాను.

మధు:-నీకు తగనో?

శిష్యః-ముద్దెట్టుకుంటే యెంగిలౌతుంది.

మధు:- నిజం. నీ కున్నబుద్ధి నీ పెద్దలికి లేదు. నన్ను నిష్కారణంగా భయపెట్టా'వు. అందుకు నీ కేవిఁటి శిక్ష? బుగ్గ కొరికేతునా?

శిష్యః-పాలూ పంచదారా వుంటే ఇయ్యి.

మధు:-తరవాత షేపుతాను. ముందు నీకు దాసరి వేషం వేస్తాను; కొత్త అగ్రహారంపోయి నీ గురువును జేరుకుందుగాని.

[తెర దించవలెను]

[చీకటి గదిలో పోలిశెట్టి, భుక్త, సిద్ధాంతి వుందురు. అవతల నుంచి రామప్పంతులు గొంతుకతో శిష్యుడు:—"ఈ గదులో యవణ్ణో దాచావు."

మధు:- రామ! రామ! యవ్వడూలేడు.

[పోలిశెట్టి నిచ్చెన యెక్కును. భుక్త కూడా యెక్కబోవును. నాలుగు మెట్లెక్కి యిద్దరూ కిందబడుదురు]

పోలి:-సంపేశినావు, పాపనాడా!

భుక్త:-నామీద నువ్వుపడి, నేను వుక్కిరిబిక్కిరి ఔతుంటే నువ్వు సచ్చానంటా వేవిఁటి? లేస్తావా, కరిచేదా?

శిష్యః-[రామప్పంతులు గొంతుకతో] అదుగో, లోపల యెవళ్లో మాట్లాడుతున్నారు, లంజా! అవి కోవఁటాడి గొంతుకలా వుంది. కప్పతాళం వేసి ఊరందరినీ లేవదీసుకొస్తాను.

మధు:—కప్పతాళ వెందుకు? లోపల యెవళ్ళూ లేరు. దెయ్యాల కొంప-దెయ్యాలు దెబ్బలాడుతున్నాయి.

[మధురవాణి తలుపుతీసి గదిలో ప్రవేశించి అగ్గిపుల్ల వెలిగించును. శిష్యుడు పక్కకి తొలగిపోవును.]

మధు:- పోలిశెట్టి యేమి, పడుకుని లేవడు! మేలుకొలుపు పాడనా?

భుక్త:-రామప్పంతు లేడీ?

మధు:- రామప్పంతులూ లేరు, గీమప్పంతులూ లేరు. ఇంట్లో పని చేసేవాడు తలుపు కొట్టాడు' బెంగెట్టుకోకండి.

భు_క్త:- అతగాడి మాటలు వింటేనే?

మధు:-నేనే ఆయన గొంతుకుపెట్టి మాట్లాడాను. ఏమి ధైర్యం! ఏమి మగతనం!

పోలి:-"నరశింవ్వా, నీ దివ్వె" (లేచి) "నామమంతరముశాత" యవడిముక్క ళాడిదగ్గ రున్నాయా?

[అంతా మళ్ళీ ఆటకు కూర్చుందురు.]

సిద్దాం:-అట కలిపేశాను.

పోలి:—గోరం గోరం? నాకు యిసిపేటు ఆసు దాడ దొచ్చింది గదా, దేస్తులు గెలుసుకు పోదునే! గోరం! గోరం! మహరోజి వొట్టినే బెంచేరు పెట్టేశింది అటకుమీంచి పడి నడుం విరిగిపోయిందిరా దేవుడా!

భు_క్త:-నీ కిందపడి నేను నలిగిపోయాను. నీకేం తీపు దిగ దీసింది?

పోలి:—కలిపి యెయ్యోయి-ముక్కలు.

సిద్దాం:-నేను కలపను, నా వొంతు అయిపోయింది. నువు కలుపు.

పోలి:- ఏమైపోయింది?

[రామప్పంతులు వీధి తలుపు తట్టును.]

రామ:—తలుపు. తలుపు.

మధు:-యీ మాటు పంతులే.

పోలి:—ఏటి సాధనం?

మధు:- గోడగెంతి వెళ్ళిపోండి.

పోలి:-నేను గెంతలేనే?

మధు:-నిన్ను యీ గదిలో పెట్టి తాళవేఁస్తాను.

పోలి:-దీపం ఆరిపెయ్యి నాకు బయవేఁస్తుంది.

సిద్దాం:-గాజుపెంకులు గుచ్చుకుంటాయి; గోడదాటడం యెలాగ?

భు_క్త:-నాకు కాళ్ళ మేహవాతం నొప్పులు. నేను గెంతలేనే?

మధు:-(దీప వాఁర్పి) యిలాగే వుండండి.

పోలి:-నరసింవ్వ—

మధు:-చప్.

పోలి:-నచ్చాను.

మధు:-[గది గొళ్ళెంవేసి, వీధితలుపు గడియతీసి ఓరగా వుంచి] మాయగుంటని యెక్కడ దాచారు?

రామ:-మాయగుంట యేమిటి?

మధు:- యేం నంగనాచే; లుబ్ధావధాన్లు మాయపెళ్ళాన్ని వాళ్ళ యింట్లోంచి లేవదీసుకుపోయి యెక్కడ పెట్టా'రు. యిదేకదూ రాత్రల్లా మీరు చేస్తూ వున్న లౌక్య వ్యవహారం?

రామ:-నీమాట నాకేవీఁ అర్థం కాకుండా వుంది. యింట్లోంచి లేవ దీసుకు పోవడవేఁవిటి? నేను దాచడవేఁవిఁటీ?

మధు:-దాస్తే దాచారు దాచకపోతే మానా'రు; నా కంటె యేదీ?

రామ:-నీ కంటా'? మరచిపోయినాను సుమా!

మధు:-ఏమి చిత్రం! నన్ను మరిచారు. నా వస్తువని మరిచారు. మరిచి, ఆ గుంటకిచ్చారు. దాన్ని లేవదీసుకుపోయి ఎక్కడో దాచి, నిశి రాత్రివేళ పెద్దమనిషిలా యింటికి వొచ్చారు!

రామ:-ఆ గుంట కనపడ్డదా యేవిఁటి?

మధు:-యేవిఁ నాటకం? మీకు కనపడకేం? మీరు పెట్టినచోటే ఉంది.

రామ:-మీనాక్షి తన్ని తగిలేసిందా, యేవిఁటి? కంటెతో తగిలేస్తే చచ్చానే?

మధు:—యేవిఁ నాటకం! చావండి, బతకండి; ఆ కంటె తాఁ'ంచే గడపలో కాలు పెట్టనివ్వను. (తలుపు వేయును.)

రామ:-నాలుగు కోసులు గుఱ్ఱపుసవారీ అయి, యీదురోపని యిల్లు చేరుకుని, గుమ్మంలో అడుగుపెట్టేసరికి, మబ్బులేని పిడుగుపడ్డది. మీనాక్షి ఆ గుంటని మన్నిస్తుందని, నేను యెన్నడైనా అనుకున్నానా యేవిఁటి? ఆ గుంట పోతేపోయింది. వుంచే వుంది. నా కంటె పోకుండా వుంచే అదృష్టవంతుణ్ణి. కంటె అడగడానికి వెళ్ళితే, 'నువ్వే యీ పెళ్ళి కుదిర్చావు' అని కర్రుచ్చుకుంటాడేమో!

[నిష్క్రమించును]

3—వ స్థలము లుబ్ధావధాన్లు యింటి వాకిలి.

లుబ్ధావధాన్లు:- [పచారుచేస్తూ] కనిబడకపోతే యేవైఁనట్టు? నూతి లోనిగాని పడిందా? పోలీసువాళ్ళు యిల్లు దోచేస్తారు. నూతిలో పడలేదా? పడకపోతే యేమైనట్లు?-రామప్పంతులు యింటికి పోయుంటుంది? అంతే కావాలి-యంత అందమైన పిల్లా! నాదిగాక దురదృష్టం! యంతట్లో వెన్నెల చీకటైంది! రేపో యెల్లుండో యెదిగొచ్చే పిల్ల గదా అని సంబర పడ్డాను. ఒహవేళ అప్పుడే పెద్దమనిషైందేమో!-అందుకు సందేహవేఁలా? లా'కుంటే యింత యేపైనపిల్ల పెద్ద పడుచు కాకుంటా వుంటుందా? యిలాంటివి యెన్ని పెళ్ళిళ్ళు చేసుకుని యెందరు మొగాళ్ళని కడతేర్చిందో? ఓరి కుంకపీనుగ, నీ కళ్ళు యేమైపోయినాయిరా! రజస్వలాముండని చూస్తూ చూస్తూ యలా పెళ్ళా'డా'వురా? మరి నీకు గతులు లేవు. రాజమహేంద్రవరంలో వెధవ ముండల్ని పెళ్ళా'డినవాళ్ళ సామాజికంలో చేరా'వురా? అయ్యో! అయ్యో! దీనికి మరి ప్రాయశ్చిత్తం యక్కడిది? ఒహవేళ చేయించుకుందావఁంటే శంకరాచార్యులు పాతకట్నం పెట్టమంటాడు. బ్రాహ్మణులు ఇల్లు తినేస్తారు. అంతకంటె పోలీసువాళ్ళు నయం. అల్లరి కాకుంటా హెడ్డు చేతిలో పాతిక రూపాయలు పెట్టి రేపురాత్రి బయల్దేరి కాశీపోయి గంగలో మునిగా'నంటే అన్ని పాపాలు పోతాయి. కాశీవాసవఁచేసుకుంటాను. భగవంతుడు బుద్ధొచ్చే టట్టు చేశాడు-లేకుంటే ముసలివెధవకి పెళ్ళిచేసుకోవడపు పోయీకాలవేఁవిఁ? అన్ని విధాలా యీ రామప్పంతులు నా కొంపతీశాడు.

[రామప్పంతులు ప్రవేశించును.]

రామ:—యేవిఁటి మావాఁ రావఁప్పంతు లంటున్నారూ?

లుబ్ధా:- మేవీఁ లేదూ,

రామ:—యింతరాత్రివేళ పచార్లుచేస్తున్నావేవిఁ?

లుబ్ధా:—యేవీఁలేదు-నిద్దర పట్టక.

రామ:-మావఁగారూ ! ఆ కంటె యిప్పుడు తెమ్మని మధురవాణి భీష్మించుకు కూచుంది. శ్రమ అని ఆలోచించక యిప్పించాలి.

లుబ్ధా:—కంఠేవిఁటి?

రామ:-మీ భార్యకి పెట్టిన కంటం'డీ?

లుబ్ధా:—నా భార్యకి నేను పెట్టలేదు?

రామ:- మీరు పెట్టమంటే నేను యెరవు తెచ్చానుకానా ?

లుబ్ధా:- నేను పెట్టమన్లేదు.

రామ:-అయితే దొబ్బేస్తావా యేవిఁటి మీ భార్యమెళ్ళో యిప్పుడా కంట' లేదూ?

లుబ్ధా:- నా భార్య యెవరు ? నా భార్యానాడే చచ్చింది ?

రామ:- మొన్న మీరు పెళ్ళిచేసుకున్నపిల్ల మీ భార్యా కాదటయ్యా?

లుబ్ధా:- రెండో పెళ్ళిముండ నాకు భార్య యేవిఁటి?

రామ:-రెండోపెళ్ళి ముండేవిఁటి?

లుబ్ధా:-రెండోపెళ్ళి ముండ అని నువ్వే అన్నావు?

రామ:- మాట మీద మాటొచ్చి వొట్టినే అంటే, అదో దెప్పా?

లుబ్ధా:- వొట్టినే అనలేదు. గట్టే అన్నావు. యిదంతా ఆ గుంటూరు శాస్త్రుల్లూ, నువ్వూ చేసిన కుట్ర; నాకు విజం తెలిసిపోయింది. ఆ ముండ నీ యింటికే వెళ్ళింది. మధురవాణిని వుంచుకున్నట్టు దాన్నికూడా నువ్వే వుంచుకో. నా జోలికి రాకు. నీకు పదివేలు నమస్కారాలు.

రామ:- నా కంట' నా కియ్యమంటే యీ వెఱ్ఱివెఱ్ఱి మాట లేవిఁటయ్యా ?

లుబ్ధా:- నీ మాయగుంటా, నీ కంటా' నీ యింట్లోనే వున్నాయి.

రామ:-యీ వేషాలు నాకు పనికిరావు. నిలబెట్టి నా కంట' పుచ్చుకుంటాను.

(తడిసిన పుస్తకం పట్టుకుని మీనాక్షి: చేతులో కఱ్ఱా, నెత్తిమీద పసుపురాసిన కుండా, అందుమీద అఖండంతో అసిరిగాడూ; చేతిలో సీసా పట్టుకుని, తడి బట్టలతో పూజారి గవరయ్యా ప్రవేశింతురు.]

పూజా:- హ్రీం! హ్రీం! హ్రూం! ఓంకారభైరవీ!

(రామప్పంతులు భయమును కనపర్చును.)

మీనా:- యక్కడా కనపళ్ళేదు నాన్నా! యీ పుస్తకం నూతులో పడేసింది.

[లుబ్ధావధాన్లు భయమును కనపర్చును]

రామ:- కనపడకపోవడం యవరు ?

మీనా:- నా సవితల్లి -గవరయబాబు నూతులో దిగి అంతటా గాలించాడు. నూతిలో మరేవీఁ కనపడలేదు. [లుబ్ధావధాన్లు భయం తగ్గును] బ్రహ్మ రాక్షసిని గవరయబాబు యీ సీసాలో బిగించాడు నాన్నా!

రామ:- [సీసాకి యడంగా నిలబడి] బ్రహ్మరాక్షసి యేవిఁటి?

లుబ్ధా:- వేరే ఓ బ్రహ్మరాక్షసి వొచ్చి మా అమ్మని భయపెట్టింది.

మీనా:— నన్ను కాదు- మా నాన్న పీక పిసికింది.

రామ:- గవరయగారూ, పిల్ల యామైఁనట్టు?

గవ:- దాని మొగుడు యగరేసుకు పోయినాడు.

మీనా:— యక్కడికి యగరేసుకుపోయినాడు? వాడు యీ సీసాలోనే వున్నాడన్నావే ?

గవ:- [కొంచెం ఆలోచించి— చిరునవ్వు నవ్వి] అదీ యీ సీసాలోనే వుంది.

మీనా:- మనిషి సీసాలోకి యలా వొచ్చింది?

గవ:- అయ్యో సత్యకాలవాఁ! అది మనిషా అనుకున్నావు ? అది కామినీ పిశాచం—అంచేతనే నేను మీ యింటి కొచ్చినప్పుడల్లా మారంగా వెళ్ళిపోయేది. యేమి చెప్మా, అనుకునేవాణ్ణి.

మీనా:— యిద్దర్నీ వో సీసాలో పెడితే దెయ్యపిల్లల్ని పెడతారేమో?

గవ:— పంతులుగారూ, చిత్తగించండీ. రెండు మనుషులుబరుపుందో లేదో చూడండీ !

రామ:- మొ(్రో! నా దగ్గిరికి తేకయ్యా.

గవ:- అసిరిగా, నువ్వు పట్టుకో.

అసి:- నాకు బయవేఁటి? పైడితల్లి చల్ల గుండోలి.[సీసా పట్టుకుని] ఓలమ్మ! యంత బలువుందోస్సి!

గవ:— సీసా, అఖండం తులిసికోట దగ్గిర దించు.

లుబ్ధా- బాబ్బాబు! సీసా నా యింట్లోపెట్టకు. మీయింట్లో పెట్టించండి.

గవ:- మా పిల్లలు తెనేసీసా అని బిరడా తీసినట్టాయనా, రెండు దెయ్యాలు వొచ్చి మళ్ళీ మీ యింట్లోనే వుంటాయి.

లుబ్ధా:- అయితే సీసా భూస్థాపితం చెయ్యండి.

గవ:- భూస్థాపనం మజాకా అనుకున్నారా యేవిఁటీ? భూస్థాపితం చెయ్యడానికి యంత తంతుంది! పునశ్చరణ చెయ్యాలి, హోమం చెయ్యాలి, సంతర్పణ చెయ్యాలి.

లుబ్ధా:- నా యిల్లు గుల్ల చెయ్యాలి.

గవ:- మీ కలా తోస్తే నాకేం పోయింది, యీ మూత తీసేసి నా మానాన్న నేను వెళ్ళిపోతాను.

లుబ్ధా:- మూతెందుకు తీసెయ్యటం ? నాకు కలిగినది తృణవోఁ కణవోఁ యిస్తాను. ఆ మూత తియ్యకుండా ఆ సీసా అలా వుంచి వెళ్ళండి.

పూజా:- యేవీఁ అవధాన్లుగారి గడుస్తనం! నే పోగానే పాతిపెట్ట డానికా యెత్తు? ఆ సీసా తగిన శాంతి చెయ్యండీ భూస్థాపితం చేశారంటే, నేను రౌరవాది నరకాలకి పోనా? యిప్పుడే బిరడా తీసేస్తా.

లుబ్ధా:- తియ్యకు, తియ్యకు! ఆ శాంతేదో రేపు తగలేతుగాని.

గవ:- అల్లాగైతే యీ రాత్రల్లా యీ సీసా దగ్గర పెట్టుకు పెరట్లో పడుకుంటాను. మీరు వెళ్ళి నిర్భయంగా పడుకుని నిద్రపోండి.

(నిష్క్రమించును.)

రామ:— మావాఁ! ఓ మాట.

[రామప్పంతులూ, లుబ్ధావధాన్లూ పక్కకి వెళ్ళి మాట్లాడుదురు]

రామ:-నా కంటె మాచేవిఁటి మావాఁ?

లుబ్ధా:-మీ కంటె మీ యింట్లోనే వుంది.

రామ:-మీ పెళ్ళాం మా యింటికి వెళ్ళిందని మీరంటున్నారుగాని, అక్కడికి ఆ పిల్ల రాలేదు. కంటా' తా'లేదు.

లుబ్ధా:-అయితే యేవైఁందో నాకేం తెలుసును?

రామ:-వొద్దు సుమండీ—నా కంటె నాకిచ్చేయండి—నేను మా కానివాణ్ణి.

లుబ్ధా:—కంటె, గింటె నాకు తెలియదు,

రామ:-నీకు తెలియకపోతే మరెవరికి తెలుసును? గవరయ్య నీ పెళ్ళాం దెయ్యవైఁందన్నాడు గదా! నువ్వూ నీ కూతురూ కలిసి దాన్ని చంపే దారు కావోలు.

లుబ్ధా:-ఓరి గాడిద' కొడుకా! (కఱ్ఱతో కొట్టబోవును.)

రామ:-నా కంటె అపహరించావు గదా! నీ పని పట్టిస్తాను వుండు. (నిష్క్రమించును.)

లుబ్ధా:-[తనలో] కంటె యావైఁనట్టు చెప్మా! (పైకి) అమ్మీ!

మీనా:-యేం నాన్నా?

లుబ్ధా:-కంటె యేం జేసిందే?

మీనా:-యేం జేసిందో? పెట్లో దాచిందేవోఁ? దాని వొంటినే వుంది గావోలు నాన్నా!

లుబ్ధా:-వొంటినుంటే, దెయ్యానికి కంటెందుకూ?

మీనా:-యేం? తీపు దిగదీసిందా యేవిఁటి? పెట్టుగుంటుంది.

లుబ్ధా:-నూతులో దిగి గవరయ్య నుయ్యంత గాలించాడూ?

మీనా:—గడియసేపు గాలించాడు.

లుబ్ధా:-నువు చూశావూ!

మీనా:-చూశాను.

లుబ్ధా:-అది రావఁప్పంతులు యింటికి వెళ్ళిందేమోనే!

మీనా:-గవరయబాబు సీసాలో బిగింవాడుగదా, యలా వెళతుంది?

లుబ్ధా:-యేమో, నాకేం పాలుపోకుండా వుంది. రా పరుందాం— మన ప్రారబ్దం యిలా వుంది.

(నిష్క్రమింతురు)

4 వ స్థలము:- రామచంద్రపురం అగ్రహారంలో
సారాయి దుకాణం వెనకతోట.

[ఆ తోటలో కాళీమందిరం యెదటి మంటపం, మంటపంలో కాళీ విగ్రహానికి యెదురుగుండా ఒక పెద్ద పీటమీద మూడు సీసాలతో సారాయి, చుట్టూ గళాసులు, పీటనిండా పువ్వుల దండలు, మంటపంలో వకపైపు పులి చర్మంమీద యోగదండమును అనుకొని సమాధిలో వున్న వొక బైరాగి. యోగిని వొకతె సారాయి అందరికీ అందించును. గ్రామ మునసబు సోమినాయుడు చిలుం పీల్చుచుండును. సాతాని మనవాళ్ళయ్య, జంగం వీరేశ, దుకాణదారు రామందాసు చెదిరి కూర్చుందురు:]

మున:-ఆకాశం ముందు పుట్టిందా? బూవిఁ ముందు పుట్టిందా?

మన:—సుత్తి ముందా, కారు ముందా?

మున:-పంగనావాఁలు ముందా, పట్టెవొర్ధనాలు ముందా? నామాలోడా, నా సవాలేటి? నీ జవాబేటి? ఆకాశానికి మట్టా బూవిఁ? బూవిఁకి కప్పా ఆకాశం? సదువుకున్నోడెవడో సెప్పండొస్సి....

మన:-ఆకాశంబు శూన్యంబు, అనగా యేమీ లేదన్నమాట.

మున:-యేటీలేదా? గుడ్డోళ్ళకి యేటీలేదు. తెల్లోడు యెర్రోడా? పట్టణంలో గొట్టావెఁట్టి అదే సూస్తాడే ఆకాశం కేసి?

మన:-శాస్త్రంబులలోని రహస్యంబులు మ్లేచ్ఛుల కెట్లు తెలియును.

మున:-అల్లాండం, బెల్లాండం, శక్కర పొంగలి తినడవఁను కున్నావా, నామాలోడా? తెల్లోడి మహిమ నీకేటి తెలుసును! తెల్లోడి సారా

యికి, తెనుగోడి సారాయికి యెంత భేదం వుందో, తెల్లోడికీ నీకూ అంత భేదం వుంది.

మన:-గణితశాస్త్రంబునం దాకాశంబున సున్న — సున్న యన శూన్యంబు—యేమీ లేదన్నమాట.

వీరే:-వా త్రంలో మిన్ను, మన్ను అని అన్నాడు కాదా ? మన్ను లేదా? మన్నుంటే మిన్నుండదా ?

మున:-యీరేచ మా మేలయిన పలుకు పలికినాడు.

వీరే:-"ఆకాశం బొక్కడ్డది!" అంటారు గదా, ఆకాశం లేకపోతే బొక్కడ్డమెలాగ ?

మన:-శబాసు యీరేచ! నామాలోడు పలకడేం? నోరు కట్టబడ్డది.

వీరే:-(శంఖం పూరించును.)

హెడ్డు:-(దుకాణదారునితో) యేమిటీ అల్లరి భాయి?

మున:-యీరేచం గెల్చుకున్నాడు గదా, చంకం వోగించవా?

దుకాణ:-గురోజీగారి సమాధికి బంగం వొస్తే శపించి పోతారే?

బైరా:-(కళ్ళు తెరిచి) శివబ్రహ్మం! శివబ్రహ్మం! శివోహం!....

వీరే:-చూచావు నేస్తం, శివబ్రహ్మం అన్నారు.

బైరా:-రామబ్రహ్మం! రామబ్రహ్మం! రామోహం !

మన:-మొదటి మాటను రెండవమాట రద్దు చేయును రామానుజ! రామానుజ !

వీరే:-చివచివా, చివచివా !

దుకా:—యెందుకు కొట్లాడతారు ? నీ శివుడూ నిజవే. అడుగో, ఆ శీసాలో యెలుగుతున్నాడు. నీ రాముడూనిజవే. అడుగో ఆ శీసాలో యెలుగుతున్నాడు. వినలేదా తత్తం?

గాజుకుప్పెలోను గడగుచు దీపంబు
యెట్టులుండు గ్యాన మట్టులుండు !
తెలిశినట్టివారి దేహంబులందును!
యిశ్వదాభిరామ యినరవేమా॥

బైరా:-సత్యం. సత్యం.

దుకా:—గురోజీ! తమకి అంతా యిశదవేఁ! దేహం గాజుకుప్పె. దేహంలో వుండేది పరమాత్వ! గాజుకుప్పెలో వుండేది అన్నసారం.యీ అన్నసారం దేహంలో పడితేగాని పరమాత్వఁ పెజ్జలించదు. యేం శలవు?

బైరా:-యీ పరమ రహశ్యం నీకు యలా తెలిసింది తమ్ముడా?

దుకా:-తమవంటి వారి దయవల్ల గురూ ! (నలుగురివైపూ చూసి) చూశారా బాయీ, నేను యెప్పుడూ యీ మాటే గదా చెబుతా వుంటాను? అఘాడానికి వొస్తేగాని పరబ్రెహ్మం పట్టుపడ్డం యెలాగు ?

బైరా:-అమృతమనేది యేమిటి! సారాయే! నాడు యిదే గదా తాగడానికి దేవాసురులు తన్నుకు చచ్చారు?

వీరే:-చివచివా! చివచివా !

మన:-రామానుజ-రామానుజ!

మున:-కొల్లాటమాని ఘాఁనం యినం డొస్సి, యెద్రి గొల్లోళ్ళా.

హెడ్డు:-గురూ! మరివొక రసలింగం చేయించి, శిష్యుడికి దయ చెయ్యాలి.

బైరా:-అలాగే.

మున:-గురూ! బంగారం సేస్తారు గదా. అదెట్టి హరిద్వోరంలో మటం కట్టించక మాలాటోళ్ళని డబ్బెందు కడుగుతారు?

బైరా:-మేం చేశే స్వర్ణం మేవేఁ వాడుకచేస్తే తల పగిలిపోతుంది?

హెడ్:—అవి చేశే రహస్యాలు. వూరుకోండి మావాఁ! గురోజీ! హరిద్వారంలో చలి లావు గాదోలు?

బైరా:-నరుల కష్టం. మాబోటి సిద్ధులకు చలి, వేడీ, సుఖం, దుఃఖం యెక్కడివి?

హెడ్:—ఆహా! అదృష్టవఁంటే సిద్ధుడే అదృష్టం.

మున:-గురు, హరిద్వోరంనించి యెప్పుడు బైలెళ్ళోరు ?

బైరా:-రెండురోజు లయింది. మొన్న వుదయం ప్రయోగ, నిన్న వుదయం జగన్నాధం సేవించాం. ఖేచరీగమనమ్మీద ఆకాశమార్గాన్న పోతూ వుండగా మీ వూరి అమ్మవారు వనం దగ్గిర గమనం నిలిచిపోయింది. యేమీ చెప్మా అని యోగదృష్టిని చూచేసరికి అమ్మవారి విగ్రహంకింద ఆరు నిలువుల లోతున, మహాయంత్రం వొకటి స్థాపితమై కనపడ్డది. అంతట భూమికి దిగి. అమ్మవారిని సేవించుకొని ప్రవచ్చన్నంగా పోదావంటూంటే యీ భక్తుడు మమ్మల్ని పోల్చి నిలిపేశాడు.

దుకా:-చూడగానే, నేను సిద్ధుల్ని పోలుస్తాను గురూ !....

మున:-సుక్కే సేవోళ్ళని మాబాగా పోలుస్తావు! మా వూరమ్మోరు జగజ్జనని! మా చల్లని తల్లి.

బైరా:-బ్రహ్మోహం! బ్రహ్మోహం!

హెడ్:-ఆహా! యోగ మహాత్యం! స్నానాల్చేసి ముక్కు బిగించే బ్రాహ్మలకి లేవుకదా యీ సిద్ధులూ?

బైరా:-వేషానికీ-జ్ఞానానికీ దూరం కాదా తమ్ముడా? మా తాతగారు చెప్పలేదా? 'ఆత్మశుద్ధిలేని యాచార మదియేల' అని?

హెడ్:-వేమన్న తమ తాతా, గురూ?

బైరా:-అవును-వారు పరంపదించి ఆరువొందల సంవత్సరాలు కావొచ్చింది.

హెడ్:-తమ వయస్సెంత? గురూ?

బైరా:-ఆదీ అంతు లేనిదానికి లెఖ్ఖేవిటి తమ్ముడా? పరమాత్మ కెన్నోళ్ళో అన్నేళ్ళు.

మున:-ఏం యిలవైన మాట లింటున్నాం!

[వీరేశ శంఖం పూరించును)

హెడ్:-(శంఖంలాక్కొని పక్కను వుంచి) ఆట్టే పెట్టెయ్యకండి భాయి !

దుకా:-ఆట్టే యక్కడ భాయీ! పరవశమైందాకా తాక్కుంటే తాగడవేంటి! వేమన్న చెప్పలేదా?

"తాగి, తాగి, తాగి ధరణిపై బడుదాక
తాగెనేని తన్ను తాను తెలియు;
తాగలేనివాడె తాగుబో తరయంగ॥
యిశ్వదాభిరామ యినరవేమ॥

బైరా:-కాశీలో రెండువందల యాభై సంవత్సరముల క్రిందట అలంగీర్ పాదుషావారి హయాంలో, ఒక శేటు మాబోటి సిద్ధుల నందరిని కూటానికి పిలిచాడు. గంగనడివిఁని పడవమీద పీపాలలో సారాయి భరాయించి, బంగారపు గిన్నెలతో అందిచ్చాడు. రెండు ఝాములురాత్రి అయేసరికి పీపాలు కాళీ అయిపోయినాయి. అంతా పడిపోయినారు.

హెడ్:-ఏమి ఆశ్చర్యం!

బైరా:-మేమూ, ఒక్క నేపాళపు బ్రాహ్మడూ మిగిలాం. "తే! తే!" అన్నాడు ఆ బ్రాహ్మణుడు. తెస్తావా, శపించేదా" అన్నాడు. శెట్టి యెక్కడ తెస్తాడూ! వాడు మా కాళ్ళు పట్టుకునేటప్పటికి ఫర్వాలేదు నిలవమని చెప్పి, మేము ఒక పుటికి మంత్రించి, గంగ భరాయించినకొద్దీ ఆ గంగ సారా అయిపోయింది. ఆ బ్రాహ్మణుడు సహస్రపుటికలు తాగి జిర్రున తేన్చాడు. బ్రాహ్మల్లో కూడా మహాత్మ లుంటారు. కనుక్కోగలిగిన జ్ఞానికి గంగానది అంతా సారాయి కాదా?

మున:—రామందాసొహాడు. గంగ బరాయించడానికి గురువు: ఒక దరావుఁకి పద్దరావుఁలు పేరుస్తాడు.

(హవల్దారు అచ్చన్న ప్రవేశించును)

దుకా:—గురూ! వీరు హవల్దార్ అచ్చన్నగారు మంచిగ్యాని. మున సబుగారికి మేనల్లుడు.

హవ:—రామ్! రామ్!

బైరా:-రామ్! రామ్!

హవ:-[యోగినితో] పిల్లా, హుక్కా లావ్. [హెడ్‌తో] భాయీ, గుంటూరు శాస్తుల్లుగారి పత్తాయేమైనా తెలిసిందా?

హెడ్:- లేదు భాయి!

దుకా:- రామప్పంతు లంటాడు—పెళ్ళికూతురు రెండో పెళ్ళి పిల్ల. దాన్ని అమ్మి డబ్బు చెయి చిక్కించుకుని—

హెడ్:- ఆ మాటలు మన కెందుకు భాయి?

మున:— పోలీసోళ్ళకి అక్కర్లేక, బాపనోళ్ళకి అక్కర్లేక, యెదవ ముండని బాపనాడు పెళ్ళి చేసుకుంటే లోకం అంతా వూరుకోవడవేఁనా?

హెడ్:- డబ్బు యిచ్చినవాడికీ, పెళ్ళి ఆడినవాడికీ లేని చింత మన కేల మావాఁ? కాక, యీ రోజుల్లో బ్రాహ్మణ్యం యెక్కడుంది? యెక్కడ చూశినా పిల్లల్ని ముసలాళ్ళకి అమ్ముకోవాలా-రండా గర్భాలే కదా?

హవ:- కలికాలం గదా భాయీ! యెంత చెడ్డా బ్రాహ్మలు మనకి పూజ్యులు.

హెడ్:- అన్నా, యవరంతవారు వారు. జ్ఞానం, నీతి ప్రధానంగాని, జాతిలో యేవుఁంది? వేమన్న యేవఁన్నాడు?

మున:- ఏవఁన్నాడా? నీతికి పోలీసోణ్ణి-ఘా'నానికి సాతానోణ్ణి అడగ మన్నాడు.

హెడ్:- మావాఁ! వెక్కిరించండిగాని, నేను యెన్ని తాలూకాల్లో నౌఖరీ చేశానో అన్ని తాలూకాల్లోనూ రండాగర్భాలు యెన్నని చెప్పను? నన్నడిగితే వెధవలు పెళ్ళిచేసుకోవడవేఁ ఉత్తమం అంటాను. మా సూప వెంటు పిల్లలతోవున్న రెండో పెళ్ళి దొరసాన్ని పెళ్ళాడి సుఖంగా వుండ లేదా!

మున:— మావఁగారి అభిప్రాయం, పెయ్యతో దొచ్చిన ఆవు మేలు కదా అని. అందుకనే, ముసలి బాపనోడు యెధవగుంటని పెళ్ళాడితే, మీ నేస్తం కరణపోణ్ణి, ఆ ముసలాడి యెదవ కూతుర్ని పెళ్ళాడమని బోద సెయ్యరాదా?

హవ:- మనకేలమావాఁ? గవునర్ మెంటూ, దేవుళ్ళూ బ్రాహ్మలూ

వారి నేరాలు వారివి. వాటితో మనకి పనిలేదు. మనభక్తి మన కుండాలి. (హెడ్‌తో) భాయీ! చెల్లా నల్లా వొకటా? — తెల్లవాడికి క్రీస్తువొక పద్ధతి పెట్టా'డు. ముసల్‌మాన్‌కి పైగంబరు వొక పద్ధతి పెట్టా'డు. నల్లవాడికి రాముడు వొక పద్ధతి పెట్టాడు. భగవంతుడు తెల్లవాడితో యేవన్నాడూ? వెధవని పెళ్లాడు అన్నాడు. రాముడు తెలుగువాడితో యేవఁన్నాడూ? వెధవని పెళ్ళాడొద్దన్నాడు. చెప్పన్న దేశాలూ చూశాను ధాయీ! పరిపరివిధాల ఆచారాలు, వ్యవహారాలు వున్నాయిగాని నీతి వకటీ, భగవంతుడొకడూ, అంతటా వొక్కటే.

మున:- రాముడు యెధవముండల్ని కానిపనులు సెయ్యమన్నాడూ? పన్లో మారు మనువు లుండేవి కావా?

హావ:- పిల్లా! చిలుం భరాయించి, తే.

మున:-నామాలోడు మూలకి తీసికెళ్ళి పిల్లని ముద్దెట్టు కుంటున్నాడు.

యోగిని:- [చెయ్యి పట్టు విడిపించుకొని సిగ్గుతో] ఏకాంత ఉపదేశం చేస్తున్నారు.

మున:-యేదో ఆ వుప్పుదేశం! తనేఁట వాయువేగంగా రమ్మనా?

దుకా:— యేవిఁటి భాయీ! అనరాని మాట్లు అంటున్నారు. మన యోగిని పరమ భక్తురాలు.

మున:- కొంప లోయించుకుంటాను. పిల్లా! ఆ నామాలోడు సెప్పిన ఉప్పుదేశవేఁటో నా చెవులో కొంచం సెప్పరాదా?

(యోగిని సారాగళాసు హావల్దారు యెదట వుంచును.)

మున:- నామాలోడి వుప్పుదేశంతో పిల్లకి మతోయింది.

బైరా:— హావల్దారుగారు అమృతం సేవింతురా?

హావ:- (చిరునవ్వు నవ్వి) తాక్క సోజరువాడు చెడ్డాడు. తాగి సిపాయివాడు చెడ్డాడు. జ్ఞానికి జ్ఞానపత్రి, తాగుబోతుకు సారాయి.

మున:- పించను పుచ్చుకుంటివి గదా, యింకా సిపాయీనా సెయ్యా ల్నుందా అల్లుడోవా?

హవ:—కుంపిణీ నమ్మక్ తిన్న తరవాత, ప్రాణం వున్నంత కాలం కుంపిణీవాళ్ళకి కొలువు చెయ్యాలి. రేపు రుషియాలో యుద్ధంవొస్తే పించను ఖిరకా యావత్తూ బుజాన్ని తుపాకీ వెయ్యవాం?

మున:-రుస్సా'వోడి వోడ నీట్లో మునిగి నడుస్తాది గదా, నువ్వు తుపాకుతో యపణ్ణి కొడతావు?

హవ:-మొన్నగాక యింగిరీజ్ రుషియాదేశానికి దండెత్తిపోయి రుషియాని తన్ని తగలలేదా? అప్పుడేవైందో, యిప్పుడూ అదే అవుతుంది. మా రాణీ చల్లగా వుండాలి.

దుకా:—సీవ(రాణీ ఆ కాశీమాయి అవుతారం కాదా?

హవ:—కాశీ, గిశీ జాంతేనై, ఆ రాముడి అవతారం.

దుకా:—గురూ హవల్దారుగారు తత్తకీర్తనలు మా యింపుగా పాడతారు. (యోగినితో) తల్లీ, నా తంబూరా తెచ్చి భాయిగారికి ఇయ్యి.

మున:—యీతూరి యీ రేచ ఉప్పుదేశం చేస్తున్నాడు;

దుకా:—గొప్పవా రున్నప్పుడు ఆస్యాలేటి గాయీ?

మున:—పున్న మాటాడితే అస్సా'లా నా కెవడూ సెయడేం ఉప్పుదేశం? యీ రేచ ఉప్పుదేశం గట్టిగా బిగిసింది; మరి సెయ్యొద్దు.

[యోగిని కష్టంమీద చెయ్యి వాదిలించుకొని తంబూరా తెచ్చి యిచ్చును.]

దుకా:-అవన్నీ గ్యానరహాశ్యాలు. బ్ర'మ్మానందవ(ంటే యేటి? కడుపునిండా సారా! ముక్కునిండా పొగ, నక్కని పడుచుపిల్లా కదా!

మున:-ఘూ'నం యినందొస్సి—

హవ:-పామరం! పామరం! రాముడు పథం కాశీ నెత్తిమీద పెట్టకపోతే కుంపిణీ సిపాయన్నవాడు యిక్కడికి వొచ్చునా?

హెడ్:-భాయి! ఓ కీర్త నలసియ్యండి!

హవ:—[పాడును] పింజర్మె రహాకర్ ఛుప్ నై రహ్నా
క్యారే బుల్బుల్ కహా ముల్కుసునా ||క్యారె||
యెక్కడికి వెళతావు? యేమి చెప్పవు బోలోపింజర్మె!

[వీరేశం శంఖం మనవాళ్ళయ్య తీసి పూరించును]

హవ:—[పాటమాని, తంబూరా క్రిందబెట్టి] గద్దా!

హెడ్:-(శంఖం లాక్కొని) శంఖం అగ్గిలో పడేస్తాను. ఎందుకు తా'ఏస్తావు భాయి?

దుకా:-వొద్దంటే వినడు.

హెడ్:-వినకపోతే దుకాణానికి రానియ్యకండి. అల్లాయితే మాకు మాటకదా ?

దుకా:-పది శంకాలు దాచేశాను; మళ్ళీ తెస్తాడు. యేం జెయ్యను బేరంగదా భాయీ?

మున:—చిట్టంగా పట్టెయి. తత్తష్మా'సీం తల కెక్కాలి?

దుకా:-[తంబూరా తీసి పాడును]

నాగా దిగురా - నా తండ్రి దిగురా
దిగుదిగు నాగన్నా - దివ్యసుందర నాగ
ముదముతో రేపల్లె - ముద్దులనాగ
ఊరికి ఉత్తరాన - ఊడల మర్రికింద
కోమఃపుట్టలోని కోడెనాగన్నా....

(పాడుచుండగా రామప్పంతులు ప్రవేశించి ఎడంగా నిలిచి యోగినికి సౌంజ్ఞ చేయును. యోగిని రామప్పంతులుతో మాటలాడివచ్చి, హెడ్ చెవిలో చెప్పును.)

మున:-పిల్ల హెడ్‌గారికీ వుప్పదేశం సేస్తూంది ముసలోణ్ణనా—

యోగిని:—[మునసబు చెవివగ్గర నోరు పెట్టి చెవి గిల్లును]

మున:-పిల్లా! సాంగ్రోజులైంది మునిసీబి నాయుడికి యీ పాటి వుప్పదేశం తగిలి—

[హెడ్డు కనిష్టీబు రామప్పంతులు దగ్గరకు వెళ్ళి యడంగా యిద్దరూ మాటాడుదురు]

హెడ్:-కొత్తవారు యెవరూ లేరే? బావాజీగారు వుంటే మీకు భయవేఁవిఁటి?

రామ:-కొత్తా, పాతా ఆలోచించుకోలేదు. కొంప మునిగింది. మీ సాయం కావాలి.

హెడ్:- డబ్బేమైనా పేల్తుందా?

రామ:-మీ చాతైతే, పేల్తుంది.

హెడ్:-యేమిటొచ్చిందో చెప్పు.

రామ:-లుబ్ధావుధాన్లు పెళ్ళాడినగుంట మధురవాణి తాలూకు కంటె తీసుకుని యెక్కడికో పారిపోయింది.

హెడ్:-ఎందుకు పారిపోయిందో?

రామ:—మీనాక్షి చావగొడితే పారిపోయింది. యెక్కడ వెదికినా కన పడలేదు. ముందు మీ జవాన్లని దౌడాయించండి.

హెడ్:-యీ రాత్రివేళ మా జవాన్లు మాత్రం పట్టుకోగల్రా? పోలీసు జవానంటే పది కళ్ళూ, పది కాళ్ళూ వుంటాయనుకున్నావా యేవిటి?

రామ:-దాని సిగ్గోసిరి! దాన్ని పట్టుకోవడం నా కెందుకు? నా కంటె నా కిప్పించెయ్యండి!

హెడ్:-యేవిటి నీ మాటలూ! ఆ కంటె పట్టుకు ఆ పిల్ల పరారీ అయిందని చెపితివి. నేను కంటె యెలా యిప్పిస్తాను?

రామ:—ముసలాణ్ణి అడిగితే, అది పట్టుకుపోయిందంటాడుగాని, నిజంగా వాడు పెట్టెలో దాచేసి యివ్వకుండా వున్నాడు.

హెడ్:-నన్నేం చెయ్యమంటావు?

రామ:—కానీ కేసని ముసలాణ్ణి దెదిరిస్తే నాకంటె నాకిచ్చేస్తాడు; మీ చెయ్యి కూడా తడౌతుంది.

హెడ్:-అలాగనా—గాని నువ్వన్నట్టు ఆ పిల్లగానీ, కంటె పట్టుకు పరారి అయిపోయి వుంటే—

రామ:-పోనీండి-దాని ఖరీదు యిప్పించెయ్యండి.

హెడ్:—వాడిస్తాడా ?

రామ:-మరి మీ సాయం యెందుకు కోరాను?

హెడ్:-యిస్తాడని నాకు నమ్మకంలేదు. ఐనా చూస్తాను. కేసని యెత్తు యెత్తడానికి యిద్దరు ముగ్గురు సాక్షులుండాలి.

రామ:-మందిరంలో ఉన్నవాళ్ళో?

హెడ్:—వీరేశం, మనవాళ్ళయ్యా మూడో కాలంలో వున్నారు. హవల్దారు అబద్ధం ఆడమంటే తంతాడు. మునసబు నాయుడు యింత రాత్రివేళ అంతదూరం నడిచిరాలేడు. ఇహ ఆడనూ పాడనూ రామందాసు వొక్కడే గదా?

రామ:-ఆ బైరాగాడు సాక్ష్యం పలకడేం?

హెడ్:-వేషం వేసుకు ముష్టెత్తుకునే బైరాగా డనుకున్నావా యేవిఁటి? ఆయన గొప్ప సిద్ధుడు, నిలువెత్తు ధనంపోస్తే అబద్ధవాఁడ్డు.

రామ:-సాక్ష్యం పలకావొద్దు, యేవీఁవొద్దు. దగ్గిర నిలబడితేచాలును. పిల్చుకురండి.

(కనిష్టీబు వెళ్ళి దుకాణదారునూ, బైరాగిని తీసుకువచ్చును)

బైరా:-సాక్ష్యం అంటే మావంటి వాళ్ళే చెప్పాలి, యోగ దృష్టివల్ల చూశావఁంటే యెక్కడ జరిగినది, యెప్పుడు జరిగినదీ కళ్ళకు కట్టినట్టు అప్పుడు కనపడుతుంది. గనక షేం కూడా వస్తాం. యేవైఁనా దొరికితే హరిద్వారంలో మఠానికి పనికొస్తుంది.

రామ:-జరిగినదాని ముంజా మోశిరి కొంచం కల్పనుంటే గాని కథ నడవదు. అంచేత హెడ్డుగారు ముసలాడికో చెప్పే మాటలు నిజం అని శలవివ్వాలి.

బైరాగి:-పెఁర్రి? పెర్రి! నిజవేఁవిఁటి? అబద్ధవేఁవిఁటి? షేం సిద్ధులం: అబద్ధం నిజ'ం చేస్తాం, నిజ'ం అబద్ధం చేస్తాం, లోకవేఁ పెద్ద అబద్ధం, పదండి—

(నిష్క్రమింతురు)

5-వ స్థలము : దేవాలయం గుమ్మం దగ్గిర

[హెడ్డు కనిష్టీబు, రామప్పంతులూ మాట్లాడుచుందురు. మరివక కనిష్టీబు, వైరాగి, దుకాణదారు కొంత యడముగా నిలుచుందురు]

హెడ్:-నా నౌఖరీ పోగొట్టుకుంటానా భాయీ?

రాము:—కొంచెం బెదిరిస్తే నౌఖరీ పోతుందా అన్నా ? పోలీసు డూటీ అంటే బెదిరింపే గదా? మీరు అలా తప్పించుకుంటే నేనేం అనుకోను?

హెడ్:-(చేతిలో నలువుతున్న కాగితపు ముక్కలు విసిరేసి) భాయీ, బుద్ధావధాన్లు చంటిపిల్లాడా, దుక్కముచ్చా బెదిరించటానికి? కూనీ కేసని నాకేమైనా ఆశవుంటే పోలీసువాణ్ని నేను వూరుకుంటానా? పట్టుకుంటే నాకు యెంత క్రాస్కట్టుకాదు ? ఈ జనాన్ని ఈ చీకటి రాత్రిలో నూతిలో దింపానుకానా? కూనీ గీనీ అంటే యవరైనా నవ్వుతారు. మీనాక్షి చేతికి వెరచి, ఆ పిల్ల యిరుగింట్లోనో - పొరుగింట్లోనో పడుంది. మీ యింట్లోనే వుందేమో—ముసలాడు అన్నట్టు?

రాము:-దేవుడుతోడు! మా యింటికి రాలేదు. యిరుగింటో పొరుగింటో అని మీరు వూరుకుంటే, యలాగ ? మీ ధైర్యవేఁవిటో నాకు బోధ పడదు. వెతికించవయ్యా అంటే, వెతికించారూ కారు. ఆ యిరుగింటివాళ్ళూ పొరిగింటివాళ్ళూ పిల్ల నిద్దరపోతూ వుండగా కంటెచెపాయిస్తే నాగతేవిఁటి? కంటె ఇంటికి పట్టుకువెళ్ళకపోతే మధురవాణి గుమ్మంలోంచి గెంటుతుంది. అనగా గెంటుతుందని కాదు-యేడుస్తుంది ప్రాణం తినేస్తుంది విన్నారా?

హెడ్:—అయితే, నా సలహా విన్నారా?

రాము:- ఏదో చెప్పండి మరి.

హెడ్:-ఆ కంటె యిచ్చిందాకా, కదలకుండా బుద్ధావధాన్లు యింటిమీద కూర్చోండి.

రాము:-యిదా సలహా! పీకమీద కూచున్నదాకా నాకేం పట్టింది? ఇంటికెళ్ళి సుఖంగా పడుకుంటాను.

హెడ్:—మధురవాణి బాధ పెడుతుందని కదూ?

రామ:- అని మీకు కనికారం కాబోలు ? రేపుగానీ వాడు కంటె యివ్వకపోతే, అవుధాన్లుమీద సివిల్ దావా పడేస్తాను. మీ దగ్గర కంటె మాట వొప్పుకున్నాడు గదా, మిమ్మల్ని సాక్ష్యం వేస్తాను.

హెడ్:—ఒహో ఇదా వేషం ? పోలీసు ఆఫీసర్ని నేను. సాక్ష్యాలకీ సంపన్నాలకీ తిరిగితే నా నౌఖరీ నిలుస్తుందా? కావలిస్తే లుబ్ధావధాన్లు కంటె హరించాడని నా దగ్గిర ఫిర్యాదు చెయ్యండి. కేసుచేసి నా తమాషా చూపిస్తాను.

రామ:—కంటెమాట మీ దగ్గిర అతడు వొప్పుకున్న తరవాత, మీరు బోనెక్కి యలా అబద్ధం ఆడగల్రో చూస్తానుగదా!

హెడ్:-పంతులూ, అక్కరమాలిన లౌక్యాలు చెయ్యకు. వాడుకంటె మాట తనకేవీఁ తెలియదన్నాడు. కావలిస్తే ఆమాట సాక్ష్యం పలుకుతాను.

రామ:-ఇదా మీరు చేసిన సాయం ?

హెడ్:-యెందుకు అక్కరమాలిన ఆందోళన పడతావయ్యా? రేపు నీ కంటె వీ యింట్లో వుండకపోతే నన్ను అను.

రామ:—మధురవాణితో యిప్పుడు యేం జెప్పను?

హెడ్:-అయితే నన్నేం జెయమంటారు?

రామ:-మళ్ళీ లుబ్ధావధాన్లు ఇంటికి రండి. యీ మాటు మనవిద్దరం వెళ్ళి పీడిద్దాం.

హెడ్:-వెర్రిబ్రాహ్మడు, మొదలాడు అన్నాట్ట—నిరర్థకంగా రాత్రల్లా నిద్దర్లేకుండా చంపావు'-మరి నేను రాజాలను. నువ్వెళ్ళి వాడి యింటిమీద కూచోవయ్యా అని చెప్పాఁసురానా? నామాట విని అలా చెయ్యండి, అదే సలహా. పీసిరిగొట్టు ముండాకొడుకు - మా నలుగురికీ నాలుగుమూళ్ళు పన్నెండురాళ్ళు పారేశాడు. యిది పెగిలేటప్పటికి నా తల ప్రాణం తోకకి వొచ్చింది. నా వొంతు మూడూ మీ కిచ్చేస్తాను.

రామ:-కంటెపోయి యేడుస్తూవుంటే, యీ వెధవ మూడు రూపాయలా నాకెందుకు?

హెడ్:—మీకు అక్కర్లేకపోతే పోనియ్యండి. గురోజీగారికి యిద్దాం.

రామ:-కొంచం చిల్లర ఖర్చుంది. ఏం జెయ్యను? యిలా పారెయ్యండి. (పుచ్చుకొనును)

హెడ్:-గురోజీ, తమకో తులసిదళం.

బైరా:-తృణం, కణం యేవొచ్చినా మఠానికే అర్పణం.

హెడ్:-(దుకాణాదారుతోనూ, కనిష్టీబుతోనూ) మీకో మూడు, నీకో మూడూ (చేతులుదులిపి) సాఫ్‌ఝూఠా-నాకు తిప్పటే మిగిలింది.

దుకా:-(బైరాగిని పక్కకి పిలిచి) యీవేళే చెన్నాపట్టంనించి ఫస్టు రకం బ్రాంది వొచ్చింది. చిత్తగించి మరీ కాశీ వెళుదురుగాని.

హెడ్:-గురోజీ, రాం! రాం! పంతులూ, ముసలాణ్ణి వెళ్ళి పట్టుకోండి. భాయీ, స్టేషనుకుపోవాలి, (జవానుతో) రావోయి కావఁయ్యా!

(హెడ్డూ, జవానూ ఒకవైపున్నూ దుకాణాదారూ, బైరాగీ మరి ఒక వైపున్నూ వెళ్ళుదురు.)

రామ:-కంటె పోయిందంటే మూడురూపాయలా చేతులో బెడతాడు! (నిరసంగా నవ్వును.) వీడితాళం పడతాను. (హెడ్ పారేసిన కాగితపు ముక్కలుయేరి) ఇనస్పెటరుకి వొకటి, తాసిల్దారుకి ఒకటి ఆకాశరామన్న అర్జీలు పంపుతాను. వెధవ, మధురవాణి దగ్గిరకి వెడతాడేమో? నేను ఇంటికి పోతే అరుగుమీద పడుకోవాలిగాని ఆ తిక్కలంజ తలుపు తియ్యదు. లుబ్ధావధాన్లు ఇంటికి వెళ్ళితేవాడు కర్రుచ్చుకుంటాడు. ఈ దేవాలయంలో పరుందునా?—పురుగూ బుట్రా కరిస్తే-కరిస్తే-ఛీ! ఈ సానిముండని వొదిలేస్తాను. ఆ గుంట యావైఁనట్టు? నా అదృష్టంవల్ల యవళ్ళింట్లోనైనా దాగి రేపుగాని కళ్ళబడితే? కంటె పోకూడదు. ఒకవేళ చస్తే?-చస్చేఁండదు-నూతులో పడలేదు. గవరయ్యా, కావఁయ్యా కూడ శాలించారు. ఒకవేళ అదీ రెండోపెళ్ళి పిల్ల అయి, దాని ఆ తండ్రి కానికీగా వొచ్చి బండె యెక్కించుకు దౌడాయించాడేమో? అలాఐతే కంటెకూడా వుడాయించదా?-మీనాక్షిని పట్టుకుంటే

26)

కొంత ఆచోకీ తెలుస్తుంది-అది కనపడ్డవెఁలాగ? - తలుపు తట్టితే ముసలాడే వొస్తాడేమో?-(రోడ్డువాటి లుబ్ధావధాన్లు యింటి గుమ్మం యదట నిలుచుని) ఆకలి దహించేస్తూంది-మీనాక్షి దొరికితే యేమైఁనా ఫలహారం యిచ్చును — యవడు చెప్మా, రావిచెట్టుకింద చుట్ట కాలుస్తున్నాడూ? (నాలుగు అడుగులు ముందుకు వెళ్ళి] అసిరీ, నువ్వా?

అసి:-నానుబాబు, (చుట్టపారవైచును)

రామ:-నిమ్మళంగా ఉన్నావురా?

అసి:-ఏట్నిమ్మళంబాబూ, సానమ్మొచ్చింది, ఈ యమ్మకాసిషూడ్డం మానేసినారు. డబ్బిచ్చే దాతేడిబాబూ?

రామ:—అసిరి, అడక్కపోతే, అమ్మైనా పెడుతుందిరా?

అసి:-ఆ సానమ్మ మా సెడ్డమనిషి బాబూ !

రామ:-యేవిఁటి యేవిఁటి? చెప్పావేఁ.చాలారోజులైంది నీకుడబ్బిచ్చి-ఇంద యీ రూపాయి పుచ్చుకో.

అసి:-నూరు దండాలు బాబూ!

రామ:—మధురవాణి మాట యేవిఁట్రా చెప్పబోయినావు ?

అసి:—మా సెడ్డమనిషి బాబూ!

రామ:-యవసెల్తాట్రా దాంవగ్గిరికి? అసిరి-యెవడెళ్తాడ్రా?

అసి:-యవడెళ్నా, యీపు పెట్టగొడతాది బాబూ !

రామ:-చెడ్డమనిషన్నావు?

అసి:-కాదా? మొన్న హెడ్డుగారెళ్తే, ఏపికూన్ని ఉసు గలిపిందికాదా?

రామ:-నిజం చెప్పావు. నీమీద యెప్పుడైనా కోప్పడ్డ దిట్రా?

అసి:—మాలాటాళ్ళమీద యెందుకోప్పడతాదీ? బాపనోళ్ళొస్తే తిడతాది.

రామ:-నువ్వు యెప్పుడూ నిజవేఁ చెబుతావురా అసిరిగా!

అసి:-సీ! అబద్దవాడిఁతే బగవంతుడు ఒల్లకుంటాడా బాబూ?

రామ:-మీ బుగత యేం జేస్తున్నాడ్రా ?

అసి:—తొంగున్నాడు బాబూ!

రామ:-నీకు మరో రూపాయి యిస్తాను — మీనాక్షిని సావిట్లోకి పిలుస్తావురా?

అసి:-నా శక్యవాఁ బాబూ? ఆ యమ్మ అయ్యగదులో పక్కేసుకు తొంగున్నారు.

రామ:-నువ్వు చిటికేస్తే, యక్కడున్నా లేచొస్తుంది. నే నెరగనట్రా!

అసి:-తెండి బాబూ, చూస్తాను.

(రామప్పంతులు రూపాయి ఇచ్చును. ఉభయులూ యింట్లో ప్రవేశింతురు)

6 వ స్థలము : లుబ్ధావధాన్లు ఇంటి నడవ.
తలుపు జారవేసి వుండును.

(మీనాక్షి ప్రమిదతో దీపం తెచ్చి గూటిలో వుంచును. రామప్పంతులు వొత్తి తగ్గించి, మీనాక్షిని ముద్దు పెట్టుకొనును)

మీనా:-తోవ తప్పొచ్చారో?

రామ:-బుద్ధి తక్కువచేత, గడ్డి తిని యిన్నాళ్ళూ తోవమరచాను.

మీనా:- మధురవాణి యలా రానిచ్చిందీ?

రామ:-మధురవాణి సిగ్గోసిరి! దాన్ని వొదిలేస్తాను. ఆకలి దహించుకు పోతూంది. ఫలహారం యేమైఁనా వుందీ?

మీనా:—యేవుఁందీ? వొడపప్పూ, కొబ్బరిముక్కా కావాలా?

రామ:-ఏదో ఒహటి తెస్తూ.

(మీనాక్షి మూకుడుతో వడపప్పూ, కొబ్బరిముక్కలూ తెచ్చును. రామప్పంతులు తినుచుండును.)

మీనా:—మధురవాణ్ణి వొదిలేస్తారో?

రామ:-వొదిలెయడం నిశ్చయమైఁ పోయింది.

మీనా:-కనిష్టిబుమాట తెలిసిందో?

రామ:-తెలిసింది.

మీనా:-యవరు చెప్పారు?

రామ:-అసిరిగాడు.

మీనా:-మా అసిరిగాడా?

రామ:-మీ అసిరిగాడే.

(అసిరిగాడు వీధితలుపు కొంచెం తీసి తొంగిచూచును.)

అసి:-దెయ్యాని కెట్టింది తింటున్నావయ్యా?

రామ:-దెయ్యానికా పెట్టా'రు?

మీనా:-(అసిరిగాడితో) వూరుకో వెధవా!

రామ:-నీకు న్యాయవేఁనా, దిగదుడుపు కూడుపెట్టడం? (వీధిలోకి వెళ్ళి వమనము చేసికొనుటకు ప్రయత్నముచేసి తిరిగి ప్రవేశించి) వమన పైఁవికాదు. యేం సాధనం?

మీనా:-దిగదుడుపు కాదంటే నమ్మరుకదా?

రామ:-మూసుక్కో తగలేశావు!

మీనా:-దెయ్యం తిని సచ్చిందా యేమిటి?

రామ:-ఆడవాళ్ళు దారుణం మనుషులు!

మీనా:-అసిరిగా డేం చెప్పా'డు మధుకవాణి మాట?

అసి:-(తిరిగీ తొంగి చూసి) ఆ పారేసిం పట్టుకుపోదునా బాబూ?

రామ:-పట్టుకుపో.

(అసిరిగాడు పట్టుకుపోవును.)

మీనా:-వాడికి మీకంటె ధైర్యం వుంది.

రామ:-అపవిత్రం ముండాకొడుకు యేపైఁనా తింటాడు. బ్రహ్మలం పవిత్రమైన వాళ్ళంగదా?

మీనా:-పవిత్రం అంటే, మీదీ నాదే!

రామ:-అదేం అలా అంటున్నావు?

మీనా:-నేను వెధవముండనీ, మీరు సరసులున్నూ, మనకంటే మరి పవిత్రం అయినవారు యవరుంటారు?

రామ:-ఆ కళంకం తీసెయ్యడానికే యీ వేళొచ్చాను!

మీనా:-యలా తీసేస్తారు?

రామ:-మనఁయిద్దరం పెళ్ళా'డితేమరి అపవిత్రత యెక్కడుంటుంది?

మీనా:-యేవిఁటీ!

రామ:-మనం పెళ్ళాడదాం.

మీనా:-నిజంగాను!

రామ:-యేం వొట్టువేసుకోమన్నావు?

మీనా:-ఆ దీపం ఆర్పేయండీ!

రామ:-యీ కాగితం ముక్కలు చదివి మరీ ఆర్పేస్తాను. (కాగితం ముక్కలు జేబులోంచి తీసి చదివి) గాడిద' కొడుకు, తన బాకీ తాలూకు నోటు లాగి, నన్ను దగా చేశాడు; వీడి తాళం పడతాను.

మీనా:-యవడు?

రామ:—అది వేరే కథ.

మీనా:—అసిరిగాడు కనిష్టీబు మాట యేం జెప్పా'డు?

రామ:-మధురవాణి హెడ్డుమీద కుక్కని వుసిగొలిపిందని చెప్పాడు.

మీనా:-యెందుకూ?

రామ:-నేను లేనప్పుడు వాడు యింట్లో దొరబడతేను.

మీనా:-అయ్యో తెలివా? అసిరిగా!

అసి:-(ప్రవేశించి) యేటమ్మా?

మీనా:-వెధవా, నిజం చెప్పూ. పంతులు యింట్లో లేనప్పుడల్లా కనిష్టీబు మధురవాణితో వుంటాడని నువ్వు నాతో చెప్పలేదూ?....

అసి:-(బుర్రగోక్కుంటూ) సెప్పినాను.

రామ:—దొంగవెధవా? కుక్కని వుసిగొలిపిందన్నావు?

అసి:-బాబు నౌఖరోడు నోరు మూసుకోవద్దా బాబు? సానమ్మడిగితే, మీ మాట సెప్పుతాన బాబు?

మీనా:—వెధవ, నీవు చెబితే నాకు భయపఁనుకున్నావా యేవిఁటి?

రామ:-ఓరి అబద్ధపు వెధవా! యెవరితోనూ మా మాట మాత్రం చెప్పకు. రూపాయి యిచ్చాను కానూ?

మీనా:-యందు కిచ్చారు రూపాయి?

అసిరి:-పిల్లలోణ్ణిగందా? (పైకి వెళ్ళును.)

రామ:-దొంగముండ, ద్రోహం చేస్తుందేం?

మీనా:-తెలుసునన్నారు?

రామ:-యింకని యెరగను!

మీనా:-ఆడది నీతి తప్పిన తరువాత అంతేవిఁటి, యింతేవిఁటి? తెగించిన దానికి సగుడు మోకాలుబంటి - అందులో సొంది ఖాయిదాగా పుంతాలనుకోపడం మీ బుద్ధి తక్కువ.

రామ:-బుద్ధి తక్కువంటే బుద్ధి తక్కువా! ముండని బుర్ర చితక వాడిచెయ్యాలని వుంది. దీనికింద యెంత సొమ్ము తగలెట్టానూ!

మీనా:-యెప్పుడు తోలేస్తారు?

రామ:-యెప్పుడోనా? రేపే. లంజ యంత పతివ్రత వేషంవేసిందీ!

మీనా:-మనమెఁప్పుడు వెళ్ళిపోవడం?

రామ:-యక్కడికి?

మీనా:-మతిపోతుందా యేవిఁటి? రాజమేంద్రం!

రామ:-అవును. రేపు దాన్ని తోలేస్తానా? యెల్లుండి మనం వుడా యిద్దాం. గాని నీ సరుకులు తెచ్చుకుంటావా, ముసలాడికి వొదిలేస్తావా?

మీనా:-నా కున్నదల్లా నా సరుకులే. యెలా వొదిలేస్తాను? నా సరకుల పెట్టి తాళం మా నాన్న దగ్గిరుంది గదా. యేవిఁగతి?

రామ:-నా ప్రయోజకత్వం నీకేం తెలుసును? యిదిగో, యీ రింగున వున్న యినప ములికితో నీ చిత్తవొఁచ్చిన పెట్టెతాళం తీసేస్తాను. గాని నా కంటె యక్కడుంది?

మీనా:-గుంటకి పెట్టిందా? రాత్రివేళ నా బట్టల పెట్లో పెట్టేది.

రామ:-నీ పుణ్యా ముంటుంది. ఆ బట్టల పెట్టె వోమాటు తీసిచూతూ. రేపు దాని కంటె పుష్పరవాణి కిచ్చి, ముండని తగిలేస్తాను.

మీనా:- ఆ గుంట బట్టలపెట్టె తాళం పారేసింది.

రామ:— ములికితో తీసేస్తాను!

మీనా:- నా సరుకుల పెట్టె తాళం కూడా తీసేసి పెడతారూ?

రామ:— అద్దే!

మీనా:- నన్ను పెళ్ళాడతానని ప్రమాణం చేశారుకారే?

రామ:- దీపం ఆర్పేస్తే పెట్టెతియ్యడం యలాగ?

మీనా:- అగ్గిపుల్ల వుంది.

రామ:-ఐతే యిదిగో, నిన్ను తప్పకుండా పెళ్ళాడతానని యీదీపం ఆర్పేస్తున్నాను (దీపం ఆర్పి మీనాక్షిని కౌగలించుకుని యెత్తును.) యిలా యెత్తుకు తీసుకుపోతాను రాజమహేంద్రవరం.

(లుబ్ధావధాన్లు చీకటిలో వచ్చి కఱ్ఱతో రామప్పంతులు కాళ్ళమీద కొట్టును. మీనాక్షి క్రిందపడును.)

లుబ్ధా:- బందిపోటు గాడిదెకొడకా!

రామ:— నన్నాఁన్నా. (వీధిలోకి కుంటుకుంటూ పోవును.)

లుబ్ధా:- పో ముండా నువు కూడా నా యింట్లోంచి, [మీనాక్షిని పైకి తోసి తలుపు గడియవేయును.]

రామ!— అసిరిగా! చంపేశాడ్రా కాలెవిఁక విరిగిపోయిందిరా!

అసి:- (నిమ్మళంగా) దెయ్యాని కెట్టింది తింపే యేటౌతది బాబూ? (గట్టిగా) కానేళ యిల్లు జొరబడితే బుగత తన్నడా?

రామ:- [మీనాక్షితో] నువ్వు యింట్లోకి వెళ్ళిపో.

మీనా:—మరి ఇంట్లో అడుగుపెట్టను. నా సరుకులు లేకపోతేపాయను. రండి, రాజమహేంద్రం పోదాం.

రామ:- తలిచినప్పుడేనా తాతకి పెళ్ళి?

మీనా:- మీ యిష్ట వొచ్చినప్పుడు పెళ్ళాడుదురుగాని, యింట్లోంచి లేవదీసుకొచ్చారు గదా? యిహ నేను మీతో ఉండవలసినదాన్నే; పదండి.

రామ:- వెఱ్ఱి కుదిరింది రోకలి తలకి చుట్టుకోమన్నాట్ట! బతిమాలు కుంటాను, యిప్పటికి యింట్లోకి వెళ్ళిపో.

మీనా:- మరి యీ జన్మంలో యీ యింట్లో అడుగుపెట్టను.

రామ:- అసిరిగా! మీనాక్షి వొక్కర్తా' వుంటుంది. కాపాడి, బిగత తలుపు తియ్యగానే లోపలికి తీసికెళ్ళు-[పరిగెత్తును. మీనాక్షి వెంటపడును.]

[రామప్పంతులు యింటి యెదట.]

రామ:- [తలుపు తట్టి] వేగిరం, వేగిరం తియ్యి.

మధు:-[తలుపు అవతలనించి] యేవిఁటా తొందర?

రామ:—అకు చిట్టెడవెంట తరువుఁతూంది.

మధు:- చిట్టెడ కనపడగానే తలుపు తీస్తాను?

రామ:- తలుపేసుకు కూచుంటే నీ కక్కనపడ్డం యలాగ? నువ్వు తలుపు తీసేలోగా నన్ను కాటేస్తుంది.

మధు:-నా కంటేదీ?

రామ:-కంటె, కంటె అని తపిస్తున్నావేవిఁటి? నిలబడ్డ పాటున నూరు కంటెలు కుశిపిస్తాను.

మధు:—మీ నూరు కంటెలూ మీరు వుంచుకుని, నా వొక్క కంటె నా కిచ్చి మరీ యింట్లో అడుగుబెట్టండి.

రామ:—రేపు పొగలుగాని కంటె యివనన్నాడు లుబ్ధావధాన్లు.

మధు:-రేపే యింట్లో కొత్తురుగాని, మించిపోయిందేవీఁ లేదు.

రామ:—యింతట్లో చిట్టెడ మీదపడితే?

మధు:—సకేశా? అకేశా?

రామ:-పిల్లికి చెలగాటం? యలక్కి ప్రాణపోకటా!

[మీనాక్షి ప్రవేశించి రామప్పంతులు రెక్కపట్టుకొనును.]

మీనా:-దీపం ఆర్పి ప్రమాణం చేశావు-తప్పితే తల పగిలిపోతుంది.

రామ:-పో ముండా!

మీనా:-మీ కాగల పెళ్ళాన్నిగదా యెక్కడికిపోతాను?

మధు:-కాగల పెళ్ళావేఁవిఁటి?

మీనా:-నిన్ను వొదిలేసి, నన్ను రాజమేంద్రం తీసుకుపోయి పెళ్లా' డతా నన్నాడు— దీప మార్పి ప్రమాణం చేశాడు—మరెలా తప్పుతాడు?

మధు:-యీవిడేనా ఆకు చిట్టె'డ?

రామ:-ముండా! నా చెయ్యివిలెయ్-నిన్ను నే పెళ్ళాడానన్నానే? క.. గలన్నావా యేవిఁటి? [మీనాక్షిని విడిపించుకొనగా, మీనాక్షి కిందపడును.]

మధు:-ఆడదానిమీదా చెయి జేసుకుంటారు? ఏమి పౌరుషం అబద్ద వాఁడక అన్నమాట నిలబెట్టుకోండి. ఏం? కులం తక్కువా, రూపం తక్కువా? ఆమె బ్రతుకు బ్రష్టు చెయ్యనే చేశారు: పెళ్ళా'డి తప్పుదిద్దు కోండి—ఆవిడ్ని పెళ్ళాడి వొస్తేనే నేను తలుపు తీస్తాను.

మీనా:-పంతులు నన్ను కౌగలించుకొని యెత్తుకుంటే మా నాన్న చూసి, తన్ని యిద్దర్నీ ఇంట్లోంచి తగిలేశాడు. నువ్వు హెడ్డు కనిష్టీబుతో పోతున్నావు, నివ్వొదిలేసి నన్ను పెళ్ళాడతానని వొట్టేసుకున్నాడు. నన్ను లేవదీసుకొచ్చి, నన్ను పెళ్ళాడక తప్పుతుందా యేమిటి?

మధు:-అవశ్యం పెళ్ళాడవలసించే-పెళ్ళా'డకపోతే నువ్వు మాత్రం వూరుకుంటావూ? దావా తెస్తావు. పంతులుగారికి దావాలంటే నరదానే!

రామ:-మధురవాణీ! నీకు మతిపోతూంది నా యింటికి నువ్వా యజ మానివి? తలుపు తియ్యి.

మధు:-నిలబడండి. కర్పూరం వెలిగించి మంగళహారతి పళ్ళెం తెస్తాను. (తలుపు దగ్గిరనుంచి లోనికి వెళ్ళును.)

రామ:-[తలుపు సందులోనుంచి చూసి, తరవాత మీనాక్షిని ముద్దెట్టు కుని] యెంత పని చేశావూ? దాంతో చెప్పేశావు! రహస్యంగా లేచిపోయి పెళ్ళి చేసుకోవాలిగాని, అల్లరిచేసుకుంటే యలాగ?

మీనా:-యెప్పుడైనా అందరికీ తెలిసేదే గదా?

రామ:-నా మాట విని ఇప్పుడు ఇంటికి వెళ్ళిపో.

మీనా:-యిహ మా యింటికి వెళ్ళను. ఇదే మా యిల్లు: మధురవాణి తలుపు తీస్తుంది, లోపలికి వెళదాం.

రామ:-అయితే యిక్కడ వుండు యిప్పుడే వొస్తాను. [కొన్ని అడుగులు వీధంట నడచి, నిలచి] నిజంగా మంగళహారతి తెస్తుంది కాబోలు

పెంకెలంజ? అది తలుపు తియ్యకపోయెనా: మీనాక్షి నన్ను వెతకడానికి బయల్దేరుతుంది. తెల్లవార వచ్చింది-చెరువ్వేపుపోయి కాలకృత్యాలు తీర్చుకుని పైచర్య ఆలోచిద్దాం. రెండ్రోజులు పైకి వుడాయించానంటే మళ్ళీ వొచ్చే సరికి కొంత అల్లరి సర్దుకుంటుంది. తలుపు తీసినట్టు కానరాదు. యవడిల్లు? యవర్తె యిది నన్ను అడ్డడానికి? ఆశ్చర్యం!

[కొంతదూరంగా వీధిలో నిలబడి, దాసరి వేషంతో శిష్యుడు చితారు మీటి పాడును.]

శిష్యు:—చరణం।। "యిల్లు యిల్లనియేవు! యిల్లు నాదనియేవు!
నీ యిల్లు యెక్కడే చిలకా!"

రామ:—యిది నాయిల్లు కాదా?

శిష్యు:-"ఊరికి ఉత్తరాన! సమాధిపురములో!
కట్టె యిల్లున్నదే చిలుకా।।"

రామ:-వొల్ల కాట్లోనా?

శిష్యు:-పల్లవి।। "యెన్నాళ్ళు బ్రతికినా
యేమి సామ్రాజ్యమే?
కొన్నాళ్ళకో రామచిలుకా!"

అనుపల్లవి।।"మూణ్ణాళ్ళ బతుకునకు
మురిసేవు బ్రతుకేవు!
ముందుగతి కానవే చిలుకా!"

రామ:-ఏవిఁటీ అపశగునం పాటా!

శిష్యు:-"కర్రలే చుట్టాలు! కట్టెలే బంధువులు!
కన్నతల్లెవరే చిలుకా?"

రామ:—చుట్టాలా? వొక్క అప్పవుంది. అది యెప్పుడూ నా గుమ్మంలో అడుగుబెట్టలేదు. ఇప్పుడు ఇంటికి యజమాని యెవరూ? తలు పవతల సానిలంజా, తలు పివతల సంసారి వెధవ లంజానూ! ఇద్దరూ కలిసి యిల్లు చేరకుండా నన్ను తగుల్తున్నారు.

శిష్యు:-"నిన్ను మోసేరు నలుగురు!
వెంబడిని పదిమంది॥"

రామ:-వెఱ్ఱి ముండా పాటా! పోదాం. (గబగబ కొంతదూరము నడచి, నిలుచుని) యీ తోవనే వొస్తున్నాడు కాబోలు—అదిగో, పాట వినబడుతూంది.

శిష్యు:-పాట॥ నువ్వు కాలిపోయేదాక!
కావ లుంచురు గాని!
కడకు తొలగొత్తురు!
వెంట నెవరూ రారు చిలకా॥"

రామ:—వెఱ్ఱిముండా పాటా!

శిష్యు:-పంతులుగారూ! యక్కడున్నారు?

రామ::పరుగుచ్చుకోకపోతే పట్టుగుంటుంది. (పరుగెత్తును)

కన్యాశుల్కము

షష్ఠాంకము

1-వ స్థలము :-రామచంద్రపురం అగ్రహారంలో.

[చెరువు గట్టునవున్న తోటలోనికి పెళ్ళివారి బళ్ళు వచ్చును. గట్టు మీద ఒకవైపు అగ్నిహోత్రావధానులు, రెండవవైపు పళ్ళు తోముకొనుచు రామప్పంతులును]

అగ్ని:-బళ్ళు దింపండి. బళ్ళు దింపండి. సాయేబూ! యేనుక్కి కావలసినంత గొడ్డ. చెరువు స్నానానికి బహు బాగా వుంది. యెవరయ్యా చెరువు గట్టుమీద?

రామ:-[తనలో]అరే? మరిచితిని. యీవేళే కదా పెళ్ళివారు రావలసిన రోజు? (పైకి) నా పేరు రామప్పంతు లంటారు.

అగ్ని:-లుబ్ధావధాన్లుగారు మిమ్మల్ని పంపించారా యేమిషి?

రామ:-యెందుకండి?

అగ్ని:-మే వొస్తున్నావని యెదురుగా యవర్నీ పంపలేదా? నా పేరు అగ్నిహోత్రావధాన్లు అంటారు.

రామ:-మీరేనా అగ్నిహోత్రావధాన్లుగారు? యేం వచ్చారేవిటి?

అగ్ని:- పెళ్ళిమాట మీకు తెలియదా యేమిషి?

రామ:-పెళ్ళేవిటకండి?

అగ్ని:-మీ దీ వూరు కాదా యేమిషండి? మా పిల్లని లుబ్ధావధాన్లు గారి కిస్తావుం.

రామ:-లుబ్ధావధాన్లుగారికి పెళ్ళయిపోయిందే!

అగ్ని:-తమరు హాస్యా లాడుతున్నారు. హాస్యాలకేంగాని, ప్రయత్నాలు యలా జరుగుతున్నా యేమిషండి?

రామ:-మీరే హాస్యా లాడుతున్నట్టుంది. పెళ్ళి అయి పది రోజు

పైంది. లుబ్ధావధాన్లుగారి సంబంధం అక్కర్లేదని మీరు రాశారట. అందు పైని యవడో గుంటూరునుంచి వొచ్చిన ఓ శాస్తుల్లు కొమార్తెని పన్నెండు వొందలిచ్చి పెళ్ళాడాడు.

అగ్ని:-అన్నగారూ—హాస్యం ఆడుతున్నారు.న్యాయంకాదు. మనకి బావగారి వరసా యేమిషండి ?

రామ:-ఏమిటి మీ మాటలు ? నేను యెన్నడూ అబద్ధవాఁడి యెర గను. నామాట నమ్మకపోవడం ధర్మవేఁనా ?

అగ్ని:—ప్రమాణం చెయ్యండీ !

రామ:-గాయత్రీ సాక్షి.

అగ్ని:-అయ్యో! అయ్యో! యేవీఁ దురంతం! రంగీ. వెళ్ళి, గాడిద' కొడుకు యెవిఁకలు విరగ్గొడతాను.

రామ:-నేను రానండి, ఆ గుంటూరు సంబంధం చెయ్యవొద్దన్నానని నాతో మాట్లాడడం మానేశాడు. మీరు వెళ్ళిరండి-మీరు తిరిగి వొచ్చేంవాకా యిక్కడే కూచుంటాను.

అగ్ని:-ఆ గాడిద'కొడుకు యింటికి నాకు తోవ తెలియదే ?

శిష్యు:-[చెరువుగట్టు యెక్కుతూ పాడును.]

"తానెవ్వరో? తనవా రెవ్వరో!
మాయ జీవికి తనువుకు తగులాయగాకా॥"

(రామప్పంతులు నిలబడి భయము కనపర్చును.)

అగ్ని:-యేవిఁ అలా చూస్తున్నారు?

రామ:-శవాన్ని మోసుకుపోయే పాట !

శిష్యు:-"దినమూ, మరణమని తెలియూ...."

రామ:—[శిష్యునితో] వూరుకో. (అగ్నిహోత్రవధాన్లుతో) అన్నా, ఓ కానీ వుందా?

శిష్యు:-మిమ్మల్ని తీసుకురమ్మంది.

రామ:-చచ్చానే—వొస్తుందా యేవిఁటి?

శిష్యు:—కంటె పోతేపోయింది; రమ్మంది.

రామ:-బతికాను'.

అగ్ని:—చావడం యెందుకు, బతకడం యెందుకు ?
రామ:-అది వేరే కథ.
శిష్య:—చిట్ట పులి పిల్లని తంఁడ్రొచ్చి వండకి తీసుకుపోయినాడట.
అగ్ని:-యీ వూళ్ళోకి పుల్లొస్తాయా యేమిషి?
రామ:—విరగడై పోయింది. [శిష్యునితో] యింద రూపాయి.
శిష్య:-(తీసుకుని) దాసుణ్ణి బాబూ ! [పాడును.]
"చిత్తా స్వాతివాన, జోడించి కురియగ"
అగ్ని:-యేవిఁటీ వెధవ పాట? వూరుకుంటావా, వూరుకోవా ? నీకు రూపాయి చాలదురా గుంటకక్కగట్టా?
శిష్య:-తమరు దయచెయ్యరా బాబూ ?
అగ్ని:—నేనివ్వను. అన్నా! తోవ యవరు చూపిస్తారు?
రామ:-(శిష్యుడితో) నీకు ఉద్ధావధాన్లు యిల్లు తెలుసునా ?
శిష్య:—తెలుసును—తంఁడ్రీ!
రామ:-అవధాన్లుగారు ఓ కాని డబ్బిస్తారు, యిల్లు చూపించు.
శిష్య:-ముందిస్తేగాని చూపించను.
అగ్ని:-యింద—యేడువు.
[శిష్యుడు ముందూ, అగ్నిహోత్రావధాన్లు వెనకా కొన్ని అడుగులు వెళ్ళిన తరవాత, శిష్యుడు పాడును.]
శిష్య:-"నీలాలకా యేల నీ యలుకా ?"
అగ్ని:-యలకేవిఁటి నీ శ్రాద్ధం!
శిష్య:-యలక్కాదు, పిల్ల (పాడును)
"పిల్లన్న తెయి తక్క లాడంగనూ !
యలక లేరూ గట్టి దున్నంగనూ"
అగ్ని:-యేవిఁటీ?
శిష్య:-"మేకపిల్ల రెండు మేళాం గట్టుకుని !
మేరంగి తీర్థాని వెళ్ళంగనూ"
అగ్ని:-యేఁవిటి శ్రాద్ధం పాట!
శిష్య:-"తొండాయ నేస్తూడు దొనిగర్ర బట్టుకుని!
తోటమల్లె పువ్వు లెరంగను"

అగ్ని:—పాడావంటే తంతాను.

శిష్యు:-అయితే నీకు మరి యిల్లు చూపించను.

అగ్ని:-పాడగట్టా—[కొట్టబోవును]

శిష్యు:-[తప్పించుకుపోతూ] "గట్టుకిందా నున్న
పంచా'య నేస్తూడు—మరిగబుకూ! మరిగబుకూ॥

[నిష్క్రమించును]

అగ్ని:-వీడి శ్రాద్ధం చెట్టుకించవెట్టా! తోవ యిటా? అటా?

[తెర దించవలెను]

2వ స్థలము:- చెరువుగట్టు తోట.

[అగ్నిహోత్రావధాన్లు, రామప్పంతులు, వెంకమ్మ, యితరులూ]

అగ్ని:-గాడిద'కొడుకుని మాచెడ్డ దెబ్బలు కొట్టేశాను: యేనుగులూ గుఱ్ఱాలూ తెచ్చాను. వీడిశ్రాద్ధం మీదికి! తోవఖర్చయినా వొక దమ్మిడీ యియ్యడష.

వెంక:-మన ప్రాలుబ్దం— నే నోచిన నోవు(లు ఇలా ఉండగా, మరోలా యెలా అవుతుంది? యీ సమ్మంధం వొద్దని పోరితే విన్నారూ? నేను భయపడుతూనే వున్నాను. బయల్దేరేప్పుడు పిల్లి యెదురుగుండా వొచ్చింది.

అగ్ని:-పింజారీ! వూరుకో—ఆడముండల కేం తెలుసును? అన్న గారూ, క్రిమినల్ కేసు తా'వడానికి అవకాశం వుంటుందా? మాదగ్గిర అయ్యవారూ ఒకాయన వున్నారు. ఆయనకి లా భోగట్టా మా బాగా తెలుసును. ఆయన్ని కూడా సలహా చేదాం.

రామ:-కోర్టు వ్యవహారాల్లో ఆరితీరిన మీకు ఒకడు సలహా యివ్వాలండీ? స్థలజ్ఞుణ్ణి గనక సాక్ష్యం గీక్ష్యం తేవడానికి నేను సాయం చేస్తానన్నాను గానీ, అయ్యవార్లూ, గియ్యవార్లూ మీకూ నాకూ సలహా చెప్పేపాటి వాళ్ళా? గుంటకక్కగట్లు రెండుయింగిలీషు ముక్కలు చదువుకున్నారు గనుక ముక్కస్యముక్కార్ధః అని తర్జుమాలు మట్టుకు చేస్తారు; గాని యేదయినా మొత్తుమొత్తావంటే తమలాంటి యోధులు మొత్తాలి. నాలాంటి నియోగ్యపాడు నడిపించాలి. క్రిమినలుకి అవకాశం వుందా అని అడుగుతా రేవి(టి? మీకు

తెలియదా యేవిఁటి!—అటుపైని సులభ సాధ్యంగా మూడు నాలుగువేలు డామేజి కూడా సివిల్లో లాగేస్తారు.

అగ్ని:- అదే నా ఆలోచన.

రామ:-తీరిపోయె; పళ్ళీ యిహ సలహాకేవుఁంది? వెంటనే వెళ్ళి మొకద్దమా తగిలించేదాం. ఖర్చులికి సొమ్ము పట్టుకుని బయలుదేరండి.

అగ్ని:-నా దగ్గిర దమ్మిడీలేదు; ఏమి సాధనం? యీ గాడిద'కొడుకు రూపాయలిస్తాడని నమ్మి, నేనేమీ తేలేదు.

రామ:-యింటికివెళ్ళి లెక్కపట్టుకు వొచ్చేటప్పటికి పుణ్యకాలంమించి పోతుంది—"శుభస్యశీఘ్రం" అన్నాడు—మీ ఆలోచనవేవిఁటి ?

అగ్ని:-యిదేదో అయితేగాని యింటిమొహం చూసేదిలేదు. మా అమ్మి సరుకేదయినా యీ వూళ్ళో తాకట్టు పెడదాం.

రామ:-అయితే పట్టుకురండి; పోలిశెట్టి దగ్గిర తాకట్టు పెడతాం; పోలిశెట్టిని మనం కొంచం మంచి చేసుకోవడం ఆవశ్యకం. మీరు బుద్ధావధాన్లుని కొట్టినప్పుడు పోలిశెట్టి వున్నాడు గనక, బుద్ధావధాన్లు మీమీద ఛార్జి చేసినప్పుడు పోలిశెట్టిని తప్పకుండా సాక్ష్యం వేస్తాడు. శెట్టిని మనం విడ తియ్యడం జరూరు యేవఁంటారు.

అగ్ని:-మీ సలహా మా బాగా ఉంది. నాకు అదే భయం వేస్తూంది.

రామ:-చూశారా, ప్రతి'వాడికీ సలహా చెప్పడం చాతౌతుందండీ ? అందులో యీ యింగిలీషు చదువుకున్న అయ్యవార్లని సలహా అడిగితే, కేసులే తా'వొద్దంటారు; దొంగసాక్ష్యాలు తా'వొద్దంటారు. వాళ్ళ సొమ్మేం పోయింది? యే మాలకూడూ లేకపోతే కేసులు గెలవడం యలాగ?

అగ్ని:-మా అయ్యవారు మట్టుకు మంచి బుద్ధిమంతుడూ, తెలివైనవాడూ నండి. కోర్టు వ్యవహారాలలో అతనికి తెలియని సంగతి లేదండి. అంత బుద్ధిమంతుణ్ణి నేను యక్కడా చూడలేదు. అయన్ని చూస్తే మీరూ అలాగే అంటారు.

రామ:- యెంత బుద్ధిమంతుడైనా మీ కొమాడు సలహాచెప్పేవాడున్నారండీ! [చెవులో] మరోమాట— మీ అయ్యవారు గిరీశంగాడు

కాదండీ? వాడు లుబ్ధావధాన్లు పింతల్లి కొడుకుగదా? మీకొవాడు, యీ కేసుల్లో సరైన సలహా చెబుతాడు?

అగ్ని:-అవునండోయి!

రామ:-నియ్యోగపాణ్ణి—నామాట కొంచం ఖాతరీ చెయ్యండి. గనక, ఆ అయ్యవార్ని తోడిచ్చి, పిల్లల్ని యింటికి పంపించెయ్యండి. యెకాయెకిని మనం తక్షణం వెళ్ళిపోయి, లుబ్ధావధాన్లుకన్న ముందు ముక్క తగిలించెయ్యాలి. యేదో ఓ సరుకు వేగిరం పట్టుకురండి.

అగ్ని:—యేదీ, అమ్మిని యిలా పిలు.

వెంక:-అమ్మేది చెప్మా? బద్ధకించి బండిలో పడుకుంది కాబోలు పిలువమ్మా!

అగ్ని:-మనకి డా'మేజీ దిట్టంగా వొస్తుందా ?

రామ:-వొస్తుందంటే అలాగా యిలాగానా?

ఒకడు:-అమ్మన్నగారి బండీ యెక్కడా కనపడదు! బండీ వెనక పడిపోయింది కాబోలు.

వెంక:-అడుగో, అబ్బి వున్నాడే? వీడెలా వచ్చాడు ? అబ్బీ, నువ్వు అక్కయ్య బండి కూచోలేదురా?

వెంకటే:-లేదు, నేను యేనుగెక్కా'ను.

అగ్ని:-దొంగ గాడిద' కొడుకా, అయ్యవారేరా?

వెంకటే:—యెక్కడా కనపడ్డు.

అగ్ని:—గుర్రం వొచ్చిందా? గుర్రపాడేడి?

వెంకటే:-గుర్రపాడు చెప్పాడు.

అగ్ని:-యేవిట్రా వెధవా, చెప్పా'డూ ?

వెంకటే:-మాష్టారూ—రాత్రి—

అగ్ని:-నోటంట మాట పెగల్దేం?

వెంకటే:-గుర్రం దిగి—బండి యెక్కా'డ్డి.

వెంక:-అయ్యో, దాన్ని లేవదీసుకు పోలేదుగద?

దగ్గిరున్నవారు:-ఆఁ! ఆఁ!

28)

వెంక:-కొంప మునిగిపోయింది, మరేవిఁటి !

(చతికిలబడును.)

అగ్ని:-[కోపముచేత వణఁకుచు] అయ్యవారు పకీరుముండని లేవ తీసుకుపోయాడూ? నగలుపెట్టె? నా కోర్టు కాగితాలో !

వెంకటే:-అక్కయ్య పెట్లో నా పుస్తకాలు కూడా పెట్టా'ను.

అగ్ని:—దొంగ గాడిద'కొడకా? నువ్వే వాణ్ణి యింట్లో పెట్టావు'. రవంత ఆచోకీ తెలిసింది కాదు. దొంగవెధవని చంపేసి పోదును. గాడిద' కొడుకును అమాంతంగా పాతిపెట్టేదును.

రామ:-[దగ్గిరకు వచ్చి] అయ్యగారు మహా దొడ్డవాడని చెప్పారే? యేమి యెత్తుకు పోయినా తేమిటండి ?

అగ్ని:-యేవిఁ యెత్తుకుపోయినాడా? నీ శ్రాద్ధం యెత్తుకుపోయినాడు. పకీరుముండని యెత్తుకుపోయినాడు. యీ గాడిదకొడుకు యింగిలీషు చదువు కొంప ముంచింది.

[వెంకటేశం జుత్తుపట్టుకుని కొట్టబోవుచుండగా తెరవించవలెను.]

3 వ స్థలము : విశాఖపట్టణములో మధురవాణి బస యెదటి వీధి.

(రామప్పంతులు, అగ్నిహోత్రావధాన్లు ప్రవేశించును.)

అగ్ని:-మనం పోలిశెట్టి దగ్గిర బదు త్తెచ్చిన రూపాయలన్నీ అయి పోయినాయి; యిప్పటికీ ఖర్చులు ఖర్చులే అంటారు; నా దగ్గిర వక దమ్మిడీ లేదు.

రామ:—ఖర్చుకానిదీ కార్యా లవుతాయిటయ్యా? మీ కడియం యెక్కడైనా తాకట్టు పెట్టండి.

అగ్ని:-యీ వూళ్ళో మనం యెరిగినవా ళ్ళెవ రున్నారు ?

రామ:-మధురవాణి దగ్గిర తాకట్టు పెడదాం.

అగ్ని:-వండి. చేసేపి మాఘస్నానాలూ, దూరేవి దొమ్మరికొంపలూ అని, జటాంతస్వాధ్యాయిని నన్ను ముండలిళ్ళకి తీసుకువెళతావ టయ్యా ?

రామ:-మరి యే కొంపలూ తిరక్కపోతే కేసు గెలవడం యలాగ? అవి అందరు ముండల్లాండిదీ అనుకున్నారా యేమిటి! సంసారి

వంటిది. అయినా మీకు రావడం ఇష్టంలేకపోతే నా చేతికివ్వండి. నేనే తాకట్టు పెట్టి సొమ్ము తీసుకొస్తాను.

అగ్ని:-అలాకాదు; నేను కూడా వస్తాను.

రామ:-యేది కడియం యిలా గివ్వండి.

అగ్ని:-యిది మా తాతగార్నాటిది. ఇది యివ్వడమంటే నాకేమీ యిష్టంలేకుండా వుంది. డబ్బు వూరికే ఖర్చు పెట్టించేస్తున్నారు; మీరు కుదిర్చిన వకీలు తగినవాడు కాడట; ఇంగ్లీషురాదు యేమీ లేదూ.

రామ:-ఆయన్లాంటి చెయ్యి యీ జిల్లాలోలేదు. ఆయన్ని చూస్తే కక్షిదార్లకు ప్రాణం. ఇంతకీ మీరేదో పట్టుదల మనుషులనుకున్నాను మొదటున్న వుత్సాహమ్మీకు యిప్పుడు లేదు. మీకు డబ్బు ఖర్చు కం ఇష్టంలేకపోతే మానేసామెను."యావత్తైలం, తావద్వ్యాఖ్యానం" న్నాడు. మరి నాకు శలవిప్పించెయ్యండి.

అగ్ని:—(ఆలోచించి) అయితే తాకట్టు పెట్టండి. [విన్మళముగా కడియము తీసి ఇచ్చును.]

రామ:-(తన చేత నెక్కించుచు) మీ కేసుల్లో యిలాగు శ్రమపడుతున్నాను కదా నా కొక దమ్మిడీ అయినా యిచ్చారు కారు గదా?

అగ్ని:—అయితే, నా కడియం వుంచాయిస్తావా యేమిషి?

రామ:-నేను మీకు యెలాంటి వకీల్ని కుదిర్చాను! ఆయన మీ విషయమై యంత శ్రమపడుతున్నాడు! ఇదుగో, ఆయన వస్తున్నాడు.

[నాయుడు ప్రవేశించును]

రామ:-[తనలో] యేమిటి చెప్మా, వీడు మధురవాణి బస పెరటి వీధిగుమ్మం నుంచి వస్తున్నాడు! వీడు కూడా మధురవాణిని మరిగాడా యేమిటి? వీణ్ణి ఈ కేసులోనుంచి తప్పించెయ్యాలి.

నాయు:—యేమండీ రామప్పంతులన్నా, మిగతా ఫీజు యిప్పించారు. కారు గదా?

అగ్ని:-మీరు వ్రాసిన డిఫెన్సు బాగుండలేదని ఘట్టిగారన్నారట.

నాయు:-ఎవడా అన్నవాడు? గుడ్లు పీకించేస్తాను. రామప్పంతులన్నగారూ, చూశారండీ—డిఫెన్సు యెంత జాగ్రత్తగా తయారు చేశానో, నా

దగ్గిర హైకోర్టు కూడా ప్లయింట్లు రాసుకు వెళ్ళిపోతారు. యీ కుళ్ళు కేసనగా యేపాటి? నే చెప్పినట్లల్లా పార్టీ నడిస్తే నే పట్టిన కేసు పోవడమన్న మాట యెన్నడూ లేదు. యీ డిఫెన్సు చిత్తగించండి. [చంకలోని రుమాల్ కట్టతీసి విప్పి, అందులో ఒక కాగితము తీసి చదువును] "ఫిర్యాదీ చెప్పిన సంగతులు యావత్తూ అబద్ధంకాని, యెంత మాత్రం నిజంకావు." చూశారూ ఆ ఒక్క మాటతోనే ఫిర్యాదీ వాదంఅంతా పడిపోతుంది. "ఫిర్యాదీ నామీద గిట్టక దురుద్దేశంతో కుహకంచేసి కేసు తెచ్చినాడు కాని, యిందులో యెంత మాత్రం నిజంలేదు."

రామ:-డిఫెన్సుమాటి కేమండిగాని అవధాన్లుగారి పైసా లేదంటు న్నారు.

నాయు:-పైసా లేకపోతే పనేలా జరుగుతుంది ?

రామ:-ఒక సంగతి మనవి చేస్తాను. ఇలా రండి.

[రామప్పంతులు, నాయుడు వేరుగా మాట్లాడుదురు]

రామ:—నాయుడుగారూ, మీ వకాల్తీ యీయన కేమీ సమాధానం లేదు. నే యెంత చెప్పినా వినక భీమారావు పంతులుగారికి వకాల్తీ యిచ్చాడు. నీకు యింగిలీషు రాదనీ, లా రాదనీ యెవడో దుర్బోధ చేశాడు.

నాయు:—సాల్మెట్ దొరగార్ని మెప్పించిన ముండా కొడుకుని నాకు లా రాకపోతే యీ గుంట వెధవకుజోయ్ లా వస్తుంది? పాసపీసని రెండు యింగిలీషు ముక్కలు మాట్లాడటంతోటే సరా' యేమిటి? అందులో మన డిస్ట్రీకలక్టరుగారికీ యింగిలీషు వకీలంటే కోపం. అందులో బ్రాహ్మడంటే మరీని. ఆ మాట ఆలందరికి బోధపర్చండి.

రామ:-మరి కార్యం లేదండి. నేయెంతో దూరం చెప్పా'ను; తిక్క ముండాకొడుకు విన్నాడు కాడు.

నాయు:-అయితే నన్నిలాగ అమర్యాద చేస్తారూ? యీ బ్రాహ్మడి యోగ్యత యిప్పుడే కలక్టరుగారి బసకు వెళ్ళి మనవి చేస్తాను.

[తెరదించవలెను.]

4-వ స్థలము: లుబ్ధావధాన్లు బస.

లుబ్ధా:-[ప్రవేశించి] ఏమి దురవస్థ పచ్చిం?! నా అంత దురదృష్ట వంతుడు లోకంలో యవడూ లేడు. యేల్నాటి శని రాగానే కాశీకి బయద్దేరి పోవలసింది. బుద్ధితక్కువ పనిచేశాను. యిలా రాసివుండగా యలా తప్పుతుంది? సౌజన్యారావు పంతులు దేవుడు. ఆయనలాంటి వాళ్ళు వుండబట్టే వర్షాలు కురుస్తున్నాయి. ఆయన శలవిచ్చినట్టు తప్పంతా నాయందు ఉంచుకుని విధిని నిందెంచడవెఁదుకు? ఇంత డబ్బుండిన్నీ, డబ్బుకి లోభపడి ఒక్కగా నొక్క కూతుర్ని ముసలివానికి అమ్మా'ను. నా జీవానికి ఉసూరు మంటూ అది కాని తిరుగులు తిరిగిందంటే దాని తప్పా? బుద్ధితక్కువ వెధవని, ముసలితనంలో నాకు పెళ్ళేం? దొంగముండా కొడుకని తెలిసిన్నీ ఆ రామప్పంతుల్ని నే నమ్మడవేఁవి? ఆ మాయిగుంట పారిపోవడవేఁవి? కంటెకి ఆ అల్లరేమి? ఆ యినస్పెక్టరు కూనీ చేశాఁవని మమ్మల్ని సల పెట్టడవేఁవిఁటి? అంతా ఘోరకలి! కలి నిండిపోతూంది. ఒక్క సౌజన్యారావు పంతులు సత్యసంధుడుగా నాకు కనపడుతున్నాడు. కడవఁంతా-వకీళ్ళూ, పోలీసులూ-పచ్చి దొంగలు. ఆయన చక్రం అడ్డువేసి మమ్మల్ని యీ ఆపదలోంచి తప్పించారంటే కాశీవాసం పోతాం-యేమి చిత్రాలు! వెధవలకి మఠం కట్టా'రట! యెన్నడూ వినలేదు. అమ్మిని వెళ్ళి ఆ మఠం చూడమంటాను. దానికి ఇష్టం కలిగిందా దానికి కావలసినంత డబ్బు యిస్తాను. ఆ మఠంలో వుంటుంది. లేకుంటే నాతోపాటు కాశీవాసం.

[రామప్పంతులు ప్రవేశించును]

లుబ్ధా:-కంటె గింటె అని నాతో మీరు ప్రశంసించి కార్యంలేదు.

రామ:-ఆ కంటె మాట ప్ర'శంసించడానికి రాలేదు మావాఁ! ఆ కంటె మధురవాణిది, మీరెరుగరా? అదీ మీరు యేంజేసుకుంటారో నాకేం కావాలి? కంటె సిగకోసిరిగాని, మీకు ఓ గొప్పసాయం చెయ్యడానికి వొచ్చాను. మీ అవస్థ చూస్తే గుండె నీరై పోతూంది.

లుబ్ధా:-మహాప్రభో! నీకు పదివేల నమస్కారాలు. యిక యీ పకీరు వెధవని వదిలెయ్యి, 'రామనామ తారకం! భక్తిముక్తి దాయకం॥జానకీ మ--

రామ:—రామ! రామ! యంతమాట అంటివయ్యా? మీరు ఆపదలో వుండి విరక్తిచేత యేమి మాటలన్నా అవి పడి పనిచెయ్యడం నాకు విధి. చెప్పినమాట చెవిన పెట్టండి. ముందూ వెనకా చూడటానికి యిహ టైము లేదు! వ్యవహారం అంతా సూక్ష్మంగా పొక్తు పరుచుకు వొచ్చాను. రెండు సంచులతో కూనీకేసంతా మంచు విడిపోయినట్టు విడిపోతుంది. ఒక్క యిన స్పెక్టరుతో కుదరలేదు. డిష్ట్రీకలెక్టరుకి కూడా చెయ్యితడిచెయ్యాలి—మీదగ్గిర యిప్పుడు సొమ్ము లేదంటిరా, ఒకచోట వ్యవహారం కూడా పొక్తు పర్చాను. ప్రాంసరీ నోటు మీదయెన్ని రూపాయలు కావలిస్తే అన్ని రూపాయలిస్తారు.

లుబ్ధా:-నేను వక దమ్మిడీ యివ్వను. 'రామనామతారకం, భక్తి ముక్తిదాయకం! జానకీ మనోహరం. సర్వలోక నాయం॥'

రామ:-నా మాట విను, యంతో ప్రయాసమీద యీ ఘట్టం కుదిర్చాను. తాసీల్దారు మీ దగ్గిర లంచం పుచ్చుకుని కూనీకేసు కామాపు చేశాడని యినస్పెక్టరు డిష్ట్రీకలెక్టరికి గట్టిగా బోధపర్చాడు. కలెక్టరు సలహామీద యినస్పెక్టరు చాలా పట్టుదలగా పనిచేసి, సాక్ష్యం అంతా రడీ చేశాడు. కేసు రుజువైనట్టాయనా యావొ(తుందో ఆలోచించుకోండి.

లుబ్ధా:-నీ కెందుకు నా యేడుపు?

రామ:-డిష్ట్రీకలెక్టరు బ్రహ్మద్వేషి-తాసిల్దారు తాడు ముందు తెగుతుంది. తరవాత మిమ్మల్నీ, మీనాక్షినీ కమ్మెంటు కట్టేస్తాడు—వురి సిద్ధం. నాకూ యినస్పెక్టరుకి వుండే స్నేహంచేత యీ ఘట్టానికి వొప్పించాను. గనక నా మాటకి చెవొగ్గి యీ ఆపద తప్పించుకోండి.

లుబ్ధా:-నన్ను బాధపెట్టక నీ మానాన్న నువ్వుపోదూ 'రామనామ తారకం! భక్తి ముక్తిదాయకం॥'

రామ:-నీ అంత కఠోరుడమనస్సు నేడు యక్కడా చూడలేదు. నీమాటకేం, పెద్దవాడివి! పసిపిల్ల, కడుపునకన్న మీనాక్షికి వురిసిద్ధం అయితే ముంతా డబ్బుకి ముందూవెనకా చూస్తావు!తలుచుకుంటేనాహృదయం కరిగిపోతూంది.

(సౌజన్యారావు పంతులు ప్రవేశించును.)

రామ:—తమరు ధర్మస్వరూపులు. లుబ్ధావధాన్లుగారియందు అకారణమైన దయచేత యీ కేసులో పనిచేస్తున్నారు. కేసంతా వట్టి అన్యాయమండి. ఒక్క పిసరైనా నిజంలేదు. శలవైతే గట్టి డిఫెన్సు సాక్ష్యం—

సౌజ:—నీ సంగతి నాకు తెలుసు. అవతలికి నడు.

రామ:- తమరు యోగ్యులూ, గొప్పవారూ అయినా ఏకవచన ప్రయోగం—

సౌజ:- నడు.

(రామప్పంతులు నిష్క్రమించును.)

సౌజ:—ఈ దౌల్బాటీని తిరిగి యెందుకు రానిచ్చారూ?

లుబ్ధా:-పొమ్మంటే పోడు బాబూ!

సౌజ:-యేవొంట్నాడు?

లుబ్ధా:—యినస్పికటరికీ, డిస్టికలకటరికీ లంచం ఇమ్మంటాడు.

సౌజ:-డిస్టికలక్టరుగారు లంచం పుచ్చుకోరు. ఆయన నాకు స్నేహితులు! నాకు తెలుసు. లంచాలూ పంచాలూ మీరు యిచ్చినట్లయితే, మీ కేసులో నేను పనిచెయ్యను.

లుబ్ధా:-తమ శలవు తప్పినడిస్తే చెప్పుచ్చుకు కొట్టండి. నాకు భగవంతుడిలాగ తమరు దొరికారు. 'పాలనుముంచినా మీరే నీళ్ళను ముంచినా మీరే' అని మిమ్మల్ని నమ్మి ఉన్నాను.

సౌజ:-మీరు నేరం చెయ్యలేదని నాకు పూర్తిఅయిన నమ్మకం ఉంది. నిజం కనుక్కోడానికి చాలా ప్రయత్నం చేస్తున్నానుగాని ఆ గుంటూరుశాస్తుల్లు యవడో భేదించలేకుండా ఉన్నాను. మీరు జ్ఞాపకంమీద చెప్పిన చహరా గుంటూరు వ్రాసి పంపించాను. అక్కడ అలాటి మనిషి యెవడూ లేడని జవాబు వొచ్చింది.

లుబ్ధా:—అదేం మాయో బాబూ! మీ సాయంవల్ల యీ గండంగడచి, నా పిల్లా, నేనూ యీ ఆపదలోంచి తేలితే, నా డబ్బంతా మీ పాదాల దగ్గిర దాఖలుచేసి కాశీ పోతాను.

సౌజ:-మీ డబ్బు నా కక్కరలేదని మీతో మొదటే చెప్పాను. నే

చెప్పిన మాటలు మీకు నచ్చి, ముసలివాళ్ళు పెళ్ళాడుకూడదనీ, కన్యాశుల్కం తప్పనీ, యిప్పటికైనా మీకు నమ్మకం కలిగితే, యిలాంటి దురాచారాలు మాన్పడానికి రాజమహేంద్రవరంలో ఒక సభ వుంది. ఆ సభకి కొంచవోఁ గొప్పో మీకు తోచిన డబ్బు యివ్వండి. వితంతువుల మతానికి మీ పిల్లని పంపడం నా సలహా.

లుబ్ధా:- తమ చిత్తం. తమ శలవు. చేసిన తప్పులు, తప్పులని శల్యాల్ని పట్టిపోయింది. బుద్ధి వొచ్చింది బాబూ!

సౌజ:-ఆ గుంటూరు శాస్తుల్లుకి పరవఁటదేశపు యాస వుండేనా! బాగా జ్ఞాపకం చేసుకు చెప్పండి!

లుబ్ధా:—(ఆలోచించి) లేదండి.

సౌజ:-బాగా జ్ఞాపకం చేసుకోండి!

లుబ్ధా:—లేదండి.

(తెర దించవలెను.)

5-వ స్థలము : విశాఖపట్టణములో.

[మధురవాణి ఇంటియదటి వీధికొసను కరటకశాస్త్రీ, శిష్యుడూ ప్రవేశింతురు]

కర:-నువ్వు ఆ కంటె వాళ్ళనెత్తిని కొట్టకుంటా లేచి రావడం నుంచి యీ ముప్పంతా వొచ్చినట్టు కనపడుతుంది.

శిష్యు:-మధురవాణి కంటె మధురవాణికి యివ్వటం తప్పా అండి?

కర:—తప్పు కాదా? నువ్వు యిచ్చావని, మరి అది వొప్పుకుందా? "తే, ధగిడీకే, కంటె తెస్తావా, చస్తావా?" అని రావఁప్పంతుల్ని పీకి పిండెట్టింది. దాని బాధపడలేక ఆ రావఁప్పంతులు కూనీ కేసని యెత్తు యెత్తాఁడు. ఆ ముసలాడికి శిక్ష అయిపోయిందంటే, బ్రహ్మహత్య నా మెడకి చుట్టుకుంటుంది. నువ్వు అంటూ ఆ కంటె వాళ్ళయింట వొదిలేస్తే నాకు యీ చిక్కు లేకపోవునుగదా?

శిష్యు:—పెద్దపనుండ గూబ గదిలేస్తుంటే కంటె గింటె యవడికి జ్ఞాపకం వస్తుంది? చెయి కలిచి, పెట్టెతీసి మొహూరు అంకించుకుని చెంగున గోడ గెంతాఁను. పద్యాండు వొందలు మీరు పట్రాగా, నాకు

పెళ్ళిలో పెట్టిన కంటె నేను తెచ్చాననా' తప్పు పట్టుతున్నారు? ఆ కంటె అయినా దక్కిందా? చూస్తూనే మధురవాణి లాక్కుంది.

కర:-నేను హాస్యగాణ్ణే గానీ, యీ కూనీ గడ్డితో నా హాస్యం అంతా అణిగిపోయింది. గనక ఇక హాస్యం మాను—నేను తీసుకున్న రూపాయలు లుబ్ధావధాన్లుకి యప్పటికైనా పంపించడానికే తలచాను; అంతేగాని, అపహరిద్దామని అనుకోలేదు. మధురవాణిని యలాగైనా లయచేసి కంటె యెరువు పుచ్చుకుని-ఆ కంటా', యీ రూపాయలూ బంగీకట్టి అవధాన్లుకి పంపిచేస్తే కూనీ నిజంకాదని పోల్చుకుంటారు. నాకు ఈ బ్రహ్మహత్య తప్పిపోతుంది.

శిష్యు:-మీ నాస్తులు సౌజన్యారావు పంతులుగారితో నిజం చెప్పెయ్య రాదా అండి?

కర:—వెఱ్ఱి కుదిరింది, రోకలి తలకి చుట్టమ నన్నాట్ట! వెనకటికి యెవరో. పోలీసు, తల్లి కూరగాయలు పుచ్చుకుంటే జుల్మానా వేశాట్ట! సౌజన్యారావు పంతులు అలాటివాడు. ఆయనతో మనం వున్నమాట చెప్పా వంటే, ఆయన నిజం కోర్టులో చెప్పేస్తాడు. ఆ పైని లుబ్ధావధాన్లు పీకవురి మన పీకకి తగులుతుంది.

శిష్యు:—"మన" అంటున్నా రేవిఁటి?

కర:-మాట పొరపాటురా. రామప్పంతులు వూరికి వెళ్ళిన మాట నిజవేఁనా?

శిష్యు:-నిజవేఁ.

కర:-వాడికంటా పడ్డావఁంటే—

శిష్యు:—పడితే?

కర:-మరేంలేదు. మధురవాణిగాని కంటె మనకి యెరువు యివ్వడానికి వొప్పుకుంటే ఆంజనేయస్వామికి పదిశేర్లు నెయ్యి దీపారాధన చేస్తాను.

శిష్యు:-కడుపులోకి వెళ్ళవలసిన నెయ్యి కాల్చెయ్యడం నాకేవీఁ ఇష్టంలేదు అమృతగుండీ మొక్కుకోండి.

కర:—హాస్యం చాలించు. వెడిసి గొడుతుంది.

[నిష్క్రమింతురు]

6-వ స్థలము మధురవాణి బసలో గది.

[మధురవాణి కుర్చీమీద కూచుని యుండును. కరటక శాస్త్రుల్లు, శిష్యుడూ ప్రవేశింతురు. మధురవాణి నిలబడును.]

మధు:-గురువుగారికి పదివేల దండాలు; శిష్యుడి కొక చిన్న ముద్దు! (శిష్యుని ముద్దుపెట్టుకొనును.)

కర:-నీ పుణ్యం వుంటుంది, నా అల్లుణ్ణి చెడగొట్టకు.

మధు:—అల్లుడెవరు?

కర:-మా పిల్లని యితగాడికి యిచ్చి, కన్యాదానం చేస్తాను.

మధు:-జెయిలునుంచి వొచ్చిన తరవాత పెళ్ళా'! లేక పెళ్ళి చేసుకుని, మరీ మఠప్ర'వేశవా!

శిష్యు:-జ'యిలేవిఁటండోయి?

కర:-వొట్టి హాస్యాని కంటూంది.

మధు:—పాపం. ఆ పసిపిల్లవాడికి ఉన్న నిజస్థితి చెప్పండి. తన వాళ్ళని వెళ్ళి చూసైనా వస్తాడు.

శిష్యు:-(కరటకశాస్త్రితో) కొంప ముంచారో?

మధు:-ముంచటం అంటే అలాగా యిలాగానా?

కర:—నీ పుణ్యం వుంటుంది. హాస్యం చాలించు. లేకపోతే కుర్ర వాళ్ళకి పెద్దలయందు భక్తి చెడుతుంది.

శిష్యు:—నేనేం తప్పు చేశాను? గురువుగారు చెప్పిన పని చేశాను. ఆ తప్పూ వొప్పూ ఆయందే.

మధు:-యివ రేమి చేసితిరో, నాకు తెలియదుగాని, మీ యిద్దరికోసం హెడ్కానిష్టీబు గాలిస్తున్నాడు. దొరకగానే మఠప్ర'వేశం చేస్తాడట. యీ మాట మట్టుకు నాకు రూఢీగా తెలుసును.

శిష్యు:-యిదేనా మీరు నాకు చేస్తానన్న పెళ్ళి?

కర:-యేమైనా జట్టీవస్తే నీ ప్రా'ణానికి నా ప్రా'ణం అడ్డువెయ్య నట్రా?

మధు:—వొస్తే జట్టీ గురుశిష్యులకు యిద్దరికీ వొక్కమాటే వస్తుంది గాని ఒకరికి రావడం, ఒకరు అడ్డుపడడం అన్నమాట వుండదోదు. యెప్పు డైనా మీ యిద్దరి ప్రాణాలకి నేను కనికరించి, అడ్డుపడాలి గాని, మరి యెవ డికీ సాధ్యం కాదనుకుంటాను.

శిష్యు:-మా గురువుగారి మాటకేం, ఆయన పెద్దవారు. యేవొచ్చినా సర్దుకోగలరు. నేను పాపం పుణ్యం యెరగని పసిపిల్లవాణ్ణి. నా ప్రాణానికి నీ ప్రాణం అడ్డువేశావంటే, కీర్తి వుండిపోతుంది.

మధు:-నీ గురువుని వొదిలేసి నా దగ్గిర శిష్యరికం చేస్తావా?

శిష్యు:-యిదుగో-యీ నిమిషం వొదిలేస్తాను [బుగ్గలు గాలితో పూరించి, పిడికిళ్ళతో తట్టి, గురువుతో] మీ నేస్తం యీ వేళతో సరి. మరి ఆడవేషం యీ జన్మలో వెయ్యను.

మధు:-నాటకంలో కూడా వెయ్యవా?

శిష్యు:—మరి నాటకం గీటకం నాకొద్దు.

మధు:-నా దగ్గిర శిష్యరికం అంటే యేవేం జెయ్యాలో తెలుసునా?

శిష్యు:—నీళ్ళు తోడుతాను. వంట చేస్తాను. బట్టలు వుతుకుతాను. గాని బ్రాహ్మణ్ణి గదా, కాళ్ళు పట్టమనవుగద?

మధు:—[విరగబడి నవ్వి] యిదా నీ గురువు దగ్గిరచేసే శిష్యరికం?

శిష్యు:—మరచిపోయినాను, చిడప్పొక్కలు కూడా గోకుతాను.

మధు:-[నవ్వి] పెంకా!

శిష్యు:-యే నౌఖరీ చెయ్యమంటే ఆ నౌఖరీ చేస్తాను.

మధు:-నన్ను ముద్దెట్టుకొమ్మన్నప్పుడల్లా ముద్దెట్టుకోవాలి.

శిష్యు:—ముద్దెట్టుకుంటాను.

కర:-వాడు కుర్రవాడు-వాణ్ణెందుకు చెడగొడతావు? ఆశిష్యరికం ఏదో వాడి తరఫునా, నా తరఫునా కూడా నేనే చేస్తాను. చాతనైతే చక్రంబడ్డెయి.

"మధు:-"గురువూ శిష్యుడామె. శిష్యుడూ గురువామె." మీరు శిష్యులు కావాలంటే యీనూక్కలు జీతం యిచ్చుకోవాలి.

కర:-పిల్లికి చెలగాటం? యలక్కి ప్రాణపోకటా!

మధు: మీరా యలక?

కర:-అవును.

మధు:-మీరు యలక కారు. పందికొక్కులు. మీ శిష్యుడు యలక.

కర:-పోనీ—వాణ్ణయినా కాపాడు.

మధు:-అదే ఆలోచిస్తున్నాను.

కర:-బుద్ధీ బుద్ధీ కలిస్తే రాపాడుతుంది. నీ ఆలోచన యేదో కొంచం చేబితివట్టాయనా, నా ఆలోచన కూడా చెబుతాను. కలబోసుకుందాం.

మధు:-మీ ఆలోచన ముందు చెప్పండి.

కర:-మరేమీలేదు. నేను పుచ్చుకున్న పద్యేండు వొందల రూపాయల నోట్లూ, ఆ కంటా' పోస్టువ్వారా ధీమాచేసి గుంటూరుశాస్త్రుల్లుపేరట, బుద్ధావ ధాన్లుకి పంపిస్తాను. దానితోటి కూనీకేసు నిజంకాదని సౌజన్యారావు పంతులు గారు పోల్చుకుంటారు. ఆ పైని దైవాధీనం!

మధు:-మీకు కంటె యలా వొస్తుంది?

కర:-నువ్వు అనుగ్రహిస్తేను.

మధు:-[ముక్కుమీద వేలు వుంచుకుని] చిత్రం! బ్రాహ్మలు యంతకైనా తగుదురు.

కర:-యేమిఁ అలా అంటున్నావు?

మధు:—నా కంటె తిరిగి నేను కళ్ళచూడడం యెలాగ?

కర:-సౌజన్యారావు పంతులుగారు నీ వస్తువు నీకు యిచ్చేస్తారు. ఆయన బహు న్యాయమైన మనిషి.

మధు:-అంత మంచివాడా?

కర:-అందుకు సందేహమేఁవిఁటి?

మధు:-యెంత మంచివాడు?

కర:—అంత మంచి మనిషి మరి లోకంలో లేడు.

మధు:—ఆయన్ని నాకు చూడాలనుంది. తీసుకెళ్తారా?

కర:-నా ఆబో రుంటుందా? ఆయన సానివాళ్ళని చూడరు.

మధు:-యాంటీ నాచ్చి కాబోలు?

కర:-ఇంగిలీషు చదువుకున్న వాళ్ళకి కొంచెంకి పట్టుకుంది యీ వాద స్త్రం! అయినా అందులోనూ దేశకాలాలనుబట్టి రకరకాలు లేకపోవడంలేదు.

మధు:-సౌజన్యారావు పంతులుగారిది యే రకం? గిరీశంగారిది యే రకం?

కర:-యేమి సాపత్యం తెచ్చావు ? కుక్కకీ గంగిగోవుకూ యెంత వారో, వాడికీ, ఆయనకూ అంతవార. సౌజన్యారావు పంతులుగారు కర్మణా, మనసా, వాచా, యాంటీనాచి. "వేశ్య" అనేమాట యేమని ఆయన యెదుట పలికితివట్టాయనా, "అపంచర్బం!" అంటారు. ఆయనలాంటి అప్పాణిలు అరుదు. మిగిలినవారు యథాశక్తి యాంటీనాచులు హాఁజు హాఁజంతామాటల్లో మహావీరులే. అందులో గిరీశం అగ్రగణ్యుడు. కొందరు బంట్లు పొగలు యాంటీనాచి, రాత్రి ప్రోనాచి. కొందరు వున్న వూళ్ళో యాంటీనాచి, పరాయి వూళ్ళో ప్రోనాచి. కొందరు శరీరధార్ఢ్యం వున్నింతకాలం ప్రోనాచి, శరీరం చెడ్డ తర్వాత యాంటీనాచి. కొందరు బతికి వున్నంతకాలం ప్రోనాచి, చచ్చి పోయిన తరవాత యాంటీనాచి. కొందరు అదృష్టవంతులు చచ్చిన తరవాత కూడా ప్రోనాచే. అనగా యజ్ఞంచేసి పరలోకంలో భోగాలికి టిక్కట్లు కొనుక్కుంటారు. నాబోటి అల్పప్రజ్ఞ కలవాళ్ళు, లభ్యం కానప్పుడల్లా యాంటీనాచే.

మధు:-మీ యోగ్యత చెప్పేదేమిటి! గాని, హెడ్డుగారి మాటలు చూస్తే సౌజన్యారావు పంతులుగారు లుద్ధావధాన్లుగారిని కాపాడడానికి విశ్వప్రయిత్నంచేస్తూ వున్నట్టు కనబడుతుంది. యేమి కారణమో?

కర:—చాపలు యీదడానికి, పిట్టలు ఎగరడానికి యేంకారణమో అదే కారణం.

మధు:—పరోపకారం ఆయన సహజగుణమనా?'

కర:-కాకేవిఁ?

మధు:-మీ రెండుకు, కొంచం ఆ లూదడం, యెగరడం, నేర్చుకో కూడదు?

కర:-నీమాట అర్ధంకాలేదు.

మధు:—యీ కేసులో నిజవేఁదో సౌజన్యారావు పంతులుగారితోచెప్పి మీరుకూడా లోకోపకారం చెయ్యరాదా?

కర:-మా మంచి సలహా చెప్పా'వు! తనకు మాలిన ధర్మమా? "స్వయంతీర్ణః పరాం స్తారాయతి" అన్నాడు. నిజంచెబితే పంతులు యేవం టాడో నీకు తెలుసునా? "శాస్తుల్లుగారూ, మీరు నేరంచేశారు. నేనేవిఁ చెయ్య గలను? మిమ్మును గురించి నాకు చాలా విచారంగా వున్నది"అని వగుస్తూ, పోలీసు వాళ్ళతో చెప్పి, జైలులోకి వప్పచెప్తాడు· జైలునుంచి తిరిగి వచ్చిం దాకా మాత్రం నెలకో పాతికో, పరకో కనికరించి నా భార్యకు యిస్తూ వుంటాడు. అలాంటి ప్రమాదంలేకుండా కార్యసానుకూలం కావఁడంకోసమే యీ యెత్తు యెత్తా'ను.

మధు:-సరే. సౌజన్యారావు పంతులుగారు మంచివారు గనక, ఆయన దాకా వస్తే నా కంటె నాకు యిప్పించేస్తారు. గాని, లుబ్ధావధాన్లు ఆ రూపా యలూ,కంటూ' పెట్లో పెట్టుకుని మింగిలా మాట్లాడకుండా వూరుకుంటేనో?

కర:—దాని ఖరీదు నే నిచ్చుకుంటాను.

మధు:-తమరు ఒకవేళ మఠంలో ప్రవేశిస్తే మరి నాకు కంటె ఖరీదు యిచ్చేవారెవరు? అందుచేత ఆ కంటె నాకు తిరిగి వచ్చేవరకూ మీ శిష్యుణ్ణి నా దగ్గర తాకట్టు వుంచండి.

కర:-అలాగనే.

శిష్యు:—మీ సొమ్మేం పోయింది? నా పెళ్ళో?

కర:-నాలికా', తాటిపట్టా'రా ?

శిష్యు:-మీరోవేళ జ'యిల్లోకి వెళితే....

మధు:-గురువుకు తగిన శిష్యుడి వౌదువు!

కర:-అంత వుపద్రవంవొస్తే, నీ పెళ్ళిమాట నాపెళ్ళాంతో యరేంజి మెంటు చేసి మరీ వెళతాను.

శిష్యు:—యేమో! ఘోరవైన ప్రమాణం చేశారుగదా?

కర:-మధురవాణీ, కొంచెం శ్రమచేసి కంటె తేవా?

మధు:-యేవొచ్చింది తొందర?

కర:-హెడ్డుగాని, రామప్పంతులుగాని వొచ్చారంటే నా కొంప ములుగుతుంది.

మధు:-ములిగితే తేలుస్తాను.

కర:-అంత చాకచక్యం నీకు లేదని కాదు.

[మధురవాణి లోనికి వెళ్ళును]

కర:-అది చెప్పిందల్లా చెయ్యక, కొంచెంపై ఒచ్చేది కాని, మరీ నడుస్తూ వుండు. యేపైనా వుంటే, నా చెవిని పడేస్తుండు.

శిష్య:-యవరిదగ్గిర వున్నప్పుడు వారు చెప్పిందల్లా చెయ్యడవేఁ నా నిర్ణయం. మీరు యేం పైకాని, నాచేత ఆడవేషం వేయించి పెళ్ళిచేశారో?

కర:-ప్రమాదో ధీమతామపి, యంతటివాడికైనా ఒకప్పుడు కాలు జారుతుందిరా!

[మధురవాణి కంటె పట్టుకు ప్రవేశించును.]

మధు:-తాకట్టు వస్తువు తప్పించుకు పారిపోతేనో? కుక్కా, నక్కా కాదుగదా గొలుసులు వేసి కట్టడానికి?

కర:-నీ వలలోపడ్డ ప్రాణి మరి తప్పించుకు పోవడం యలాగ? దానికి వున్న పటుత్వం యే వుక్కు గొలుసులకూ వుండదు—

మధు:-వలలో ముత్యపు చిప్పలు పడితే లాభంగాని నత్తగుల్లలు పడితే మోతచేటు!

కర:-యంత సేపూ డబ్బు డబ్బేనా? స్నేహం, వలపూ అనేవి వుంటాయా?

మధు:-స్నేహం మీలాటివారిచోట; అందుచేతనే కష్టపడి ఆర్జించిన కంటె మీ పాలు చేస్తున్నాను. మా తల్లి చూస్తే భవిష్యం వుంచునా! యిక వలపో? బతుకనేది వుంటే, వలపు వన్నెతెలుస్తుంది. అంగడివాడికి మిఠాయి మీది ఆశా, సానిదానికి వలపూ, మనస్సులోనే మణగాలి. కొద్దికాలం వుండే యవ్వనాన్ని జీవనాధారంగా చేసుకున్న మా కులానికి వలపు ఒక్కటోటే!

కర:—యక్కడో?

మధు:—బంగారంమీద. శృంగారం వన్నె చెడిన దగ్గిర నుంచీ, బంగారం కదా రేటు తేవాలి; ఆ బంగారం మీకు ధారపోస్తూ వున్నప్పుడు నా స్నేహం యెన్ననేల?

కర:-నీ స్నేహం చెప్పేదేఁవిటి! గాని నీ యౌవనం, నీ శృంగారం అంతా దేవతా స్త్రీలకు శాశ్వతంగా వుంటాయి.

మధు:-మా తల్లి ధర్మవాఁ అని ఆమె నా చెవిలో గూడుకట్టుకుని బుద్ధులు చెప్పబట్టిగాని, లేకుంటే మీలాంటి ఉద్వాంసుల యిచ్చకాలకి మైమరచి, యీపాటి పూర్లో సానులవలె చెడివుండనా?

కర:-మీ తల్లి అనగా యెంత బుద్ధిమంతురాలు! దాని తరిఫీదుచేతనే నువ్వు విద్యా సౌందర్యాలు రెండూ దోహదంచేసి పెంచుతున్నావు.

మధు:-అంతకన్న కాపుమనిషినై పుట్టి—మొగుడి పొలంలో వంగ మొక్కలకూ, మిరప మొక్కలకూ దోహదంచేస్తే, యావజ్జీవం కాపాడే తనవా ళ్ళన్నవారు వుందురేమో?

కర:-యేమి చిన్నమాట అన్నావు! మధురవాణి అంటూ ఒక వేశ్యా శిఖామణి యీ కళింగ రాజ్యంలో వుండకపోతే భగవంతుడి సృష్టికి యెంత లోపం వచ్చి వుండును?

మధు:—సృష్టికి లోపం వచ్చినా రాకపోయినా, యిప్పటి చిక్కులలో మీకు మట్టుకు కించిత్ లోపం వచ్చివుండును.

కర:-మమ్మల్ని తేల్చడానికి నీ ఆలోచన యేదో కొంచెం చెప్పావు కావుగదా?

మధు:-నన్ను సౌజన్యారావు పంతులుగారి దగ్గిరకు తీసుకువెళ్ళడానికి వొప్పారు కారు గదా?

కర:-ఆయన నిన్నూ, నన్నూ యింట్లోంచి కర్ర పుచ్చుకు తరుము తారు.

మధు:-కోపిష్టా?

కర:-ఆయనకి కోపవఁన్న మాపేలేదు?

మధు:-ఐతే భయమేల?

కర--చెడ్డవాడివల్ల చెప్పుదెబ్బలు తినవచ్చునుగానీ, మంచివాడివల్ల మాటకాయడం కష్టం.

మధు:— కొత్తసంగతి వకటి యీనాటికి నాకు తెలిసింది. సృష్టికల్లా వన్నెతెచ్చిన మధురవాణి అనే వేశ్యాశిఖామణి గిరీశంగారి వంటి కుక్కల పొత్తుకే తగి వున్నది గాని, సౌజన్యారావు పంతులు గారివంటి సత్పురుషులను చూడడమునకైనా అర్హత కలిగివుండలేదు. గిరీశంగారు దాని యింట అడుగు పెట్టగానే, మీ చెల్లెలిగారి యింట అడుగు పెట్టడానికి ఆయనకు యోగ్యత తప్పిందని మీ నిర్ణయం. తమలాంటి పండితోత్తములు మాత్రం కార్యావసరం కలిగినప్పుడు పూరువాడా వెతికి మధురవాణి దగ్గిర లాచా'రీ పడవచ్చును. అయితే డిప్టీ కలక్టరూ కుక్కేనా?

కర:-లంచం తినడుగాని ఆయనకు స్త్రీ వ్యసనం కద్దు; పెద్ద ఉద్యోగస్థుడు గనక సీమకుక్క అని అందాం. ఆయన్నిగానీ వలలో వేశావా యేవిఁటి?

మధు:-వేస్తే ?

కర:-బతికా'నన్నమాట. ఆయన సాయంఉంటే, కేసు మంచులా విడిపోతుంది. తెలిసింది. యిదా, నువు చేసిన ఆలోచన? యెంత గొప్పదానివి!

మధు:—ఆయన నాయుడుచేత రాయబారాలు పంపుతున్నారు.

కర:-వెఱ్ఱి, వెఱ్ఱి, వెఱ్ఱి, వెఱ్ఱి. యింకా ఆలోచిస్తావేఁవిటి ? నీ అదృష్టం యేవఁని చెప్పను?

మధు:-వెళ్ళతలచుకోలేదు.

కర:-చంపివోతివే! ఆయన ఒక్కడే మమ్మల్ని కాపాడగలిగినవారు.

మధు:-యిటుపైని వూరకుక్కలనూ, సీమకుక్కలనూ. దూరంగా వుంచడానికి ఆలోచిస్తున్నాను.

కర:- ఆయనని హాస్యానికి సీమకుక్క అని అన్నానుగాని, యెంత రసికుడనుకున్నావు! చేతికి యెముకలేదే! హెడ్డుకనిస్టేబు పాటి చేశాడుకాదా?

మధు:-పట్టణం వొదిలి పల్లెటూరు రాగానే మీ దృష్టిలో పలచనైతినో? హెడ్డును నౌఖరులా తిప్పుతున్నానుగాని అధికంవేదే? ఆ నాలుగు

రోజులా సర్కారు కొలువుమాని అతడు నా కొలువు చేశాడు. అతడి సాయం లేకపోతే, మీరు ఆ వూరి పొలిమేర దాటుదురా? ఈ దాసరిదాటునా? లోకం అంతా యేమి స్వప్రయోజకపరులా!

కర:—అపరాధం! అపరాధం! కలక్టరుని చూడనంటే మనస్సు చివుక్కుమని అలా అన్నాను. నువ్వు ఆ గ్రామం గ్రామం సమూలము రాణి లాగ యేలడం నేను ఈ కళ్ళతో చూడలేదా?

మధు:-నేను కలక్టరును చూడనంటే, మీ మనస్సు చివుక్కుమనడం యెట్టిది? యేమీ చిత్రం! సౌజన్యారావు పంతులుగారు యీ మాట వింటే సంతోషిస్తారు కాబోలు!

కర:—పీక వుత్తరిస్తారు.

మధు:-అదేదో చూస్తాను.

కర:-బ్రహ్మహత్య కట్టుకుంటావా యేవిఁటి?

మధు:—ఆహా! ఏమి బ్రాహ్మలూ! అయినా పోలిశెట్టి చెప్పినట్టు, యెంత చెడ్డా బ్రాహ్మలుగదా? యిందండి-(కంటె యిచ్చును)తిలోదకాలేనా?

కర:-యెంతమాట? పువ్వులలోపెట్టి మళ్ళీ రాదా? నీ యెదుట అనవలసిన మాటకాదు-నీలాంటి మనిషి మరిలేదు. కించిత్ తిక్కలేకుంటేనా?

మధు:—ఆ తిక్కే గదా యిప్పుడు మీకు వుపచరిస్తూంది?

కర:-యేం ఉపచరించడం? చంపేశావు? ఆ డిప్టీ కలక్టర్ని ఒక్కమాటు చూసి యీ బీదప్రాణిని కాపాడితే——

మధు:-చాలించండి. యిక విజయంచెయ్యండి.(వెళ్ళిపొమ్మని చేతితో సౌజ్ఞచేయును. కరటకశాస్త్రుల్లు, శిష్యుడు నిష్క్రమించుచుండగా) శాస్త్రుల్లుగారూ!

(కరటక శాస్త్రుల్లు తిరిగి ప్రవేశించును.)

మధు:-మీ పిల్లని మహేశానికి యిస్తారా?

కర:—యిస్తాను.

మధు:-అయితే నా కో ఖరారు చేస్తారా?

కర:-చేస్తాను.

మధు:—యిక అతణ్ణి నాటకాలాడించీ, ముండ లిళ్ళ తిప్పీ చెడ గొట్టకండి.

కర:- యిటుపైని చెడగొట్టును — నాకు మాత్రం అక్కర్లేదా? (పొడుంపీల్చి) నీది గురూపదేశం, మధురవాణీ!

మధు:-బ్రాహ్మలలో ఉపదేశం లావు, ఆచరణ తక్కువ, ఖరారేనా?

కర:-ఖరారే.

మధు:-బ్రాహ్మలు కాగానే, దేవుడి కంట్లో బుగ్గిపొయ్యలేరు అనుకుంటాను.

కర:-చివాట్లకు దిగా'వేవిఁటి!

మధు:-చిత్రగుప్తుడికి లంచం యివ్వగలరా? అతడి దగ్గిరకి మధురవాణిని పంపి, చేసిన పాపాలు అన్నీ తుడుపు పెట్టించడానికి వీలుండదు కాబోలు?

కర:—మధురవాణీ! జరూరు పని వకటుంది; మరిచిపోయినాను - వెళ్ళి రేపు మళ్ళీ వస్తాను.

మధు:-(నవ్వుచేత కుర్చీమీద విరగబడి, తరవాత నవ్వు సమాళించుకొని) ఒక్కనిమిషం ఆగండి. శిష్యుడా! (శిష్యుడు ప్రవేశించును) యేవీ, నాడు నువ్వు రామచంద్రపురం అగ్రహారంలో రామప్పంతులు యింటి బైటనూ; నేనూ, మీనాక్షమ్మా తలుపు యివతలా అవతలా రకాయించి ఉండగా, తెల్లవారురూవుఁన నిశ్శబ్దంలో ఆకాశవాణిలా పాడిన చింకపాట పాడి నీ మావఁగారికి బుద్ధి చెప్పు. తమ మూలంగా ఒక ముసలి బ్రాహ్మడికి ముప్పు వస్తూంటే తమ శరీరం దాచుకుంటున్నారు.

శిష్యు:-(పాడును) "యెర్రని ముక్కు గలది రామచిలుక! దాని—

మధు:-(బెత్తముతో కొట్టబోయినట్టు నటించి) చెప్పిన పని చెయ్యక పోతే జ'యిలు సిద్ధం.

శిష్యు:-("యెన్నాళ్ళు బతికినా" అను పాట పాడును. రెండు చరణములు పాడిన తరవాత)

కర:-అతిజరూరు పనివుంది మధురవాణీ, మరో మాటు వస్తాను.

(నిష్క్రమించుతూ) తల వాయగొట్టింది. తెల్లవెంట్రుకలు లావయినాయి- మనసు కొంచెం మళ్ళించుకుందాం.

7-వ స్థలము : సౌజన్యారావు పంతులు యింట్లో కచేరి గది.

(సౌజన్యారావు పంతులు, అగ్నిహోత్రావధాన్లు ప్రవేశింతురు)

సౌజ:-ఇక మిమ్మల్ని జయించినవాడులేడు, పిల్లల్ని అమ్ముకోవడం శిష్టాచారం అంటారంటే?

అగ్ని:—అహా, మా మేనత్తల్ని అంచరినీ కూడా అమ్మారండి. వాళ్ళంతా పునిస్త్రీ చావే చచ్చారు; మా తండ్రి మేనత్తల్ని కూడా అమ్మడమే జరిగించట! యిప్పుడు యీ వెధవ యింగిలీసు చదువునుంచి ఆ పకీరు వెధవ దాన్ని లేవదీసుకుపోయినాడుగాని, వైధవ్యం అనుభవించిన వాళ్ళంతా పూర్వకాలంలో యెంత ప్రతిష్ఠగా బ్రతికారు కాదు.

సౌజ:-పసిపిల్లల్ని కాలం గడిచిన వాళ్ళకి పెళ్ళిచేస్తే వైధవ్యం రాక తప్పుతుందా? పింపాదిచేసి కొంచెం యోచించండి.

అగ్ని:-ప్రారబ్ధం చాలకపోతే ప్రతివాళ్ళకీ వస్తుందది—చిన్న వాళ్ళ కిచ్చినా, పెద్దవాళ్ళ కిచ్చినా రాసిన రాత యెవడైనా తప్పించగలడా?

సౌజ:-మీరు చదువుకున్నవారు గదా, ప్రారబ్ధమని పురుషప్రయత్నం యే వ్యవహారంలో మానేశారు? కేసు "విధికృతం యలా వుంటే అలా అవుతుందని" వకీల్ని పెట్టడం మానేశారా? కన్యలని అమ్ముకోవడం శాస్త్ర దూష్యం కాదా? డబ్బుకి లోభించి పిల్లల్ని ముసలివాళ్ళకి కట్టబెట్టి విధికృతం అనడం న్యాయమేనా? శలవియ్యండి.

అగ్ని:-యిప్పుడు మీ లౌక్యుల్లో వెయ్యేసి, రెండేసివేలు వరకట్నాలు పుచ్చుకుంటున్నారు కారండీ? గిరీశంగారు చెప్పినట్లు వాడి పిండం పిల్లలికి పెట్టా—మీలో ఆడపిల్లలకి యిన్ని తులాలు బంగారు పెట్టాలి. యిన్ని తులాలు వెండి బెట్టాలి అని నిర్ణయించుకోడంలేదా? అది మాత్రం కాదేం కన్యాశుల్కం?

సౌజ:—అలా చెయ్యడం మంచిదన్నానా యేమిటండి? "గిరీశంగారు చెప్పినట్టు" అని అన్నారేమిటి?

అగ్ని:-ఆ వెధవ పేరు నా యెదట చెప్పకండి.

సౌజ:—కానీండిగాని - మీ రెండో పిల్లకి తగిన వరుణ్ణి చూసి పెళ్ళి చెయ్యండి. యేం సుఖపడుతుందని ముసలివాళ్ళకి యివ్వడం? శలవియ్యండి?

అగ్ని:-అదంతా మీ కెందుకయ్యా? ఓహో, యిందుకా నన్ను పిలిపించారు? మీ గృహకృత్యాల పూసుకి నే నొచ్చానా యేవిటిఁ? నా గృహ కృత్యాల పూసు మీ కెందుకూ?

సౌజ:-తొందరపడకండి అవధాన్లుగారూ, దూరం ఆలోచించండి— మీ కడుపున బుట్టిన పిల్ల యొక్క సౌఖ్యం ఆలోచించి సలహా చెప్పానుగాని, నా స్వలాభం ఆలోచించి చెప్పలేదు గదా—పెద్దపిల్లకి సంభవించిన అవస్థ మీ కళ్ళతో చూడనే చూశారు. యికనైనా వృద్ధులకు పిల్లని కట్టబెట్టడపు ప్రయత్నము చాలించండి,

అగ్ని:-నా పిల్ల భారం అంతా మీపైనట్టు మాట్లాడుతున్నారేమిటి? ఆ సంత మీకెందుకూ?

సౌజ:-నన్ను తమ స్నేహ వర్గంలో చేర్చుకోండి-పరాయివాణ్ణిగా భావించకండి-దయచేసి నా సలహా వినండి-మర్యాదగల యింట పుట్టిన బుద్ధిమంతుడగు కుర్రవాణ్ణి చూసి మీ చిన్నపిల్లకి పెళ్ళి చెయ్యండి. ఇక పెద్దపిల్ల మాట-ఆమెకు వితంతువుల మఠంలో సంస్కార సభవారు విద్యాబుద్ధులు చెప్పించుతారు. మీ కడుపున పుట్టినందుకు యెక్కడయినా ఆమె సుఖంగా వుండటం కదా తండ్రైనవారు కోరవలసినది? ఆమె తాలూకు కొంత ఆస్తి తమవద్ద వున్నది. మా స్నేహితులున్నూ, శ్రీ పునర్వివాహ సభ కార్యదక్షులున్నూ అయిన రామయ్యపంతులుగారు నా పేర వ్రాసినారు. ఆ ఆస్తి, చిక్కులు పెట్టక, తాము ఆ పిల్లకి పంపించి వెయ్యడం మంచిది.

అగ్ని:-యేవిఁటీ ముండా యేడుపుసంత! వాడెవడు? వీడెవడు? మీరెవరు? ఆవెవత్తె? నా పిల్లేవిఁటి పకీరుముండ! రేపు యింటికి వెళుతూనే ఘటాశ్రాద్ధం పెట్టేస్తాను.

సౌజ:-యిప్పటి ఆగ్రహంమీద మీరు అలా శలవిచ్చినా, నిడివిమీద మీకే కనికరం పుడుతుంది. యిప్పట్లోనే మీరు కనికరిస్తే కొంత మీకు నేను ఉపకారం చెయ్యగలను.

అగ్ని:-కనికరంగాకేం: కడుపులో యేడుస్తున్నానుగానూ? ఆ స్త్రీగీ స్త్రీ యిమ్మంటే మాత్రం యిచ్చేవాణ్ణికాను. ఆ వెధవని పెళ్ళి చేసుకోకుండా యిల్లుజేరితే, యింట్లో పెట్టుకుంటాను, అంతే.

సౌజ:- అది మరి జరగదు.

అగ్ని:- యిది అంతకన్న జరగదు.

సౌజ:- ఆమె ఆస్తి మీరు యిచ్చివెయ్యకపోతే దావా పడుతుంది. నిష్కారణం ఖర్చులు తగులుతవి.

అగ్ని:- నేను అగ్రహారపు వెయ్యిని-దావా గీవా అని బెదిరించితే భయపడేవాణ్ణి కాను.

సౌజ:-నా మాటవిని ఆస్తిఇచ్చివేసి, గిరీశంగారిమీద గ్రంథంచెయ్యడపు ప్రయత్నము మానుకుంటే లుబ్ధావధాన్లుగారు మీమీద తెచ్చిన కేసు తీయించి వేస్తాను-మీపిల్లమీద దయాదాక్షిణ్యాలు లేకపోతే, స్వలాభమైనా ఆలోచించుకోండి!

అగ్ని:-వెధవముండని లేవదీసుకుపోయిన పకీరువెధవ పక్షంమాట్లాడతావు, యేమి పెద్దమనిషివయ్యా? నే నా కేసు వొదులుకుంటాను. ఆ వెధవ కాని కంటికి కనబడితే, కూపేసేస్తాను. పెద్దపెద్దవాళ్ళ ప్రత్యుత్థానంచేసి పిలిపించాడంటే-కేసుల్లో యేమి సలహా చెబుతాడో అని భ్రమపడ్డాను. వెధవముండలకి పెళ్ళిచెయ్యడపు పోయీకాలం పట్టుకుందే పెద్దపెద్దవాళ్ళకి కూడాను?

సౌజ:-లుబ్ధావధాన్లుగారి తరపున మీమీద గ్రంథం నేనే నడిపించవలసి వుంటుంది, మీకు వృథాగా డబ్బు తట్టుబడీ, శిక్ష, క్షూణతాకూడా సంభవిస్తాయి గదా అని యింతదూరం చెప్పాను. మంచికి మీరు మనుషులైనట్టు కనబడదు. గనక నా చాయశక్తులా పనిచేసి మీకు గట్టిశిక్ష అయ్యేటట్టు గ్రంథం నడిపిస్తాను. పిల్లదాని ఆస్తి విషయం దావాకూడా నేనే పడేస్తాను.

అగ్ని:- నీ యింట కోడి కాల్చా!

సౌజ:- మీరు యేమన్నా నాకు కోపంలేదు. యింటికి వెళ్ళి ఆలోచించుకొని, నా సహాయం కావలసివుంటే తిరిగి రండి.

అగ్ని:-(నిష్క్రమించుతూ, తనలో) వీడికి వెర్రికాబోలు!

(తెర దించవలెను)

కన్యాశుల్కము

సప్తమాంకము

1-వ స్థలము:-విశాఖపట్టణంలో వీధి.

[వైరాగీ, వెనక పదిమంది శూద్రులూ ప్రవేశింతురు]

రామన్న:-యెక్కణ్ణించి యిజయం సేస్తున్నారు గురూ?

వైరా:-కాశీనుంచిరా.

రామ:-యెన్నాళ్ళయింది గురూ ?

బైరా:-ప్రాతఃకాల గంగను సేవించి బయల్దేరాముగా.

రామ:-యింత యేగిరం యెలాగొచ్చినారు, గురూ?

బైరా:—పవనం బంధించి వాయువేగంమీద వచ్చామురా.

బుచ్చన్న:-యోగులకి సిద్ధులుండవురా? యీయనేంరా, ఉప్పాకలోనూ, సింవాచలంలోనూ మొన్న సివరాత్రికి వొక్కమాటే అగుపడ్డారు.

లక్ష్మన్న:-తెల్లోడు తీగిటపా యేసినాడు కాద్రా నిమేటికి వుత్తరం దేశదేశాలకి యెల్లదా.

బైరా:-పామరులు! పామరులు !

రామ:-వూరుకొస్సె—నీకేటెరిక-యెర్రినాకొడక!

బైరా:-యీ వూళ్ళో తీర్థపురాళ్ళరేవున రెండుమైళ్ళలో సబురున ధర్మరాజువారు ప్రతిష్టచేసిన శివాలయం, కంచు దేవాలయం ఒకటి వున్నది. రాత్రి ఆ దేవుణ్ణి సేవించుకుని, రేపు రామేశ్వరం వెళ్ళిపోతాం. సదావృత్తి యక్కడ దొరుకుతుంది?

రామ:-యీ వూళ్ళో మఠంలేదుగురూ! మేవంతుండగ తమకి లోపమేటి గురూ! కాశీ కబుర్లేటి గురూ?

బైరా:-నాలుగురోజుల కిందట విశ్వేశ్వరుడి కోవిలలో ఒక బంగారపు రేకు ఆకాశంమీంచి పడ్డది. దానిమీద వ్రాసిన లిపి బ్రాహ్మలకి యవరికీ

బోధ అయిందికాదు. షేం చిత్తగించాం. సిద్ధుల భాషని దానిమీద బంగారం చేసే యోగం వకటి, కలకాలం బతికే యోగం వకటి వ్రాసివున్నాయి.

రామ:—యేవాఁచ్చర్రెం! గురూ, భోజనం యేటారగిస్తారు!

బైరా:-పాలూ పంచదారా, అరటిఫలములూ. యీ ప్రకారం ఒక పక్షం ఫలహారం చేస్తాము. మరి పదిహేనురోజులు వాయు భక్షణచేస్తాము.

రామ:-ఒక్క మిట్టకాయలో పలారం జాగర్త చేస్తాం గురూ, మా రాంమందిరానికి దయసెయ్యాలి.

బైరా:—పద—ఈవూరి వింతలేవిఁటి ?

లక్ష్మ:-యేటీలేవ్—రావఁశంద్రపురం అగ్గురోరంలో ముసల బాపనోడు అన్నీ సంపేసినాట్ట. ఆడికీ, దొంగసాచ్చికం పలికి నోళ్ళకీ, తాసీలు గోరికి సిచ్చైపోతాదిట.

బైరా:-ఈ వూరు పాపంతో నిండివున్నట్టు కనబడుతూంది. ఈ వూళ్ళో మేము నిలవము!

రామ:-బిచ్చవుఁడు పెర్రోడు గురూ ! ఆడిమాట నమ్మకండి. మీ రెళ్ళిపోతే మాలాటోళ్ళు తరింపడం యలాగ్గురూ ? ఆళ్ళీవూరోళ్ళు కారు.

బిచ్చ:—ఆ ఊరి దుకాణాదారుగారు అదుగో వొస్తున్నారు.

బైరా:-ఈ ఊళ్లో తాగడం లావుగా వున్నట్టు కనపడుతుంది. మేము తాగుబోతులతో మాట్లాడం-ఆ దుకాణాదారు వచ్చేలోగా ఈ సందులోకి మళ్ళిపోదాం, రండి.

(దుకాణాదారు పరుగునవచ్చి కలిసి బైరాగిమొలలో చేయివేసి పట్టుకొనును)

దుకా:-రూపాయలు కక్కి మరీ కదలాలి.

బైరా:-యేవిఁటీ వాళకం! వీడు తప్పతాగి పేలుతున్నాడు-నేను మొదటే చెప్పలేదా ఈ ఊరి సంగతి? అంతా పాపంతోనిండివుంది! వేమన యేవఁన్నాడు! "తాగుబోతుతోడ! తగవెందు నేస్తంబు"

రామ:-(దుకాణాదారుతో) భాయీ! మీకేటి, మతోయిందా ? గురువు గోరికి దణ్ణపెట్టి లెంప లోయించుకోండి.

దుకా:-గురువూలేదు, గుట్రాలేదు పూరుకోస్సి-యీదెక్కడ గురువు? నా దుకాణంలో సారా అంతా చెడతాగి డబ్బియ్యకుంటా యెగేసినాడు.

రామ:-మీకు మతోయిందా భాయి ? ఆ౽వేటి, మీ దుకాణంలో తాగట వే౽టి కాశీనుంచి యిప్పుడే వచ్చినారు గదా?

దుకా:—ఆకాశం దొక్కచేసుకుని వొచ్చాడు కాడూ? (వైరాగికో) డబ్బిచ్చి మరీ కదులు.

వైరా:—మావంటి సాధులతో నీకు వాదెందుకు లచ్చీ? యవర్నిచూసి యేవ౽నుకున్నావో! మన్మల్ని పోలిన దానవివాఁవొకడు, వైరాగి వేషం వేసు కుని ఈ దేశంలో తిరుగుతున్నాడు. కిందటిమాటు యేం దేశ సంచారంచేసి నప్పుడు చూసి చివాట్లు పెట్టాఁం. నీకు డబ్బుమీద అంత కాపీనం వుంటే తులం రాగి తెచ్చుకో బంగారం చేసి ఇస్తాం. సంగోరు ధర్మ ఖర్చు చేసి సంగోరుతిను. లేకుంటే తలపగిలి పోతుంది.

రామ:-యేమి యెత్రిముంతా పనిచేసినారు భాయి! బంగారం చేసే సిద్ధులకి డబ్బు లచ్చంపోయి? ఆరి కాళ్ళమీదపడి అలక తీరుసుకోండి.

దుకా:—వుండోస్సి-యేడిసినట్టే వుంది. నీ సొమ్మేం పోయింది?

(హెడ్‌కనిస్టీబు ప్రవేశించును.)

హెడ్:-యేవండోయి గురోజీ! మీరు వొరకటం నాకు దేవుడు వొరికి నట్టయింది. ఇక బతికాఁను, మీతో కొన్ని జరూరు సంగతులు మాట్లాడాలి. రండి.

వైరా:-భాయీ-మీరు వెనక్కుండండి. [మహాదానారు తప్ప తక్కిన వారు దూరముగా వెళ్ళుదురు]

దుకా:-నా డబ్బిచ్చి మరీ మాట్లాడండి.

వైరా:-నలుగురిలోనూ మర్యాద తియ్యడం ధర్మవే౽నా తమ్ముడా? యోగరహస్యాలు పామరులు దగ్గిరా వెల్లడి చెయ్యడం !

దుకా:—డబ్బు యెగెయ్యడప్రయోగం నా దగ్గిర పారదు. రహస్యవే౽టి? ఆ విద్యకి అంచా గురువులే?

వైరా:-పెర్రినరుడా! వైరాగివాళ్ళకి మాకు డబ్బుమీద ఆసువుంటుం దంటోయి? ఒకళ్ళకి యిచ్చేది కానం—పుచ్చుకొన్నదీ దానం.

హెడ్:- భాయీ! నీ రూపాయలు నేనిస్తాను. తెలివిమాలిన మాట లాడకు. గురువుగారికి కష్టమొచ్చీ ఆగ్రహంవొస్తే మనం మండిపోతాం. మీరటుంటా వెళ్ళండి. (బైరాగితో) గురోజీ! కూనీకేసు పీకలమీదకొచ్చింది. కేసూ, యే బుగ్గిలేనిదే ఆ రాత్రి నాలుగు రాళ్ళు తడవుకుందావని మనం ఆ ముసలాణ్ణి అల్లరి పెట్టావాఁ! ఆ తర్వాత తాసిల్దారొచ్చి "హాత్ హూత్" అని బెదిరించి పదిరాళ్ళు లాగాడు. తన తాలూకు కంటె పెగిలింది కాదని రామప్పంతులుగాడు యినస్పెక్టరికీ, పోలీసు సూపరెంటుకీ అర్జీలుకొట్టాడు: నిజంగా కూనీకేసు జరిగి వుండగా, మేము కామాపు చేశావని తాసీల్దారు మీదా, నామీదా యిప్పుడు పితూరీ చేస్తున్నారు.

బైరా:- నే వుండగా మీకేం భయం భాయి?

హెడ్:- అందునేగదా, నా పాలిట దేవుళ్ళా మీరు దొరికా'రన్నాను.

బైరా:- మీ శత్రువులకు వాగ్బంధం చేస్తాను. వాళ్ళ పేర్లు వ్రాసి యివ్వండి. యినస్పెక్టరుకి మీమీద యిష్టమని చెప్పావారే?

హెడ్:—ఈ పెద్ద ఉద్యోగస్థులకి దయాలా దాక్షిణ్యాలా యేవిఁటి గురూ! వాళ్ళకి యంత చేసినా, వాళ్ళకి కా'రక్టు వొస్తుందిగాని. ప్రమోషను వొస్తుందనిగాని, ఆశపుట్టినప్పుడు తెగని కత్తితో పీకలు తెగగోస్తారు. మా యినస్పెక్టరికి సుపరెంటుపని కావాలని ఆశుంది; తాసిల్దారుకీ, వాడికీ బల వద్విరోధం వుంది. ఆ విరోధం మధ్య నన్ను కొట్టేస్తూంది.

బైరా:- చూస్తూ వుండండి; రేపటినుంచి చక్రం తిరిగిపోతుంది.

హెడ్:- మీదయ. గురూ! సౌజన్యారావు పంతులుగారని ఓ గొప్ప వకీలుగా రున్నారు. ఆయన నాకు చాలాసాయం చేస్తున్నారు కేసుతేలిపోయే సాధనం ఆయన వొకటి చెప్పారుగాని, అది దొరకక తల్లడిల్లుతున్నాం.

బైరా:- యేమిటండి ఆ సాధనం ?

హెడ్:—పరారీ అయిపోయిన ఆ పిల్లదాని తండ్రి-గుంటూరు శాస్త్రుల్లని ఒకడు వున్నాడు. అతగాడు దొరికితే, కేసుపోతుంది. వాడు యక్కడా కనపడ్డు.

బైరా:-యిదెంతపని? రాత్రి అంజనంవేసి ఒక్కక్షణంలో కనుక్కుంటాను.

హెడ్:-అలా రక్షించు గురూ! ఆ కుర్రాడు-అనగా ఆ చిన్నది—యిప్పుడు యెక్కడుందో కనుక్కోగలరూ, గురూ?

బైరా:—అన్నీ అంజనంలోనే కనబడుతుంది.

హెడ్:-అది మొగాదైనా, ఆడదైనా, కూడా కనపడుతుందా గురూ?

బైరా:-ఆడది మొగాడెలా అవుతుంది భాయీ ?

హెడ్:-[తనలో] చెబితే యేం ప్రమాదవోఁ! [పైకి] ఈ చిక్కుల్నించి మతిపోతూంది గురూ! దయచేయండి, యింటికెళదాం.

బైరా:—యీ శిష్యులకి కొంచం జ్ఞానోపదేశం చేసి మరీ వస్తాను. మీరు ముందు నడవండి.

హెడ్:-యీకార్యం అయిందాకా మీపాదాలు వొదలను-కార్యమైతే తమరు హరిద్వారంలో కట్టిస్తూన్న మఠానికి నూటపదహార్లు దాఖలుచేస్తాను.

(అందరు నిష్క్రమింతురు)

2-వ స్థలము:డిస్ట్రిక్టుకలక్టరు కచేరీ.

[డిస్ట్రిక్టుకలెక్టరు, వకీళ్ళు, బంట్రోతులు మొదలైనవారు ప్రవేశింతురు.]

భీమారావు:-నాకు మునసబుకోర్టులో కేసున్నవి. వొక అర్జీ దాఖలు చేసి శలవు పుచ్చుకుంటాను.

కలె:-కోర్టువారికి అవకాశం అయేవరకూ వుండలేని వకీళ్ళు కేసు లెందుకు దాఖలు చేయవలె? ఇది చెప్పినట్టుల్లావచ్చేకోర్టనా మీఅభిప్రాయం?

భీమా:—చిత్తం. చిత్తం. తమ ప్రిడిశెసర్లు అలాగు గడుపుతూ వచ్చేవారు.

కలె:-ఆఫీసుపని చూచుకుని పిల్చేవరకూ ఉండండి.

అగ్నిహోత్రావధాన్లు:- [రామప్పంతులుతో] యేవండోయ్, మన కొత్త వకీల్ని కోప్పడుతున్నారే?

రామ:—యీ అధికార్లకైజం యేమిటంటే, యెవళ్ళమీద దయ ఉంటే యెవళ్ళపక్షం కేస్ చెయ్యాలంటే వాళ్ళని కరవాంచ్చినట్టు కనపడతారు. మీరు కోర్టల్ల సంగతంతా తెలుసుకుంటారో? యిదేనా మీ అనుభవం?

అగ్ని:-[గట్టిగా] అవునవున్నాకు తెలుసును.

కలె:-యెవరా మాట్లాడుతున్న మనిషి?

నాయుడు:—[లేచి] కక్షిర్ మాఫ్‌చేస్తే మనవి చేస్తాను. యీయన కృష్ణారాయపురం అగ్రహారం కాపురస్తుడు, నులక అగ్నిహోత్రావధాన్లుగారు! మహా [అ]యోగ్యుడైన బ్రాహ్మడు. జటాంత స్వాధ్యాయి. యీయనే లుబ్ధావధాన్లుగారికి తన కుమార్తెను పద్దెనిమిది వందల రూపాయలకు కన్యాదానం చేయడానికి బేరమాడుకుని, కాబోయే అల్లుడికి దేహశుద్ధి చేశారు: అందుకే యీ మధ్య లుబ్ధావధాన్లుగారు యేలినవారి కోర్టులో ఛార్జి దాఖలు చేశారు. అందులో ముద్దాయి యీ మహానుభావుడే! ముప్పవరం సహస్రమాస జీవైన వక బ్రాహ్మణ శ్రేష్ఠుడుంటే, ఆయనకు తన పెద్ద కుమార్తెను కన్యాదానంచేసి, రెండు పిల్లికూనలు స్వీకరించేటప్పటికి పెళ్ళిలోనే ఆ బ్రాహ్మడి పుణ్యంఅంతా మూడి పరంపదం వేంచేశాడు. ఆ పిల్లదాని తరఫున మాయిలు కొరకు దావా తెచ్చారు. వీరు తమబోటి గవర్నమెంట్ ఆఫీసర్లకి తరచుగా పని కలుగజేసి ప్లీడర్లని పోషిస్తూ వుంటారు. వీరి యోగ్యతలేమి, వీరి దయాంతఃకరణాలేమి, వీరి సరసతలేమి మరి యెన్నడమునకు శేషుడికైనా అలవికాదు. వారి తరఫున కేసు దాఖలు చెయ్యడం కోసమే భీమారావు పంతులుగారు కోర్టుకు దయచేశారు. [విరసముగా నవ్వి కూరుచుండును.]

కలె:-ఐతే శాభాష్! [గుమాస్తాతో] ఏమి, భీమారావు పంతులుగార్ని ఫిర్యాదు అర్జీ దాఖలు చేయమను.

[గుమాస్తా ఫిర్యాదు దాఖలు చేయును.]

కలె:—[కాగిత మందుకొని] యేమిటయ్యా, కేసు స్వభావం?

భీమా:—చిత్తం. యీయన వెధవ కొమార్తెని యీయన కొమారుడికి చదువు చెప్పే గిరీశం అనే ఆయన అలంకారాలూ, ఆస్తితో కూడా లేవ తీసుకు వెళ్ళిపోయినాడు.

అగ్ని:— దస్తావేజులూ, కోర్టు కాగితాలూ కూడా నండి.

కర:- యేమిటి? ఆ, హో, హో, హో: హో, (నవ్వుచు బూట్సు నేలపై తట్టుచు) బలే శభాష్! (అర్జీ చూచుకొని) యిన్నాళ్ళేమి చేస్తున్నారు?

భీమా:- తహస్సీల్దారుగారి దగ్గిర నేరం జరిగిన మూడో రోజునే మునసబుకోర్టు వకీలు వెంకట్రావు పంతులుగారు ఛార్జీ దాఖలుచేస్తే ఆ తహస్సీలువారుగారు కేసు స్వభావం యేమిటని అడిగినాడు. ఎబ్‌జక్‌షన్ అని వెంకట్రావుపంతులుగారు చెప్పేసరికి ఇంగ్లీషు రాకపోవటంచాత, తహస్సీలుద్దారుగారు ఆ మాట యెప్పుడూ వినలేదని చెప్పారు. తరవాత కేస్ స్వభావం తెలుసుచెప్తే - ఈలాటి నేరం మా జూరిస్‌డిక్‌షన్‌లో జరగదు. రేవలో రోడ్డుమీద ఏ తాలూకా సరిహద్దులో యెత్తుకు పోయినాడో అని అర్జీ దాఖలు చేసుకున్నారుకారు. లుబ్ధావధాన్లుగారి మీనీ కేసు కామాప్‌చేసిన తహస్సీల్దారుగారే యీయనండి.

నాయు:- ఇంగ్లీషు రాకపోతే నేమండి? తహస్సీల్దారు యెంత ప్రాజ్ఞుడు! పూర్వపు యూరోపియన్ అఫీసర్లని యెంతమందిని మెప్పించారు! ఆయన లుబ్ధావధాన్లుగారి కేసు కామాప్ చేశారని భీమారావు పంతులుగారు అంటున్నారు. యింకా యిన్‌క్వైరీ అవుతూన్న కేసులో అలా అన్నందుకు యీయనిపైని తహస్సీల్దారుగారు పరువునష్టం ఛార్జీ లేవడమునకు వీలు వున్నది.

కర:- [భీమారావువైపు జూచి] పిల్లకు పదహారు సంవత్సరములకు లోపు యీడని రుజు వున్నదా?

భీమా:- జాతకం వుందండి!

నాయు:- కోర్టువారు ఆ జాతకం దాఖలు చేసుకోవాలి.

భీమా:- యీ కేసులో ఆయన మాట్లాడుతూ వుంటే నే నెంత మాత్రం వొప్పేదిలేదు.

నాయు:- యీ కేసులో నాకున్నూ వకాల్తీనామా వుందండి (దాఖలు చేయును)

భీమా:- (అగ్నిహోత్రావధాన్లుతో) ఏమయ్యా, యీయనకున్నూ వకాల్తీ యిచ్చావయ్యా!

అగ్ని:—మొదటా, రామప్పంతులు యీయన కిప్పించారు.

భీమా:- అయితే యేడువు.

(అగ్నిహోత్రావధాన్లు తెల్లపోయి చూచును)

కలె:—యేమీ, జాతకం దాఖలు చెయ్యండీ!

(భీమారావు పంతులు దాఖలు చేయును.)

నాయు:-కోర్టువారితో ఒక సంగతి మనవి చేసుకుంటాను. యీ జాతకం విశ్వామిత్రు డంత యోగ్యుడైన బ్రాహ్మడిచేత తయారు చెయ్యబడ్డది అనుగో! ఆ మూల నిలబడ్డ రామప్పంతులుగారికి యీ జాతకంలో మంచి ప్రవేశం వుందండి.

భీమా:- నేను పేసెడ్ వకీల్ని. కేసు హీరింగు నేనే చేయవలెను గాని, నాయుడుగారు చేస్తే నేనెంతమాత్రం వొప్పేదిలేదు.

నాయు:-స్కామలెట్ దొరగారి దగ్గిర్నుంచి యేజన్సీ కోర్టులో వకాల్తీ చేస్తున్నాను. డబ్బుపుచ్చుకున్నందుకు నా పార్టీ తరపున నాలుగు మాటలు చెప్పి తీరుతానుగాని యింగిలీసు చదువుకున్న కొందరు వకీళ్ళలాగ నోటంట మాట్రాకుండా కొయ్యలాగ నిలబడనండి.

కలె:-(అగ్నిహోత్రావధాన్లువైపు చూచి) మీ కొమార్తె యే సంవత్సరమందు పుట్టిందయ్యా?

అగ్ని:- అంగీరస.

కలె:-జాతకంలో భావ ఏవుందే? బ్రాహ్మణ్యం పరువంతా తీసేస్తిరే! గడ్డి తిని పిల్లనమ్ముకున్నావు సరే కాని, యిలాటి ఫోర్జరీలు కూడా చేయిస్తావూ? బ్రాహ్మల్లో వున్నంత ఖంగాళీ, మాలకూడా మరెక్కడా లేదు. నీ దుర్మార్గత వల్ల నీ కొమార్తెను ఈ అవస్థలోకి తెచ్చి, మళ్ళీ ఎవిడెక్షన్ చేసుకుంటానా? నీ పొట్ట కరిగించేస్తానుండు. (గుమాస్తాతో) కేసులో నోటీసులు చెయ్యి.

గుమా:-(ఛార్జి కాగితము జూచి) యిందులో ముద్దాయీ యింటి పేరు, సాకీనూ లేవండి.

నాయు:—(లేచి) ఈ అర్జీ వల్లకాట్లో రామనాథాయ వ్యవహారం లాగుంది, ఇంగిలీషు వకీళ్ళు దాఖలుచేసే కాగితాలు ఈ రీతినే ఉంటాయండి.

భీమా:-(గుమాస్తాతో రహస్యంగా) తరవాయీలు నింపించలేదటయ్యా? (పైకి) యిలా నాయుడుగారు నన్ను తూలనాడుతూంటే కోర్టువారు ఊరుకోవడం న్యాయంకాదు.

కల:-నాయుడుగారు మిమ్మల్నేమీ అన్లేదే?

భీమా:-(తనలో) యిక్కడికి నేను రావడం బుద్ధి పొరపాటు.

క్లార్కు:-[భీమారావు పంతులుతో] ఇంటి పేరూ, సాకీనూ యేమిటండీ?

భీమా:-[అగ్నిహోత్రావధాన్లుతో] ఏమిటయ్యా?

అగ్ని:-ఆయన పేరు గిరీశం, మరింతకంటె నాకు తెలియదు.

కల:-శెభాష్! బాగా వుంది! అవధాన్లుగారి కొమార్తెని యెవడో తీసుకు పోయినాడు కనక వాడి వూరూ పేరూ యెరిగినవాళ్ళు తెలియ చెయ్యవలసినదని దండోరా కొట్టించి గెజట్లో వేయించండి. పోలీసువారికి యెందుకు నోటీసివ్వలేదూ? సాకీనూ మొదలైనవి లేనిదీ నేను యడ్మిట్ చేయడానికి వీలులేదు. టిఫిన్‌కి వేళయింది. లేదాము (లేచి వెళ్ళిపోవును)

అగ్ని:-[భీమారావు పంతులుతో] ఏమండోయ్ కేసు అడ్డంగా తిరిగిందే?

[భీమారావు పంతులు మాట్లాడడు]

అగ్ని:-యేమండోయి. మీతోటి మాట్లాడుతున్నాను.

భీమా:-ఇచ్చిన ఫీజుకు పనైపోయింది; మళ్ళీ ఫీజిస్తే కాని మాట్లాడేదిలేదు.

అగ్ని:-యేం పనైంది అఘోరం పని? కలక్టరు చివాట్లు పెడుతూంటే ముంగిలా మాట్లాడక వూరుకున్నావు.

భీమా:-బంట్రోతా! ఇతన్ని నా దగ్గిరకు రాకుండా గెంటేయ్.

అగ్ని:-ఓహో. బాగుంది వ్యవహారం! రామప్పంతులేడీ?

నాయు:-[మెల్లిగా వెనకనుండి వచ్చి] ఫోర్జరీ మాటరాగానే సన్నసన్నంగా జారారు. యీపాటికి వారి వూరికి సగందూరంలో వుంటారు.

అగ్ని:-అయ్యో, కొంపతీశాడే!

నాయు:-ఇంగ్లీషు వకీలు సరదా తీరిందా? ఫోర్జరీకి తమకూడా మఠ ప్రవేశం అవుతుంది.

అగ్ని:-అయ్యో! నీ యింట కోడి కాల్చా!

నాయు:-రోజూ కాలుస్తూనే వుంటారు.

[తెర దించవలెను.]

3 వ స్థలము : సౌజన్యారావు పంతులు కచేరీ గది.

(సౌజన్యారావు పంతులు, పోలిశెట్టి ప్రవేశింతురు.)

సౌజ:—చూశారా శెట్టిగారూ, యిప్పటి రోజుల్లో దేవ బ్రాహ్మణ భక్తి కోమట్లలోనే వున్నది. లుబ్ధావధాన్లుగారు బ్రాహ్మలు, వృద్ధులున్నూ. ఆయనను కాపాడితే మీకు చాలా సుకృతం వుంటుంది.

పోలి:-బాబూ—తమ శలవు కవ్వేంతరవేఁటి?

సౌజ:-చూశారా, మీరు సాక్ష్యం చెప్పి ఆయన్ని యీ ఆపదలోంచి తప్పించకపోతే, నిజం దాచినందువల్ల ఆయనకు యేమి ప్రమాదం వచ్చినా? ఆ పాపం మిమ్మల్ని చుట్టుకుంటుంది.

పోలి:-అవ్వేంతరవేఁటి బాబూ?

సౌజ:—నిజంగా హానీ జరగలేదని మీ నమ్మకవేఁ కదూ?

పోలి:—అవ్వేంతరవేఁటి బాబూ.

సౌజ:—ఆ పిల్ల గోడదాటి పారిపోవడం మీరు చూశారు గదూ?

పోలి:-అవ్వేంతరవేఁటి బాబూ?

సౌజ:-మీరు అప్పుడు గుమ్మెమీదికి బాహ్యానికి వెళ్ళి వున్నారు.

పోలి:-అవ్వేంతవేఁటి బాబూ?

సౌజ:-మీరు బాహ్యానికి వెళ్ళినప్పుడు సహాయానికి మీ నౌఖరును కూడా తీసుకువెళ్ళారు?

పోలి:-అవ్వేంతరవేఁటి బాబూ?

సౌజ:-[కలం కాగితం తీసి] యీ సంగతులే వ్రాస్తాను. చెప్పండి.

పోలి:-యేటి బాబూ?

సౌజ:-మీరు చెప్పబోయే సాక్ష్యానికి స్టేటుమెంటు కట్టుగుంటాను? జరిగినది అంతా చెప్పండి—వ్రాస్తాను.

పోలి:-మా ఇంటోళ్ళకి ఉక్తోలమైన జబ్బుగా వుందని కబురెట్టారు బాబూ, నాకు సేతులు కాళ్లు ఆడకుంటున్నాయి. బండీ కుదుర్చుకొచ్చాను-శల విప్పించండి, యీ సాచ్చికాల్లో తిరిగితే పిల్లా—పేకా బసుకుతారా బాబూ!

సౌజ:-యింతసేపూ చెప్పారుకారేమి! దగ్మత నిజమే అయితే చాలా విచారమైన సంగతి. మీకు సాక్ష్యం యెలాగ తప్పదు. చెప్పే మాటలు ముందు వ్రాసుకుంటే మంచిది. లేకుంటే బోనెక్కిన తరవాత తత్తరపడి పోతారు. పదినిముషములు పట్టదు. చెప్పండి వ్రాస్తాను.

పోలి:—సాచ్చీకం తప్పదా బాబూ?

సౌజ:-యలా తప్పుతుంది! నిజం తెలిసినవారు సాక్ష్యం పలకకపోతే మరి యెవరు పలుకుతారు?

పోలి:-బాబూ—తమరు పెద్ద వాకీళ్ళు, సోవఁటోడి మాటని కొట్టె యక యింటారా?

సౌజ:-వినకేమి?

పోలి:-నిజవేఁటి బాబూ? అబద్దవేఁటి బాబూ? నేను చూసి నిజవాఁ చెప్పినాను? గుద్దెమీదికేటి, నిశిరాత్రివేళ నేను వైటకెల్లిపేటిఁ? జువ్విచెట్టుమీద పిశాచం అమాంతంగా సంపేసిపోదా బాబూ? యేటి బాబూ, సాచ్చీకానికి ముండ పోలిశెట్టి పోలిశెట్టి సెప్పాలా సాచ్చికం బాబూ? తమంటి అధి కార్లని చూస్తే, ప్రాణం యెగిరిపోతుంది గదా? తమరు తలిస్తే సాచ్చీకాని క్కాదవా? బాపనోళ్ళు నచ్చాపనచ్చలు, కొంచెం నెయి తడిజేస్తే సాచ్చీకం చెప్పేసి పోతారు బాబూ—

సౌజ:—యీపాటి చాలించండి. దొంగ సాక్ష్యాలు నా దగ్గిర పనికి రావు. నిజం తెలిసిన సాక్షులే నాకు కావాలి.

పోలి:-ఆపాటిమాట యెవరు సెప్పినారుకారు బాబూ; నిజం నాకేమీ తెల్దు. యే దేఁవుడు నెత్తికొట్టమంటే ఆ దేవుఁడు నెత్తి కొడతాను బాబూ!

సౌజ:—మరి యెరుగుదునని యెందుకు చెప్పారూ?

పోలి:-బాబూ సెప్పనంటే కనిస్టిబోళ్ళు వూరుకుంటారా?

సౌజ:-యిప్పుడు మాత్రం వూరుకుంటారా?

పోలి:-చెప్పితే! యిన్నిసిపికటరు పీక పిసికెయ్డ బాబూ?

సౌజ:-చెప్పకపోతే హెడ్డుకనిష్టీబు పీక పిసకడా?

పోలి:-అధికార్లేటి చెయ్యంటే, మాలాటోళ్ళు అదల్లా సెయ్యాలి గదా బాబూ—లేకుంటే పీకు్కరి గదా. "పోలిశెట్టీ, సాచ్చీకం సెప్పాలి" అని హెడ్డుగారంటే, "సిత్తం బాబూ" అనాలి; "పోలిశెట్టీ, కబడదారు సాచ్చీకం చెప్పితే సంపేస్తాను" అని యిన్నిసిపికటరుగారు అంటే, "సిత్తం బాబూ" అనాలి. "హెడ్డుగారిని బదిలీచేస్తాం. మరి భయపడకు." అంటే "సిత్తం బాబూ" అనాలి. ఆ రాత్రి నే నూళ్ళో వున్నానా బాబూ? లింగోరం సంతకి పోలేదా?

సౌజ:-మీ సాక్ష్యాన్ని నమ్ముకుని, లుబ్ధావధాన్లుగారికి నేను ధైర్యం చెప్పానే?

పోలి:-గొప్పధికార్లు! తమురు తలిస్తే ఆరికి నోటేటి బాబూ! కోవిఁటాడి మాట కొట్టెయ్యండి బాబూ, తమ వంటోరు తలిస్తే, బాపన సాచ్చీ కాలు నచ్చాపనచ్చనలు!

సౌజ:—మీ యోగ్యత తెలిసింది. చాలు, యీపాటి వెళ్ళండి.

పోలి:-(లేచి నిలబడి) కోపవాఁ బాబూ! మేం బతగ్గలవాఁ? ఆవు నెయ్యి బాబూ—గుమగుమలాడేది—ప్రతోరం పంపించుకుందునా బాబూ?

సౌజ:-మీ యినస్పెక్టరుకి పంపండి.

పోలి:-[వెళ్ళిపోతూ] ఆరంతోరు ఆరూ, తమంతోరు తమరూ, మాకిద్ద రొ హటి గాదా?

సౌజ:-చాలును వెళ్ళండి, వెళ్ళండి.

పోలి:-తమ కోపవొఁస్తే బతగ్గలఁవా బాబూ! (గుమ్మందిగుతూ) బతిగాఁన్నా చేవుఁడా! పెందరాళే యింటికిపోయి వెంకటేశ్వర్లుకి అరశటాకు నెయ్యి దివ్వెలిగిస్తాను.

[నిష్క్రమించును]

4-వ స్థలము వీధి.

(అగ్నిహోత్రావధాన్లు, నాయుడు ప్రవేశింతురు)

అగ్ని:-అవైతే కేసు మాను కొమ్మంధారూ ?

నాయు:-లేకపోతే మీకు చాలా వుపద్రవం సంభవిస్తుంది. ఆ యింగిలీషు వకీలు అంతా పాడుచేశాడు.

అగ్ని:-అయితే రామప్పంతులు వుశాయించేసినట్టేనా?

నాయు:—అందుకు సందేహవేఁవిఁటి?

అగ్ని:-నా కడియం పట్టుకుపోయి తాకట్టు పెట్టాడు.

నాయు:-దానికి నీళ్ళధారే.

అగ్ని:-అయ్యో! ఆ కడియం మా తాతనాటిది. మీరు మొన్న దిక్కితోవంట వచ్చారే, ఆ సాందాని యిట్లో తాకట్టు పెట్టాడు!

నాయు:-రామ? రామ! ఆ సరుకు దాని దగ్గిర వుంచేలేదు. మీది—మిక్కిలి దాని తాలూకా కంటె ఒకటి వాడే తీసుకుపోయి యక్కడో తాకట్టు పెట్టాడు. ఆ తాగుబోతు మీకెలా దొరికాడు.

అగ్ని:-రామప్పంతులు తాగుతాడా?

నాయు:—మరి కడియం, కంటె కూడా తాగేశాడు కాడా?

అగ్ని:- వీడి సిగ తరగా?

నాయు:-అవునుగాని, మీ మీద ఫోర్జరీ కేసు బనాయించడానికి డిప్టీ కలక్టరుగారితో సిఫార్సు చేశానుగదా, నా కేమిస్తారు?

అగ్ని:—యేవిఁచ్చేది? నాథి కొనుక్కోడానికి దమ్మిడీ అయినా నా దగ్గిర లేదు. వూరికి చేరితేగాని డబ్బు పెగల్దు.

నాయు:-పోనియ్యండి. ఒక ప్రామిసరీ నోటు రాయండి; రూపాయలు యిప్పిస్తాను.

అగ్ని:-నా ప్రాణం పోతే నోటు రాయను. అప్పు పత్రం రాయనని మా తండ్రి చచ్చిపోయేటప్పుడు నాచేత ప్రమాణం చేయించాడు.

నాయు:-అయితే మీతో కూడా మీ వూరు వస్తాను—పక బండెడు ధాన్యం ఇవ్వండి.

అగ్ని:-డబ్బూ దినుసూ కూడా వాకీళ్ళ నెత్తిన కొడితే, యేటి కేడాది బతకడం యెలాగు? రెండు పుట్లు మిరపకాయ లిస్తాను.

నాయు:—అదైనా యెంతకాదు ఖరారేనా?

అగ్ని:—అగ్నిహోత్రావధాన్లు అన్న మాట తప్పుతాడా? లుబ్ధావధాన్లు నన్ను పకీర్ని చేశాడు—వాడికి సిక్ష కాదేం?

నాయు:-అవునుగావి, సౌజన్యారావు పంతులుగారు అతడికి సాయం చేస్తున్నారు. అధికార్లంతా ఆ పంతులుమాట వింటారు!

అగ్ని:-ఆ పంతులు అవధాన్లు కూతుర్ని పెళ్ళాడదఛాదా యేమిషి ?

నాయు:-ఆయన ప్రౌలుబ్ధం. దాన్ని పెళ్ళాడతాడా?

అగ్ని:-మరి యెందుకు లుబ్ధావధాన్లుమీద పడి యేడుస్తాడు ?

నాయు:-సౌజన్యారావు పంతులుగారు మహాగొప్పవారు. కోట్లలో యెన్నవలసిన మనుషులు. ఆపదలో వున్న యెవరికైనా ఆయన్న ఉపకారం చెయ్యవలసినవారే!

అగ్ని:-అలాగైతే వెధవముండని పెళ్ళాడిన చావాటుపీనుగును వెన కేసుకుని, నా పీక యెందుకు నొక్కుచున్నాడు?-అడుగో, ఆ గాడిదకొడుకు!

[గిరీశం తొందరగా ప్రవేశించును. అగ్నిహోత్రావధాన్లు పక్క నుంచి గిరీశంమీద పడును. గిరీశం తప్పించుకుని కింవకి జారి, అగ్నిహో త్రావధాన్లు కాళ్ళుబట్టి లాగి “మావఁగారికి నమస్కారం” అని పరుగుచ్చు కొనును. అగ్నిహోత్రావధాన్లు కిందపడును]

నాయు:-అల్లుడుగారా యేవిఁటండి? [లేవదీసి వొళ్ళు దులుపును]

అగ్ని:-వీడి శ్రాద్ధం చెట్టుకిందపెట్టా! యేడీ? వెధవని చంపేస్తాను.

నాయు:-అల్లుణ్ని హతవాఁరిస్తే, కూతురు డబ్బిల్ వెధవౌఁతుంది. శాంతించండి.

అగ్ని:-నీ ఇంట కోడిగాల్చా!

నాయు:—అమోఘాశీర్వచనము! పదండి.

5—వ స్థలము : లుబ్ధావధాన్లు బస.

లుబ్ధా:-రామనామతారకం! భక్తిముక్తిదాయకం॥

(గిరీశం ప్రవేశించి లుబ్ధావధాన్లును కౌగలించుకుని "అన్నయ్యా" అని యేడ్చును)

లుబ్ధా:—యిదేవిట్రా?

గిరీ:-నీ మీద కూనీకేసు వొచ్చిందని తెలిసి నిద్రాహారం లేకుండా యకాయకిని వొచ్చాను. మాఅన్నయ్యకీ వాళ్ళకీ కబురుపంపించావుకావేఁవిఁ?

లుబ్ధా:-యేవడేం జెయ్యాలి?అన్నిటికి సౌజన్యారావు పంతులుగారే వున్నారు, ఐతే అబ్బీ, అగ్నిహోత్రావధాన్లుగాడి కూతుర్ని లేవదీసుకు పోయినావట్రా? వాడికి తగినశాస్తి చేశావు. దాన్నిగానీ పెళ్ళిమాత్రం ఆడ లేదుగద!

గిరి:-నే నంత తెలివి తక్కువ పనిచేస్తాననుకున్నావా, అన్నయ్యా? నువ్వు నన్నేదో పెంచుకుంటావనీ, పెళ్ళిచేస్తావనీ మా వాళ్ళు కొండంత ఆశ పెట్టుకున్నారు గదా?

లుబ్ధా:-యీ గండం గడిస్తే పెంపకంమాట ఆలోచించుకోవచ్చును.

గిరీ:-(గద్గద స్వరంతో) సౌజన్యారావు పంతులుగారు చెప్పిన మాటలు చూస్తే, ఈగండం గడుస్తుందని నాకు ధైర్యం తోశకుండా వుంది. నీకు కావలిసినవాణ్ణి, చదువుకున్నవాణ్ణి, బుద్ధిమంతుణ్ణి, గనక నీకు మంచి సలహా చెప్పమని సౌజన్యారావు పంతులుగారు నాతో మరీ మరీ చెప్పా'రు.

లుబ్ధా:-ఆయన్ని చూశావురా?

గిరీ:-'చూశావా' అనా' అడుగుతున్నారు? ఆయన దగ్గిరికి పెద్ద సిఫార్సు తీసుకువచ్చాను! ఆయనకి నామీద పుత్రప్రేమ. ఆయనకేమీ పాలు పోకనే, నన్నుమీతోటీ, హెడ్డుకనిష్టీబుతోటీ మాట్లాడి మంచిసలహా యిమ్మని

పంపించారు. గనక నా మాట విను, యెందుకైనా మంచిదని ఒక దత్తత పత్రిక రాయి-కన్నకొడుకు లేనందుకు వుత్తరగతి చూసుకోవాలా' లేదా?

లుబ్ధా:-నాకున్న బంధువులంతా నా దగ్గిర డబ్బులాగాలని చూసేవారే గాని, నా కష్ట సుఖాలకి పనికివొచ్చేవాడు ఒక్కడయినా కనపడ్డు.

గిరీ:-ఒహణ్ణి త్తినైనా యెన్నడైనా ఓదమ్మిడీ కొట్టిన పాపాన్నిపోయి నావా? నే నొకణ్ణేగద నీమీద అభిమానం పెట్టుకు దేవులాడుతున్నాను, మిగతా నీ బంధులకి ఎవరికైనా నీమీద పిసరంత అభిమానం ఉంటే? చెప్పు.

లుబ్ధా:—లేకపోతే పీనా నాణా కూడా పాయెను.

గిరీ:-నేపట్టుకు నీ దగ్గిర ఒక్క దమ్మిడీ యెన్నడూ ఆశించలేదు. నీ పరంకోసం దత్తత చేసుకోమన్నాను. నన్ను కాకపోతేమరొకణ్ణి చేసుకో.

లుబ్ధా:-యిహం యింతబాగా వెలిగించి: పరంమాట బతికివుంటే ముందు చూసుకుందాం.

గిరీ:-సౌజన్యారావు పంతులుగారు నీకు మంచి సలహా ఇమ్మని సెల విచ్చారు గనక నీతో యీ మాట చెప్పాను: అంతేగాని, ఆప్తులు చెప్పిన మాట నువ్వు వినవన్న మాట నాకు బాగా తెలుసును-పోనియ్యి-మరోమాట చెబుతాను. అది ఐనా చెవినిపెట్టు-నీ కొకవేళ శిక్ష అయితే, నీ తరఫున నీ వ్యవహారాలూ, సవహారాలూ చూడటానికి యెవడైనా ఒకడు వుండాలా లేదా? నీ బంధువుల్లో కల్లా ఇంగిలీషు వొచ్చిన వాణ్ణీ, వ్యవహార జ్ఞానం కల వాణ్ణి నేను వొక్కణ్ణేగద? నాకో పవరాఫ్‌టర్నామా గొలికి యిచ్చెయ్యి.

లుబ్ధా:-నువ్వెందుకు నన్ను-దుక్షంలో వున్న వాణ్ణి - మరింత దుక్ష పెడతావు? అన్నిటికీ నాకు సౌజన్యారావు పంతులుగారు వొక్కరే వున్నారు. ఆయన యెలా చెబితే అలా చేస్తాను.

గిరీ:-నే నన్న మాట అదే కదూ? ఆయన చెప్పినట్టు నువ్వేవిఁటి, నే నేవిఁటి, యెవరైనా వినవలసిందే. యీ రెండు సంగతుల విషయమయినా, ఆయన సలహా తప్పకుండా అడిగి, వారు యెలా శలవిస్తే అలా చేదాం యేమంటావు?

లుబ్ధా:-యిప్పటి నా చిక్కుకు పనికొచ్చేమాట ఒక్కటి లేదుగద.

గిరీ:-మరి యెందుకొచ్చావు నువ్వొచ్చావు యింతదూరం? నేను నాడు వ్రాసిన ఉత్తరపు సంగతులు ఆలోచనలోకి తెచ్చివుంటే యీ చిక్కులు నీకు రాకపోనుగదా?

లుబ్ధా:—అప్పుడు గడ్డి తిన్నాను.

(హెడ్డు కనిష్టేబు, దుకాణాదారు ప్రవేశింతురు.)

హెడ్:-అవధాన్లూ—ఈయ నెవరు?

లుబ్ధా:—నా తమ్ముడు.

హెడ్:-నాకేం తోచకుండా వుంది. వైరాగీ మాయమైపోయినాడు.

లుబ్ధా:-అయ్యో మరేవింటి సాధనం?

హెడ్:—అదే ఆలోచిస్తున్నాను.

లుబ్ధా:-యెక్కడికి వెళ్ళాడో?

హెడ్:-శ్రీ జగన్నాథ స్వామివారి శలవౌతుంది అని యీ ఉదయం నుంచీ అంటూ వొచ్చాడు.

దుకా:-సారా దుకాణాల్లో యెతికితే దొరుకుతాడు.

హెడ్:—అదేం మాట భాయీ సిద్దులు యేం జేసినా, వారికి తప్పు లేదు, యే దుకాణంలోనూ కూడా కానరాలేదు.

దుకా:-అలాగయితే అనకాపల్లి రోడ్డు కాసి యెతకండి.

గిరీ:-వైరాగి యెందుకయ్యా?

హెడ్:-ఆయన అంజనంవేసి గుంటూరు శాస్త్రుల్లునీ, వాడి కూతుర్నీ చూపించాడు.

గిరీ:—డామ్ నాన్సెన్సు-గ్రోస్ సూపర్‌స్టిషన్-యీ వెర్రికబుర్లు యే దొర నమ్ముతాడు.

హెడ్:-దొర్లు నమ్మకపోతే పోదేరు, ఆ గుంట బతికి వుందనీ ఫలానాచోట వుందని మనకి ఆచోకీ తెలుస్తే చాలదా?

గిరీ:-ఇగ్నోరెన్స్ యేమి ఆచోకి తెలిసింది?

హెడ్:-ఆ పిల్ల ఒక పూరి యింట్లో కుక్కి మంచంమీద కూచుని యేడుస్తూన్నట్టు కనపడ్డది.

గిరీ:-మీకే కనపడ్డదా?

హెడ్:-నాకెలా కనపడుతుంది? పాపం, పుణ్యం యెరగని చిన్నపిల్ల వాళ్ళకే కనపడుతుంది.

గిరీ:-లోకం అంతటా వూరి యిళ్ళూ, కుక్కమంచాలూ వున్నవి కదా-యే వూరని పోల్చడం?

హెడ్:-ఈ రాత్రి మళ్ళీ అంజనంవేసి వూరు పేరు చెప్పిస్తానన్నారు.

గిరీ:-మెవిడెన్సు యాక్టులో అంజనాలూ, పిశాచాలూ సాక్ష్యానికి పలికొస్తాయిటయ్యా?

హెడ్:-ఆ వైరాగిని మీరెరగరు; ఆయన గొప్ప సిద్ధుడు—యేం జెయ్యాలంటే అవీ చెయ్యగల్డు-అతడు పక్కని వుంటే నాకు కొండంత ధైర్యం వుండేది. జగన్నాథస్వామిని సేవించుకుని సాయంత్రానికి ఆయన వొస్తే, నేను అదృష్టవంతుణ్ణి.

గిరీ:-పదిరోజులు ప్రయాణంగదా, ఒక్కరోజుకి పోవడం రావడం యలాగ?

హెడ్:-ఆయనకి వాయువేగం వుంది.

దుకా:-అప్పులాళ్ళు అగుపడితే, వాయువేగంగా యెగేస్తాడు—నా బాకీ వొసూలు చేసుకోనిచ్చినారు కారుగదా భాయీ?

హెడ్:-వెధవబాకీ-యీ గండం తప్పితే, నేను యిచ్చేస్తాను భాయీ!

దుకా:-గండం తప్పేదేటి, నా సొమ్ము నా చేతులో పడేదేటి భాయీ!

హెడ్:-మీ అంపకొ సాయం వుంటే చాటకేం భాయి?

దుకా:-ప్రాణం పెడతాను భాయి, సాక్ష్యం మాట మాత్రం శలవియ్యకండి.

హెడ్:-సాక్ష్యం పలకరా యేవిటి?

దుకా:—దుకాణవేఁసుకు బతికేవాళ్ళకి సాక్షికా లెందుకు భాయీ? ఈ తిరగడంనించి బేరం చెడ్డాది. ఈవేళ వూరికిపోకుంటే దుకాణం యెత్తి పెట్టాలి.

హెడ్:-యిదేనా మీ స్నేహం, నేస్తం.

దుకా:—మీ వెంట తిరిగితే కొత్త హెడ్డుగారు—

హెడ్:-కొత్త హెడ్డేవిఁటి భాయి?

దుకా:-యినిసిపిటరుగారు చెప్పినారు. నా సొమ్ము మాటేటి భాయి?

హెడ్:-యినస్పెక్టరుగాడు అన్నిందాలా నా కొంప తీశాడు!

దుకా:-ఆ వైరాగా'డు నా కొంప తీసినాడు. యిహ నా డబ్బు — నా చేతులో పడేదేటి? [నిష్క్రమించును]

[అసిరిగాడు ప్రవేశించును]

అసి:—(బుర్ర గోకుకుంటూ) బాబూ, మా ముసల్దోనికి సావొచ్చిందట—కబురెట్టింది బాబూ!

హెడ్:-వెధవా, సాక్ష్యం యివ్వంది వెళ్ళిపోతావా యేమిటి?

అసి:-సాచ్చీకం అయిందాకా బతికుంతాదా బాబు?

హెడ్:-ఓరి వెధవా, దొంగమాట లాడుతున్నావు — గుండె పగల గొడతాను. నీ కవర్రా కబురు తీసుకొచ్చాడు?

అసి:—మనవూరు బండో ళ్ళొచ్చినారు బాబు.

హెడ్:-గాడిద'కొడకా, యిల్లు కదిలా'వంటే వీపు పెట్ల గొడతాను.

అసి:-యెళ్ళితే మీరు తంతారు, యెళ్ళకుంటే ఆరు తంతారు.

హెడ్:-ఆరెవర్రా?

అసి:-యినీసిపిక్కటోరు.

హెడ్:—యీ యినస్పెక్టర్ మరి సాక్ష్యం రానివ్వడు?

గిరీ:-అసిరీ! నా దెబ్బ నీకు తెలుసును. యినస్పెక్టరూ ననస్పెక్టరూ జా'ంతేనై. విన్నావా? తిన్నగా బోనెక్కి నిజవేఁవో సాక్ష్యం పలక్కపోతి వట్టాయనా, పీక నులివేఁసి నిన్ను నూతిలో పారేస్తాను.

అసి:- యేటి బాబూ! మీరోతెన్నా, ఆరోతెన్నా యీరోతెన్నా

నాకేటెరిక బాబూ? మీ నౌకరీకి దణ్ణం. పోతాను బాబూ! ఆ యమ్మ గోడ గెంతడం నేను సూపులేదు, బాబూ! గవరయ్యగోరు దెయ్యాన్ని సీసాలో పెడితే, గోడ గెంతడం చేటిబాబూ వొట్టి అబద్దం! నాకు సూపులేదుబాబు.

గిరీ:—వాడు చూడంది సాక్ష్యం యలా పలుకుతాడు అన్నయ్యా?

లుబ్ధా:-నా ప్రాలుబ్ధం—యేవని జెప్పను?

హెడ్:-యవ రీయనా? కేసుల మొహం అంటే యీయనకేమైనా తెలుసునా?

గిరీ:-కేసుల మొహం నాకు తెలియదు. నిజం మొహం పోలీసు వాళ్ళకీ తెలియదు. అబద్ధ సాక్ష్యాలవల్ల తప్పించుకోవడంకన్న, జైల్లో కూచోడమే ఉత్తమం. ధన ప్రాణాలు రెండూ పోయినా మనిషి అన్నవాడు అసత్యం ఆడకూడదు, ఆడించకూడదు.

హెడ్:-యేవిఁటంటీ యీయన శల్య సారథ్యం!—యవరితడు?

గిరీ:-నేను లుబ్ధావధాన్లుగారి తమ్ముణ్ణి—నా పేరు గిరీశం అంటారు. నేను పరిక్షలు పాసైన వాణ్ణి: తెలిసిందా?

హెడ్:—వెధవముండని తగులుకుపోయిన మహానుభావుడివినువ్వేనా?

గిరీ:-డిఫమేషన్ అంటే మీకేమో తెలుసునా? నేను సౌజన్యారావు పంతులుగారి స్నేహితుణ్ణి—సాక్ష్యాలు యే రీతిగా వున్నాయో కనుక్కొని, అన్నయ్యగారికీ, మీకూ సలహా చెప్పమని పంతులుగారు నన్ను పంపితే వచ్చాను.

హెడ్:-అలా అయితే మాకు మీరు సాయం చెయ్యాలిగాని, అబద్దం లేకుండా సాక్ష్యం కావాలంటే యీ ఘా ప్రపంచకమందు యెక్కడైనా సాక్ష్యం అన్నది ఉంటుందా? నా నెత్తిమీద యెన్ని వెండ్రుకలు వున్నాయో అన్ని సాక్ష్యాలు చూశాను. పెద్ద పెద్ద వకీళ్ళు తయారు చేసిన సాక్ష్యాలు కూడా చూశాను. మీరు అనుభవంలేక నీతులు చెబుతున్నారు గాని హైకోర్టు వకీళ్ళు కూడా తిరగేసి కొట్టమంటారు. నీ పుణ్యం వుంటుంది

బాబూ! నిజం, అబద్ధం అని తేలగొట్టక, యేదో ఒక తడక అల్లి తయారు చేస్తేగాని ఆబోరు దక్కదు.

గిరీ:-అన్నయ్యకీ, మీకు సహాయం చెయ్యడంకోసం కాకపోతే యింతదూరం నుంచి నేను యెందుకు వచ్చాను? మీ యిష్టవొచ్చినట్టల్లా మీకు పనికివొచ్చే అబద్ధాలు మీరు పలికించడముకు నా అభ్యంతరం యెంతమాత్రం లేదు. ఎబ్‌స్ట్రాక్టు ట్రూత్, అనగా శుద్ధసత్యమనేవి సాక్షాత్తూ భగవంతుడితో సమానమైన వస్తువ అన్న మాటమాత్రం మరచిపోకూడదని నా అభిప్రాయము. నేను మట్టుకు నిజంకోసం సమయంవొస్తే సంతోషముతో ప్రాణం యిచ్చేస్తాను. “లోకో భిన్న రుచిః” అన్నాడు. కొందరికి కందిపప్పు పచ్చడి రుచి; కొందరికి పెసరపప్పు పచ్చడి రుచి; కొందరు అదృష్టవంతులికి రెండు పచ్చళ్ళూ రుచి. అలాగనే, కొందరికి అబద్ధం రుచి; కొందరికి నిజం; చాలా మందికి రెండింటి కలగలుపు రుచి; యిది లోక స్వభావం గనక అవసరం కలిగినప్పుడు తడుకూ బెణుకూ లేకుండా, అబద్ధం ఆడవలసిందే. ప్రస్తుతాంశంలో, అసిరిగాడిచేత అబద్ధం ఆడించడం నాది పూచీ. అసిరీ! నా తడాఖా జ్ఞాపకం వుందా? కబడదార్—సాక్ష్యం యివ్వకపోతే చంపేస్తాను.

హెడ్:- అలా తోవలోకి రండి భాయీ — చర్మం చెప్పులు కుట్టి యిస్తాను (లుబ్ధావధాన్లుతో) ఆ చండాలుడు రావప్పంతులుని నమ్మక, యిలాంటి కావలసిన వాళ్ళమాట వింటే, మీకూ యీగతి రాకపోవునుగదా?

గిరీ:-మా వాడు కావలసినవాళ్ళ సలహా వింటాడండీ? దత్తత చేసుకుంటానని యెన్నాళ్ళాయో అంటున్నాడు; దత్తత చేసుకుంటే కనిపెట్టి వుండనా? “పోనీ, ఓ పవరాఫ్‌టర్నామా అయినా నా పేర వ్రాయి, నీ వ్యవహారాలు చూస్తాను” అంటే, చెవి పెట్టడు.

హెడ్:-యేమండీ, అవుధాన్లుగారూ! అలా చెయరాదటయ్యా?

లుబ్ధా:-వెనకనుంచి ఆలోచించుకుందాం.

గిరీ:-అఘాత్తుగా జెయిలులోకి లాక్కుపోతే, ఆపైనిచేసే పనేవిఁటి?

హెడ్:-జ'యిలు సిద్ధపరిచా'రూ?

గిరీ:-మాటవరస కన్నాను. కిడెంచి మేలెంచాలి—యినస్పెక్టరు కుట్ర బలంగా వుంది. పోలిశెట్టి సాక్ష్యం పలకనని సౌజన్యారావు పంతులు గారితో చెప్పి వూరికి వెళ్ళిపోయినాడు.

హెడ్:-అయ్యో, మరేమిటీ గతి!

గిరీ:-అదే పంతులుగారూ, నేనూ విచారిస్తున్నాం.

[పూజారి గవరయ్య ప్రవేశించును]

హెడ్:-గవరయ్యగారూ, గురోజీ కనపడ్డారా?

గవ:—యిదుగో నాతో వొస్తూంటేనే! మీ పెరటి అరుగుమీదే ఇంత సేపూ సమాధిలో వున్నారు.

హెడ్:-నాకు పెరటి అరుగుమీద కనపడలేదే? పోనీండి, ఆయన వొచ్చా'రంటే బతికా'ను అన్నమాట - యేరీ?

గవ:-ఏమి అలా అడుగుతున్నారు? యిదుగో, మీ యెదటా! (కాళీ జాగావేపు చూపును) మీకు కనపడలేదా ఘేమిటి? [కాళీ జాగావైపు చూసి] యేం గురోజీ, తిరస్కరణీవిద్య అవలంబించా'రేమి?—ఓహో, మీ గురువు గారి ఆజ్ఞ బొందనా? అయితే, నాకెలా కనబడుతున్నారు, నాకు మంత్రసిద్ధి కలద'నా—అయితే, యెన్నాళ్ళు యిలా కనపడకుండా వుంటారు? ఒక్క పక్షవాం? (హెడ్డుతో) అదీ వారు శల విచ్చినమాట.

హెడ్:-యీలోగా మా పీకకి వురి అయిపోతుందే?

గవ:-(కాళీ జాగావైపు చూచి) యేమి శలవు గురూ? (హెడ్డుతో) మీకేమీ పర్వాలేదన్నారు.

హెడ్:-యీరాత్రి అంజనం వేయిస్తాంవన్నారు గదా, యెలాగ?

గవ:-(కాళీజాగావేపు చూచి) యేం శలవు? - (హెడ్డుతో) అన్ని పనులూ నాచేత చేయిస్తా మన్నారు.

హెడ్:-వారు కనపడితే బాగుండును.

అసి:-అదేమిటిబాబూ, ఆరు నా కగుపడుతున్నారు!

గవ:—సిద్ధులూ, పిశాచాలూ మాలాంటి మాంత్రికులికి కనపడతారు. వాడిలాంటి మూఢభక్తులకు కనపడతారు! పాపం పుణ్యం యెరగని పసిపిల్లలకి కనపడతారు. ఇతరులకు కనపడరు.

గిరీ:—డా'మ్ హంబగ్. (కఱ్ఱకో గవరయ్య పక్కని కాళీజాగా కొట్టి) యెవడున్నాడిక్కడ? హెడ్డుగారూ, ఇదంతా గ్రాండచ్చి ఆఫ్ బేడెన్.

గవ:-నువ్వు రెండు యింగిలీషు ముక్కలు చదువుకుని నాస్తికుడివి కాగానే, మహాత్మ్యాలు పోతాయనుకున్నావా యేమిటి? నువ్వు సొట్టకఱ్ఱ లిప్పితే సిద్ధులకి తగులుతుందా? నీలాగే పెద్దకబుర్లు చెప్పిన రిజిష్టరుకి, స్మశానంలోకి తీసికెళ్ళి దెయ్యాన్ని చూపించేసరికి, అన్నెల్లు వూష్టంపెట్టుకున్నాడు. సిద్ధుల్ని నిందిస్తే బుఱ్ఱ పగుల్తుంది.

అసి:-ఆరేటి బాబూ, వైరాగోరు!

గిరీ:-సీ(అసిరిగాడుపైని ఉరికి) వెధవ, యేడిరా?

అసి:—లేదు బాబూ, లేదు బాబూ, ఉత్తినన్నాను.

గిరీ:—దొంగ నాడిచ'కొడకా! (హెడ్డుతో) మీరు సాక్ష్యం కుదుర్చుకోవడం మానేసి, యీ గవరయ్య మాయల్లో పడితే మరి తేల్తారా?

హెడ్:—అన్నా— అలా అనకండి. వీరి సాయంవల్లనే మనం వొడ్డెక్కాలి. (చెవిలో) గవరయ్యవారు మనకి ముఖ్యమైన సాక్షి.

గవ:—కిరస్తానప భ్రష్టులు చేరినచోట మాంత్రికులూ, సిద్ధులూ వుండజనదు: (కాళీజాగావైపు చూసి) రండి గురోజీ, మన తోవని మనం పోదాం.

లుద్దా:-గవరయ్యన్నా యెక్కడికి వెళతారు?

గవ:-నను తోచిన చోటికి.

లుద్దా:-మరి సాక్ష్యమో?

గవ:-అవధాన్లుగారు పెళ్ళాడినది కామినీ పిశాచం. అది మనిషి, గోడ గెంతి పారిపోయింది" అని నేను అబద్ధపు సాక్ష్యం చెప్పానంటే మరి మంత్రం అన్నది నాకు మళ్ళీ పలుకుతుందా? నా వొంతు ఆ గిరీశాన్ని సాక్ష్యం పలకమను.

"నమ్మి చెడిన వారు లేరు!
నమ్మకపోతే, పోయేరు॥

(గిరీశంతో) యినసిపెకటరు నీకంటే యెక్కువ యింగిలీషు చదువుకున్నా ఆయనకి మన శాస్త్రాల్లో నమ్మకాలు పోలేదు.

హెడ్:-ఆయన దగ్గిరికి వెళతారా యేమిటి?

గవ:-(వెళ్తుతూ) కబురంపించారు.

హెడ్:-రండి రండి, గవరయ్యగారూ! చిన్నమాట.

గవ:-(వెళ్తుతూ) ఆ చిన్నమాటేదో (గిరీశమునుచూచి) ఆ మహాను భావుడితో చెప్పండి (నిష్క్రమించును)

హెడ్:-(గిరీశంతో) యీ సాక్ష్యం మీరు మాట దక్కించుకున్నారు- మరి సాక్షీవన్నదిలేదు.

గిరీ:-ఆ మాటకొస్తే—నేనే సాక్ష్యానికి దిగి, కేసు నీవ్య కాయం చేస్తాను. నా శక్తి చూపరునారు—సౌజన్యారావు పంతులుతో మాత్రం ఆ మాట యింకా చెప్పకండి.

[తెర దించవలెను]

6-వ స్థలము: సౌజన్యారావు పంతులు యిల్లు.

[మేడపైన పంతులు పడక గది. ఒక బల్లపైని సన్నని గాజుదీపము కొంచెము వెలుతురు కలుగజేయును. గది మధ్యను మెట్లపైకినున్న గుమ్మమునకు యెదురుగా దోమతెర మంచము ఉండును. దాని పైని సౌజన్యారావు పంతులు మేలుకుని పరుండియుండును, మంచము రెండవ పక్కను చిన్నగాను బల్లపైని గిల్టు కవరూ అంచులూ గల భగవద్గీతా పుస్తకము, పక్కని కుర్చీమీద గిరీశము కూర్చుండియుండును.]

గిరీ:-నా మనసు డైలెమ్మాలో పడి చాలా ఖేదిస్తూంచండి, యే రీతినైనా నా అన్నగారు మీ ఆపద దాటుదురా అని ఆతృత వొక పక్కా, అసత్యము నా కార్యసాధనంగా చేసుకోవడం అనే జిఘాసవొక పక్కా నన్ను పీడిస్తున్నవండి "అబద్ధపు సాక్ష్యం వొద్దు. నిజమైన సాక్ష్యం జాగ్రత్త చెయ్యండి" అని హెడ్డు కనిష్టేబుతో నేను అనేసరికి నాపైని కొంతంత కోప్పడ్డాడండి. నిజమైన సాక్ష్యం ప్రయత్నిస్తే దొరకదా అండి?

సౌజ:—నిజమైన సాక్ష్యం! యేం సత్యకాలం! నిజవాఁడెవాడు సాక్ష్యానికి రాడు, సాక్ష్యానికొచ్చినవాడు నిజవాఁశ్చేడు.

గిరీ:-యెంచేత ఆశ్చేడండి ?

సౌజ:-వాదికి బాధించే నిజం వాదితరఫు వకీలుకి అక్కర్లేదు. ప్రతి వాదిని బాధించే నిజం ప్రతివాది వకీలుకి అక్కర్లేదు. క్రాసెగ్జామినేషను ఆరంభం అయేసరికి యెంతటిసాక్షీ కవిత్వం ఆరంభిస్తాడు. అందుచేతనే పెద్ద మనుషులు బోనెక్కడానికి భయపడతారు.

గిరీ:-వకీళ్ళు అబద్ధాలాడిస్తే న్యాయం కనుక్కోడానికి జీతం పుచ్చుకునే జడ్జీ యేం చేస్తాడండి?

సౌజ:-ఉభయపార్టీల వకీళ్ళు ఆడించే అబద్ధాలూ చెయి పీకేటట్టు రాసుకుంటాడు.

గిరీ:—అయితే యెందుకండి ఈ కోర్టులు.

సౌజ:—నేను అదే చాలా కాలవాఁయి ఆలోచిస్తూవుంటిని. పెద్ద పెద్ద వకీళ్ళు కూడా సిగ్గుమాలి బరిపెట్టి దొంగ సాక్ష్యాలు పాఠం చెబుతారు. కొందరు మృదువర్లు తిరగేసి కొట్టమంటారు. నావంటి చాదస్తులం యింకొక కొందరం అట్టి పాపానికి వొడిగట్టుకోంగాని, మా పార్టీల తరపు సాక్షులు కూడా అబద్ధం చెబుతున్నారని యెరిగిన్నీ వూరుకుంటాం. యిలాటి అసత్యానికి అంగీకరించవలసి వస్తుందనే, నేను ప్రాక్టీసు చాలా తగ్గించుకున్నాను. క్రమంగా ఈ వృత్తే మానుకోవడవఁ సంకల్పం కూడా వుంది.

గిరీ:-అందరూ తమవంటి వకీళ్ళే అయితే, అసత్యమన్నది వుండనే వుండదండి. వకాల్తీలు యింత అక్రమం వుందన్నమాట నే నెరగనండి. యేమైనా సహించగలనుగాని అసత్యం అన్నది సహించలేనండి.

సౌజ:—ఒక్క అసత్యంతో కుదరలేదు. సాధారణంగా వకాల్తీలో దురాచారాలు చాలా వున్నాయి. యాంటీనాచ్ లాగానే, యాంటీ వకీల్ అని వక మూవ్‌మెంట్ మనదేశంలో స్టార్టు చెయ్యడవఁ ఆవశ్యకత కలిగేటట్టు కనపడుతుంది. హెడ్ కనిస్టేబుది తప్పుకాదు; దొంగ సాక్ష్యం కలిగిస్తేనే గాని కేసులు గెలియవు. మీరు సత్యమార్గంలో తరిఫీదైన మనుషులు బోట చేత మీకు కేసులు నడిపించే మార్గాలు ఏహ్యంగా వున్నాయి.

గిరీ:-మరి మా అన్నగారి గతి యేమిటండి?

సౌజ:-ఒకటే సాధనం వుంది. ఆ గుంటూరు శాస్త్రుల్లు యెవరో పోల్చి పట్టుపంచే యితర సాక్ష్యం అవసరం వుండదు.

గిరీ:-పట్టుబడే మార్గంయేదో తమరు శలవిస్తే మూడు లోకాలు గాలించి అయినా పట్టుగుంటానండి.

సౌజ:-మీ యోగ్యతకు నాకు చాలా సంతోషంగా ఉంది. మీలాంటి యంగ్‌మెన్ లావుగా వుండే మనదేశం బాగుపడును. మీప్రయత్నం సానుకూలం కాతగిన బందోబస్తు యావత్తూ నేను చేస్తాను. మీ స్వంత చిక్కులు కూడా వదలినవి గనక మీరు వెంటనే బయలుదేరి వెతకడం ఆరంభించవచ్చును. ఈ కారణంచేత మీ వివాహం పోస్టుపోన్ కావలసివొస్తుంది గదా అని మాత్రం విచారిస్తున్నాను.

గిరీ:-అట్టి విచారం తాము పడనక్కరలేదు. మా గురువుగారి వుపదేశం డ్యూటీ ముందూ, ప్లెజ'ర్ తరవాతానండి. అందులో నేను చిన్ననాటి నుంచీ కొంచం కాన్‌సెన్‌ట్రేషనూ, ఇంద్రియ నిగ్రహమూ అభ్యాసం చెయ్యడం చాతనూ, వొళ్ళు మరిచి ఎల్లప్పుడూ యేదో ఒక వ్యాపకంలో కొట్టుకుంటూ వుండడం చాతనూ స్త్రీ సుఖముల యెడల నాకు విముఖత లావండి. అందుచేతనే మా వాళ్ళంతా నాకు నెపోలియన్ ఆఫ్‌యాంటి నాచ్ అని పేరు పెట్టారు. ఈ జీవితకాలమంతా సోషల్ రిఫారమ్‌కింద వినియోగ పరుద్దావనే నిశ్చయంతో వివాహం మాని మా గురువుగారి దగ్గిర లెప్టినెంటుగా ప్రవేశించా'నండి. బుచ్చమ్మ యొక్క హృదయ నైర్మల్యమూ, ఆమె దురవస్థా చూచిన్నీ, నా శిష్యుడియందు నాకు వుండె ప్రేమాతిశయం చేతనన్నూ, ఆమె యందు కూడా ప్రేమాతిశయం నాకు కలిగి, ఆమెను వివాహం కావడమునకు వొప్పుకున్నాను గానండి, ఇంద్రియ సుఖముల నపేక్షించికాదు. ఆమెకూడా నన్ను ప్రేమించి విధవా వివాహము కూడుననే నిశ్చయిముతో నన్ను వివాహము కావడముకు అంగీకరించారండి. గనుక మా మా'రియేజి అనేది ట్రూ లవ్ మా'రియేజిగాని, సాధారణపు విడో మా'రియేజి కాదండి.

సౌజ:—మీ గురువుగారూ అలాగే వ్రాశారు. గాని మీరు విడో మా'రియేజి చేసుకుంటే మీ అన్నగారు మిమ్మల్ని పెంచుకోరేమో!

గిరీ:-తమ మాటను ఆయన అతిక్రమించదోరండి. ఒకవేళ ఆయన వప్పకపోతే, దత్తతపదులుకుంటానుగాని, ప్రాణసమానురాలైన బుచ్చమ్మను విడవనండి.

సౌజ:-ఆమె అదృష్టవంతురాలు.

గిరీ:-అట్టి స్త్రీ రత్నము—(చదివేటపుడు ఒకమనిషి మెట్లెక్కివచ్చి ద్వారము దగ్గర తనకు యెదురుగా నిలిచి వుండడము చూచి నిర్ఘాంతపోయి మాటమాని నోరు తెరచును.)

సౌజ:—(ఆ వైఖరి కనిపెట్టి) యేమిటి అలా చూస్తున్నారు? (గిరీశం చూస్తూ వున్నవేపు తానును దృష్టితిప్పి, వచ్చిన మనిషిని చూచును)

గిరీ:-యిట్టి స్త్రీ రత్నము దొరికిన కారణముచేత నేనే అదృష్ట వంతుణ్ణి అని భావిస్తాను. అయితే "పరోపకారః పుణ్యాయ! పాపాయ పర పీడనం" అన్న న్యాయప్రకారం, ఒకర్ని కాపాడి వుపకారం చెయ్యడం వుత్కృష్టమైన పుణ్యం. నిష్కారణంగా వాడి మానాన్న వాడు బతుకుతున్న వాడికి అపకారం చెయ్యడం పాపానికి కారణం. గనుక మా అన్నయ్యని యెంత కష్టపడి అయినా నేను కాపాడడం విధి అని యెరుగుదునండి.

సౌజ:-[కొత్తగా వచ్చిన మనిషితో] యెవరు మీరు ?

కొత్త:—జరూరు ప్రయోజనం కలిగి వచ్చానండి—వర్తమానం చెయ కుండా వచ్చినందుకు క్షమించవలెను-కింద నౌఖర్లు కానరాలేదండి.

సౌజ:-రండి-కూర్చోండి.

గిరీ:-(లేచి వెళ్ళి ఒక కుర్చీ తెచ్చి తన కుర్చీ పక్కను వేసి) దయ చెయ్యండి.

కొత్త:-[కూచోక] అక్కర్లేదు.

సౌజ:-కూచోండి. (కొత్తమనిషి కూచొనును) తాము యెవరండి ?

కొత్త:-నేనెవరో మనవిచేయక తీరదా అండి?

సౌజ:-యే కారణం చేతనైనా పేరు చెప్పడం యిష్టం లేకపోతే, చెప్పనక్కరలేదండి.

కొత్త:-నే వచ్చిన పనికి నాపేరుతో పనిలేదండి. కొన్ని కారణముల చేత నాపేరు చెప్పడముకు వీలులేదండి. క్షమించవలెనని ప్రార్థన.

గిరీ:-షేక్స్పియర్ అన్నాడు కాదా అండి "వాట్సినె నేమ్!" అని! దానిని నేను చిన్న గీతముక్కగా తర్జుమా చేశానండి. "పేరులోన నేమి పెన్నిధి యున్నది?" మన శాస్త్రాల్లో కూడా ఎవరి పేరువారు గట్టిగా వుచ్చరించితే పాపమన్నారు-తమకు విశదమే.

కొత్త:-మరి వొకరితో అయితే కల్పించి మారుపేరు చెప్పుదును. తమచోట అబద్ధం ఆడజాలనండి.

గిరీ:-భోజరాజు ముఖంచూస్తే కవిత్వం పుట్టినట్లు, తమ ముఖంచూస్తే యెట్టివాడికైనా నిజమే నోటంట వొస్తుందండి!

కొత్త:-ఒకానొకరికి తప్ప.

గిరీ:-"సచేమాన్ ఈజ్ టు బి పిటీడ్" అనగా అట్టి మనిషి వుంటే ఆ మనిషి యెడల మనం కనికరం కలుగజేసుకోవాలి-అంతే.

సౌజ:-అసత్యమనేది యెవరితోనూ ఆడకూడదు.

కొత్త:-మంచివారి యెడల మంచిగానూ, చెడ్డవారి యెడల చెడ్డగానూ వుండమని మా తల్లిగారు వుపదేశం చేశారు. అందుచేత తమతో అబద్ధమాడ నన్నాను.

సౌజ:-మీ తల్లిగారు పూజ్యులేగాని, వారి వుపదేశంలో మీరుమొదటి సగమే అవలంబించి కడుపరమూ మార్చి మనం చెడ్డవారని అనుకునేవారి యెడల కూడా మంచిగా వుండుటకు ప్రయత్నముచేస్తే, దయా పరిపూర్ణుడైన భగవంతుడు సృజించిన యీ లోకము మీకు మరింత యింపుగా కనపడుతుంది; మీకూ, మీ పరిచయం కలిగిన వారికీ మరింత సౌఖ్యము కలుగుతుంది కాక, మంచిచెడ్డలు యేర్పర్చగలిగినవాడు యెవడు? మంచిలోనూ చెడ్డ వుంటుంది, చెడ్డలోనూ మంచి వుంటుంది.

గిరీ:-యేమి విలువైన మాటలు ? ఒక చెడ్డమనిషి వున్నాడనుకోండి. ఒకణ్ణి అనడమెందుకు? నేనే ఆ చెడ్డవాణ్ణి అనుకోండి. అట్టి చెడ్డవాడనైన నా యెడల మంచిగా వుండడమే యోగ్యత. తమవంటి మంచివారి యెడల అంతా

మంచిగానే వుంటారు. "అపకారికి నుపకారము! నెపమెన్నక చేయువాడు నేర్పరి సుమతి" అని కవి అన్నమాట పర్ఫెక్ట్ జెమ్ కాదా అండి?

సౌజ:-నా భావం మాబాగా ఉపన్యసించారు.

కొత్త:-[సౌజన్యారావు పంతులుతో] తమ వాక్యం గురూపదేశంగా భావించి, యిటుమీదట, చెడ్డవారి యెడల కూడా మంచిగా వుండడముకు ప్రయత్నిస్తాను. తమ శిష్యరికం లభించడం నాకు పెన్నిధి. సత్పురుషుల దర్శనం సద్యోఫలం కలది. తాము మంచిలో చెడ్డ వుంటుందని శలవిస్తిరి; పరిపూర్ణమైన తమ మంచిలో చెడ్డలేదని వింటున్నాను.

సౌజ:—పరిపూర్ణమైన మంచి ఒక్క భగవంతుడి యందే కలదు. నా చెడ్డ లోకవేఁవెఁరుగును ?

గిరీ:-మిషనరీ ఒరిజినల్ సిన్ అంటాడండి, మనవాళ్ళు దుష్కర్మ అంటారు. దాంతస్సాగొయ్యా! బెగ్ యువర్ పార్డన్—ఆ ఒరిజినల్ సిన్, లేక కర్మఅనేది యెంత మంచి వాడినైనా, యెంత కట్టుసిట్టమైన వాడినైనా రెక్కపట్టుకుని తప్పుతోవలోకి లాగుతుందండి. తమకు విశదముకానిది యేమున్నది?

సౌజ:—"బలవా నింద్రియగ్రామో విద్వాంసమపికర్షతి" అని గీత చెబుతూంది. ఎవడి చెడ్డవాడు దాచుకుని, మంచినే పైకి కనపర్చుతాడు.

కొత్త:-ఒకానొకరు లేని మంచిని కూడా వున్నట్లు ప్రచుర పరచి లోకాన్ని భ్రమింపచేస్తారు.

సౌజ:-సత్యం. అందుచేతనే మంచి చెడ్డలు మనసే యెరగవలెగాని లోకవేఁవెరుగును అని అన్నాను.

కొత్త:-నటనవల్ల కొద్దికాలమే లోకానికి కళ్ళు కప్పవచ్చును గాని, నిడివిమీద బంగారాన్నీ, యిత్తడినీ లోకం యేర్పేస్తుందండి (గిరీశంతో) యేమంటారు?

గిరీ:-పంతులుగారికి నిద్రభంగం వౌతుంది. మీరు వచ్చిన పనేదో-

కొత్త:—[సౌజన్యారావు పంతులుతో] స్వాభావికంగా మంచికి లోకం

గుడ్డికి చెడ్డ వెతకడానికి చాౌెడు కళ్ళు: గనక చూస్చూసి, లోకం ఈయన మంచివారు అని నిర్ధారణ చేసిన తరవాత వారు మంచివారు కాక తీరదండి-తమవంటి మంచివారు వలచేస్తే యెక్కడా కనపడడం కష్టం అండి. గనక తమ దర్శనం నాకు కావడంవల్ల ఈరోజు, నా జన్మానికల్లా సుదినంగా భావించి సంతోషిస్తున్నాను.

గిరీ:—సందేహవేఁవిఁటి!

సౌజ:-మంచిగా వుందావఁని ప్రయత్నిస్తున్నాను. అంతకన్న నా యందు యోగ్యతేమీలేదు. మీరు వచ్చినపని చెప్పారుకారు.

గిరీ:-నేను కనుక్కొని తమతో ఉదయం మనవి చేదునా ?

సౌజ:-జరూరు పనిమీద వచ్చినవారూ, పేరు చెప్పనివారూ, మీతో వారికార్యం చెబుతారా? మీది ఎంత సత్యకాలం!

గిరీ:-వారికి నే నేమైనా సాయం చేయడానికి అవకాశం వుంటుం దేమో అనీ, తమకు విద్రవేశైందనీ మనవి చేశాను.

కొత్త:-గిరీశంగారు లోకోపకారపరులు.

సౌజ:-మీకు కృతపరిచితులా ?

కొత్త:-వారిని యెరగనివా రెవరండి?

గిరీ:-వారు నాయందు వుండే దయచేత అలా శలవిస్తున్నారుగాని, నన్ను అంతా యెరగడానికి నే నేపాటివాణ్ణండి? అయినా తరచుగా లెక్చర్లు యిస్తూ వుండడంవాత వీరివంటి సత్పురుషులు నన్ను యెరిగి వుండడంకద్దు; సత్కరించడం కద్దు. వీరిని కూడా నేను చూచివుంచును. అందుచేతనే వీరు కనపడగానే, యెవరుచెప్మా చూచినట్టుందే—అని కలవిలపడ్డాను. వారు కూడా ప్రచ్ఛన్నులై వుందామని నిశ్చయించుకున్నారు గనక, నేను జ్ఞాపకం తెచ్చు కోడానికి ప్రయత్నం చెయ్యను. నేను పోయి పరుంటాను. తాము ఉభయులు మాట్లాడుకో వొచ్చును.

సౌజ:—అలాగే చెయ్యండి.

గిరీ:—(సౌజన్యారావు పంతులుతో)నమస్కారం. (కొత్తమనిషితో) మీరు బ్రాహ్మలా?

కొత్త:—కాను.

గిరీ:—(కొత్త మనిషితో) అయితే దాసోహం—టు ది అన్నోన్! (నిష్క్రమించుతూ గుమ్మము దగ్గరకు వెళ్ళి, తిరిగి చూసి కొత్త మనిషిని బతిమాలుకున్నట్టు అభినయించి వెళ్ళును.)

సౌజ:-గిరీశంగారు కవి—మహా యోగ్యమైన చిన్నవాడు.

కొత్త:-వితంతువులను పెళ్ళాడడం, యాంటీనాచీకూడా మంచికి అవశ్యకమేనా అండి?

సౌజ:-వితంతువులను యిష్టమైతే పెళ్ళాడవచ్చును. లేకుంటే మానవచ్చును. మంచితో దానికి పనిలేదు; గాని వేశ్యాసంపర్గం కలవాడుయెన్నడూ మంచివాడు కానేరడు.

కొత్త:-అంతేనా అండి. లేక వేశ్యను చూడరాదు; వేశ్యతో మాటాడరాదు; వేశ్యపాట వినరాదు అని నిర్ణయం కూడా వున్నదా అండి?

సౌజ:-అలాటి నిర్ణయం వుంటే మరీ మంచిది.

కొత్త:—తమరు యాంటీనాచ్ అనుకుంటాను.

సౌజ:-ఔను.

కొత్త:—[చిరునవ్వు నవ్వుతూ] గిరీశంగారూ యాంటీనాచేకదా అండి!

సౌజ:-మీకు తెలియదా? ఆయన యాంటీనాచికి గురువు.

కొత్త:-ఆయన నాకు కూడా గురువులేనండి.

సౌజ:-అలాగనా? నాకు చాలా సంతోషం.

కొత్త:-యీ విషయంలో చాలా కాలమాయి నాకు ఒక్క సందేహం వుండిపోయింది; క్షమిస్తే మనవిజేస్తాను.

సౌజ:—చెప్పండీ—తప్పేమి?

కొత్త:-వేశ్యలను పాటకు పిలవకపోతే, వాళ్లు బతకడం యెలాగండి?

సౌజ:-పెళ్ళిచేసుకుంటే సరి.

కొ త్త:-గిరీశంగారిలాంటి వారిని అనా తమ అభిప్రాయం!

సౌజ:-యేమిమాట అన్నారు! రేపో, నేడో ఆయ్న ఒక పవిత్రమైన వితంతువును పెళ్ళికానై యున్నారు గదా, వేశ్యనా పెళ్ళాడతారు?

కొ త్త: జపాన్ దేశంలో గెయిషాలని వేశ్యలు వున్నారనీ, వాళ్ళని గొప్ప గొప్పవారు కూడా పెళ్ళాడతారనీ, యీ గిరీశంగారే కాబోలు చెప్పగా విన్నాను. జపాన్‌దేశం గొప్పదేశం అని అంటారండి?

సౌజ:—ఔనుగాని, గొప్ప దేశంలో వున్న చెడ్డనే మనం అవలంబించాలా? గిరీశంగారు అట్టి అపవిత్రమైన పనికి ఇయ్యకొనరు.

కొ త్త:-అయితే పెళ్ళి చేసుకో గోరిన వేశ్యలకు కోరతగిన వరులు దొరకడం యెలాగండి? లేక యెట్టివారైనా సరే అని తమ అభిప్రాయమా అండి?

సౌజ:-యీ సంగతి యింకా నేను బాగా ఆలోచించలేదు - వేశ్యలు విద్యలు నేర్చి, ఇతర వృత్తులవల్ల సత్కాలక్షేపము చెయ్యరాదా?

కొ త్త:—అట్లా చేస్తే, తమవంటివారు వాళ్ళను వివాహ మాడుదురా?

సౌజ:-యేం ప్రశ్న? నేను యెన్నడూ వేశ్యను పెళ్ళాడను. నాయెత్తు ధనం పోస్తే వేశ్యను ముట్టను.

కొ త్త:-ప్రమాదంవల్ల వేశ్య శరీరం తమకు తగిలితే?

సౌజ:-(నవ్వుతూ) తగిలిన శరీరం కోసేసుకుంటాను. చిత్రమైన ప్రశ్న లడుగుతున్నారు.

కొ త్త:-వేశ్యజాతి చెడ్డదావచ్చునుగాని తాము శలవిచ్చినట్లు, చెడ్డలో మంచి వుండకూడదా? మంచి యెక్కడవున్నా గ్రాహ్యం కాదా అండి?

సౌజ:-మంచి యెక్కడవున్నా గ్రాహ్యమే. గాని మీరు వచ్చినపని చెప్పారుకారు?

కొ త్త:-నా పనిమట్టుకు మిమ్మల్ని చూడడమే.

సౌజ:- చూడడానికి నిశీథవేళ రావలెనా?

కొ త్త:-మీ పని మించి పోకూడదని అర్ధి వేళ వచ్చాను.

సౌజ:—మించిపోయే పనులేవీ నా పనులు లేవే?

కొ త్త:-దురవస్థలో వున్నవారి పనులల్లా తమ స్వంత పనులుగానే యోచింతురని లోకులవల్ల విన్నాను. మరేంలేదు. అవధాన్లుగారి కేసులో గట్టి సహాయం చెయ్యగలిగినవారి నొకరిని నేను యెరుగుదునండి.

సౌజ:-అలాగైతే మిమ్మల్ని మా పాలిట దేవుణ్ణిగా భావిస్తాం.

కొ త్త:—అంత మాట నాకు దక్కాలి గదా అండి?

సౌజ:-మీమి అలాగ అంటున్నారు?

కొ త్త:—మరేమీలేదు. ఆ కార్యసాధనము ఒక వేశ్యవల్ల కావలసి వున్నది. అదే చిక్కు.

సౌజ:—డబ్బు యిద్దాం.

కొ త్త:-ఆ వేశ్య ద్రవ్యానికి సాధ్యురాలు కాదండి.

సౌజ:-అయితే మరేమి కోరుతుంది?

కొ త్త-ఆమె కోరిక అసాధ్యమని తలుస్తానండి.

సౌజ:—అయినా యేమిటో చెప్పండి.

కొ త్త:-చెప్పితే మీకు ఆగ్రహం రావడమే కాని, కార్యం వుండదను కుంటానండి.

సౌజ:—పనను వుంచుకో మంటుందా యేమిటి? అది యెన్నడూ జరిగేపని కాదు.

కొ త్త:-ఆ ముసలి బ్రాహ్మడి దురదృష్టం! మనమేం చెయగలమండి?

సౌజ:-యెంత బుద్ధిహీనురాలు! అసందర్భమైన యిలాటి కోరిక మీరెలా మోసుకొచ్చారు యింత అసంగతికమైన మాట?

హార విషయములు మాట్లాడుతూన్నప్పుడు మంచైనా మాటలు నాలుగూ అనుకోవడం విధాయకం కదండి. ఆ ది వెర్రికోరిక పెట్టుకుంది అనే మాట అన్నం తినే మని టండి?

గా

సౌజ:—నేను మన్మథుణ్ణనా నన్ను వలిచింది?

కొ త్త:-మిక్కిలీ మంచివారని కాబోలు.

సౌజ:-సానిదానికి మంచితో పని ఉండదు. అది ఏదో ఎత్తయిఉంటాలి.

కొ త్త:—మృచ్ఛకటిక చదివిందేమో నండి.

సౌజ:-వసంత సేనలాంటి మనిషి మహాకవీశ్వర్ల కల్పనలో ఉంటాలి గాని లోకంలో వుండదు. యేదో యెత్తు. అందుకు సందేహం వుండదు— సాధనాంతరం లేదో?

కొ త్త:-తమరు ప్రశ్నలు అడుగుతారు. విన్న మాట మనవి చేస్తే ఆగ్రహిస్తారు. యేం సాధనం?

సౌజ:-శ్రీ కృష్ణుడి అనుగ్రహంవల్ల ఆగ్రహమనే వస్తువును చంపు కోవడముకు సదా ప్రయత్నం చేస్తున్నాను. స్థాలిత్యం కనపర్చారు. కృతజ్ఞు డను. చెప్పవలసినది చెప్పండి.

కొ త్త:—తమకు వుంచుకోవడం మనస్కరించకపోతే, తనను వివా హము కావచ్చునని కూడా ఆ మనిషి అభిప్రాయము.

సౌజ:-మంచివారిని హేళన చెయ్యవలసినదని కూడా మీ తల్లి గారి ఉపదేశం కాబోలు?

కొ త్త:—శ్రీ కృష్ణునిమీద ఆన—మీ యెడల నాకు అమాయకమయిన భక్తికలదు. తమరియెడల తృణీకారభావము నా హృదయమునందు ఎన్నడూ పుట్టదు. నమ్మండి. రాయబారి మోసుకువచ్చే మాటలకు రాయబారిని తప్పులు పట్టడం ధర్మంకాదు. యిది జరిగే మాటలని నేను మనవి చెయ్యలేదు. మన మాట మనవిచేస్తే పకీర్ను గనక వేశ్య పెట్టిన చిక్కు విప్ప అని మనవి చేశాను.

సౌజ:-వేశ్యలకు పకీర్ను సమదంతా అనా”? (. వోడిపోయానని వొప్పుగుంటున్నాను. యెగతాళిలో మీ బొల్లికపోదు. ద్రవ్యం కోరమనండి. అయనైనా ఆడమైనా అయనై

కొత్త:-అందాకా యెందుకండి? తమదాకా అక్కరలేదు. ఆ బ్రాహ్మడికి ఉపకారార్థం నేనే యిస్తును. మనిషి ద్రవ్యానికి సాధుర్యాలు కావని మనవి చేశాను, నమ్మరా?

సౌజ:-అన్నట్టూ. మీరు గిరీశంగారి శిష్యుల మంటిరి గదా! మీరు యాంటినాచ్ కారా? అయితే వేశ్యవల్లి యీ భోగట్టా యావత్తూ మీకు వొచ్చింది? యిదంతా యెగతాళా? కుట్రా?

కొత్త:-నమ్మనవారితో యేమి చెప్పను? యిది కుట్రాకాదు, యెగతాళీ కాదు. నేను అక్షరాలా యాంటీనాచ్‌నే. వివేకలేశం వున్నవారు యవరు యాంటీనాచ్ కారండి? గాని, విధికృతంచేత నాకు వేశ్యాసంసర్గం తప్పింది కాదు.

సౌజ:-యేమిటో ఆ విధికృతం?

కొత్త:-ఇది! (నెత్తినవున్న పాగాతీసి, జుత్తును జారవిడిచి, వెనకకు తిరిగి తొడుగుకున్న కోటు విడిచి, కప్పుకున్న శాలువ పక్లెవాటుగా వేసికొని సౌజన్యారావు సంతులువేష తిరిగి) నా వూరూ పేరూ అడిగితిరి. వూరు విజయనగరం; పేరు మధురవాణి!

సౌజ:-(మొదట ఆశ్చర్యమగ్నుడై, యోచనపైని కోపావేశము కలిగి నిలిచి) యేమి మోసము జరిగినది!

మధు:-గురువుల ఉపదేశం గురువులే మరవకూడదు. చెడ్డలో కూడా మంచి వుండవచ్చును. కాక, మంచిచెడ్డలు యెంచేవా రెవరు?

సౌజ:-యేమి దగా!

మధు:-నిర్మలమైన అంతఃకరణతో వస్తిని. నిజం దేముడెరగవలె. దగా అని తోచినది; యేమి చెప్పగలను? వెళతాను.

సౌజ:-శీఘ్రంగా వెళ్ళవచ్చును.

(మధురవాణి పాగా, కోటూ విడిచి గుమ్మమువరకు వెళ్ళును.)

సౌజ:-నిలు—నిలు—

(మధురవాణి తిరిగివచ్చి, కొంచము యెడముగా యెదుట నిలుచును)

సౌజ:-పాగా, కోటు మఱచిపోయినావు.

మధు:-అంతేనా! మనసే మఱచిపోయినాను: కొదవేవిఁటి? (తిరిగి రెండడుగులు వెళ్ళును)

సౌజ:-మాట!

మధు:-(తిరిగి చూసి) ఈ మాటు యేం మరచానండి?

సౌజ:-నువ్వు మరవలేదు, నేను మఱిచాను. లుబ్ధావధాన్లుగారి మాటేమిటి?

మధు:-తమ మంచి లోకప్రసిద్ధమైనప్పటికీ, ఆయన యందు తమకు అట్టే అభిమానం భగవంతుడు పుట్టించలేదు.

సౌజ:-ఆయనను కాపాడడముకు న్యాయమైన పని యేమి చెయ్యమన్నా చేస్తాను—అనేక సంవత్సరములాయె, వేశ్య అన్నది నా యింటికి రాలేదే, నేను వేశ్యతో యెన్నడూ మాట్లాడలేదే, యీనాటికి వ్రత భంగమైనదిగదా అని అపారమైన విచారములో మునిగియున్నాను!

మధు:-తమరు ప్రాజ్ఞులు: వ్రతభంగమేది?

సౌజ:—నిశిరాత్రివేళ పడకింటిలో వేశ్యను పెట్టుకుని మాట్లాడడం కన్న యింకా యేమి కావలెను?

మధు:-తమరు నన్ను రప్పించలేదే? వేశ్యలు పార్టీలైతే, వకీళ్ళు కేసులు పట్టరో?

సౌజ:-పడతాం, పట్టం; యేమయినా నువ్వు సాక్షివైన కావే?

మధు:-కాను గాని-ఓ సాక్షిని కాపాడే మనిషిని. నేను యెవతెనైతేనేమి—నన్ను చూడకూడదా? అది అలా వుండగా వేశ్యలము దేవాలయములలో భగవంతుణ్ణి చూడడమునకు పోవచ్చునుగదా? సత్పురుషులైన తమవంటి వారి దర్శమునకు మాత్రము నిరోధమా?

సౌజ:-"మంచివారు, మంచివారు" అని పలుమారు అంటూవుంటే నాకు లజ్జగా వుంది. ఆ మాట మరి అనకు—చూడరావచ్చును గాని, రాత్రివేళ పడకింట్లోనా!

మధు:—వేశ్యనని వర్తమానం చేస్తే పగటివేళ చూతురో ?

సౌజ:-నా శత్రువులు యెవళ్లో నిన్ను నా దగ్గరకు పంపా'రు. (నఖశిఖపర్యతం విదానించి) యెంతటి వాళ్ళయినా వుంటారు !

మధు:-అలాగైతే తమ మంచే తమకు శత్రువై ఉండాలి. మీ కార్యం నిర్వహించి డబ్బు ఒల్లినప్పుడు కుట్రా, కూహకం లేదని నమ్మదురా ?

సౌజ:-అంత మనిషివి అయితే, పాపము ఆ బ్రాహ్మడికి ఉపకారం నీవు చెయ్యేరాదా? మధ్య నాకు గండగత్తెరేమి ?

మధు:—నేను మంచిదాననని నమ్మగలరా ?

సౌజ:—ఆ బ్రాహ్మణ్ణి కాపాడితే నమ్మనా?

మధు:—అయితే, ఒక తుని తగవు మనవిచేస్తాను.

సౌజ:—అట్టేసేపు నువ్వు నా యెదుటగానీ నిలిచివుంటే నువ్వు యే తగువు తీరిస్తే ఆ తగువుకు వొప్పుదల అవుతానేమో అని భయ వేస్తూంది.

మధు:—(ముఖము పక్కకు తిప్పి) ఒక చిన్న ముద్దుకు కరువో?

సౌజ:-అంతటితో కార్యం నిర్వహిస్తావా?

మధు:-యేంజెయనూ, మరి ?

సౌజ:-నా వ్రతభంగం చెయ్యడవేఁనా నీ పట్టుదల?

మధు:-అడుగుమెట్టుకు దిగా'నని మెప్పులేదు గదా? యిష్టంలేని పని యేల చేయించవలె? శలవు. (రెండు అడుగులు వెళ్ళును.)

సౌజ:-ఆగు [మంచంమీద కూచుని-దుప్పటి కప్పుకుని] కూచో.

మధు:-కూచోను.

సౌజ:-వెయ్యిరూపాయ లిస్తాను. తీసుకుని బ్రాహ్మణ్ణి కాపాడు.

(మధురవాణి తిరిగి వెళ్ళబోవును.)

సౌజ:—వెళ్ళకు. నీకు ముద్దుకావాలి? యేంవెఱ్ఱిమనిషివి. ఏమిలాభం?

మధు:-నాకు తెలియదు.

సౌజ:-తప్పదూ?

మధు:-తప్పదనుకుంటాను.

సౌజ:-అయితే, విధిలేక వొప్పుకుంటున్నాను. చిత్రం! వెయ్యి రూపాయలకంటె వక ముద్దు యెక్కువ విలవా?-సరే-నువ్వు చేసే సాయం వేదో చెప్పు.

మధు:-తెల్లబియ్యం పాటి మానికా—లుబ్ధావధాన్లుగారు వివాహం పైన పిల్ల ఆడపిల్లకాదు.

సౌజ:-(ఆశ్చర్యముతో) యేమిటీ ?

మధు:-పరిచితిని. అందులో సంబంధించినవారికి యెవరికిన్ని హాని రాకుండా కాపాడతానని శలవిస్తే కాని పేర్లు చెప్పజాలను.

సౌజ:-లేకుంటే చెప్పవా?

మధు:-చెప్పను.

సౌజ:-లుబ్ధావధాన్లుగారివల్ల యెవరికిన్ని బాధ లేకుండా కాస్తాను. ఆయనకు కాక యితరులు యెవరికైనా హాని చేసివుంటే నా వశంకాదు.

మధు:-చాలును, యిహ చెబుతాను. కరటకశాస్త్రులుగారు వారి శిష్యుడికి ఆడవేషంవేసి పెళ్ళిచేశారు.

సౌజ:-కరటక శాస్త్రుల్లా, గుంటూరు శాస్త్రుల్లు!

మధు:-అవును. కొంచం చిరిగెడ్డం అంటించుకున్నారు;అంతే భేదం-

సౌజ:-ఔరా! అతగాడి దారుణం !

మధు:-అతనివల్ల తప్పులేదండి; అగ్నిహోత్రావధాన్లుగారి కూతురు ఆయన మేనకోడలు. ఆ పిల్లను లుబ్ధావధాన్లుగారికి యివ్వడానికి నిశ్చయమైన సంగతి తమకి విశదమే. ఆ సమ్మంధం తప్పించుటకు కరటకశాస్త్రుల్లుగారు యీ యెత్తు యెత్తారు. ఆయనకు మాత్రం హాని రానీకండి.

సౌజ:-ఔరా! ఏమి చిత్రము! మేలుకున్నానా, నిద్రబోతున్నానా?

మధు:—నా ఫీజు యిచ్చి మరీ నిద్రపొండి.

సౌజ:-దీదవాష్టీ, యిచ్చుకోలేనే?

మధు:-నాకు లోకంలో ధనమంతా అదే అనుకున్నానే?

సౌజ:-నీవు సొగసరివి. ముద్దు చేదని కాదు, వ్రతభంగం గదా అని దిగులు. (ముద్దుపెట్టుకొన బోవును.)

మధు:-ఆగండి.

సౌజ:-ఏమి?

మధు:-నా వ్రత మో?

సౌజ:-యేమి టది?

మధు:-చెడనివారిని చెడగొట్టవద్దని మా తల్లి చెప్పింది.

సౌజ:—చెప్పితే!

మధు:-అందుచేత, మిమ్మల్ని ముద్దుపెట్టుకో నివ్వను.

సౌజ:-కృతజ్ఞుడనై వున్నాను.

మధు:-ఆ పుస్తకము నేను చూడవచ్చునా అండి?

సౌజ:-చూడు.

(మధురవాణి పుస్తకము విప్పి చదువును.)

మధు:-భగవద్గీత, యిది మంచివారు చదివే పుస్తకమా అ

సౌజ:-యిది చెడ్డవారిని మంచివారుగా చేసే పుస్తకం

మధు:—దానిలో యేముందండి?

సౌజ:-అది చదివిన వారికల్లా విలువలేని స్నే దొరుకుతాడు.

మధు:-ఎవరండి ఆ స్నేహితుడు

సౌజ:-శ్రీకృష్ణుడు.

మధు:-శ్రీకృష్ణుడు సాని

సౌజ:-శ్రీకృష్ణుడు తను

కు జాతిభేదం లేదు.

మధు:-శ్రీకృష్ణుడు యాంటీనాచికాడా అండి!

సౌజ:—యేమి పెంకెపు!

మధు:—అయితే యీ పుస్తకం చదువుతాను, చదివి మంచిదానను అవుతాను.

సౌజ:-కావలిస్తే ఆ పుస్తకం తీసుకువెళ్ళు.

మధు:-కృతార్థురాలను—శలవా?

సౌజ:—(వెన్ను కుర్చీవేపుచూచి యోచించి) నువ్వు మంచిదానివి. ఎవరో కాలుజారిన సత్పురుషుడి పిల్లవై ఉంటావు. యీ వృత్తిమానలేవూ? స్థితి లోపమా?

మధు:-దైవానుగ్రహంవల్ల లోపంలేదు. నా వృత్తియొక్క హైన్యత గుర్తెరుగుదును. సత్పురుషుల దయ సంప్రాప్తమైన తరవాత దుర్వృత్తి యేల వుంటుంది?

సౌజ:—(భగవద్గీత పుస్తకము మీదనున్న శ్రీకృష్ణుని విగ్రహమును వేలున జూపి) సత్పురుషుడనే నామము సార్థకము గాగల యీసత్పురుషుణ్ణి నీకు యిచ్చాను. ఆయన స్నేహం బలమైనకొలదీ మా బోంట్లను తలచవు.

మధు:-అప్పుడప్పుడు తమ దర్శనము చేసుకోవచ్చునా?

సౌజ:-(తటపటాయించును.)

...మానినా, మంచి—

...వచ్చును.

... (పుస్తకం వక్షమున అన్చి చేతులు జోడించి)

... ప్రశ్నార్థకముగా కనుబొమ...

...క్కడ?

మధు:-తాము చెప్పక తీరదని ఆజ్ఞాపిస్తే దాటగలనా? పాపము, ఆయనను బతకనియ్యండి.

సౌజ:-అతడి బతుకుమాట ఆలోచింపుతున్నావు. వీడు అవ్యక్తుడైతే ప్రాపము ఆ బుచ్చమ్మ బతుకుచెడుతుంది. అది ఆలోచించావు కావు.

మధు:-(ఆలోచించి) అవును. ఆయన నాకు కొంతకాలం ఇంగ్లీషు చదువు చెప్పేవారు. కొంతకాలం వుంచుకున్నారు కూడాను.

సౌజ:-యెన్నాళ్ళ క్రిందట?

మధు:-మొన్న మొన్నటి దాకా.

సౌజ:-చిత్రం! ఒక నిమిషము ఆగు. [పైకి వెళ్ళి గిరీశమును వెంటబెట్టుకునివచ్చి] నెపోలియన్ ఆఫ్ యాంటీనాచ్‌గారూ! యీమెను మీరు యెరుగుదురా?

గిరీ:-కొంతకాలం కింద గిరీశం అనే ఫూలిష్ యంగ్‌మా'న్ వొకడు వుండేవాడు. మధురవాణి అనే బ్యూటిఫుల్ నాచిడెవిల్ ఒకతే వుండేది. దురదృష్టంవల్ల దాని వలలో చిక్కి, మైమరచి, అంధకారంలో పడిపోయినమాట సత్యము. గురువుల ఉపదేశం కొంతకాలానికి జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని ఆ అంధకారంలోంచి వెలుపడి గురువుల పాదములు చేరుకుని, గతం కలగా భావించి, మరిచి, మంచి తోవలో పడ్డాడు. ఆ గిరీశమే యీ గిరీశం—ఆ మధురవాణే యీ మధురవాణి! స్వర్గానికి ఒక్క చీడీ తరవాయిగా వున్న నన్ను నరకానికి లాగడానికి తిరిగి యిక్కడ నా పురాకృతంవల్ల ఆవిర్భవించింది! ఐ టర్న్‌డ్ ఆల్టుగెదరే న్యూ లీఫ్-పాపంలో కాలుజారి, పశ్చాత్తాపడి రిఫార్మ్ అయినాను. నావంటి సిన్నర్‌స్‌ని సహాయంచేసి మంచి వాళ్ళను చెయ్యడం తమ బిరుదుగాని, బ్రతుకు చెరచడం న్యాయంకాదు. ఐ క్రేవ్ యువర్ మెర్సీ.

సౌజ:-యెన్నాళ్ళయింది చీకట్లోంచి వెలుతురులోకి ఉరికి?

గిరీ:-[వూరకుండును.]

సౌజ:-(మధురవాణితో) నువ్వు చెప్పగలవు.

గిరీ:-యెన్నాళ్ళయితేనేమండి? ట్రూ రిపెంటున్సు ట్వంటీఫోర్ అవర్సు చాలదా అండి?

సౌజ:-ఔరా? నీలాంటి ఆషాఢభూతులవల్ల నీ గురువువారు యెంత సులభంగా దగాపడతారూ! అనే, నన్ను కూడా భ్రమింపజేస్తివే! నిన్ను మరి చేరనివ్వద్దనీ, బుచ్చమ్మను పూనాలో విడోస్‌హోముకు పంపమనీ మీ గురువుగారి పేర టెల్లిగ్రాం యిస్తాను. ఆమె చదువుకుని ప్రాజ్ఞురాలై తన ఇష్టము వచ్చిన వారిని పెళ్ళి చేసుకుంటారు. లేకుంటే మానుతారు. రిఫారము అయితే వని గదా నీవు చెప్పితివి. నిజమైతే కాలేజీలో ప్రవేశించి, పై పరీక్షలకు చదువుకో. నీ ప్రవర్తన బాగున్నంతవరకు ద్రవ్యసహాయం చేస్తాను. బుద్ధి తెచ్చుకుని బతుకు. మధురవాణిని డెవిలంటివే? నీవే డెవిల్. ఆమె నీ అయోగ్యత అయినా నొక్కి అడిగితేగాని చెప్పిందికాదు. వక సత్యకాలపు బ్రాహ్మడిని కాపాడడమే కాకుండా దుర్మార్గుడవైన నీ చేతిలో పడకుండా బుచ్చమ్మని కాపాడింది. నాకు వక మహోపకారం కూడా చేసినది గనుక నా సంతోషమును తెలియజేయుటకు, యిదిగో ఆమెతో షేక్‌హాండ్ చేస్తున్నాను. (షేక్‌హాండ్ చేయును) నెపోలియన్! తక్షణం యింట్లోనుంచి పైకిపో!

గిరీ:—(గది గుమ్మముదాటి) డా'మిట్! కథ అడ్డంగా తిరిగింది!

[తెర దించవలెను.]

— ο —

కన్యాశుల్కం

మహాకవి గురజాడ అప్పారావు పంతులుగారు ఈ నాటకాన్ని ఒక సాంఘిక ప్రయోజనంకోసం వ్రాశారు.

నాడు పదేండ్ల పసిపాపను అన్నీ చెల్లిన అరువదిఏండ్ల ముదుసలికి కట్టబెట్టి ఆ ముదుసలి నుంచి వేయి రూపాయలో, మరికొంత ఎక్కువో తీసుకుని కన్నబిడ్డలను అమ్ముకునే తల్లిదండ్రుల దౌర్భాగ్యాన్ని కళ్ళకు కట్టినట్లు చిత్రించిన మహోన్నతమైన నాటకం.

ఇటువంటి నాటకం మన దేశంలోనే కాదు, మరే దేశంలో కూడా ఆనాటికీ, ఈనాటికీ మరే ఇతర భాషలలో వెలువడలేదు.

ఇందలి పాత్రలు :- గిరీశం, మధురవాణి, రామప్పంతులు, లుబ్ధావధాన్లు, అగ్నిహోత్రావధాన్లు, కరటకశాస్త్రి, సౌజన్యారావు, బుచ్చమ్మ, మీనాక్షి, వెంకటేశం మొదలగు పాత్రల ద్వారా సాంఘిక ప్రయోజనాన్ని సాధించి, సంఘ ప్రయోజనానికి తోడ్పడ్డ సంస్కర్త శ్రీ గురజాడ.

)o(

Check List

Book Number	PSOIC290	Date	23/9/22
Front Cover	yes	Back Cover	yes
Blank Pages	(&, 281		
Missing Pages	NO		
Prepared By	Sruthi	Cutting By	Sruthi
Scanned By	Chaithanya	Pages	285